

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В НАУКОВІЙ ОСВІТІ

Міжнародна конференція

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ
КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
«МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

ІНСТИТУТ ПРИКЛАДНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ НАН
УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

КАФЕДРА ЮНЕСКО З НАУКОВОЇ ОСВІТИ

19 грудня 2024 року, м. Київ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
«МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

ІНСТИТУТ ПРИКЛАДНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ
НАН УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
КАФЕДРА ЮНЕСКО З НАУКОВОЇ ОСВІТИ

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В НАУКОВІЙ ОСВІТІ

*Збірник матеріалів доповідей учасників
Міжнародної науково-практичної конференції*

(Київ, 19 грудня 2024 року)

Київ
Національний центр
«Мала академія наук України»
2025

УДК 37
М89

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол №7 від 1 травня 2025 р.)*

Редакційна колегія:

С. О. Довгий, доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН і НАН України;

О. М. Топузов, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;

В. А. Бітаєв, доктор філософських наук, професор, академік НАН України;

М. В. Головка, доктор педагогічних наук, доцент;

В. Б. Дунець, кандидат політичних наук;

В. В. Щепанський, кандидат філософських наук;

К. Ю. Ладоня, доктор філософії в галузі філології

Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник матеріалів доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 19 грудня 2024 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. — Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2025.— 388 с.

ISBN 978-617-7945-72-6

У виданні зібрано матеріали доповідей, які були представлені на Міжнародній науково-практичній конференції «Музейна педагогіка в науковій освіті», що відбулася 19 грудня 2024 р. у м. Києві.

УДК 37

Матеріали подано в авторській редакції. За достовірність фактів, цитат, посилань на джерела та вживання назв документів, власних імен тощо несуть відповідальність автори публікацій.

ISBN 978-617-7945-72-6

© Національна академія педагогічних наук України, 2025

© Національний центр «Мала академія наук України», 2025

MINISTRY OF EDUCATION
AND SCIENCE OF UKRAINE

MINISTRY OF CULTURE AND STRATEGIC
COMMUNICATIONS OF UKRAINE

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF UKRAINE

NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL
SCIENCES OF UKRAINE

NATIONAL ACADEMY OF ARTS
OF UKRAINE

NATIONAL CENTER “JUNIOR ACADEMY
OF SCIENCES OF UKRAINE”

INSTITUTE FOR APPLIED CONTROL SYSTEMS
OF THE NAS OF UKRAINE

DRAGOMANOV UKRAINIAN STATE UNIVERSITY
UNESCO CHAIR
ON SCIENCE EDUCATION

MUSEUM PEDAGOGY IN SCIENCE EDUCATION

*Collection of papers of the International Scientific
and Practical Conference*

(Kyiv, 19 December 2024)

Kyiv
National Center
“Junior Academy of Sciences of Ukraine”
2025

УДК 37
М89

*Recommended for publication by the Academic Council
of the Institute of Pedagogy
of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine
(Minutes No. 7 dated 1 May 2025)*

Editorial Board:

Stanislav Dovgyi, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Academician of the National Academy of Educational Sciences and the National Academy of Sciences of Ukraine;

Oleh Topuzov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine;

Valerii Bitaiev, Doctor of Philosophy, Professor, Academician of the National Academy of Arts of Ukraine;

Mykola Holovko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor;

Vasyl Dunets, Candidate of Political Sciences;

Vitalii Shchepanskyi, Candidate of Philosophical Sciences;

Kateryna Ladonia, PhD in Philology

Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник матеріалів доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 19 грудня 2024 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. — Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2025.— 388 с.

ISBN 978-617-7945-72-6

The publication collects materials presented at the International Scientific and Practical Conference “Museum Pedagogy in Science Education” on 19 December 2024 in Kyiv.

УДК 37

The materials are published as submitted. The authors of the papers are responsible for the accuracy of facts, quotes, citations, and the use of document titles, proper names, etc.

ISBN 978-617-7945-72-6

© National Academy of Educational Sciences of Ukraine, 2025

© National Center “Junior Academy of Sciences of Ukraine”, 2025

ЗМІСТ

Довгий Станіслав ВСТУПНЕ СЛОВО	16
Stanislav Dovgyi OPENING REMARKS	21
Топузов Олег ВСТУПНЕ СЛОВО.....	26
Oleh Topuzov OPENING REMARKS	28
Бітаєв Валерій ВСТУПНЕ СЛОВО.....	30
Valerii Bitaiiev OPENING REMARKS	33
Фірмагофер Роберт ВСТУПНЕ СЛОВО.....	36
Robert Firmhofer OPENING REMARKS	40
Ачіам Маріанна ЗМІННА РОЛЬ ЦЕНТРІВ НАУКИ В НАУКОВІЙ ОСВІТІ	44
Marianne Achiam THE CHANGING ROLE OF SCIENCE CENTRES IN SCIENCE EDUCATION.....	48
Монжеро Кеннет ЦЕНТРИ НАУКИ ЯК ПІДТРИМКА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОГО КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ КЕНІЇ.....	52
Kenneth Monjero SCIENCE CENTRE SUPPORT KENYAN EDUCATION TO IMPLEMENT THE NEW COMPETENCY-BASED CURRICULUM.....	56
Херувіс Стефанос МУЗЕЇ ЯК ЦЕНТРИ НАУКОВИХ, МИСТЕЦЬКИХ І СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ.....	59
Stephanos Cherouvis MUSEUMS AS HUBS OF SCIENTIFIC, ARTISTIC, AND SOCIAL INNOVATION.....	62

Астахова Катерина, Коваленко Надія / Kateryna Astakhova, Nadiia Kovalenko МУЗЕЙ ІСТОРІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ НЕНОРМАЛЬНОСТІ: ХАРКІВСЬКИЙ КОНТЕКСТ / HISTORY MUSEUM AT THE EDUCATIONAL INSTITUTIONS DURING TIMES OF DISRUPTION: KHARKIV CONTEXT	66
Войтенко Олена / Olena Voitenko ЯК ПІД ЧАС ВІЙНИ ДОПОМОГТИ ДІТЯМ – ВПО ТА ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ РОЗФАРБУВАТИ НАВКОЛИШНІЙ СВІТ У КОЛЬОРИ ВЕСЕЛКИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ) / SUPPORTING DISPLACED AND SPECIAL NEEDS CHILDREN THROUGH CREATIVE ACTIVITIES DURING WARTIME: A PRACTICAL APPROACH.....	70
Воляннюк Володимир / Volodymyr Volianiuk ЕКСПОНУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ІСТОРІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ / USING HISTORICAL SOURCES AS A TOOL TO ADDRESS EDUCATIONAL LOSSES	76
Івлева Світлана / Svitlana Ivleva ДОВГОТРИВАЛІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ ІСТОРИЧНОМУ МУЗЕЇ / LONG-TERM EDUCATIONAL PROGRAMS AT THE DNIPRO HISTORICAL MUSEUM	81
Коваленко Любов / Liubov Kovalenko НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ-САДИБА М. І. ПИРОГОВА: РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ / THE NATIONAL PIROGOV'S ESTATE-MUSEUM: DEVELOPING MUSEUM PEDAGOGY TODAY.....	87
Кушнір Людмила / Liudmyla Kushnir ВІРТУАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ЯК РЕСУРС ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В 5–7 КЛАСАХ НУШ / THE VIRTUAL MUSEUM AS A TOOL FOR PROJECT-BASED HISTORY LESSONS IN GRADES 5–7 OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL	92
Нейченко Олена / Olena Neichenko ЗАСТОСУВАННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ НАУКОВОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ / MUSEUM PEDAGOGY AS A TOOL OF SCIENCE EDUCATION TO ADDRESS LEARNING LOSSES	98

Рокицька Ольга / Olha Rokytska

РОЛЬ МУЗЕЇВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ КИЇВЩИНИ

В ПОДОЛАННІ ОСВІТНИХ ВТРАТ /

THE ROLE OF EDUCATIONAL INSTITUTION MUSEUMS

IN KYIV OBLAST IN ADDRESSING LEARNING LOSSES 103

Сімокоп Людмила / Liudmyla Simokop

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В ОСВІТІ ДОРОСЛИХ: ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ

ОСВІТНИХ ВТРАТ У КОНТЕКСТІ АКМЕОЛОГІЇ /

MUSEUM PEDAGOGY IN ADULT EDUCATION: A TOOL TO ADDRESS

LEARNING LOSSES IN THE CONTEXT OF ACMEOLOGY..... 110

Соляник Тетяна / Tetiana Solianyk

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ: ДОСВІД

ХУДОЖНЬО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ І.Ю. РЕПІНА /

EDUCATIONAL POTENTIAL OF MUSEUM PEDAGOGY IN THE FACE OF

WARTIME CHALLENGES: EXPERIENCE OF THE ILYA REPIN

ART AND MEMORIAL MUSEUM..... 114

Хворостянюк Ілля / Illia Khvorostianiuk

ФОРМИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЗК «МИКОЛАЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ

КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ»

У РОКИ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ /

EDUCATIONAL INITIATIVES AT THE MYKOLAIV REGIONAL

MUSEUM DURING THE ONGOING WAR IN UKRAINE 118

Бабкова Алла, Міхно Світлана /

Alla Babkova, Svitlana Mikhno

ВПЛИВ НАУКИ ТА МИСТЕЦТВА

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ /

SCIENCE AND ART IN FOSTERING NATIONAL

AND CIVIC VALUES AMONG CHILDREN AND YOUTH..... 124

Вінниченко Ольга / Olha Vynnychenko

ТВОРЧІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ В ЕКСПОЗИЦІЇ

НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ-САДИБИ М.І. ПИРОГОВА /

ART BY UKRAINIAN ARTISTS IN THE EXHIBITIONS

OF THE NATIONAL PIROGOV'S ESTATE-MUSEUM 129

Гончар Андрій / Andrii Honchar

РОЗРОБКА ВЕБСАЙТУ-КАТАЛОГУ «ГУЦУЛЬСЬКИЙ ОРНАМЕНТ»

ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ /

CREATING THE "HUTSUL ORNAMENT" WEBSITE-CATALOG

FOR PRESERVING AND PROMOTING CULTURAL HERITAGE 135

Лубинська Марія, Мосенкіс Юрій, Димшиць Едуард / Mariia Lubynska, Yuriy Mosenkis, Eduard Dymshitz ЛІТНІ ШКОЛИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНТЕГРАЦІЇ НАУКИ І МИСТЕЦТВА В ОСВІТІ / SUMMER SCHOOLS AS A TOOL FOR INTEGRATING SCIENCE AND ART IN EDUCATION	139
Міхно Світлана / Svitlana Mikhno МИСТЕЦТВО В ОСВІТЯНСЬКОМУ МУЗЕЙНОМУ ПРОСТОРИ / ART IN THE EDUCATIONAL MUSEUM SPACE.....	143
Надольська Валентина / Valentyna Nadolska АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ФОРМА МУЗЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ / ART THERAPY AS A FORM OF MUSEUM-BASED INTERACTION	147
Плотнікова Анастасія / Anastasiia Plotnikova НАУКА І МИСТЕЦТВО ЯК АКТУАЛЬНИЙ ТРЕНД ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ / SCIENCE AND ART AS A RELEVANT TREND IN EDUCATIONAL PRACTICE....	152
Прядко Анна / Anna Priadko ОБРАЗ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА МОТИВИ ЙОГО ТВОРЧОСТІ У КАРТИНАХ ОЛЕГА ШУПЛЯКА / THE IMAGE OF TARAS SHEVCHENKO AND THE THEMES OF HIS WORK IN THE PAINTINGS OF OLEH SHUPLIAK.....	156
Сапухіна Олена / Olena Sapukhina МИСТЕЦЬКІ ПРОЄКТИ МУЗЕЮ ТЕХНІКИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ / ART PROJECTS OF THE MUSEUM OF TECHNOLOGY IN THE CONTEXT OF MODERN EDUCATION	162
Свириденко Денис / Denys Svyrydenko ПРОЄКТ ROAD-STEAMER ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК ІНТЕГРАЦІЇ НАУКИ ТА МИСТЕЦТВА / THE ROAD-STEAMER PROJECT AS A GATEWAY TO EUROPEAN PRACTICES OF INTEGRATING SCIENCE AND ART	165
Удовиченко Ірина / Iryna Udovychenko НОСТРИФІКАЦІЯ ЯК МЕТОД МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ / VALIDATION AS A METHOD OF MUSEUM COMMUNICATION	168
Яремін Вікторія / Viktoriia Yaremin ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КОСІВСЬКОЇ КЕРАМІКИ В ДІЯЛЬНОСТІ КОСІВСЬКОГО МУЗЕЮ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА ТА ПОБУТУ ГУЦУЛЬЩИНИ / PROMOTING KOSIV CERAMICS THROUGH THE PROGRAMS OF THE KOSIV MUSEUM OF FOLK ART AND LIFE.....	174

Артемова Людмила / Liudmyla Artemova

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ АСПЕКТИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НОВИХ ВИСТАВКОВИХ КОНЦЕПЦІЙ

НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «ГЛУХІВ» /

CULTURAL AND EDUCATIONAL DIMENSIONS

OF MUSEUM PEDAGOGY THROUGH NEW EXHIBITION CONCEPTS AT

THE NATIONAL RESERVE “HLUKHIV” 180

Базуріна Тетяна / Tetiana Bazurina

ЕЛЕМЕНТИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ
РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ /

ELEMENTS OF MUSEUM PEDAGOGY IN LITERATURE LESSONS

AS A TOOL FOR DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE ABILITIES..... 184

Вдовченко Віктор / Viktor Vdovchenko

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИЗАЙН, ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИВАЛЬНОГО
НАВЧАННЯ І ПЕРЕДОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД – СИНТЕЗ НОВІТНІХ

ІННОВАЦІЙНИХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПОШУКІВ

У ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ» /

EDUCATIONAL DESIGN, DEVELOPMENTAL LEARNING TECHNOLOGIES

AND ADVANCED PEDAGOGICAL PRACTICES:

A SYNTHESIS OF INNOVATIVE SCIENTIFIC

AND EDUCATIONAL APPROACHES IN TECHNOLOGY EDUCATION 187

Гоцуляк Наталія / Nataliia Hotsuliak

G-MUSEUM: СУЧАСНИЙ ІНТЕРАКТИВНИЙ МУЗЕЙ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ /

G-MUSEUM: A MODERN INTERACTIVE MUSEUM IN KHMELNYTSKYI OBLAST 193

Долина Лариса, Кізенко Оксана /

Larysa Dolyna, Oksana Kizenko

РОЛЬ МІДШКІЛЬНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«ДИТЯЧИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР» КАМ'ЯНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

(З ДОСВІДУ РОБОТИ) /

THE ROLE OF THE INTER-SCHOOL ENVIRONMENTAL MUSEUM

OF THE MUNICIPAL INSTITUTION “CHILDREN'S ENVIRONMENTAL CENTER”

OF KAMIANSKIE CITY COUNCIL

IN CIVIC EDUCATION WITH A PATRIOTIC FOCUS: CASE STUDY 199

Дуброва Марія / Mariia Dubrova

ПІДХОДИ ДО ОСВІТИ В ХХІ СТОЛІТТІ ТА ЇХ ІНТЕГРАЦІЯ

В НАУКОВО-ОСВІТНІЮ ПРОПОЗИЦІЮ МУЗЕЮ НАУКИ МАН /

21ST CENTURY EDUCATIONAL APPROACHES AND THEIR INTEGRATION INTO

SCIENCE EDUCATION PROGRAMS OF THE MUSEUM

OF THE JUNIOR ACADEMY OF SCIENCES..... 204

Іванець Оксана / Oksana Ivanets

МУЗЕЙНІ ЗАХОДИ З ІНКЛЮЗІЇ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ
В УМОВАХ ВІЙНИ. НА ПРИКЛАДІ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО
ПОЛІТЕХНІЧНОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ БОРИСА ПАТОНА
З БО «КАРІТАС-КИЇВ», БО «БФ «ЯМАРІУПОЛЬ» /
MUSEUM-LED INCLUSION AND SOCIAL ADAPTATION INITIATIVES
DURING WARTIME: A CASE STUDY OF THE BORYS PATON NATIONAL
POLYTECHNIC MUSEUM IN COLLABORATION WITH CHARITABLE
ORGANISATIONS “CARITAS-KYIV” AND BF “YAMARIUPOL” 207

Зуєвич Оксана / Oksana Zuevych

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ /
MUSEUM PEDAGOGY IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS 213

Макогончук Олена / Olena Makohonchuk

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРАКТИЦІ КЗ «СЛАВУТСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ» /
MUSEUM PEDAGOGY AS A TOOL FOR CULTURAL AND EDUCATIONAL
ENGAGEMENT: THE CASE STUDY OF SLAVUTA HISTORY MUSEUM..... 219

Наровлянський Олександр / Oleksandr Narovlianskyi

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ /
EDUCATIONAL ACTIVITIES OF MUSEUMS IN UKRAINE 223

Нестеренко Наталія / Nataliia Nesterenko

ОСОБЛИВОСТІ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В КОНТЕКСТІ ЗМІШАНОГО
НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ДЛЯ УЧНІВ 8–11 КЛАСІВ /
FEATURES OF MUSEUM PEDAGOGY IN THE CONTEXT
OF BLENDED LEARNING FOR ART CLASSES IN GRADES 8–11 229

Пашченко Станіслав / Stanislav Pashchenko

ВИВЧЕННЯ МЕТОДИК І ПІДХОДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ
МУЛЬТИМЕДІЙНИХ РЕСУРСІВ У ФОРМУВАННІ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ
ТА МЕДІА-КОМПЕТЕНЦІЙ ШКОЛЯРІВ В ЦЕНТРАХ НАУКИ /
METHODS AND APPROACHES TO USING MULTIMEDIA RESOURCES
FOR DEVELOPING DIGITAL LITERACY AND MEDIA COMPETENCIES
IN SCIENCE CENTERS 234

Подольчак Тетяна / Tetiana Podolchak

ТРАДИЦІЇ ЖИВІ, КОЛИ ВОНИ ВЖИВАНІ /
LIVING TRADITIONS: SUSTAINING CULTURAL PRACTICES 238

Червоненко Оксана / Oksana Chervonenko

КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ УМОВ МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОГО НАУКОВО-ПРИРОДНИЧОГО МУЗЕЮ НАН УКРАЇНИ) /
CREATING CONDITIONS FOR MUSEUM-BASED PEDAGOGICAL WORK WITH SPECIAL NEEDS CHILDREN: A CASE STUDY OF THE NATIONAL MUSEUM OF NATURAL SCIENCES, NAS OF UKRAINE..... 241

Щепанський Віталій / Vitalii Shchepanskyi

ЦЕНТРИ НАУКИ І НАУКОВА ОСВІТА НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ /
SCIENCE CENTERS AND SCIENCE EDUCATION IN AFRICA 247

Голіяд Руслан / Ruslan Holiiad

РОЛЬ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ ПРАКТИЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ОСВІТНЬО-НАУКОВО-ВИРОБНИЧОМУ КЛАСТЕРІ /
THE ROLE OF MUSEUM PEDAGOGY IN DEVELOPING PRACTICAL COMPETENCIES WITHIN EDUCATIONAL, SCIENTIFIC, AND INDUSTRIAL CLUSTERS..... 252

Дунець Василь / Vasyl Dunets

МУЗЕЙ НАУКИ ЯК ПРОСТОРИ ВПРОВАДЖЕННЯ STEAM-ОСВІТИ: МОЖЛИВОСТІ ПРОЕКТУ ROAD-STEAMER /
SCIENCE MUSEUMS AS PLATFORMS FOR IMPLEMENTING STEAM EDUCATION: OPPORTUNITIES IN THE ROAD-STEAMER PROJECT 256

Ісарук Василь / Vasyl Isaruk

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ ЕКСПОНАТІВ У СТАНОВЛЕННІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ /
THE ROLE OF INTERACTIVE EXHIBITS IN BUILDING NATURAL SCIENCE KNOWLEDGE AMONG LEARNERS..... 259

Постова Катерина / Kateryna Postova

МЕТОДИ РОБОТИ В МУЗЕЯХ НАУКИ /
METHODS OF ENGAGEMENT IN SCIENCE MUSEUMS..... 264

**Савченко Ярослав, Сліпухіна Ірина, Дем'яненко Валентина
Yaroslav Savchenko, Iryna Slipukhina, Valentyna Demianenko**

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ІНТЕРАКТИВНИХ МУЗЕЙНИХ STEM-ОРІЄНТОВАНИХ СЕРЕДОВИЩАХ УКРАЇНИ /
FOSTERING RESEARCH COMPETENCIES IN SECONDARY SCHOOL STUDENTS THROUGH INTERACTIVE STEM-ORIENTED MUSEUM ENVIRONMENTS IN UKRAINE..... 268

Супрун Дар'я, Супрун Микола /

Daria Suprun, Mykola Suprun

ІШКІЛЬНИЙ МУЗЕЙ ДЕФЕКТОЛОГІЇ (ІЗ ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ)

SCHOOL MUSEUM OF DEFECTOLOGY: HISTORY AND DEVELOPMENT 281

Коваленко Наталія / Nataliia Kovalenko

ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАНЯТЬ З АСТРОНОМІЇ

НА СУПРОВІД ВИСТАВКИ ДЛЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МУЗЕЙНИХ ПРОСТОРІВ

«ЕКСПЕДИЦІЯ СОНЯЧНОЮ СИСТЕМОЮ» /

DEVELOPING INTERACTIVE ASTRONOMY LESSONS FOR THE “EXPEDITION

SOLAR SYSTEM” EXHIBITION IN INTERACTIVE MUSEUM SPACES 287

Шибка Ольга, Шибка Григорій /

Olha Shybka, Hryhorii Shybka

ДІЯЛЬНІСТЬ STEM-МУЗЕЇВ У КОНТЕКСТІ

ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ /

STEM MUSEUMS IN THE CONTEXT

OF EXTRACURRICULAR TECHNICAL EDUCATION..... 293

Барвінок Юлія / Yuliia Barvinok

«ДИТЯЧИЙ МУЗЕЙНИЙ ПРОСТІР» ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ СПІЛКУВАННЯ

З ПІДРОСТАЮЧИМ ПОКОЛІННЯМ (НА ПРИКЛАДІ ІАК «РЕЗИДЕНЦІЯ

Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО» НІКЗ «ЧИГИРИН») /

“CHILDREN’S MUSEUM SPACE” AS A PLATFORM FOR ENGAGING

THE YOUNGER GENERATION: A CASE STUDY

OF THE BOHDAN KHMELNYTSKYI RESIDENCE,

CHUHUYRYN NATIONAL HISTORICAL AND CULTURAL RESERVE..... 300

Венгрова Ольга / Olha Vengrova

ПАТРІОТИЧНО-ВИХОВНА ФУНКЦІЯ МУЗЕЙНИХ ЕКСПОЗИЦІЙ /

THE ROLE OF MUSEUM EXHIBITIONS IN CIVIC

AND PATRIOTIC EDUCATION 305

Гуменюк Оксана / Oksana Humeniuk

ДЯКУЄМО НАШИМ ЗАХИСНИКАМ ВІД БОГА АБО ЧЕРЕЗ МИСТЕЦЬКИЙ

ДІАЛОГ РАЗОМ ДО ПЕРЕМОГИ! /

GRATITUDE TO OUR DEFENDERS: ARTISTIC DIALOGUE TOWARD VICTORY.... 311

Дашевська Таміла / Tamila Dashevska

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМЕМОРАТИВНИХ ПРАКТИК ТА МУЗЕЙНОЇ

ПЕДАГОГІКИ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МІЖНАРОДНОГО ФАКУЛЬТЕТУ /

THE INTERCONNECTION OF COMMEMORATIVE PRACTICES AND MUSEUM

PEDAGOGY IN TEACHING «HISTORY OF UKRAINE» TO INTERNATIONAL

STUDENTS..... 315

Зайченко Ольга / Olha Zaichenko

АДВОКАЦІЯ УКРАЇНСТВА СЕРЕД УКРАЇНЦІВ – ШЛЯХ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ,
РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТНОСТІ, БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ /
PROMOTING UKRAINIAN IDENTITY: A PATH TO DECOLONIZATION,
AGENCY, AND NATIONAL SECURITY..... 318

**Соболь Олена, Іванов Владислав, Білопухова Валерія, Світлична Яна /
Olena Sobol, Vladyslav Ivanov, Valeriia Bilopukhova, Yana Svitlychna**

МУЗЕЙ ХЛІБА ЯК ОСЕРЕДОК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ:
ДОСВІД ХАРКІВСЬКОГО ЛІЦЕЮ №108 /
THE BREAD MUSEUM AS A HUB FOR PATRIOTIC EDUCATION:
EXPERIENCES FROM KHARKIV LYCEUM NO. 108..... 323

Караманов Олексій / Oleksii Karamanov

МУЗЕЇ ЯК ЦЕНТРИ ДІАЛОГУ ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ /
MUSEUMS AS CENTERS FOR DIALOGUE AND PATRIOTIC EDUCATION 328

Кручук Наталія / Nataliia Kruchuk

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА У ФОКУСІ МУЗЕЙНИХ
ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ТА ПРОСВІТНИЦЬКО-КОМУНІКАТИВНИХ ПРОГРАМ
МУЗЕЮ ПРОПАГАНДИ /
THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR IN THE CONTEXT
OF MUSEUM EDUCATIONAL TECHNOLOGIES
AND PUBLIC COMMUNICATION PROGRAMS AT THE MUSEUM
OF PROPAGANDA..... 332

Лихман Ольга / Olha Lykhan

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В РОБОТІ МУЗЕЇВ
ДЛЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ /
INNOVATIVE APPROACHES IN MUSEUM WORK
FOR PATRIOTIC EDUCATION OF YOUTH..... 335

Метик Людмила / Liudmyla Metyk

НАУКОВО-ОСВІТНЯ РОБОТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА
«БАТЬКІВЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»
У ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ /
SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL ACTIVITIES
OF THE NATIONAL RESERVE «HOMELAND OF TARAS SHEVCHENKO»
DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR..... 340

Пісцова Марія / Mariia Pistsova

ЗАХІД «ЛЮБЛЮ УКРАЇНУ» У КОНТЕКСТІ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ /
“I LOVE UKRAINE” EVENT IN THE CONTEXT
OF EDUCATION FOSTERING NATIONAL AND PATRIOTIC VALUES..... 347

Сіра Наталія / Nataliia Sira

МУЗЕЙНА СПРАВА – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА У ВИХОВАННІ
НАЦІОНАЛЬНО-СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА,
ПАТРІОТА СВОЇ ВІТЧИЗНИ /
MUSEUM WORK AS AN ESSENTIAL COMPONENT
IN EDUCATING NATIONALLY CONSCIOUS CITIZENS AND PATRIOTS..... 351

Тюска Валентина, Доманська Софія /

Valentyna Tiуска, Sofia Domanska

МУЗЕЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ (НА ПРИКЛАДІ РОКМ) /
MUSEUM ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF NATIONAL EDUCATION:
A CASE STUDY OF THE RIVNE REGIONAL MUSEUM
OF LOCAL HISTORY (ROKM)..... 356

Трошинська Олена, Абашіна Людмила /

Olena Troshchynska, Liudmyla Abashina

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО
ЗАПОВІДНИКА «ЧИГИРИН» ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ /
EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE CHYHYRYN NATIONAL HISTORICAL
AND CULTURAL RESERVE AS A TOOL FOR PATRIOTIC EDUCATION
OF CHILDREN 360

Цінько Світлана / Svitlana Tsinko

РОЛЬ МУЗЕЇВ ЯК ЦЕНТРІВ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ /
THE ROLE OF MUSEUMS IN FOSTERING PATRIOTIC EDUCATION
AMONG YOUTH..... 365

Шульженко Тетяна, Чепурна Ірина /

Tetiana Shulzhenko, Iryna Cherpurna

ДІАЛОГ МУЗЕЮ І СУСПІЛЬСТВА – ПОШУК НОВИХ ФОРМ
І МЕТОДІВ РОБОТИ АРХЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ НІКЗ «ЧИГИРИН» /
DIALOGUE BETWEEN MUSEUMS AND SOCIETY: EXPLORING NEW
APPROACHES AND METHODS IN THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM
OF THE CHYHYRYN RESERVE..... 370

Юсова Олена / Olena Yusova

МУЗЕЇ ЯК ЦЕНТРИ ДІАЛОГУ ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ /
MUSEUMS AS CENTERS FOR DIALOGUE AND PATRIOTIC EDUCATION 375

Бабенко Валентина / Valentina Babenko

МОВЧАТЬ СТОЛІТТЯ, РОКИ, ЛИШ ТІЛЬКИ ПАМ'ЯТЬ ГОМОНИТЬ /

CENTURIES AND YEARS ARE SILENT, ONLY MEMORY SPEAKS..... 379

Громова Ольга / Olga Gromova

МІЖШКІЛЬНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

«ДИТЯЧИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР» КАМ'ЯНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ –

ЦЕНТР ДІАЛОГУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ВИХОВАННЯ /

INTERSCHOOL ECOLOGICAL MUSEUM OF THE MUNICIPAL INSTITUTION

«CHILDREN'S ECOLOGICAL CENTER» OF THE KAMYANSK CITY COUNCIL –

A CENTER FOR DIALOGUE BETWEEN STUDENTS

IN THE CONTEXT OF EDUCATION 385

ВСТУПНЕ СЛОВО

Довгий Станіслав,

доктор фізико-математичних наук,
професор, академік НАПН
і НАН України,
президент Малої академії
наук України

Шановні колеги, учасники та гості конференції!

Широ вітаємо вас на черговій – п'ятій Міжнародній науково-практичній конференції «Музейна педагогіка в науковій освіті». Це вже наш восьмий захід у межах циклу подій, присвячених тематиці музейної педагогіки в науковій освіті з 2019 року.

Ця конференція є важливим етапом у розвитку музейної педагогіки та у дослідженні ролі музеїв у науковій освіті. Протягом цих п'яти років ми стикалися з багатьма викликами. Спершу карантин, а потім повномасштабне військове вторгнення росії в Україні. Війна принесла катастрофічні руйнування, і музеї, як і інші заклади освіти та культури, зазнали значних втрат – матеріальних, людських. Безпосередні наслідки війни включають численні труднощі в роботі з колекціями, втрату експонатів та руйнування інфраструктури, що стало серйозним ударом по музейній справі в Україні.

На жаль, втрати не минули й наших колег. Один із активних учасників попередніх конференцій, директор Менського краєзнавчого музею на Чернігівщині, Віталій Крутий, загинув 12 травня 2024 року поблизу Металівки на Харківщині. Віталій

був героєм, і його подвиг дає нам можливість продовжувати працювати над важливими питаннями, що висвітлені в тематичі цієї конференції. Ми пам'ятаємо його внесок і віддаємо шану його пам'яті.

Попри ці труднощі, ми не припиняємо своєї роботи. Ми продовжуємо шукати нові можливості для розвитку музеїв і музейної педагогіки, адже саме в цей складний час збереження і популяризація культурної спадщини є важливим завданням. Ми адаптуємо музейні практики до нових умов, враховуючи виклики сьогодення. Важливо, що до цієї конференції долучаються іноземні учасники, що підвищує її престиж і значення для міжнародної спільноти. Завдяки цьому ми можемо обмінюватися досвідом не тільки в контексті українських реалій, а й на глобальному рівні, що сприяє розвитку музейної педагогіки в цілому.

З моменту проведення першої конференції у 2019 році ми організували вже чотири міжнародні науково-практичні конференції та три круглі столи, присвячені важливим темам, зокрема пандемії COVID-19, воєнного стану та подоланню освітніх втрат в умовах війни. Кожен захід отримав своє практичне втілення у вигляді публікацій наукових матеріалів. За цей час ми залучили близько 1000 учасників з усіх областей України. Із-за кордону до нас долучилися представники із США, Польщі, Фінляндії, Франції, Сербії. До нас долучалися директори міжнародних наукових центрів, музеїв і представники ЮНЕСКО, що значно підвищило рівень нашої конференції.

Війна принесла численні виклики й для освітньої системи. Багато дітей змушені були залишити свої домівки, шукати безпеку в інших регіонах та за кордоном. Унаслідок цього значна частина навчання була переведена в онлайн-формат. Ці обставини вимагають переосмислення й трансформації освітніх процесів, впровадження нових технологій для забезпечення доступу до освіти, попри всі труднощі. Музейна педагогіка в таких умовах стає важливим інструментом для збереження зв'язку дітей із рідною культурною спадщиною, історією та ідентичністю.

3 дня відкриття у жовтні 2020 року першого державного Музею науки в Києві ми оголосили про початок роботи над мережею центрів і музеїв науки по всій Україні. Адже наочно переконалися в цінності та ефективності живої музейної науки і прагнули поширити її можливості та освітній вплив на якомога більшу кількість українських дітей.

У лютому 2022 року вторгнення росії зруйнувало наші плани й зусилля щодо створення Музею науки в Маріуполі, котрий мав стати другим. А воєнні дії навколо Києва змусили нас вивести частину інтерактивних експонатів до Львова. Там було відкрито тимчасовий освітній простір для львів'ян та вимушених переселенців, який за 5 місяців роботи відвідало понад 10 тисяч людей.

Головне – почати і не зупинятися, і життя обов'язково підкаже нові можливості і приведе нових однодумців та партнерів. Упродовж 2022–2024 років Мала академія відкрила три постійно діючих музеї науки: у Полтаві, Чернівцях та експозицію в просторі Iron Land на Центральному залізничному вокзалі Києва. І ще в кількох містах іде робота над створенням нових. Варто підкреслити, що це не окремі заклади, а мережа музеїв, об'єднані єдиною ідеєю, у кожному з яких регулярно оновлюється експозиція, проходять освітні програми та наукові шоу, працює досвідчена підготовлена команда інтерпретаторів – все за єдиними стандартами і на найвищому рівні. І на сьогодні маємо достойний результат: за роки війни понад 185 тисяч людей відвідало наші постійні освітні простори.

Також команда Малої академії наук організовує тимчасові тематичні виставки. Вони тривають від одного до кількох місяців, проте справляють дивовижний мотиваційний ефект на юних відвідувачів. Окрім Львова, наукові експозиції побували також у Сокирянах Чернівецької області та Гайвороні на Кіровоградщині. У столиці відбулося чотири заходи: виставка у ТРЦ River Mall та три освітні проекти у співпраці з ТРЦ Gulliver («Відкривай портал в науку», «Науковий цирк» та «Портал у науку 2.0»).

Окремої згадки заслуговує проект «Мандрівний музей науки», який стартував ще в 2020 році і на старті реалізовував

переважно ознайомчу та популяризаторську мету. Тоді наші експозиції побували в Слов'янську, Бахмуті, Краматорську, Дружківці, Добропіллі, Мирнограді, Станиці Луганській, Щасті, Старобільську, Херсоні, Маріуполі, Дніпрі, Одесі, Ірпені... Але у зв'язку з руйнівним у всіх сенсах впливом війни, проєкт набув нового значення і місії – підтримати школярів та вчителів на прифронтових територіях. З вересня по грудень 2024 року «Мандрівний музей науки» побував у семи містах Чернігівської, Сумської, Полтавської та Одеської областей. І зацікавив наукою понад 4 тисячі дітей.

Як таке стало можливим, що під час війни, в надзвичайно скрутних для науки й освіти умовах, кількість музеїв науки та освітніх просторів постійно зростає, а експозиції оновлюються? Для збереження й примноження музейних експозицій проводимо масштабну роботу з налагодження міжнародної співпраці та залучення міжнародної наукової спільноти до підтримки й реалізації наших ініціатив. На сьогодні вже 22 наукових центри з 12 країн світу передали МАН більш як 300 одиниць інтерактивних експонатів, виставкового та освітнього обладнання. І віримо, що цей процес тільки набиратиме обертів.

Ведеться робота і для дітей, які були вимушені виїхати за кордон. У проєкті «Досліджуй науку українською» співпрацюємо з п'ятьма центрами науки у Польщі, для яких уже переклали багато освітньої та навігаційної інформації українською мовою. Також МАН уперше долучилася до реалізації проєкту у межах програми з досліджень та інновацій Європейського союзу «Горизонт Європа».

Ми щиро раді і вдячні нашим закордонним партнерам, які сьогодні беруть в конференції, зокрема Роберту Фірмгоферу, директору Центру науки Коперник (Польща), Маріанні Ачіам, доценту кафедри наукової освіти Університету Копенгагена (Данія), Кеннету Монжеро, директору дитячого центру науки в Кенії (Кенія) та Стефаносу Херувісу, старшому менеджеру проєктів Ecsite (Бельгія).

Ми також висловлюємо подяку всім учасникам, які долучилися до цієї конференції, тим, хто не дивлячись на складні обставини продовжує працювати і розвивати музейну педаго-

гіку в Україні. Ваша стійкість і відданість справі – це приклад того, як можна зберігати і розвивати знання, науку, культуру та історію навіть в умовах найбільших випробувань.

Наша вдячність організаторам конференції, серед яких: Міністерство освіти і науки України; Міністерство культури та стратегічних комунікацій України; Національна академія наук України; Національна академія педагогічних наук України; Національна академія мистецтв України; Національний центр «Мала академія наук України»; Інститут прикладних систем управління НАН України; Український державний університет імені Михайла Драгоманова; Кафедра ЮНЕСКО з наукової освіти. Ці інституції стали важливими партнерами в організації конференції, підтримуючи її навіть в умовах війни, а їхня роль у зміцненні міжнародного співробітництва є неоціненною.

Бажаємо плідної роботи, цікавих дискусій і нових відкриттів! Нехай ця конференція стане ще одним кроком до зміцнення співпраці між музейними, освітніми та науковими інституціями, а також до збереження та розвитку нашої культурної і наукової спадщини.

OPENING REMARKS

Professor Stanislav Dovgyi,

D.Sc. in Physics and Mathematics,
Member of the National Academy
of Educational Sciences of Ukraine,
Member of the National Academy
of Sciences of Ukraine,
President of the Junior Academy of
Sciences of Ukraine

Dear colleagues, participants and guests of the Conference!

It is with great pleasure that we welcome you to the Fifth International Scientific and Applied Conference, Museum Pedagogy in Science Education. This event marks the eighth in a continuing series dedicated to the subject of museum pedagogy in science education, launched in 2019.

The Conference represents a significant milestone in advancing museum pedagogy and exploring the role of museums in science education. Over the past five years, we have faced numerous challenges – first, the pandemic-induced lockdown, and later, Russia's full-scale military invasion of Ukraine. The war inflicted massive destruction. Like other institutions of education and culture, museums have suffered substantial material and human losses. These include damaged infrastructure, disrupted collection management, and lost exhibits – issues that have dealt a severe blow to the museum sector in Ukraine.

Unfortunately, our professional community has also experienced tragic losses. One of our active participants in previous conferences, Vitalii Krutyi, Director of the Mena Museum of Local Lore in the

Chernihiv region, was killed on May 12, 2024, near Metalivka village in the Kharkiv Oblast. Vitalii was a true hero, and his sacrifice empowers us to carry on our work on the important issues addressed by this Conference. We honour his memory and remain profoundly grateful for his invaluable contributions.

Despite the hardship, our work continues. We remain committed to exploring new opportunities for the development of museums and museum pedagogy, as the preservation and promotion of cultural heritage have become even more vital in these turbulent times. We are adapting museum practices to new realities, responding to current challenges. The presence of international participants at this Conference enhances its significance within the global professional community. This international cooperation facilitates the exchange of knowledge and expertise, both within Ukraine and on a global scale, thereby contributing to the sustained development of museum pedagogy worldwide.

Since the first International Scientific and Applied Conference in 2019, we have held four such conferences and three roundtable discussions focused on pressing issues, including the COVID-19 pandemic, martial law, and the educational setbacks during wartime. These efforts have yielded tangible outcomes, including the publication of scientific proceedings. Over this period, nearly 1,000 participants from all regions of Ukraine, along with international colleagues from the United States, Poland, Finland, France, and Serbia, have joined our events. The participation of directors from international research centres, museums, and UNESCO representatives has greatly enhanced the prestige and significance of our conferences.

The war has also brought significant challenges to the education system. Many children were forced to flee their homes and relocate to the safer regions of Ukraine or abroad. Consequently, much of the learning shifted to an online format. These circumstances have necessitated a rethinking and transformation of educational processes with the adoption of new technologies to ensure continued access to learning despite current difficulties. In this context, museum

pedagogy becomes a vital tool for maintaining children's connection with their cultural heritage, history and identity.

Since the opening of the first state-run Science Museum in Kyiv in October 2020, we have been working on establishing a network of science centres and museums across Ukraine. We have witnessed firsthand the value and effectiveness of hands-on science learning in a museum setting and have sought to extend this experience to as many Ukrainian children as possible.

However, Russia's invasion of Ukraine in February 2022, derailed our plans and disrupted our efforts to establish a Science Museum in Mariupol, which was intended to be the second in the national network. Hostilities near Kyiv forced us to relocate part of the interactive exhibition to Lviv, where we opened a temporary educational space for residents and internally displaced persons. Over five months, it welcomed more than 10,000 visitors.

What matters most is to start and to keep going – life will inevitably offer new opportunities and bring new like-minded people and partners. Between 2022 and 2024, the Junior Academy of Sciences established three permanent science museums – in Poltava, Chernivtsi, and a dedicated exhibition at Iron Land, in Kyiv's Central Railway Station. Several new museums are now under development. It is important to note that these are not isolated institutions, but rather a coordinated network of museums united by a shared vision. Each site features regularly updated exhibitions, educational programmes, and science shows, and is staffed by a team of well-trained and experienced science communicators. All museums operate under common quality standards. Since the war began, more than 185,000 people have visited our permanent educational spaces – a strong result of our ongoing efforts.

The Junior Academy of Sciences team also organises temporary themed exhibitions, typically lasting from one to several months. These exhibitions have proven to be highly engaging, especially for young visitors. In addition to Lviv, scientific exhibitions have also been held in Sokyriany (Chernivtsi Oblast) and Haivoron (Kirovohrad Oblast). In Ukraine's capital, four events have taken place: one exhibition at the River Mall shopping centre and three educational initiatives were

held in collaboration with the Gulliver shopping centre – Open the Portal to Science, Science Circus, and Portal to Science 2.0.

We also launched the Travelling Science Museum project in 2020, initially focused on science outreach and popularisation. Back then, the exhibitions toured Sloviansk, Bakhmut, Kramatorsk, Druzhkivka, Dobropillia, Myrnohrad, Stanytsia Luhanska, Shchastia, Starobilsk, Kherson, Mariupol, Dnipro, Odesa, and Irpin. However, in light of the war's devastating impact, the project has taken on a new purpose – to support school students and teachers in frontline communities. Between September and December 2024, the Travelling Science Museum visited seven cities in the Chernihiv, Sumy, Poltava, and Odesa oblasts, engaging more than 4,000 children in hands-on science learning.

How has it been possible to expand the network of science museums and educational spaces, and regularly renew exhibitions under such exceptionally challenging conditions for science and education brought by war? The answer lies in our active efforts to build international partnerships and engage the global scientific community in supporting and bringing our initiatives to life. To date, 22 science centres from 12 countries have generously donated over 300 interactive exhibits, as well as exhibition and educational equipment to the Junior Academy of Sciences. We are confident that this momentum will only continue to grow.

The Junior Academy of Sciences also supports children who have relocated abroad. As part of the Discover Science in Ukrainian project, we collaborate with five science centres in Poland and have already translated a significant amount of educational and navigational content into Ukrainian. Furthermore, the Junior Academy of Sciences has joined the project within the EU's Horizon Europe research and innovation programme.

We are delighted to welcome our international partners to this Conference and express our heartfelt gratitude to them, particularly Mr. Robert Firmhofer, Chief Executive Officer of the Copernicus Science Centre (Warsaw, Poland), Dr. Marianne Achiam, Associate Professor at the Department of Science Education, University of Copenhagen (Denmark), Mr. Kenneth Monjero, Director of Children

Science Center (Kenya), and Dr. Stephanos Cherouvis, Senior Project Manager at Ecsite (Belgium).

We extend our heartfelt thanks to all the participants who have joined this Conference and continue to work and develop museum pedagogy in Ukraine despite the difficult circumstances. Your resilience and commitment are a powerful example of how knowledge, science, culture, and history can be preserved and advanced even in the face of the greatest hardships.

We also acknowledge the invaluable contributions of the Conference co-organisers, including the Ministry of Education and Science of Ukraine, the Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine, the National Academy of Sciences of Ukraine, the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, the National Academy of Arts of Ukraine, the National Centre “Junior Academy of Sciences of Ukraine”, the Institute of Applied Control Systems of the National Academy of Sciences of Ukraine, the Dragomanov Ukrainian State University, and the UNESCO Chair on Science Education. These institutions have been invaluable partners in organising the Conference, supporting it even during times of war, and their role in strengthening international cooperation is immeasurable.

We wish you all productive work, engaging discussions, and inspiring discoveries! May this Conference further strengthen collaboration among museums, educational institutions, and research organisations while advancing and preserving our cultural and scientific heritage.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Олег Топузов,

доктор педагогічних наук,
професор, академік НАПН України,
віцепрезидент НАПН України,
директор Інституту педагогіки
НАПН України

Шановні учасники конференції!

Завершується третій рік повномасштабного вторгнення агресора на територію України. В умовах війни вітчизняна освітня система не лише вистояла та стабільно функціонує, а й активно розвивається, забезпечуючи надійний фундамент для повоєнної відбудови нашої держави.

На цьому шляху освітянам доводиться долати серйозні труднощі та виклики, з якими в сучасному світі не стикалася жодна європейська країна.

На тлі постійних тривог та руйнувань освітньої інфраструктури найбільш відчутними є фізичні, психологічні, ментальні, навчальні втрати здобувачів освіти, що актуалізує проблему їх подолання та компенсації як першочергове завдання державної освітньої політики. У цьому контексті неоціненим є потенціал музейної педагогіки як інструменту наукової освіти. Сучасний науковий музей формує унікальне освітнє середовище, у якому діти долучаються до новітніх досягнень людства не лише в галузі техніки та технологій, а й культури та загальнолюдських цінностей. Широке використання цифрових засобів та технології штучного інтелекту розширює горизонти науково-освіт-

нього простору, у якому музейна педагогіка органічно залучена в освітній процес, сприяє ефективній організації змішаного навчання та реалізації STEM-освіти.

Під час цьогорічної конференції «Музейна педагогіка в науковій освіті» було обговорено широке коло питань організації наукової освіти засобами музейної педагогіки, функціонування музеїв як центрів підтримки інклюзії та ресоціалізації в умовах війни, наукових, мистецьких та соціальних інновацій, розвитку духовно-моральних якостей учнів і педагогів, використання потенціалу музейної педагогіки в подоланні освітніх втрат, досвіду реалізації інноваційних методів наукової освіти, впровадження технологій інтерактивного навчання та STEM-освіти, наукового пізнання через мистецтво, дослідження та відкриття.

Результати плідних дискусій учасників конференції, представлені у збірнику, спрямовують розвиток музейної педагогіки та наукових музеїв як осередків, у яких концентруються інтелектуальні та організаційно-технічні ресурси, центрів діалогу та патріотичного виховання, безпечних локацій, що органічно поєднують освіту, науку, мистецтво у забезпеченні всебічного розвитку креативної особистості, свідомого та відповідально-го громадянина України як потужної європейської держави.

OPENING REMARKS

Professor Oleh Topuzov,

Doctor of Pedagogical Sciences,
Academician of the National Academy
of Educational Sciences of Ukraine,
Vice President of the National Academy
of Educational Sciences of Ukraine,
Director of the Institute of Pedagogy,
the NAES of Ukraine

Dear participants and guests of the conference!

The third year of the aggressor's full-scale military invasion of Ukraine is drawing to a close. Under wartime conditions, Ukraine's national education system has demonstrated remarkable resilience – not only maintaining operational stability but also advancing progressively, thereby laying a reliable foundation for the country's post-war recovery.

On this path, educators face serious challenges and hardships – ones that no other European country has encountered in the modern era. Amid constant alerts and the destruction of educational infrastructure, the most significant and painful losses experienced by students are physical, psychological, mental, and academic. Addressing and compensating for these losses has become a priority for national education policy. In this context, the potential of museum pedagogy as a powerful instrument for scientific education cannot be overstated. The modern scientific museum creates a unique educational environment in which children engage with humanity's latest achievements, not only in technology and engineering, but also in culture and universal human values. The broad integration of digital tools and artificial intelligence technologies further expands

the horizons of the scientific and educational space. In this context, museum pedagogy is organically embedded in the learning process, supporting effective implementation of blended learning and STEM education.

This year's conference, "Museum Pedagogy in Scientific Education", has provided a platform for the discussion of a wide range of issues related to organizing scientific education through museum pedagogy; the role of museums as centers for supporting inclusion and resocialization during wartime; scientific, artistic, and social innovations; the development of spiritual and moral qualities among students and educators; the potential of museum pedagogy in addressing educational losses; the experiences in implementing innovative methods of science education; the implementation of interactive and STEM-based learning technologies; science exploration through art, research, and discovery.

The outcomes of the conference's productive discussions, presented in this volume, serve to guide the further development of museum pedagogy and scientific museums as hubs where intellectual and organizational-technical resources are concentrated. These institutions are envisioned as spaces for dialogue and patriotic education, safe environments that seamlessly integrate education, science, and the arts to support the comprehensive development of a creative individual and the formation of a conscious, responsible citizen of Ukraine as a strong European state.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Бітаєв Валерій,

доктор філософських наук,
професор, академік НАМУ,
перший віцепрезидент
НАМУ

Шановні учасники та гості конференції!

Широ вітаю всіх, хто зібрався сьогодні на цю важливу подію, присвячену розвитку музейної педагогіки в науковій освіті. Маємо сьогодні унікальну нагоду і можливість поділитися напрацьованим досвідом, обмінятися практичними ідеями, обговорити новаторські підходи, які відкривають нові горизонти для наших освітніх і культурних інституцій. Такий захід демонструє, що навіть у найскладніші часи наука й освіта залишаються пріоритетами нашої держави.

Музеї завжди були джерелом знань і натхнення. Вони об'єднують минуле з теперішнім, дають змогу молодому поколінню доторкнутися до унікальності культурної спадщини та зрозуміти важливість науки в сучасному світі. Однак у період війни, коли наша держава переживає безпрецедентні виклики, ці інституції набувають ще більшого значення. Вони стали не лише свідками руйнацій, а й осередками стійкості та збереження національної ідентичності, яка в умовах переміщення та еміграції наших громадян є надзвичайно важливою.

Мільйони українців, зокрема й дітей, були змушені залишити свої домівки, переживаючи глибокі соціальні та психо-

логічні зміни. Водночас перед нами постала величезна відповідальність – забезпечити доступ до освіти, зокрема до наукової освіти, для тих, хто змушений був шукати прихисток за кордоном. Це завдання ускладнюється руйнуваннями інфраструктури та культурних пам'яток, але ми не припиняємо працювати над тим, щоб наука та освіта залишалися невід'ємною частиною життя наших громадян, де б вони не були.

Міжнародна науково-практична конференція «Музейна педагогіка в науковій освіті», що відбувається в ці складні часи війни, є важливим сигналом про нашу здатність рухатися вперед, попри всі труднощі. Вона наголошує на необхідності інноваційних підходів у розвитку музейної педагогіки та її інтеграції у навчальний процес навіть в умовах глобальних змін. Це є прикладом нашої незламної віри в силу науки, культури та освіти як основи для відновлення та майбутнього розвитку нашої країни.

Музейна педагогіка в умовах війни відіграє важливу роль: вона не лише забезпечує нові методи навчання, а й допомагає молоді осмислювати себе в часи кардинальних перетворень, формувати нові погляди на свою ідентичність, на своє місце в світі, що безперервно змінюється. Вона стає важливим інструментом у процесі відновлення і трансформації нашої країни, допомагаючи пережити цей непростий період з надією на майбутнє.

Особливу вдячність хочу висловити нашим міжнародним учасникам, які долучилися до цієї події. Ваш внесок у розвиток музейної педагогіки та освіти в Україні є надзвичайно цінним. Ваша солідарність з нами у цей вирішальний час, ваша підтримка та спільні зусилля у розвитку музейної сфери є підтвердженням того, що наука і культура не мають кордонів, і саме через співпрацю ми можемо долати найскладніші виклики. Ви допомагаєте не лише зберегти культурну спадщину України, а й створюєте нові можливості для наших дітей і молоді, які мають беззаперечне право на доступ до знань та розвиток у цілому світі, навіть у ці часи випробувань.

Ця конференція є чудовою платформою для обговорення нових підходів до інтеграції музеїв у навчальний процес, впро-

вадження інноваційних методів популяризації науки серед молоді та збереження культурної спадщини в умовах війни. Ваші напрацювання сприятимуть зміцненню зв'язків між наукою, освітою і культурою: вони надзвичайно потрібні сьогодні, а в період відновлення та трансформації нашої країни набудуть особливого значення.

Попри труднощі, ми продовжуємо розбудовувати мережу центрів і музеїв науки по всій Україні. Відкриття нових освітніх просторів у різних регіонах демонструє стійкість і відданість нашій спільній справі. Навіть у часи війни ми змогли не лише зберегти, а й примножити наші досягнення завдяки підтримці міжнародної спільноти, інноваційним підходам і невтомній праці українських освітян і науковців.

Дорогі колеги, ваша робота є свідченням того, що наука і культура – це фундамент, на якому будується майбутнє. Нехай ця конференція стане джерелом нових ідей, партнерств і проєктів, які допоможуть ще більше розкрити потенціал музейної педагогіки в нашій країні та за її межами.

Щиро бажаю вам продуктивних дискусій, натхнення та нових відкриттів. Разом ми здатні зробити щось неймовірне.

OPENING REMARKS

Professor Valerii Bitaiiev,
Doctor of Philosophy,
Academician of the National
Academy of Arts of Ukraine,
First Vice President
of the National Academy
of Arts of Ukraine

Dear participants and guests of the conference!

I sincerely welcome all of you who have gathered today for this important event dedicated to the development of museum pedagogy in science education. We have a unique opportunity to share experiences and discuss practical solutions and innovative approaches that open up new horizons for educational and cultural institutions of Ukraine. Holding this event in war conditions proves that even in the most difficult times, science and education remain unchanging priorities of the state.

Museums are not only heritage preservation centers, but also powerful education tools. They bring together the past and the present, enabling young people to touch authentic cultural memory and realize the value of science in the life of society. During a war, museums become even more critical: in addition to being witnesses of destruction, they become spaces of resilience, memory, and preservation of identity, especially in conditions of mass displacement and emigration.

Nowadays, millions of Ukrainians, including children, have been forced to leave their homes after experiencing profound social and psychological changes. Our shared responsibility is to ensure access

to education, especially science, to those abroad or in conditions of limited infrastructure. Despite all the challenges, we continue working so that science and education remain an integral part of the life of every Ukrainian, regardless of their place of residence.

The International Scientific and Practical Conference “Museum Pedagogy in Science Education” is a powerful testament to our ability to move forward. It emphasizes the need for innovative approaches to integrating museums into the educational process, even in conditions of global transformations. This is a manifestation of our faith in science, culture and education as the foundation of the restoration and future development of Ukraine.

Museum pedagogy becomes especially important in conditions of war: in addition to updating teaching methods, it helps young people to understand themselves and shape new ideas about identity and their place in a rapidly changing world. It is an essential tool of national recovery, allowing us to survive the current challenges hoping for the future.

I sincerely thank the international partners and guests of the conference for your presence and support. Your contribution to developing museum pedagogy and education in Ukraine is invaluable. Your solidarity and joint work with Ukrainian counterparts prove that culture and science have no borders. Through cooperation, we can overcome the most difficult challenges, preserve heritage and create new opportunities for young people, even in the most difficult times.

This conference is an excellent platform to discuss the integration of museums into modern education, the introduction of innovative methods of popularizing science among young people, and the preservation of heritage in wartime. Your ideas and accomplishments strengthen the ties between education, science and culture, which is something that is urgently needed now and will become critically important in the period of post-war recovery.

Despite all difficulties, we continue building a network of science centers and museums in Ukraine. The opening of new educational spaces in different regions is an example of resilience, faith and dedication to a common cause. Thanks to the support of

the international community, innovative approaches and the work of Ukrainian educators, we not only preserve but also multiply accomplishments.

Dear colleagues, your work proves that culture and science are the basis of the future. I wish you fruitful discussions, discoveries, partnerships and inspiration. Together, we are able to create something truly exceptional.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Фірмагофер Роберт,

головний виконавчий директор
Центру науки «Коперник»,
м. Варшава, Польща

Участь у цій конференції є значною честю та привілеєм для мене. Національний центр «Мала академія наук України» вже багато років є стратегічним партнером Центру науки «Коперник», особливо протягом останніх двох років.

Моя публікація буде зосереджена на трьох ключових темах. Перша стосується співпраці між Центром науки «Коперник» і численною українською спільнотою, що проживає в Польщі, особливо з тими, хто прибув за останні два роки (їхня кількість, за оцінками, сягає близько мільйона осіб по всій країні). Другою сферою уваги є «Клуби молодого винахідника» – міжнародна мережа, в якій українська участь є суттєвою. Третя тема присвячена ширшому міжнародному виміру цієї співпраці.

Після початку повномасштабної війни за активної підтримки Національного центру «Мала академія наук України» всі матеріали Центру науки «Коперник» були перекладені українською мовою у межах проекту «Досліджуй науку українською». Таким чином, інформація на вебсайті та в межах музею тепер доступна польською, англійською та українською мовами. Крім того, аби забезпечити комфортне перебування відвідувачам з України, було запрошено до співпраці та працевлаштовано в центрі понад десять українців.

Враховуючи потенційні труднощі у культурній інтеграції значної кількості українських школярів із їхніми польськими однолітками, було розроблено програму для покращення комунікації та взаєморозуміння між двома культурами. Хоча між ними існує багато спільного, проте є й відмінності, особливо з огляду на травматичний досвід багатьох українських дітей, які прибули до Польщі. Отже, підтримка інтеграції українських гостей із польськими колегами стала необхідною. Ця програма сприяє міжкультурній інтеграції через спільне експериментування, проектування та творення. Досвід показує, що наука допомагає долати мовні та культурні бар'єри, даючи змогу людям різного походження об'єднуватися завдяки спільному захопленню науковими відкриттями. Наука виступає універсальною мовою, що описує Всесвіт, спільний для всіх.

Із цією метою різні заходи, що проводилися протягом років, були адаптовані для створення програм для українських та польських дітей і їхніх родин. Ця ініціатива стала можливою завдяки підтримці the Deloitte Foundation та United Nations Global Compact Network у Польщі. Було розпочато навчання педагогів у сфері міжкультурної комунікації та освіти, а також опубліковано посібник із міжкультурної освіти польською, англійською та українською мовами, доступний для безкоштовного завантаження¹.

Завдяки фінансовій підтримці партнерів мікрогранти були надані різним організаціям по всій країні, не лише у Варшаві. Це дало їм змогу проводити різноманітні заходи. Основна діяльність реалізується у двох мережах: перша охоплює невеликі місцеві центри науки та культурні інституції – загалом 41 заклад у середніх і малих містах; друга – це мережа «Клубів молодого винахідника».

Прикладами заходів є сімейні майстер-класи, під час яких діти та батьки разом проводять експерименти в польсько-українських групах. Регулярні зустрічі відбуваються принаймні двічі на тиждень у клубах, де польські та українські студенти спільно працюють над експериментами, організовують локальні наукові фестивалі та залучають громади міст і сіл.

1 URL: <https://www.kopernik.org.pl/uk/razem-dla-lepszej-przyszlosci>

Другим ключовим питанням є ініціатива «Клубів молодого винахідника», яку започаткував приблизно 25 років тому вчитель з південного заходу Польщі. Відтоді багато педагогів у цьому регіоні перейняли цей підхід. Однак ініціатива набрала значного масштабу лише після підтримки Центру науки «Коперник». У результаті мережа дослідницьких клубів молоді розширилася до приблизно 1500 клубів у десяти країнах.

Це включає співпрацю з Lviv Open Lab та центром науки в Тернополі, які розташовані на заході України. Нещодавно Національний центр «Мала академія наук України» приєднався до консорціуму, що складається з трьох партнерів. Нині в Україні діють 65 клубів, і їхня кількість швидко зростає, особливо в західних регіонах країни, де місцева влада активно підтримує програму.

Спільні зусилля також будуть спрямовані на подання заявок до програми Erasmus+. Одним із ключових проєктів є «STEAM у кризових умовах», який охоплює природничі науки, технології, інженерію, мистецтво та математику й об'єднує команди з Польщі, України, Ефіопії, Куби та Іспанії. Важливим аспектом мережі «Клубів молодого винахідника» є підготовка тренерів, які згодом навчають учителів у різних країнах, сприяючи міжкультурному обміну між педагогами з Грузії, Вірменії, України та Польщі.

Окремо слід відзначити присутність Національного центру «Мала академія наук України» на міжнародній арені в Європі та США. Внесок українських партнерів, зокрема професора Станіслава Довгого та доктора Василя Дунця, а також їхньої команди, полягає в суттєвому підвищенні обізнаності про ситуацію в Україні на світовій арені. Вони діляться інформацією про освітні умови в Україні, захищають інтереси українських педагогів і презентують українську перспективу міжнародним партнерам.

Їхня участь у великих конференціях по всій Європі та США є надзвичайно важливою, оскільки висвітлює значущість українського питання під час цієї складної кризи. Завдяки цій активності Україна здобула визнання як важливий партнер,

що сприяє отриманню необхідної підтримки. Включеність українських партнерів у міжнародну спільноту породжує нові цінності, рішення та креативні ідеї, котрі підвищують якість співпраці. Центр науки «Коперник» підтримував український кейс з першого дня російського вторгнення, що ще більше зміцнило тісне партнерство між двома організаціями.

На завершення, запрошуємо всіх учасників заходу на майбутню міжнародну конференцію Ecsite, яка відбудеться в Центрі науки «Коперник» у Варшаві з 3 по 5 червня². Ця конференція стане чудовою нагодою для налагодження контактів із колегами з Європи та всього світу, забезпечуючи помітну присутність українських науковців і педагогів.

2 URL: <https://ecsite.wildapricot.org/conference>

OPENING REMARKS

Robert Firmhofer,
Chief Executive Officer
of the Copernicus Science Centre
(Warsaw, Poland)

Participation in this conference is a significant honour and privilege. The Junior Academy of Sciences of Ukraine has been a strategic partner of the Copernicus Science Centre for many years, particularly over the last two years.

The discussion will focus on three key topics. The first topic addresses the collaboration between the Copernicus Science Centre and the large Ukrainian community residing in Poland, especially those who arrived in the past two years, which is estimated to number around one million individuals nationwide. The second area of focus is the Young Explorers Clubs, an international network with a strong emphasis on Ukrainian participation. The third topic will explore the broader international dimension of this cooperation.

Following the onset of the war, and with robust support from the Junior Academy of Sciences of Ukraine, all content at the Copernicus Science Centre was translated into Ukrainian. Consequently, the information on the website and within the museum is now available in Polish, English, and Ukrainian. Additionally, Ukrainian citizens have been invited to join the staff, resulting in over ten individuals from Ukraine working at the Centre to ensure that Ukrainian visitors feel welcomed and at home.

Recognizing potential challenges in cultural integration between the significant number of Ukrainian students and their Polish counterparts, a programme was developed to facilitate better communication and understanding between the two cultures. While there are many similarities, differences also exist, particularly considering the trauma experienced by many Ukrainian children arriving in Poland. Thus, supporting the integration of Ukrainian guests with Polish colleagues became essential.

This programme promotes intercultural integration through collaborative experimentation, design, and creation. Experience has shown that science transcends language and cultural barriers, enabling diverse individuals to unite through a shared passion for discovery. Science serves as a universal language that describes the universe shared by all.

To this end, various activities conducted over the years have been adapted to create programmes for both Ukrainian and Polish students and families. This initiative is made possible through the support of the Deloitte Foundation and the United Nations Global Compact Network Poland. Training for educators in intercultural communication and education has commenced, and a guide for intercultural education has been published in Polish, English, and Ukrainian, available for free download¹.

Using funds from partners, micro-grants have been provided to various organizations across the country, not just in Warsaw, enabling them to conduct various activities. These activities primarily operate within two networks: one comprising small local science centers and cultural institutions – 41 in total located in medium-sized and smaller cities – and the other being the network of Young Explorers Clubs.

Examples of activities include family workshops where children and parents are invited to conduct experiments together in Polish-Ukrainian groups. Regular meetings occur at least twice a week in clubs where Polish and Ukrainian students collaborate on experiments, organize local science festivals, and engage with their communities in towns and villages.

1 <https://www.kopernik.org.pl/uk/razem-dla-lepszej-przyszlosci>

The second topic of discussion is the Young Explorers Clubs initiative, which began approximately 25 years ago by a teacher from southwestern Poland. Many educators in that region have since adopted this model. However, the initiative did not achieve a significant scale until the Copernicus Science Centre supported it. As a result, the network of youth research clubs has expanded to include approximately 1,500 clubs across ten countries.

This includes collaborations with Lviv Open Lab and the Science Centre in Ternopil, both located in western Ukraine. Recently, the Junior Academy of Sciences of Ukraine joined the consortium comprising three partners. Currently, 65 clubs are operating in Ukraine, with numbers rapidly increasing, particularly in the western part of the country where local authorities actively support the programme.

Collaborative efforts will also focus on submitting proposals to the Erasmus+ programme. One significant project, “STEAM in Crisis,” encompasses Science, Technology, Engineering, Arts, and Mathematics and brings together teams from Poland, Ukraine, Ethiopia, Cuba, and Spain. An integral aspect of the Young Explorers Clubs network is the training of trainers who subsequently educate teachers in various countries, emphasizing intercultural exchange among colleagues from Georgia, Armenia, Ukraine, and Poland.

Lastly, the presence of the Junior Academy of Sciences of Ukraine on the international scene in Europe and the United States is noteworthy. The contributions of Ukrainian partners, particularly Prof. Stanislav Dovgyi and Dr Vasyl Dunets, along with their larger team, have significantly raised awareness of the Ukrainian situation globally. They share insights into the pedagogical conditions in Ukraine, advocate for Ukrainian educators, and present the Ukrainian perspective to international partners.

Their participation in major conferences across Europe and the United States has been remarkable, highlighting the importance of the Ukrainian case during this challenging crisis. This visibility has established Ukraine as a recognized partner and has garnered essential support. The involvement of Ukrainian partners in the international community brings new values, solutions, and creative

ideas, enhancing the quality of collaboration. Copernicus Science Centre has advocated for the Ukrainian case and supported JAS efforts since the very first day of the Russian invasion thus cementing the close partnership between the two organizations.

In conclusion, participants are invited to the upcoming international conference of Ecsite, which will take place at the Copernicus Science Centre in Warsaw from June 3 to June 5². This conference will provide an excellent opportunity to connect with colleagues from Europe and worldwide, ensuring that Ukrainian contributions are prominently featured.

2 URL: <https://ecsite.wildapricot.org/conference>

ЗМІННА РОЛЬ ЦЕНТРІВ НАУКИ В НАУКОВІЙ ОСВІТІ

Ачіам Маріанна,

доцент кафедри наукової освіти
Університету Копенгагена,
м. Копенгаген, Данія

Центри науки від моменту свого зародження і до сьогодні відігравали різні ролі, що вплинуло на їх потенціал у сфері наукової освіти. Їх поява пов'язана з так званою «Супутниковою кризою», викликаною успішним запуском першого штучного супутника Землі СРСР у 1957 році. Менше ніж через чотири роки СРСР здійснив перший політ людини в космос. Ці події шокували західний світ, оскільки СРСР фактично виграв перший етап космічних перегонів – гонки не лише за першість у космосі, а й за лідерство в науці й технологіях (рис.1).

«Супутникова криза» викликала хвилю тривоги у західному світі, але також сприяла появі центрів науки. Концепцію центру науки розробив Франк Оппенгеймер, і вона відрізнялася від інших музеїв своєю метою.

Спочатку центри науки мали на меті покращити розуміння громадськістю науки та технологій, однак на їхнє заснування суттєво вплинули мілітаризм, націоналізм і технологічний розвиток.

Рис. 1. Вирізка з газети «Людина виходить у космос», Смітсонівський інститут [https://airandspace.si.edu], CC 0 (суспільне надбання)

Отже, з'явився Exploratorium – перший центр науки у світі. Його експонати та інсталяції мали яскраво виражений лабораторний характер. Головною метою була передача наукових фактів відвідувачам.

Логіка перших центрів науки базувалася на ієрархічному підході. На схемі (рис. 2) центр науки представлений як авторитет, джерело наукових знань, а учень – на нижчому рівні ієрархії. Передбачалося, що наука може бути передана від центру науки до учня. Цей підхід образно називали «логікою автозаправки» – наукові знання нібито можна без проблем «заправити» в голову учня, який вважається «порожнім» щодо наукових знань.

Згодом центри науки відійшли від такого факторієнтного підходу до подання знань і стали так званими центрами відкриттів. У 80-х та 90-х роках ХХ століття акцент змістився з наукових фактів на застосування наукових знань учнями в реальних життєвих ситуаціях. На перше місце вийшли компетенції та здатність діяти на основі наукових знань. Цей підхід знайшов відображення у багатьох освітніх програмах того часу, де учень позиціонувався як науковець, як той, хто може самостійно відкривати науку.

Для багатьох центрів науки це означало надання учням можливостей для взаємодії з інсталяціями. Поширення набули так звані інтерактивні експонати, які реагували на дії відвідувачів. Взаємодія та відкриття в таких випадках часто базувалися на простих принципах дії та реакції експонатів.

У той період спостерігалось поширення однотипних експонатів у центрах науки по всьому світу, оскільки науку розглядали як набір встановлених і визнаних науковим співтовариством фактів. Наукові явища, з якими можна було ознайомитись та взаємодіяти в центрах науки, часто були однаковими. При-

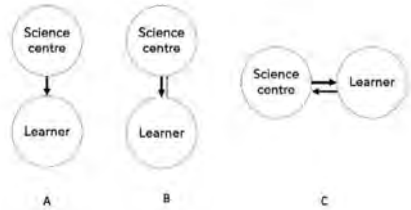

Рис. 2.

кладами можуть слугувати акустичні дзеркала в Experimentarium у Данії (рис.3) та в науковому центрі NEMO в Нідерландах. Це призвело до появи явища «клонування» експонатів.

Таким чином, у цей період роль центрів науки у науковій освіті все ще мала ієрархічний характер. Центр науки продовжував займати вищу позицію, а учень – нижчу. Однак завдяки можливості взаємодії та отримання реакції з'явився зворотний зв'язок від учня до центру науки. Це була проста модель дії та реакції, що використовувалася в центрах науки того часу.

Останній період розвитку центрів науки – це сучасна ера, коли вони стають платформами для критичного діалогу. У цю епоху, відому як антропоцен, людство стикається з глобальними проблемами: зміною клімату, втратою біорізноманіття та світовими кризами. Наука також вступає в постнормальну фазу.

Наука адаптується до нових способів роботи. Замість поступового накопичення фактів про світ, наука інтегрується з іншими дисциплінами та все більше із суспільством і залучається до вирішення проблем, які неможливо розв'язати лише науковими методами.

Центри науки та музеї науки також змінюються. У книзі Педретті та Іанніні описано, як нові музеї науки та центри науки піддають сумніву панівні наративи [1]. Вони відходять від фактів, об'єднують різні дисципліни та визнають складність проблем, з якими ми стикаємося. Ці інституції ставлять критичні запитання, залучають громадськість до участі та працюють на благо агентності, демократії та соціальних змін.

Whispering parabolas at
Experimentarium

Whispering parabolas at
NEMO

Рис.3. Акустичні дзеркала
в Experimentarium і Nemo, фото надані
N. Quistgaard і M. Achiam

Прикладом може слугувати виставка Climate X у Норвегії. Її мета не в тому, щоб передати наукові факти, а в тому, щоб змусити замислитися над зміною клімату та соціально-науковими наслідками підвищення рівня моря та танення льодовиків.

Ще одним прикладом є експозиція в Experimentarium у Копенгагені, заснована на майбутніх сценаріях МГЕЗК: трьох сценаріях глобального потепління на 1,5, 2,5 та 3,5 градуси (рис.4). Відвідувачі спостерігають за життям трьох дівчат з різного майбутнього, кожна з яких розповідає про свій світ. Це більш наративний та менш факторієнтований підхід до осмислення зміни клімату, ніж у попередніх експозиціях наукових центрів.

Нарешті роль цих нових типів центрів науки у науковій освіті стала більш рівноправною. Ієрархія зникла. Центри науки та учні знаходяться на одному рівні, спільно беручи участь у дискусії. Модель освіти тепер зосереджена на соціальній справедливості та створенні спільного сенсу, а не на фактах.

Підсумуємо: ми розглянули, як різні погляди на науку вплинули на те, як наукові центри презентували науку та їхню роль в освіті. Спочатку у світі панував позитивістський підхід, зосереджений на засвоєнні фактів. Потім з'явилися центри відкриттів, що наголошували на інтерактивній взаємодії з канонічною наукою. Нарешті ми спостерігаємо появу нових центрів науки, які фокусуються на демократії, рівності та та створенні сенсів шляхом інтеграції науки та суспільства.

Рис. 4. Klimatopia
в Experimentarium
у Копенгагені.
Фото М. Achiam

Використані джерела

1. Pedretti, E., & Navas Iannini, A. M. Controversy in, Science Museums: Re-imagining Exhibition Spaces and Practice. Routledge. 2020.

THE CHANGING ROLE OF SCIENCE CENTRES IN SCIENCE EDUCATION

Marianne Achiam,

Associate Professor at the Department
of Science Education,
University of Copenhagen, Denmark

Science centers have had different roles from their origins until today, and that has affected the role they can play in science education.

Science centers are the product of what is called the Sputnik Shock. That happened when the USSR successfully launched the first artificial satellite into orbit around the Earth in 1957. This was followed less than four years later by the USSR successfully sending a man in orbit around the Earth. These events sent a shockwave through the Western world because the Soviet Union effectively was winning the first leg of the space race, which was a race to get first into space, but also a race to be best in science and technology (Figure 1).

The Sputnik shock caused this wave of worry to go through the Western world, but it also meant that the science center was born. The science center was conceptualised by Frank Oppenheimer, and it was a new kind of science museum with a different rationale than other museums.

Figure 1.
Newspaper
clipping “Man
Enters Space”,
Smithsonian
Institution [[https://
airandspace.si.edu](https://airandspace.si.edu)],
CC 0
(public domain)

The science center was originally a way to help the public get a better understanding of science and technology, but it had this quite strong militaristic, nationalistic, and technological underpinning.

This was the origins of Exploratorium, the first science center in the world. The exhibits

or installations in Exploratorium were very laboratory-like. The idea was to communicate scientific facts to people who visited.

The logic behind the first science centers was a logic that was quite hierarchical. Figure 2 shows how the science center is the authority, the entity that knows about science. And the learner is at the bottom of the hierarchy. Science can be transmitted from the science center to the learner. We also call this, as a kind of joke, gas station logic. The idea is that science can be unproblematically poured into the head of a learner — a head that is empty with respect to science.

Later, science centers moved away from this very fact-based way of presenting knowledge and became what could be called discovery centers. At this point in time, in the 80s and 90s, there was a lot of focus on, rather than scientific facts, enabling learners to use scientific knowledge in their life situations. Instead of facts being important, competencies and being able to act on science were important. The way that came across in many curriculums being reformed at that time was to position the learner as a scientist — the learner as somebody who could discover science.

For many science centers, this meant providing learners with opportunities to interact with installations. Many had so-called hands-on installations where users could act, do something, and the installation would react. In a sense, the interaction or discovery in these cases was based on simple action-response capabilities of the exhibits.

What often happened during this time was that many science centers worldwide would have the same kind of exhibits because

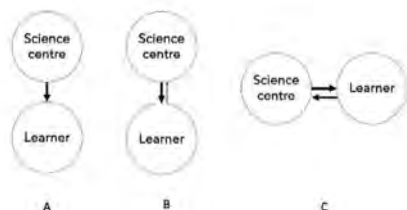

Figure 2.

science was considered to be what was established and what scientists had agreed upon. The scientific phenomena you would see in science centers and could interact with were often the same. These are examples of whispering parabolas at the Experimentarium in Denmark and at the

Whispering parabolas at
Experimentarium

Whispering parabolas at
NEMO

Figure 3. Whispering parabolas at the Experimentarium and NEMO, photos courtesy of N. Quistgaard i M. Achiam

Science Center NEMO in the Netherlands (Figure 3). This happened all over the world, creating a cloning phenomenon.

To sum this up, during this period in time, the role of science centers in science education was still hierarchical. You see still the science center at the top and the learner at the bottom. But because the installations provided opportunities to act and get a reaction, there's a bit of an arrow back up from the learner to the science center. A simple action-reaction model was used at science centers during this time.

The last period of science centers is the present age, where science centers are becoming places for critical dialogue. During this period, we're moving into the Anthropocene with many of the big problems we're facing — climate change, biodiversity loss, and crises worldwide. Science is also moving into a post-normal age.

Science is adapting to new ways of working. Instead of the steady advancement of facts about the world, science is merging with other disciplines and increasingly with society to deal with problems science cannot solve alone.

Science centers and museums are changing. A book by Pedretti and Iannini discusses how the new science museum and new science centers are challenging dominant narratives [1]. They move away from facts, bring together various disciplines, and recognize the complexity of the problems we face. These institutions now ask critical

questions, invite civic participation, and work toward agency, democracy, and social change.

One example is the exhibition Climate X from Norway. It's not about sharing scientific facts, but thinking about climate change and the socio-scientific effects of sea level rise and melting ice caps.

Another example is from Experimentarium in Copenhagen. It's based on future scenarios from the IPCC:

three scenarios for climate warming corresponding to 1.5, 2.5, and 3.5 degrees (Figure 4). Visitors follow three girls from three different futures, each narrating their world. It's a much more narrative and less fact-based way of thinking about climate change than earlier science center exhibitions.

Finally, the role of these new kinds of science centers in science education is much more equitable. The hierarchy is gone. Science centers and learners are on the same level, contributing to the discussion. The education model is now focused on social justice and meaning-making rather than facts.

To sum up, we discussed how different views of science influenced the way science centers presented science and their role in education. First, there was a positivist view focused on learning facts. Then came discovery centers emphasizing hands-on interaction with canonical science. Finally, we see new science centers focusing on democracy, equity, and meaning-making by merging science with society.

Figure 4. Klimatopia in Experimentarium in Copenhagen.
Photo M. Achiam

References

1. Pedretti, E., & Navas Iannini, A.M. Controversy in Science Museums: Reimagining Exhibition Spaces and Practice. Routledge. 2020.

ЦЕНТРИ НАУКИ ЯК ПІДТРИМКА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОГО КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ КЕНІЇ

Монжеро Кенет,

президент Глобальної мережі «Розваги та освіта», директор дитячого центру науки в Кенії, координатор проєкту «Дизайн для змін», координатор Кенійського інституту молоді Фонду Світової премії продовольства, дослідник у Кенійській аграрно-скотарській дослідницькій організації, Кенія

У Кенії нещодавно було впроваджено освітню програму на основі компетентісно орієнтованої програми (від англ. Competency-Based Curriculum, далі CBC), що є трансформаційною освітньою моделлю, спрямованою на розвиток навичок, цінностей і компетенцій у здобувачів освіти. Основні аспекти CBC включають:

- практичне навчання та набуття досвіду шляхом безпосередньої діяльності;
- розвиток інноваційності, критичного мислення та вміння розв'язувати завдання;
- співпрацю між освітянами, освітніми закладами та громадами.

Основна мета CBC — подолання розриву між теоретичними знаннями, отриманими в класі, та їх практичним застосуванням у реальному житті. У цьому контексті музеї, центри науки й організації, орієнтовані на STEM-освіту, відіграють ключову роль.

Глобальна мережа «Розваги та освіта» (анг. «Fun and Education Global Network», FEGNe) та Центр науки Кенії (англ. Science Centre

Kenya) активно підтримують і доповнюють впровадження СВС. Як організації, що спеціалізуються на інформальній STEM-освіті, вони зосереджують свою діяльність на трьох стратегічних напрямках:

1. Інтерактивна STEM-освіта за допомогою музейної педагогіки

Центр науки Кенії є провідним простором, де діти, підлітки й молодь можуть взаємодіяти з експонатами STEM-напрямку та сучасними агротехнологіями. Інтерактивні наукові шоу, екскурсії та майстер-класи сприяють виходу за межі традиційного навчання за посібниками, перетворюючи науку на живий динамічний процес.

Зокрема, у межах аграрних виставок здобувачі освіти мають змогу ознайомитися з такими інноваціями, як використання біовугілля та біотехнологічних інструментів, що сприяють формуванню практичних підходів до розв'язання проблем продовольчої безпеки та змін клімату. Це повністю відповідає цілям СВС щодо виховання компетентних фахівців, здатних розв'язувати актуальні проблеми суспільства.

2. Подолання освітніх втрат у навчанні за допомогою інформальної освіти

У маргіналізованих регіонах, де доступ до ресурсів обмежений, Глобальна мережа «Розваги та освіта» реалізує мобільні наукові програми, які наближають музейний досвід безпосередньо до громади. Завдяки таким ініціативам ми допомагаємо долати освітні втрати та заохочуємо дітей до науки.

Ці виїзні програми поєднують наукові демонстрації, інтерактивні експонати та культурно-освітні заходи, що сприяє доступності знань для всіх категорій населення. Окрім того, STEM-лабораторія та відкриті експозиції у Мутайзі виступають як інноваційні платформи для професійного розвитку педагогів та підвищення рівня впевненості учнів у застосуванні наукових знань.

3. Інтеграція мистецтва та науки

Ураховуючи тісний взаємозв'язок між наукою та мистецтвом, обидві організації використовують творчість як інструмент популяризації науки. Експозиції, виставки та майстер-класи

допомагають досліджувати такі теми, як зміна клімату, біорізноманіття та технології, використовуючи методи креативної оповіді та художнього самовираження. Такий підхід узгоджується з принципами СВС, що спрямована на всебічний розвиток особистості.

Конкретні внески у впровадження СВС у Кенії:

1. Підготовка педагогів: FEGNe організовує тренінги для вчителів, допомагаючи їм опанувати методи музейної педагогіки та інтерактивного навчання, що сприяє створенню динамічного освітнього середовища.

2. Практичне навчання для учнів: відвідувачі Центру науки Кенії мають можливість брати участь у реальних експериментах, симуляціях та наукових виставках, що стимулює цікавість, креативність і критичне мислення.

3. Залучення громадськості: обидві організації активно взаємодіють із громадами, батьками та зацікавленими сторонами в освіті. Наприклад, ініціатива висаджування дерев поєднує екологічну науку з громадським активізмом, сприяючи формуванню цінностей відповідальності та сталого розвитку.

4. Розвиток міжнародних партнерств: завдяки співпраці з міжнародними центрами науки, такими як «Exploratorium» (США, Сан-Франциско) та «Ithaca Science Center» (США, Нью-Йорк), ми впроваджуємо передовий світовий досвід у локальний контекст, забезпечуючи високий рівень якості наукових експозицій.

Центри науки, музеї та інформальні освітні простори відіграють ключову роль у забезпеченні доступності, залученості та ефективності наукової освіти. Вони сприяють зв'язку між учнями та їхнім навколишнім середовищем, культурною спадщиною та викликами майбутнього.

Як свідчить досвід Кенії, музейна педагогіка:

- допомагає подолати розрив між формальною освітою і реальним життям;
- підтримує національні пріоритети, як-от STEM-інновації та екологічна стійкість;
- формує позитивне ставлення до науки, технологій і мистецтва в суспільстві.

Цей підхід має універсальне значення – незалежно від того, чи застосовується він у Кенії, Україні чи будь-де у світі, він може сприяти формуванню нового покоління науковців, інноваторів і фахівців, здатних долати сучасні виклики.

Наша спільна мета — використання наукової освіти для того, щоб розширити можливості здобувачів освіти, зберегти культурну спадщину та розв'язати соціальні проблеми. Центр науки Кенії та Глобальна мережа «Розваги та освіта» пишаються тим, що підтримують цю місію, дотримуючись компетентнісно орієнтованої навчальної програми.

Тому так важливо продовжувати обмін ідеями, зміцнювати партнерства та заохочувати інноваційні підходи, що зроблять освіту значущою та ефективною для кожного.

SCIENCE CENTRE SUPPORT KENYAN EDUCATION TO IMPLEMENT THE NEW COMPETENCY-BASED CURRICULUM

Kenneth Monjero,

President of Fun & Education Global Network, Director of Children Science Center Kenya, Coordinator of Design for Change Kenya, Coordinator of World Food Prize Foundation Kenya Youth Institute, Scientist at Kenya Agricultural and Livestock Research Organization Kenya

Kenya has recently adopted the Competency-Based Curriculum (CBC), a transformative education framework focused on building skills, values, and competencies in learners. CBC emphasizes:

1. Practical learning and hands-on experiences.
2. Innovation, critical thinking, and problem-solving skills.
3. Collaboration between educators, institutions, and communities.

At its core, CBC strives to bridge the gap between classroom knowledge and real-world application — an area where museums, science centers, and STEM-focused organizations play a critical role.

Both Fun and Education Global Network (FEGNe) and Science Centre Kenya are committed to complementing and enhancing Kenya's CBC. As organizations deeply invested in informal STEM education, we focus on three strategic areas:

1. Interactive STEM Education Through Museum Pedagogy

Science Centre Kenya is a leading space where children, teens, and young adults engage with hands-on STEM exhibits and real-world agricultural technologies. Our interactive science shows,

museum tours, and workshops help learners move beyond textbooks to explore science as a living, breathing experience.

For instance, in our agricultural exhibits, learners interact with innovations like biochar demonstrations and biotechnology tools, inspiring practical approaches to tackling food security and climate change. This resonates deeply with CBC goals of nurturing practical problem-solvers.

2. Bridging Learning Gaps Through Informal Education

In marginalized areas, where resources are limited, Fun and Education Global Network runs mobile science outreach programs. By bringing museum-like experiences directly to communities, we help overcome learning loss and inspire curiosity. These outreach programs combine science demonstrations, interactive exhibits, and cultural learning, ensuring no learner is left behind.

Moreover, our STEM laboratory and outdoor exhibits in Muthaiga serve as innovation hubs where teachers receive training and learners gain confidence in applying science concepts.

3. Integration of Art and Science

Recognizing the strong connection between science and art, both organizations integrate artistic creativity into science education. Through exhibits, performances, and workshops, learners explore themes like climate change, biodiversity, and technology, using creative storytelling and artistic expression. This approach aligns with CBC's emphasis on holistic education that develops well-rounded individuals.

Specific Contributions to Kenya's CBC Implementation

1. Teacher Empowerment: FEGNe runs teacher capacity-building workshops to equip educators with skills to deliver experiential learning. Teachers are empowered to use museum pedagogy techniques, transforming classrooms into dynamic learning spaces.

2. Hands-On Learning for Students: Learners visiting Science Centre Kenya participate in live experiments, simulations, and science exhibitions. This method fosters curiosity, creativity, and critical thinking, making STEM education relatable and impactful.

3. Community Engagement: Both organizations actively involve communities, parents, and stakeholders in education. For example,

our tree-planting initiatives combine environmental science with community service, promoting values like responsibility and sustainability.

4. Promoting Global Partnerships: Through collaborations, we bring international best practices into local contexts. Benchmarking with centers like Exploratorium (San Francisco) and Ithaca Science Center has strengthened our ability to develop relevant, high-quality exhibits.

Science centers, museums, and informal learning spaces are critical to making science accessible, engaging, and transformative. They connect learners to their environment, culture, and future challenges.

As seen through the Kenyan experience, museum pedagogy:

- Bridges the gap between formal education and real-world application.
- Supports national priorities such as STEM innovation and climate action.
- Cultivates an appreciation for science, technology, and art in society.

We believe this approach is universal—whether in Kenya, Ukraine, or beyond—and can foster a new generation of scientists, innovators, and problem-solvers.

As we gather to reflect on the role of museum pedagogy, it is clear that we share a common goal: to use science education as a tool for empowering learners, preserving culture, and solving societal challenges. In Kenya, Science Centre Kenya and Fun and Education Global Network are proud to champion this mission as we align with the Competency-Based Curriculum.

Let us continue to exchange ideas, build partnerships, and inspire innovative approaches that make education meaningful and impactful for every learner.

МУЗЕЇ ЯК ЦЕНТРИ НАУКОВИХ, МИСТЕЦЬКИХ І СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ

Херувіс Стефанос,

PhD у галузі філософії науки,
старший менеджер проєктів Ecsite,
Європейської мережі
центрів і музеїв науки,
м. Брюссель, Бельгія

Еcsite – це мережа, що об'єднує понад 300 установ із 30 різних європейських країн. До неї входять центри науки, музеї науки, фестивалі, науково-дослідницькі установи, океанаріуми, приватні компанії тощо. Наша діяльність спрямована на сприяння співпраці між цими організаціями – спільну розробку програм, створення проєктів і залучення фінансування. Мережа Ecsite — це центр для європейських професіоналів у сфері популяризації науки.

Місія Ecsite – об'єднувати, надихати та надавати можливості організаціям і фахівцям у сфері популяризації науки, розширюючи їхній вплив і посилюючи ефективність їхньої роботи. Наша стратегічна мета – європейське суспільство, де громадяни мають сміливість брати участь у наукових проєктах, роблячи значний внесок у дослідження та політику розв'язання глобальних викликів.

Один із прикладів – центри та музеї науки та інші музеї як місця діалогу. Вони виступають просторами для діалогу під час STEAM- і STEM-навчання. На цьому етапі свого розвитку музеї активно беруть участь у заохоченні дітей і молоді до науки, особливо в галузі STEAM та STEM. У межах одного з проєктів Ecsite, Road-STEAMer, у співпраці з Малою академією наук Укра-

їни створюється дорожня карта для майбутнього фінансування STEAM- та STEM-освіти. Завдяки цій ініціативі ми виступаємо в інтересах центрів, музеїв науки та інших культурних установ як одних із ключових учасників освітнього процесу.

Як музеї можуть сприяти розвитку дітей і молоді та організації заходів? Ми підходимо до навчання з точки зору екосистеми. У цій навчальній екосистемі учень перебуває в центрі, оточений формальними, інформальними та неформальними освітніми суб'єктами. Музеї є одними із таких суб'єктів. Уявіть собі учня, який переходить зі школи до музею, а потім, можливо, взаємодіє з громадською організацією або промисловим партнером. Кожен із цих суб'єктів відіграє роль у формуванні наукових знань.

Наприклад, багато центрів і музеїв науки створюють живі лабораторії або лабораторії спільного створення, де вони експериментують і досліджують ключові аспекти знань. Ці простори розв'язують реальні завдання та розробляють рішення, які відповідають темам освітніх програм.

У мережі Ecsite, а також у межах таких проєктів, як Road-STEAMer і STEAM Learning Ecologies (SLEs), ми виступаємо за тісніший зв'язок між формальною освітою та інформальною/неформальною. Наша мета – створити структуровані навчальні дорожні карти, у яких теми навчальної програми розглядаються як у класі, так і під час проєктної діяльності в музеях. Наприклад, учні можуть досліджувати вплив війни на місцеві річки або екосистеми. Це дослідження може отримати підтримку з боку університету або центру науки, а отримані результати можна представити в музейному просторі, що забезпечує широкий доступ громадськості.

Ми також виступаємо за те, щоб сучасні музеї і центри науки створювали живі лабораторії та майстерні, які займаються розв'язанням суспільних викликів – таких як зміна клімату та психічне здоров'я тощо. Це ключові пріоритети, визначені Європейською комісією, яка розглядає можливість створення Ради суспільних викликів для фінансування відповідних досліджень. Музеї мають відігравати важливу роль у цих ініціативах

і стати цінними партнерами у дослідницьких консорціумах та міжсекторній співпраці для розв'язання суспільних викликів.

Навіть у високотехнологічних галузях, як-от: дослідження раку, дедалі більше визнається, що точка зору пацієнтів має значення. Ми вважаємо, що їхню точку зору найкраще шукати не лише у лікарнях або університетах – де владна динаміка часто на користь дослідників – а й у центрах і музеях науки. У цих просторах лікарні та університети можуть співпрацювати, а музей забезпечує нейтральний, безпечний простір для діалогу, де всі голоси будуть почуті рівною мірою.

Підсумовуючи, розгляньмо еволюцію ролі музеїв і центрів науки: від експозиційних просторів до комунікаційних хабів, від місць відкриттів до просторів для діалогу. Сьогодні ми наполягаємо на тому, що музеї – це не лише місця діалогу, а й експериментальні середовища – місця, де розробляються наукові, художні та соціальні інновації та тестуються за участю громадськості. Найперспективніші ідеї, що виникають у цих живих лабораторіях і експериментальних хабах, отримують фінансування, і для таких ініціатив буде забезпечено фінансову підтримку.

Ми наполегливо виступаємо за те, що музеї та центри науки й подібні організації відіграватимуть ключову роль у відновленні суспільств. Слід бути готовими до цього.

MUSEUMS AS HUBS OF SCIENTIFIC, ARTISTIC, AND SOCIAL INNOVATION

Stephanos Cherouvis,

PhD in Philosophy of Science from
University College Dublin,
Senior Project Manager at Ecsite,
the European Network of Science
Centres and Museums
Brussels, Belgium

Iwould like to present our network – Ecsite. We are a network of 300+ members from 30 different European countries. These include science centres, museums, festivals, research institutions, aquariums, and other institutions, as well as private companies. Our work is to facilitate cooperation between these organizations—collaborating on program development, project creation, and securing funding. We see ourselves, and our network, as a hub for European science engagement professionals.

Our mission is to connect, inspire, and empower science engagement organizations and professionals, extending their reach and strengthening the impact of their work. Our vision is a European society where citizens are emboldened to engage with and participate in science, contributing meaningfully to research and policy in addressing global challenges.

I would like to start with an example, focusing on science centres but also extending to other types of museums—not just science centres—as places of dialogue. In the context of this discussion, they serve as spaces for dialogue on STEAM and STEM practices. At this stage in their evolution, museums are actively participating in the design of knowledge, particularly in STEAM and STEM. In one of our

projects, Road-STEAMer, in collaboration with the Junior Academy of Sciences, we are producing a roadmap for future funding in STEAM and STEM education. Through this initiative, we advocate for science centres, museums, and other cultural institutions as key contributors to the production of knowledge.

I would like to share an idea with you: how can museums contribute to the production of knowledge and the design of activities? We take an ecosystemic approach to learning. In this learning ecosystem, the learner is at the centre, surrounded by formal, informal, and non-formal education actors. Museums are one of these actors. Imagine a learner moving from school to a museum, perhaps then engaging with a civil society organization or an industry partner. Each of these entities plays a role in shaping knowledge.

For instance, many science centres and museums host living labs or co-creation labs, where they experiment with and explore key aspects of knowledge. These spaces address real-world problems and develop solutions, engaging with topics that align with educational curricula.

At Ecsite, and within projects like Road-STEAMer and STEAM Learning Ecologies (SLEs), we advocate for stronger connections between formal education and informal/non-formal education. Our goal is to create structured learning pathways where curriculum topics are addressed both in the classroom and through museum-based projects. For example, students might investigate the environmental impact of war on local rivers or ecosystems. This research could be supported by a university or a science centre, with findings later presented in a museum setting that provides broader public access.

We are also advocating for modern museums and science centres to establish living labs and maker spaces that tackle societal challenges—such as climate change and mental health. These are key priorities identified by the European Commission, which is considering the establishment of a Societal Challenges Council to fund relevant research. Museums have an essential role to play in these efforts, serving as valuable partners in research consortia and cross-sector collaborations addressing societal challenges.

Even in highly technical fields like cancer research, there is growing recognition that patient perspectives matter. We believe that such perspectives are best captured not solely within hospitals or universities—where the power dynamic often favours researchers—but within science centres and museums. In these spaces, hospitals and universities can collaborate, while the museum provides a neutral, safe space for dialogue where all voices are heard equally.

To sum up, consider the evolving role of museums and science centres: from exhibition spaces to communication hubs, from places of discovery to spaces for dialogue. Today, we advocate that museums are not only places of dialogue but also test beds—sites where scientific, artistic, and social innovations are developed and tested with the public. The most promising ideas emerging from these living labs and test beds will secure funding, and financial support will be available for such initiatives.

We strongly advocate that museums, science centres, and similar organizations will play a crucial role in rebuilding societies. You should be ready for this.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ НАУКОВОЇ ОСВІТИ В ПОДОЛАННІ ОСВІТНІХ ВТРАТ

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ НЕНОРМАЛЬНОСТІ: ХАРКІВСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Астахова Катерина,

доктор історичних наук, професор, ректор,
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»,
м. Харків

Коваленко Надія,

директор музею історії НУА,
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»,
м. Харків
rector.nua@ukr.net

Перебування України в умовах повномасштабної війни, яку веде рф протягом практично трьох років, змінило в країні все: економіку, соціальну сферу, політичне життя, пріоритети. Відповідно відреагували й інституції освіти, що втратили звичні орієнтири, завдання, можливості та ресурси.

Освітні структури, як в цілому і все суспільство, перебуваючи довгий період в умовах постійного стресу, намагаються повернути контроль над власним життям, над виконанням професійних обов'язків. Неможливість тривалий час забезпечити первинну потребу людини – в безпеці – привела до того, що освітні інституції шукають інструменти збереження та поповнення емоційних, фізичних ресурсів усіх стейкхолдерів освітнього поля.

Зробити це вкрай важко, бо дві перші стадії постійного стресу суспільство, освітні інститути, освітяни пройшли. Перший етап стресового стану (страх) та другий (мобілізація) вже у минулому. Наприкінці третього року «ненормальності», що

зветься війною, переживається третій етап – етап виснаження. Подолання цієї фази вимагає різних форм і засобів, вимагає стресостійкості, вміння зберегти і, за можливості, відновити власні ресурси.

Але стійкість неможливо вколоти, як вакцину. Її треба формувати, тренувати, «прокачувати» через конкретні дії та вчинки.

Харківський контекст у цьому випадку, на жаль, дуже симптоматичний. Місто потерпає від війни з її перших днів і без жодної перерви. Прифронтове розташування вплинуло на мегаполіс та його жителів. Життя в умовах ненормальності понад тисячу днів – це про Харків.

Пошкоджено або зруйновано (станом на кінець 2024 року) 52 % ЗСО і всі ЗВО міста, освітній процес ведеться виключно в дистанційному або змішаному (за наявності надійного укриття) форматах [1].

За таких умов сподіватися на системне функціонування, навіть освітніх закладів, важко, що вже казати про позанавчальну інфраструктуру – бібліотеки, науково-дослідні лабораторії, музеї тощо.

Харків, його освітні інституції демонструють унікальну антикрихкість. Вони працюють, відновлюються, відбудовуються попри щоденні обстріли.

Серед таких прикладів намагання функціонувати в умовах ненормальності – Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» – перший і поки єдиний в країні науково-навчальний комплекс безперервної освіти, що містить у власній структурі університет, ліцей та дошкільну структуру.

ХГУ «НУА» не припиняв свою діяльність ані на день. Майже відразу після значного руйнування одного з навчальних корпусів внаслідок ракетного обстрілу у квітні 2022 року, освітня, науково-дослідна робота не переривалася.

Одна зі структур ХГУ «НУА», яка дає змогу забезпечувати «точки опори», – музей історії навчального закладу. Створений у 1999 році, він із перших днів свого існування сповідував поліфункціональність, поєднуючи традиційні і модерні форми та засоби діяльності [2].

«Місце діалогу» – це саме про музей історії ХГУ «НУА». Ще до початку повномасштабної агресії рф проти України музей запустив цікаві освітні та наукові проекти: створено та продовжується поповнення т.зв. «Персоналій», які містять наукову, педагогічну, біографічну інформацію майже про кожного викладача та співробітника; ведуться «Літопис», де фіксується усе важливе і знакове в житті ХГУ «НУА», книга Пошани та книга Пам'яті. У воєнному 2024 році розпочато проект аудіоспогадів про історію академії, які містять унікальні історії, записані ветеранами ХГУ «НУА», її засновниками, випускниками, співробітниками. Сукупно такі різні за часом, обсягом, тематикою аудіоспогади створюють цілісну картину генези та функціонування науково-освітнього комплексу.

Для забезпечення саме діалогової складової діяльності музею історії ХГУ «НУА» створена Рада музею – досить дієвий орган, у складі якого всі, хто навчає та навчається. Рада виконує функції своєрідного активатора роботи громадської організації, що забезпечує зв'язок, трансляцію, послідовність.

Інші цілі забезпечує загін екскурсів, до складу якого входять студенти й учні ліцею. Саме вони готують та проводять екскурсії, виставки, зустрічі. Керівник екскурсів – член студентського комітету – керівного органу студентської самоврядної організації. В умовах війни, тотального дистанту такі управлінські зв'язки дають змогу підтримувати реальну комунікацію, діалогові форми, взаємодію різних груп стейкхолдерів навчального комплексу.

Ненормальність, в якій перебуває країна й особливо прикордонний Харків, накладає відбиток на діяльність музею історії ХГУ «НУА» – центру збереження історії навчального закладу, трансляції його цінностей та місії, історизації процесів. Через війну з'явився новий напрям в експозиції – фіксація та збереження пам'яті про випускників, що загинули; збір матеріалів про випускників, викладачів, які нагороджені державними нагородами за участь у захисті країни, міста.

За безпосередньої участі музею реалізуються два науково-дослідні проекти: збір, аналіз наративів, які відображають зміни

в освітній практиці воєнної доби; започаткування та широка популяризація колекції фотодокументів та матеріалів «Харків та ХГУ «НУА» після 24.02.2022 р.». Поповнюються тематичними матеріалами фотоархів та відеотека ХГУ «НУА», які функціонально «належать» музею історії навчального закладу.

Війна, яка триває, це новий важкий досвід для всіх харків'ян, освітян, громадян держави. Ніхто не має досвіду забезпечення «нормальності в умовах ненормальності». Саме тому музей історії ХГУ «НУА» намагається не тільки фіксувати події та зберігати документи, а й забезпечувати комунікацію, підтримку всіх, хто навчається та навчає, транслювати традиції, будувати діалогові мостки, проводити наукові розвідки в межах своєї компетенції.

Така діяльність не дає змоги повернутися до того, як було раніше. Війна знищила такі можливості. Але повертати нормальність, допомагати країні та місту, підтримувати людей і зберігати навчальний заклад – це можливо.

Використані джерела

1. Освіта під загрозою, 2024. URL: <https://saveschools.in.ua>; Терехов І.О. Освіта Харкова – одна з найкращих в Україні / Харківська міська рада. 2024. URL: <http://surl.li/akefuc>;
2. У Харкові повністю або частково зруйновані майже 800 освітніх об'єктів – мер звернувся до ООН. Укрінформ. 2024. URL: <http://surl.li/xobgda>.
3. Електронний архів Харківського гуманітарного університету «Національна українська академія». Харків. URL: <http://dspace.nua.kharkov.ua>.

ЯК ПІД ЧАС ВІЙНИ ДОПОМОГТИ ДІТЯМ-ВПО ТА ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ РОЗФАРБУВАТИ НАВКОЛИШНІЙ СВІТ У КОЛЬОРИ ВЕСЕЛКИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

Войтенко Олена,

відмінник освіти України, вчитель-методист,
асистент вчителя ЗЗСО,
Лиманський ліцей №4
Лиманської міської ради Донецької області,
м. Лиман, Донецька область
e.a.voitenko@ukr.net

*Світ дитинства - веселковий,
Різно-різно кольоровий,
Мов народжений красою,
Наче скроплений росою.
В чистих барвах, як обнова,
Вся планета кольорова,
І на цій планеті діти
В мирі й дружбі хочуть жити!
(Вірш із мережі Інтернет)*

Війна... Вона становить серйозну загрозу для мирного населення. Багато горя принесла вона й у життя нашого народу. Під час воєнних дій особливо страждають діти – найбільш вразлива частина людства. Їх незміцнілий організм має переносити страшні фізичні перенавантаження, наприклад, під час евакуації або втечі подалі від лінії фронту. У них можуть бути як легкі, так і важкі травми або поранення від вибухонебезпечних предметів чи катувань, що може призвести до інвалідності.

Також внаслідок бойових дій «діти значно частіше, ніж їх однолітки без досвіду перебування на війні, страждають від таких проблем, як: тривожний розлад, посттравматичний стресо-

вий розлад (ПТСР), депресія, дисоціативні розлади (добровільна соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання розмовляти, кататонічний синдром), поведінкові розлади (зокрема агресія, асоціальна і злочинна поведінка, схильність до насильства), а також більш схильні до зловживання алкоголем і наркотичними засобами» [2]. Тобто зазнає порушень як фізичний, так і психоемоційний стан дитини.

Чим та як можна допомогти?

Психічні розлади, стрес, невротичну тривогу, реакції в загрозливих ситуаціях тощо вивчало багато науковців (З. Фройд, К. Юнг, М. Айзенк, І. Сікорський, П. Ковалевський, Л. Виготський та інші). Є наукові теорії сучасних вчених, які надають рекомендації щодо дій у теперішній важкий час. Вони стверджують, що для дітей (та й для дорослих), які страждають внаслідок воєнної агресії, має бути кваліфікована допомога психолога, невролога. Свої відповідні завдання мають виконувати й соціальні служби.

Велику роль у соціалізації підростаючого покоління, формуванні особистості відіграє навчальний заклад, тобто педагоги. Щоденно оцінюючи поведінку учня, його реакції на те, що відбувається, педагоги мають не лише «озброїти» здобувача освіти знаннями, а й допомогти розібратися із своїм особистим внутрішнім світом, визначитися із своїми вподобаннями, ідеями, прагненнями. За підтримки дорослих дитина має усвідомити, в чому різниця між бажаннями та потребами, що таке цінності та прикроці або здобутки та невдачі, як визначити свої здібності та діяти задля їх реалізації тощо.

Для цього в арсеналі вчителів є багато методик, систем, форм роботи. Однією з таких форм роботи є залучання дітей до участі в екскурсіях. Зрозуміло, що у зв'язку з тривожним сьогоденням, задля мінімізації якихось можливих негараздів, батьки намагаються зменшити кількість екскурсій, в яких бере участь дитина, навіть в одноденних, які вчитель проводить згідно з планом навчання та виховання, наприклад, у своєму населеному пункті. Під час екскурсій на природу, відвідування

музеїв педагог має на меті не лише узагальнення чи унаочнювання матеріалу, що вивчається в школі, чи пізнання учнями нових цікавих відомостей. Саме під час таких заходів відбувається і розвиток ерудиції, культури, критичного мислення, і покращення психоемоційного стану дитини.

Слід зазначити, що є батьки, котрі дуже уважно вивчають план проведення екскурсій, маршрути, безпековий режим тощо, яких мають дотримуватися учасники екскурсій. І, як результат – їхні діти можуть подорожувати у більш віддалені куточки країни.

Прикладом можуть бути багатоденні екскурсії до музеїв, історичними, культурними та екологічними місцями, які навіть під час війни проводяться для дітей з багатостраждальної Донеччини. Упродовж листопада 100 школярів та вчителів із міст: Добропілля, Бахмут, Краматорськ, Мирноград, Слов'янськ, Часів Яр, Лиман; селищ: Святогорівка, Очеретине, Билбасівка, Ямпіль; сіл: Ганнівка, Новоолександрівка, Калинівка, Старий Караван Донецької області стали учасниками подорожі «Природна та культурна спадщина Черкащини».

Подорож відбувалась у рамках Міжвідомчої регіональної програми «Екологічна просвіта та інформування для сталого розвитку Донеччини на 2020–2025 роки» [4]. На замовлення Донецької ОВА виконавцем програми «Екологічними стежками рідної України» став інформаційно-просвітницький центр «Екологічна варта», а партнером програми – Всеукраїнська екологічна ліга (ВЕЛ). Під час цих екскурсій дітям з Донецької області, які (за умовою замовника – Донецької ОВА) «перебувають або перебували на територіях, на яких ведуться/велися воєнні дії» [4], тобто дітям, які через війну стали бачити світ лише у чорно-білих кольорах, дорослі, небайдужі до майбутнього країни, подарували незабутні враження та емоції, чимало цікавих знань про природу та можливість поринути у світ казки та дива. При цьому діти постійно долучалися до вивчення історичної спадщини нашої країни: відвідували історико-краєзнавчі музеї, виставкові зали, філармонію, музеї просто неба тощо. Організатори мали на меті «ознайом-

лення дітей та молоді Донеччини з природною, культурною та історичною спадщиною України, надання психологічної підтримки з використанням рекреаційного потенціалу природних екосистем...» [5].

Учасники заходу постійно мандрували: музеї в Каневі, Моринцях, Шевченковому, Виграїві... Скільки цікавих історичних фактів, нових знань та вражень! Тому не випадково в науці з'явився термін «музейна педагогіка», тобто «наукова дисципліна на стику музеєзнавства, педагогіки та психології, що розглядає музей як освітню систему. При цьому йдеться не про просте використання будівлі музею для проведення уроків, а про співпрацю музею та школи на рівних умовах. Музей здатен формувати особистісне емоційне ставлення до експонатів, створити відповідні умови для формування світогляду, творчих здібностей» [3].

Зазначимо, що учасниками подорожі «Природна та культурна спадщина Черкащини» були в тому числі й діти з особливими освітніми потребами (ООП). І тут треба звернути увагу на те, що для таких дітей існує специфіка: «При вивченні нових об'єктів тут більшою мірою слід опиратися на попередній досвід, попередні знання дітей, більшою мірою забезпечувати яскравість, емоційність» [1]. Тому, якщо дитина з ООП відволікається, не слухає екскурсовода тощо, це свідчить лише про те, що екскурсовод детально надає інформацію, розповідає про різноманітні факти, яких для дитини з ООП забагато. І далі вже вся справа у педагогічній майстерності супроводжуючого вчителя чи вихователя, якому необхідно допомогти такій дитині усвідомити подану інформацію, не відволікаючи інших учасників від прослуховування промови екскурсовода. «Пояснення мають бути чіткими, короткими й образними. Вчитель повинен точно формулювати основні думки і доводити їх до розуміння» [1] дитини з особливими освітніми потребами.

Лише у взаємодії всіх дорослих, причетних до використання ресурсів музейної педагогіки на практиці, залежить результат щодо усвідомлення учнівською молоддю (в тому числі дітьми з ООП) національної ідентичності, сприйняття навколишнього

світу на основі законів культури, традицій, відбувається орієнтування на відродження високодуховного українського суспільства.

Але ж у багатоденних мандрах діти мають бути весь час задіяні у виховних та розвиваючих заходах. Тому ввечері проходили зустрічі з цікавими людьми: істориками, екологами, військовими; також проводилися спортивні змагання, танцювальні години, арт- та лялькотерапія, елементи народного рукоділля та малювання власного бачення дня, що закінчувався, участь у театралізованих виставах за темами історичних дат, народних свят чи природних явищ, сценарій до яких діти складали самі й у яких самі обирали роль, а потім виконували її... Так невимушено дітлахи знаходили свої вподобання та розвивали власні таланти.

І ось вже на фото в групі учасників ми бачимо усміхнені обличчя дітей, яким хотілося яскравого та веселого свята! І вони отримали різнобарвні емоції завдяки наполегливій праці дорослих. У рамках програми «Екологічними стежками рідної України» з дітьми працювали вчителі, вихователі, екологи, екскурсоводи, кваліфіковані психологи, які застосовували сучасні методи психологічної підтримки, адаптовані до вікових категорій дітей, із залученням великих можливостей музейної педагогіки.

Пам'ятаймо: музей вчить не лише пізнавати історію. Музейна аура надихає на роздуми, спонукає до пошуку творчості та допомагає дітям сучасний навколишній світ розфарбувати у кольори веселки.

Використані джерела

1. Сергієнко Д. Л. Організація та проведення екскурсій в природу і сільське господарство в допоміжній школі. Київ, 1955.
2. War Childhood Museum. Вплив війни на психічне здоров'я дітей. URL: <https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-childrens-mental-health/> (дата звертання 19.01.2025).
3. Вікіпедія. Музейна педагогіка. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0 (дата звертання 19.01.2025).

4. Донецька обласна державна адміністрація. Школярі з вчителями Донеччини знайомились з природною та культурною спадщиною Черкащини. URL: <https://www.facebook.com/share/p/19aHZUoR4E/?mibextid=wwXifr> (дата звертання 19.01.2025).
5. Програма «Екологічними стежками рідної України». Подорож «Природна та культурна спадщина Черкащини». URL: <https://www.facebook.com/share/p/14K6LoWK2k/> (дата звертання 19.01.2025).

ЕКСПОНУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ІСТОРІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Волянук Володимир,

науковий співробітник
КЗК «Музей пропаганди»,
м. Шепетівка, Хмельницька область
wolodimir523@gmail.com

Війни, епідемії, стихійні лиха завжди супроводжували людство на шляху його існування і розвитку. Освіта завжди була необхідним компонентом існування суспільства. Обидва фактори постійно були дотичними одне до одного. В часи, коли знання про навколишній світі досвід попередніх поколінь передавались в усній формі, критично важливим було зберегти пам'ять про минуле, а також корисні вміння і навички. Саме тоді і зародилося наставництво. Зараз людей, які цим займаються, називають вчителями, тьюторами, фасилітаторами, модераторами і т. д. Але, як відомо, історія має тенденцію повторюватись, вона є циклічною. І от, вже у ХХІ ст. під час епідемії COVID-19, російського вторгнення і загрози ІІІ світової війни, проблема освітніх втрат знову набула актуальності. Освітні втрати – це будь-які втрати знань, умінь, навичок та/або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні учнів та учениць. Згідно з даними ЮНЕСКО, на квітень 2020 р. всі школи було закрито в 191 країні світу, де мешкало 90 % населення планети.

Це стало серйозним викликом для освітніх систем і показником того, що їм потрібна модернізація. Від 24 лютого 2022 р. і дотепер чимало українських учнів не мають змоги повернутися до офлайн-навчання в закладах освіти. За даними Міністерства освіти та науки України, понад 1300 закладів освіти було пошкоджено, близько 300 закладів освіти повністю зруйновано.

Проте, навіть у відносно безпечних регіонах України навчання в очному чи змішаному форматі досі постійно переривається через повітряні тривоги, вимкнення світла, відсутність опалення у холодний сезон. Війна в Україні також негативно впливає на психоемоційний стан дітей, батьків та вчителів, викликаючи тривогу і ПТСР. У часи війн та епідемій знижуються увага, пам'ять, сприйняття і засвоєння інформації [4].

Музейна педагогіка, в умовах постійної співпраці з навчальними закладами, дає змогу виявити і зменшити наявні негативні ефекти і прогалини у знаннях, допомагає їх подолати в тих чи інших освітніх галузях. Звичайно, ключовими тут є громадянська, історична та мовно-літературна галузі. Виставки, музейні уроки, тематичні заняття, квести, кінолекторії тощо дають можливість спланувати роботу так, щоб досягти прописаних у Державному стандарті освіти конкретних результатів навчання.

Завдання музейної педагогіки:

- формувати у дітей ціннісне ставлення до культурно-історичної спадщини;
- розвивати інтерес до експонатів музею та бачити їх «прив'язку» до історичного процесу;
- формувати образ музею як зберігача предметів культурно-історичного значення.

Основними напрямками діяльності музею на сучасному етапі є:

1. Робота з музейною аудиторією, яка спрямована на виховання ціннісного ставлення до культурної спадщини і прищеплення інтересу до музейних цінностей.

2. Розвиток здібностей сприймати музейну інформацію через «мову експонатів».

3. Виховання емоцій, розвиток фантазії і уявлення, активності (емоційний інтелект).

4. Створення в музеї умов, за яких би він працював найбільш ефективно.

5. Використання і популяризація нових освітніх технологій у формі окремих проектів та мініпроектів [5].

Джерела історії, які експонуються в музеї, ілюструють певні періоди розвитку окремих регіонів нашої країни і є цікавим

краєзнавчим матеріалом. Музей пропаганди експонує історичні джерела, починаючи від найдавніших часів (краєзнавчий відділ) і до сьогодення. Важливим чинником тут є вибір напрямку подолання освітніх втрат і чітко поставлена мета і завдання. Здобувачі освіти можуть обирати, на якому періоді історії потрібно сконцентрувати увагу, в якій формі вони хочуть отримати інформацію. Важливим фактором є скоординована робота адміністрації навчального закладу, вчителя / класного керівника, батьків та власне учнів. Потрібно виділити час і правильно його розподілити, сконцентрувати увагу на певному періоді історії, обрати історичні джерела для розгляду.

Пропонуємо кілька прикладів:

1. Дослідження теми «Українська Революція 1917–1921 рр.» (10 клас) відбувається на кількох різних локаціях музею. Перша локація – експозиційна зала. Тут учні розглядають джерела історії, виконують завдання, які вчитель попередньо підготував і виклав, наприклад, у Google Classroom. Друга локація – відеозал, у якому учні переглядають фільми, презентації, дискутують, роблять спільний висновок, тобто, відбувається рефлексія.

2. Дослідження теми «Українське козацтво» (8 клас) відбувається у вигляді квесту на трьох локаціях. Перша локація – краєзнавчий відділ музею. Учні розглядають речові джерела історії цього періоду: особисті речі козаків, зброю, монети XVII–XVIII ст., виконують завдання вчителя, відповідають на запитання і самі їх ставлять. На другій локації, в залі, відбувається перегляд фото і відеоматеріалів за темою. Третя локація – квест в експозиційній залі, присвячений Дню українського козацтва, який виконує роль рефлексії.

Як відомо, існує немало методів структурування видів історичних джерел. Кожен дослідник акцентує увагу на тих джерелах, які сам найчастіше використовує в роботі. Одна з найпоширеніших класифікацій така:

Історичні джерела

Усні

Писемні

Речові

Візуальні

Етнографічні

Історичні джерела несуть важливу інформацію про всі грані буття людей у попередні епохи, матеріальне виробництво та суспільні відносини, війни і право, фінанси, художню творчість та вірування, пророків і злочинців, умови проживання й обрядовість, форми шлюбу і виховання дітей, держави та революції, про великі й малі народи і ще про нескінченну кількість об'єктів, явищ, подій, процесів. Наскільки життя попередніх часів було багатограним, настільки різноманітними за формами, особливостями збереження інформації, її значущістю і ще за багатьма показниками є історичні джерела, що відображають ті часи. З огляду на це, в історичному джерелознавстві не існує однієї універсальної класифікації джерел, а їх наукове групування кожного разу здійснюється за тією чи іншою суттєвою ознакою. Джерела, як правило, групуються за хронологічною або ж формаційною ознакою, коли, починаючи від раннього палеоліту, їх співвідносять з епохами раннього, середнього, верхнього палеоліту, мезоліту, неоліту, енеоліту, бронзового віку, залізного віку, а стосовно доби писемної історії – з рабовласницьким, феодальним, капіталістичним ладом, у колишньому Радянському Союзі – із соціалістичним. Така класифікація відображала марксистський погляд про об'єктивні закономірності розвитку людського суспільства, переносила формаційний поділ історичного минулого також на джерела, які відображали минуле [6].

Особливо цікавими історичними джерелами є фотографії і об'єкти нумізматики та фалеристики. Фотографії – це візуальні джерела історії: минуле, що застигло у часі. Фото (світлини) відображають історію не лише знакових подій країни, її окремих частин, а й історію особистостей: відомих і невідомих. Вони передають атмосферу тих часів, коли було зроблене фото, тодішню моду й особливості епохи. Нумізматика – спеціальна історична дисципліна, яка досліджує монети, є ефективним інструментом подолання освітніх втрат. Фалеристика вивчає значки, медалі, нагрудні знаки, нагороди в цілому.

Виставки монет, значків, нагород, жетонів, бонів (паперових грошей), давніх і сучасних, привертають увагу аудиторії

різного віку, спонукають відвідувачів активно цікавитися краєзнавством.

Використані джерела

1. Музейна педагогіка в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнародного круглого столу. Київ, 2022. С. 202 - 203
2. Як працюють музеї під час війни – коментує заступниця міністра культури. URL: <https://suspilne.media/culture/241073-ak-pracuut-muzei-pid-cas-vijni-komentue-zastupnica-ministra-kulturi/> (дата звернення: 30.11.2024).
3. Проектування експозиції музею. URL: <https://www.museum-design.com.ua/theory/52-expo-project> (дата звернення: 02.12.2024)
4. Що таке освітні втрати? Історія про загадкового звіра, якого намагається подолати програма «Освітній СУП». URL: <https://teachforukraine.org/news/shho-take-osvitni-vtraty-istoriya-pro-zagadkovogo-zvira-yakogo-namagayetsya-podolaty-programa-osvitnij-sup/> (дата звернення 05.12.2024).
5. Класифікація історичних джерел. URL: <https://studfile.net/preview/8863797/page:3/> (дата звернення: 06.12.2024).
6. Музейна педагогіка. URL. <https://dnz45.edu.vn.ua/gal5/> (дата звернення: 06.12.2024).

ДОВГОТРИВАЛІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ ІСТОРИЧНОМУ МУЗЕЇ

Івлева Світлана,

старша наукова співробітниця
науково-просвітницького відділу
Дніпропетровського національного
історичного музею імені Д. І. Яворницького,
м. Дніпро
ivlevasvetlanp@gmail.com

Музейна педагогіка є надзвичайно актуальною галуззю освітньої роботи. Будь-які разові заходи, що залучають дитячу аудиторію, є важливими для її формування і патріотичного виховання. Разом із тим не можна не погодитися з твердженням, що «ефективне використання розвивальних можливостей музейного середовища значно посилюється із розробленням, впровадженням тривалих, комплексних музейно-освітніх програм» [9, с. 41–43].

Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. І. Яворницького (надалі – ДНІМ) накопичив великий досвід роботи з дітьми, в тому числі і в напрямі патріотичного виховання. Найефективніше ця мета досягається, як справедливо зазначалось, під час впровадження саме тривалих музейно-освітніх програм. В кінці 1980-х років співробітниками відділу науково-просвітницької роботи, за ініціативою завідувачки відділу Надії Капустіної була розроблена програма «Музей і діти». Всіма підрозділами музею планувалися програми співробітництва зі школами з одним заняттям на чверть. Програма була комплексною, охоплювала етнографічні й археологічні теми, для початкової школи були розроблені адаптовані сценарії, заняття включали ігрові елементи й елементи майстер-класів. Для середньої і старшої школи заняття проводили провідні співробітники з тем археології, етнографії, літератури. Програми складалися

для кожної школи окремо, відповідно до її спрямування. Можна стверджувати, що в період 1990-х років школи міста значною мірою були охоплені музейною освітою, яка в свою чергу базувалась на історії рідного краю, висвітлювала різні аспекти побуту, звичаїв, культури українців і була покликана виховати патріотичні почуття. Цю програму високо оцінювали науковці, стверджуючи, що вона «розроблена з урахуванням принципів музейної педагогіки: єдність теорії з практикою, доступність, системність, наочність, науковість. Будь-яке заняття проводиться з використанням музейних предметів» [2, с. 46–58].

Довготривалою програмою ДНІМу є комплекс різдвяно-новорічних заходів. Починаючи з 2008 року працює комплексна програма «Новий рік у музеї», яка включає створення виставок, спеціальне обладнання залів музею, тематичні екскурсії, майстер-класи. Всі заходи покликані ознайомити відвідувачів із народними традиціями, звичаями, повернути в життя народні елементи свят. З часом програма «Новий рік у музеї» перетворилась на більш масштабну і різноманітну. Проєкт доповнився лекціями, музейними заняттями, квестами.

З 2022 року в музеї працює науково-освітній проєкт «Історія через предмети» під керівництвом старшого наукового співробітника Віталія Соловйова. В межах проєкту відбуваються заняття, що розкривають теми розвитку технологій і господарської діяльності людини нашого краю від прадавніх часів, етногенезу українського народу. Структура занять зазвичай будується навколо одного предмета, який є найбільш показовим для обраного історичного періоду. Всі заняття поділяються на два типи: лекція з інтерактивними елементами взаємодії з копіями предметів і лекція з майстер-класом із виготовлення предмета (стилізованої копії). Під час занять другого типу відвідувачам пропонується доробити попередньо виготовлені науковим співробітником заготовки з кременю, дерева, різних металів тощо. Незважаючи на складні завдання, завдяки майстерності Віталія Соловйова відвідувачі достатньо легко виконують роботу. Заняття орієнтовані як на дорослих, так і на дітей, відбуваються двічі-тричі на місяць.

Наш музей має велику етнографічну колекцію. Разом із тим, на жаль, не завжди до складу колективу входив етнограф. Тим вагоміший той факт, що починаючи з 2021 року почала працювати етнографічна програма «Жива традиція» під керівництвом культурологині, наукової співробітниці Наталі Лісовець, яка проводить майже весь спектр етнографічних музейних занять, як-от: народну вибірку, писанкарство, пов'язування хусток, виготовлення ляльки-мотанки, різдвяного павука, солом'яних прикрас, великоднього голуба, наддніпрянських кишенюк. Ця програма покликана повернути в наше життя красу українських побутових промислів і, безумовно, пробудити патріотичні почуття. Під час занять наукова співробітниця вміло комбінує активні й інтерактивні форми роботи. Крім навичок, відвідувачі отримують інформацію з історії, побуту, звичаїв нашого регіону.

Музейна студія «Жива глина» працює в ДНІМ з 1995 року, і є найбільш тривалою музейно-освітньою програмою. Заняття відбуваються раз на тиждень.

Заняття музейної студії завжди містили три складові: ознайомлення з експонатом або комплексом експонатів, їх історією і легендами; переказ історій, легенд, міфів того історичного періоду, до якого належать експонати; відтворення з глини одного з історичних артефактів, про які йшлося у вступній частині заняття.

Найвідповідальнішою є перша частина заняття, під час якої керівник студії має на меті активізацію дитячої уяви. Від вдалого виконання саме першої частини залежить, наскільки дитина буде готова ліпити з глини на тему історичного артефакту. Експозиція Дніпропетровського історичного музею, яка була створена художниками, надзвичайно сприяє зануренню в історичну епоху. При певних зусиллях, коли показ експонатів супроводжується легендами, переказами, доповнюється фондовими експонатами, додатковим відеорядом, історичний матеріал справляє особливе враження на дітей. Окрім розвитку уяви, музейні заняття мають пізнавальне значення, формують історизм мислення [5].

З початком повномасштабного вторгнення відбулися певні зміни у форматі роботи студії. Експозицію було зачинено, і робота студії згорнулася до майстер-класів і великою мірою набуття навичок поводження з глиною. Легенди, казки, міфи збереглися в структурі занять, але вони мають довільний порядок. Значно збільшився запит дорослої аудиторії на заняття з глиною, і, як не дивно, саме доросла аудиторія більше налаштована на слухання казок і легенд. Можна стверджувати, що з початком повномасштабного вторгнення зменшилася пізнавальна і збільшилася арттерапевтична складова занять.

Робота студії створила майданчик для розвитку інших напрямів роботи. Ліплення з глини робить більший акцент на творчому розвитку дитини, разом з тим вимагає і виховує здатність до концентрації і посидючості. Більш активні здібності дітей є незатребуваними під час ліплення, тому вони з ентузіазмом зустріли пропозицію зіграти вертеп. Багато років дитячі вертепи були більш традиційними, ляльковими. Діти самостійно створювали ляльок, голови ліпили з глини.

В останні роки керівник змінила підхід до створення вертепу, замість лялькового він став акторським [4]. Цей підхід, у свою чергу, призвів до створення театральної дитячої групи, яка зосередилась на підготовці мінівистав «Козацькі байки» [3]. У процесі підготовки до виступів діти значно розширюють свої знання про побут, звичаї козацького періоду, покращують своє знання української мови, розвивають пам'ять, дикцію, артистичні здібності.

Найбільш пізнавальним і комплексним у плані розвитку дитини став проєкт «Юні екскурсоводи», що був створений на майданчику студії «Жива глина». Дитяча екскурсія, вочевидь, вимагає більш вільної та емоційної атмосфери, також необхідно зменшити кількість експонатів і домогтися того, щоб діти зацікавлено ставилися до їх відбору для екскурсії. Для виконання цієї мети були проведені музейними співробітниками адаптовані тематичні екскурсії. Це стало можливим завдяки високопрофесійному колективу нашого музею. В межах підготовки дитячої екскурсії, окрім тематичних екскурсій, діти

знайомились із літературними творами Бориса Мозолевського, Дмитра Яворницького, історичними літературними творами і легендами, й обирали ті, які ставали основою для театралізацій. Зрештою, читання віршів, театралізації, навіть танець стали доповненням до традиційної розповіді юного екскурсовод. Хочу зауважити, що ця доволі складна і громіздка робота виправдовує свої сподівання. Дитячі групи, які відвідують екскурсії дітей, зазвичай вражені тим, що бачать на місці екскурсоводів таких самих дітей, як вони. Ну і, звісно, під час підготовки самі юні екскурсоводи зростають інтелектуально, працюють над логікою розповіді, розвивають ораторські здібності, вчаться бути відповідальними [6].

Під час карантинів, пов'язаних з епідемією коронавірусу роботу з юними екскурсоводами довелося трансформувати в онлайн-конкурс «Стань екскурсоводом!». Діти записували відео із розповіддю про один з експонатів музею, відео розповіджувалось на електронних ресурсах музею. В заході брали участь діти з інших міст і навіть країн [1, 6–8].

Таким чином, хочу зазначити, що незважаючи на всі складнощі і виклики часу, Дніпропетровський історичний музей продовжує традицію впровадження довгострокових освітніх програм.

Використані джерела

1. Діти-екскурсоводи в стінах Дніпропетровського історичного музею. Сайт Дніпропетровського національного історичного музей ім. Д. І. Яворницького. URL: https://www.museum.dp.ua/uk/news_1028/ (дата звернення: 30.11.2024).
2. Кардаш Н. В. Музейна педагогіка: ретроспективний аналіз. Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Серія: Педагогічні та історичні науки. 2015. Вип. 125. С. 46–58.
3. Музейний вертеп. Відео на Youtube-каналі ДНІМу. URL: <https://youtu.be/D6cx1rmVwVc?si=СmyWm6JQhsIZW53B> (дата звернення: 27.11.2024).
4. Про студію «Жива глина». Сайт Дніпропетровського національного історичного музей ім. Д. І. Яворницького. URL: <https://www.museum.dp.ua/uk/article0812/> (дата звернення: 28.11.2024).

5. «Стань екскурсоводом»: Богдан Антипов про палаш. Відео на Facebook-каналі ДНІМу. URL: <https://fb.watch/weNP7RSvd9/> (дата звернення: 30.11.2024).
6. «Стань екскурсоводом»: Слізавета Фрундіна про мамонта. Відео на Facebook-каналі ДНІМу. URL: https://fb.watch/weNEN_qnBH/ (дата звернення: 30.11.2024).
7. «Стань екскурсоводом»: Іван Басов про балотировочний апарат фірми «Карманъ Бр. Млынарськіе». Відео на Facebook-каналі ДНІМу. URL: https://fb.watch/weNLp_HAR6/ (дата звернення: 30.11.2024).
8. «Стань екскурсоводом»: Маргарита Капцова про Івана Піддубного з картини Струнникова «Запорожець». Відео на Facebook-каналі ДНІМу. URL: <https://fb.watch/weNVyuglnW/> (дата звернення: 30.11.2024).
9. Степанович К. М. Інтерактивні методи та прийоми у Педагогічному музеї України. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи: матеріали третьої науково-практичної конференції*. Київ, 2015. С. 41–43.
10. Театралізована постановка «Козацькі байки». Відео на Youtube-каналі ДНІМу. URL: <https://youtu.be/D6cx1rmVwVc?si=CmyWm6JQhsIZW53B> (дата звернення 28.11.2024).

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ-САДИБА М. І. ПИРОГОВА: РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Коваленко Любов,

перший заступник генерального директора
Національного музею-садиби М. І. Пирогова,
м. Вінниця
muz.pirogov.vf.@gmail.com

Національний музей-садиба М. І. Пирогова є унікальним за своєю структурою музейним комплексом не тільки в Україні, але й далеко за її межами. Він розташований у м. Вінниці на території колишньої садиби Вишня всесвітньо відомого вченого, хірурга, засновника багатьох фундаментальних напрямів медицини, педагога, громадського діяча Миколи Івановича Пирогова. Близько третини його життя, наповненого активною творчою науковою та практичною лікарською діяльністю, реалізацією педагогічних ідей, тісно пов'язано з Україною, зокрема з Подільським краєм.

Музей-садиба був відкритий 1947 року, а вже до 50-річчя його створення отримав статус національного.

Аналіз роботи Пироговського меморіалу за більш ніж 77 років його існування свідчить про масштабність діяльності колективу музею та його цілеспрямованість. За цей період музей відвідали екскурсанти із 185 країн світу, а в червні 2024 року отримав сертифікат на безоплатне відвідування 9-мільйонний відвідувач. Символічно, що ним став Лазаренко Юрій Вікторович – начальник травматологічного відділення Військово-медичного клінічного центру Центрального

Національний
музей-садиба М.І. Пирогова

9-мільйонний відвідувач музею – підполковник, кандидат медичних наук Лазаренко Юрій Вікторович і колектив музею

регіону, підполковник, кандидат медичних наук.

Ще в дитинстві М. І. Пирогов за своїв істину, яка з часом стала його власним педагогічним кредо: «Істинний предмет навчання полягає в приготуванні людини бути людиною» [1, арк. 14 зв.]. Згодом, під час розквіту педагогічної діяльності, відповідаючи на риторичні запитання в роздумах про найголовніші «питання життя» – завдання освіти та виховання, М. І.

Пирогов заповідав сокровенну настанову батькам і вихователям: найперше, слід «зробити людьми своїх вихованців» [2, с. 86], акцентуючи увагу та концентруючи зусилля на «загальнолюдському вихованні» [3, с. 17; 4, с. 155, 156].

Актуальність цього постулату – як у пироговські часи, так і сьогодні – особливо гостро відчувається у зв'язку з переломними моментами історичного розвитку, які проявляються не тільки кризами у політиці та економіці, але й гуманітарними проблемами нашого життя, особливо пов'язаними з російсько-українською війною. Тому роль закладів освіти, виховання, культури, зокрема, у формі музейної педагогіки, може стати важливою у формуванні світогляду сучасних та майбутніх поколінь, а відтак і нашого майбутнього.

Участь музею у грантовому проєкті для підтримки культурно-пізнавальних освітніх та інформаційних ініціатив «Сила в ресурсі» дала змогу популяризувати фітотерапевтичні засоби на основі робіт М. І. Пирогова. На сьогодні «фіточаї за рецептами М. І. Пирогова» користуються у відвід-

«Фіточаї за рецептами Пирогова»

увачів посиленням попитом. Особливо важливо, що вони розповсюджуються безкоштовно серед учасників бойових дій, інвалідів війни.

Новим напрямом музейної роботи є спроба живого відтворення атмосфери епохи та історичного періоду часів перебування у садибі Вишня родини М. І. Пирогова. Такий захід був проведений на території мемо-

Круглий стіл
зі старшокласниками
гуманітарного ліцею № 1

ріального комплексу в межах нового проекту «Пироговський ретро-пікнік», ініційованого музеєм за підтримки Вінницької міської ради [5]. Захід був покликаний популяризувати ім'я видатного вченого і максимально розкрити туристичний потенціал музею, який по праву вважається головним культурно-туристичним магнітом Вінниці.

Під час «Пироговського ретро-пікніка» розгорнулись різні локації та майстер-класи. Самих же відвідувачів зустрічали костюмовані персонажі власників садиби – М. Пирогов з дружиною.

Родзинкою заходу стала презентація книги «За рецептами Миколи Пирогова», а також набору листівок «Цілюща аптека Чудесного лікаря», в яких зібрано рослинні лікарські засоби з практики вченого. Вони викликали жвавий інтерес у відвідувачів.

Проведення «Пироговського ретро-пікніка» в музеї стало традиційним, але щорічно набувало нового змісту відповідно до реалій часу.

Так, у 2023 році він був присвячений відкриттю виставки «Микола Пирогов і Україна», що стало дуже актуальним в умовах російсько-української війни, яка підняла хвилю патріотизму в Україні [6].

Було акцентовано увагу на тому, що Микола Пирогов – це особистість світового масштабу, і саме просвітницький напрям його діяльності в Україні на посаді попечителя як Одеського,

Науково-практична конференція «Микола Пирогов і Україна: педагогічні аспекти діяльності»

так і Київського навчальних округів залишив потужну педагогічну спадщину.

У межах «Пироговського ретро-пікніка» було презентовано двомовний українсько-англійський путівник музеєм-садибою М. І. Пирогова, організовано низку локацій, майстер-класів, лекцій, квестів тощо.

Проведенням «Пироговського ретро-пікніка» у травні 2024 року на тему «Реабілітація та відновлення» зробили акцент на виставці «Военно-польова хірургія: від М. І. Пирогова до сьогодення», а також підкреслили важливе значення реабілітації в історії медицини та в умовах сучасної війни, представили заклади, пов'язані з реабілітацією та відновленням здоров'я (фізичного та ментального), організували майстер-класи з домедичної допомоги від Товариства Червоного Хреста України, забезпечили функціонування низки локацій [7].

Подібні заходи мають потужний виховний вплив, особливо на молоде покоління.

Участь у них людей з інвалідністю, поранених військово-службовців формує гуманістичне ставлення, співчуття у присутніх та розуміння необхідності всіляко підтримувати та надавати можливу допомогу.

У серпні 2024 року на базі нашого музею спільно з «Всеукраїнською культурно-освітньою асоціацією гуманної педагогіки» відбулась науково-практична конференція «Духовний гуманізм як основна цінність освіти на шляху України в майбутнє».

У жовтні 2024 року був проведений круглий стіл зі старшокласниками гуманітарного ліцею № 1 ім. М. І. Пирогова про життя і діяльність геніального вченого та його внесок у світову медицину та педагогіку.

А у листопаді 2024 року науковці музею організували онлайн-лекцію для студентів-третьокурсників Київського на-

ціонального лінгвістичного університету на тему «Історія педагогічної думки і освіти в Україні».

В грудні 2024 року була проведена науково-практична конференція «Микола Пирогов і Україна: педагогічні аспекти діяльності», в якій взяли участь не лише представники Вінниччини, але й Одеси, Дніпра, Дніпропетровщини [8].

З плином часу сила геніальності і людяності М. І. Пирогова дедалі більше приваблює нових відвідувачів музею-садиби.

М. І. Пирогов належить всьому світові, але на долю України, на долю нашого краю випала честь зберігати його останки. Вклонитись йому приїждять з усіх куточків світу.

Я щиро зичу, щоб життєве кредо М. І. Пирогова: «Бути щасливим щастям інших – ось справжнє щастя, ось життя земний ідеал», - стало дороговказом у житті кожного.

Використані джерела

1. Пирогов Н. И. Посвящение всех моих трудов родителю. 1824 г. РВДП (Рукописный відділ Дому Пушкіна). Р. II. Оп. 1. № 308. Арк. 1–38. Фотокопія рукопису.
2. Пирогов Н. И. Новоселье лицея. *Сочинения Н. И. Пирогова : в 2 т.* Киев: Издание Пироговского товарищества, 1914. Т. 1. С. 81–90.
3. Пирогов Н. И. Вопросы жизни. *Сочинения Н. И. Пирогова : в 2 т.* Киев: Издание Пироговского товарищества, 1914. Т. 1. С. 1–36.
4. Пирогов Н. И. Чего мы желаем? *Сочинения Н. И. Пирогова : в 2 т.* Киев: Издание Пироговского товарищества, 1914. Т. 1. С. 121–170.
5. Пироговський пікнік 2021. URL: http://pirogov.com.ua/pirogovskiyy_piknik_ua.htm (дата звернення: 15.01.2025).
6. Пироговський пікнік 2023. URL: http://pirogov.com.ua/pirohovs_piknik_ua.htm (дата звернення: 15.01.2025).
7. Пироговський пікнік 2024. URL: http://pirogov.com.ua/pirogovskiyy_2024_ua.htm (дата звернення: 15.01.2025).
8. Микола Пирогов і Україна: педагогічні аспекти діяльності. URL: http://pirogov.com.ua/conference_2024_ua.htm (дата звернення: 15.01.2025).

ВІРТУАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ЯК РЕСУРС ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В 5–7 КЛАСАХ НУШ

Кушнір Людмила,

кандидат історичних наук,
учитель вищої категорії, старший учитель,
вчитель історії Нікопольської гімназії 10 НМР,
м. Нікополь, Дніпропетровська область
k.ludmila0502@gmail.com

В умовах російсько-української війни, через постійні загрози артилерійських обстрілів, атаки безпілотників, проведення активних бойових дій, у багатьох школах України організовано навчальний процес у змішаній та дистанційній формах. Тому важливим завданням є максимально посилити віртуальну складову в будь-яких елементах організації освітнього процесу. Впровадження в практику освітнього процесу методів музейної педагогіки передбачає відповідне використання загальних принципів педагогіки у специфічних умовах віртуального музейного середовища. В свою чергу, реалізація завдань Нової української школи на уроках історії в 5–7 класах передбачає створення демократичного освітнього простору із залученням сучасних технологій.

Проектне навчання є актуальним підходом до викладання та навчання, після його успішного впровадження у учнів покращується мотивація та підвищується рівень досягнень. Навчання на основі проєкту передбачає: застосування знань та навичок для вирішення проблем у реальному світі; підвищення рівня відповідальності учня за виконаний обсяг роботи; виконання вчителями ролі тренерів та фасилітаторів дослідження, проведення рефлексії; частіш за все – роботу в парі або в команді. Такий формат навчання залучає учнів до систематизації та набуття знань, створення власних продуктів. Він роз-

виває навички критичного мислення, співпраці, спілкування, міркування, синтезу та стійкості в умовах обмеженого часу та визначеної мети [3].

Віртуальний музей є важливим та ефективним ресурсом для реалізації проєкту. У більшості випадків музеї в мережі Інтернет представлені у декількох формах. По-перше, це сайти-візитки, які зазвичай складаються із кількох сторінок, на яких представлена лише контактна інформація, режим роботи установи тощо. По-друге, це розроблений сайт, на якому розміщено відомості про музей, а також представлені віртуальні інтерактивні презентації виставок. По-третє, це віртуальні музейні установи, які існують лише у глобальній інформаційно-комунікаційній мережі Інтернет завдяки об'єднанню інформаційних і творчих ресурсів для створення принципово нових віртуальних продуктів різних культурних організацій та приватних колекціонерів. Також на музейних порталах розміщуються віртуальні тури по найбільших музеях України та світу [3]. Окремим представництвом музейних установ є Інтернет-портали (наприклад, віртуальні колекції музеїв світу, розміщені на платформі Google Art and Culture [2]).

Для досягнення навчальної мети проєкту потрібно ретельно спланувати процес: обрати навчальну тему згідно з програмою та календарно-тематичним плануванням, сформулювати назву проєкту, визначити навчальні цілі, завдання, підібрати технічні засоби реалізації проєкту, зокрема комп'ютерні програми, окреслити очікувані індивідуальні та командні результати, продумати форму презентації отриманого продукту, виконати рефлексію. Пропонуємо підготовлені авторкою проєктні завдання для реалізації на уроках історії учнями 5–7 класів НУШ.

5 клас

1. Навчальна тема: «Джерела історичної інформації».

Назва проєкту: «Історичні артефакти розкривають секрети».

Навчальна мета: дослідити види джерел історичної інформації.

Завдання: об'єднатись у групи та підібрати артефакти з сайтів музеїв із супровідною інформацією, створити пазли.

Рекомендовані віртуальні ресурси: сайти археологічних, історичних, етнографічних музеїв України та колекції музеїв світу, розміщені на платформі Google Art and Culture.

Технічні засоби: програма для створення пазлів Jigsawplanet.

Презентація та рефлексія: запропонувати іншій групі скласти пазл та визначити вид історичного джерела, його походження та призначення, навести власні приклади. Провести взаємооцінювання.

2. Навчальна тема: «Історія України в пам'ятках і пам'ятниках. Пам'ятки історії рідного краю».

Назва проекту: «Мандрівка рідним містом крізь час».

Навчальна мета: ознайомитись з історичними пам'ятками історії України, в тому числі історії рідного краю.

Завдання: створити екскурсію містом, спираючись на матеріали краєзнавчого музею. Зробити акцент на ключових історичних подіях, проілюструвати розповідь фотографіями експонатів. Обрати та намалювати артефакт, який міг би бути використаний як візитівка міста.

Рекомендовані віртуальні ресурси: сайт краєзнавчого музею.

Технічні засоби: програма Canva.

Презентація та рефлексія: захистити проект у класі з можливим залученням співробітників музею як консультантів та журі (на етапі захисту).

3. Навчальна тема: «Музеї України та світу».

Назва проекту: «Музеезнавці».

Навчальна мета: сформулювати значення музеїв у збереженні та популяризації культурної спадщини, ознайомитись з профілями музеїв.

Завдання: об'єднатись у групи та обрати 3 музеї різного профілю. Створити по 3 завдання (ребус, хмаринку слів, тест, опис-загадку) до кожного музею. Підготувати коротку інформацію про обрані музеї.

Рекомендовані віртуальні ресурси: сайти музеїв України, колекції музеїв світу, розміщені на платформі Google Art and Culture.

Технічні засоби: програми Word It Out, Ребуси №1, PowerPoint

Презентація та рефлексія: запропонувати іншим групам виконати завдання та з'ясувати, які музеї були обрані. Провести взаємооцінювання.

6 клас

1. Навчальна тема: «Персько-грецькі війни».

Назва проекту: «Концепція історичної комп'ютерної гри».

Навчальна мета: розкрити причини, перебіг, результати та наслідки персько-грецьких воєн; дослідити особливості військової справи персів та греків.

Завдання: подати ідею комп'ютерної гри на основі історичних подій. Намалювати персонажів. Залучити віртуальні музейні експозиції для відтворення зовнішнього вигляду персонажів, зброї, одягу, предметів побуту тощо.

Рекомендовані віртуальні ресурси: Афінський музей війни, Національний археологічний музей (Афіни), Національний музей Ірану, Британський музей.

Технічні засоби: програми Adobe Illustrator, Paint.NET.

Презентація та рефлексія: представити результати в класі, за допомогою голосування визначити кращі проекти ігор.

2. Навчальна тема: «Культурні надбання стародавнього Сходу. Культурна багатоманітність світу».

Назва проекту: «Турфірма «Сади Семіраміди».

Навчальна мета: дослідити культурні пам'ятки стародавнього Сходу.

Завдання: запропонувати рекламу турфірми II тис. до н.е.; створити буклет або плакат з пропозиціями відвідати країни та визначні місця Стародавнього Сходу.

Рекомендовані віртуальні ресурси: колекції музеїв світу, розміщені на платформі Google Art and Culture.

Технічні засоби: програми Publisher, Canva.

Презентація та рефлексія: представити та обговорити в класі свій проект, позмагатися, хто набере більше екскурсантів для віртуальної мандрівки.

7 клас

1. Навчальна тема: «Світогляд середньовічної людини».

Назва проекту: «Мій середньовічний блог».

Навчальна мета: визначити фактори впливу на формування світогляду представника / представниці середньовічного суспільства.

Завдання: обрати блок тем для блогу про світогляд людини середньовічної Європи. Записати 3 відеоролики (кожен тривалістю 2–3 хвилини) з використанням експонатів музеїв.

Рекомендовані віртуальні ресурси: колекції музеїв світу, розміщені на платформі Google Art and Culture.

Технічні засоби: YouTube, TikTok, Movavi (редактор), Avidemux (редактор).

Презентація та рефлексія: презентувати ролики та порахувати кількість «лайків» та «дизлайків» однокласників, з'ясувати, що потрібно було б змінити для просування ролика.

2. Виховний захід, присвячений трагічним та героїчним сторінкам української історії (тему можна адаптувати).

Назва проекту: «Моя родина пам'ятає...».

Мета: дізнатись про історичні події крізь призму історії родини.

Завдання: залучити методи усної історії (інтерв'ю), сімейні реліквії та тематичні експозиції музеїв; створити та представити презентацію-розповідь про історичні події, які позначились на долях рідних (наприклад, Голодомор, Голокост, II Світова війна, революції доби незалежної України, російсько-українська війна тощо).

Рекомендовані віртуальні ресурси (сайти музеїв): Національний музей історії України, Національний музей історії України у Другій світовій війні, Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності, Національний музей Голодомору-геноциду, краєзнавчі музеї, меморіальні музеї.

Технічні засоби: PowerPoint, MindOnMap.

Презентація та рефлексія: представити та обговорити результати проекту в класі з можливим розміщенням віртуальної виставки на сайті музею школи.

Отже, переваги та перспективи проектного навчання із залученням віртуального простору музеїв для учнів – це: широкий доступ до колекцій музеїв світу; самонавчання та самовдосконалення, розкриття творчого потенціалу; інтеграція, відкриття та презентація набутих знань; розвиток навичок пошукової, дослідницької роботи, в тому числі набуття навичок логічного мислення; реалізація можливості проходити всі етапи «виробництва»: від ідеї, створення моделі майбутнього продукту до його реалізації; розвиток соціальних навичок.

Для вчителів переваги полягають у можливості побудувати стосунки з учнями на новому рівні, а також підібрати учням ролі, підкресливши їхню індивідуальність і природні таланти; проявляти власну креативність, плануючи нові проекти з урахуванням позитивних змін віртуального музейного середовища; реалізовувати міждисциплінарні зв'язки, освоюючи потенціал не лише профільних музеїв у контексті викладання одного предмета, а й залучаючи колег до проведення, наприклад, бінарних уроків.

Використані джерела

1. Куценко С. Інформаційний потенціал офіційних сайтів музеїв Черкаської області як джерело для вивчення історії рідного краю на уроках історії. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2023. Вип. 1. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2023/1/5.pdf (дата звернення: 09.01.2025).
2. Платформа Google Art and Culture. URL: <https://artsandculture.google.com/partner> (дата звернення: 12.01.2025).
3. Проектне навчання: коротко про головне. URL: <https://nus.org.ua/view/proektne-navchannya-korotko-pro-golovne/> (дата звернення: 14.01.2025).

ЗАСТОСУВАННЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ НАУКОВОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Нейченко Олена,

педагог-організатор,

КЗ «Дитячий екологічний центр»

Кам'янської міської ради,

м. Кам'янське, Дніпропетровська область

elen25613@gmail.com

Сучасна система освіти зіштовхнулася з численними викликами, серед яких проблема освітніх втрат набуває особливої актуальності. Спричинені перервами у навчанні, недостатнім доступом до освітніх ресурсів та іншими факторами, ці втрати знижують рівень знань і навичок у дітей. Одним із ефективних підходів для подолання цієї проблеми є музейна педагогіка, яка інтегрує наукову освіту через інтерактивні форми навчання, зокрема у музеях та наукових центрах. Завдяки музейній педагогіці учні отримують можливість застосовувати знання на практиці, що значно підвищує їхню зацікавленість у навчанні та допомагає знаходити нові форми спілкування й застосовувати здобуті знання, планувати свою навчальну діяльність з урахуванням обмежень часу, оперативно реагувати на швидкозмінні події.

Комунальний заклад «Дитячий екологічний центр» Кам'янської міської ради є яскравим прикладом втілення ідей інтеграції музейної педагогіки в сучасну освіту. На його базі вже 30 років функціонує Міжшкільний екологічний музей (далі – МЕМ), який, згідно з Постановою колегії управління культури Дніпропетровської облдержадміністрації від 8 лютого 2005 року, має почесне звання «Народний». Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України «Про присвоєння та підтвердження звання «Зразковий музей» при навчальному закладі системи

МОН України» № 687 від 25.07.2008 року, музей також отримав звання «Зразковий». Міжшкільний екологічний музей комунального закладу «Дитячий екологічний центр» Кам'янської міської ради – єдиний природничий музей у місті та Дніпропетровській області, який розкриває екологічні проблеми регіону та міста Кам'янського, вказує на важливість і значення екології в житті кожної людини.

Освітні втрати визначаються як часткова або повна втрата знань, умінь і компетенцій через зовнішні або внутрішні фактори. За даними ЮНЕСКО, пандемія COVID-19 стала глобальною кризою, що спричинила перерву у навчанні для понад 1,6 мільярда дітей у всьому світі [1, с. 15]. В Україні ці втрати поглиблюються через війну, яка змусила багатьох дітей залишити свої домівки та перейти на дистанційне навчання в умовах обмежених ресурсів [2, с. 34].

Значення наукової освіти в цьому контексті є надзвичайно важливим, адже вона сприяє формуванню критичного мислення, вирішенню проблем і застосуванню інноваційних підходів до навчання. Однак традиційні методи часто не відповідають потребам сучасних учнів, що підкреслює необхідність застосування інноваційних підходів, таких як музейна педагогіка.

Музейна педагогіка – це форма освітньої діяльності, яка використовує можливості музеїв для формування знань, умінь і цінностей через інтерактивну взаємодію з культурними та науковими об'єктами. Цей підхід дає змогу учням безпосередньо взаємодіяти з матеріалами, що сприяє глибшому розумінню та засвоєнню навчальної теми.

За словами дослідниці Л.В. Харченко, музейна педагогіка базується на ідеї, що учні найкраще навчаються через досвід, який поєднує когнітивну, емоційну та практичну складові [3, с. 102]. Важливо, що музейні заходи адаптуються до будь-якого віку та рівня підготовки учнів, забезпечуючи індивідуальний підхід до кожної дитини.

Інтеграція музейної педагогіки в наукову освіту має значний потенціал для подолання освітніх втрат. Наукові музеї, такі як природничі, технічні чи екологічні центри, пропонують

багатий спектр можливостей для навчання через практичний досвід. Наприклад, під час інтерактивних занять учні можуть власноруч створювати хімічні розчини, моделювати екосистеми або спостерігати за фізичними явищами.

Одним із найкращих прикладів у цьому контексті є Національний природознавчий музей України, де діти мають змогу вивчати будову тварин і рослин на реальних зразках, використовуючи мікроскопи та інші наукові інструменти [4, с. 57]. Крім того, такі практики сприяють розвитку критичного мислення та навичок роботи в команді.

Дитячий екологічний центр у м. Кам'янському активно впроваджує музейну педагогіку у свою діяльність. Працівники центру організовують освітні інтенсиви, спрямовані на зміцнення національної ідентичності, а також залучають дітей до вивчення історії та культури рідного краю через музейні експозиції. Експозиція музею розташована у п'яти залах: «Природа і первісна людина», «Розвиток землеробства на Дніпропетровщині», «Проблема харчування – екологічна проблема», «Екологічний стан м. Кам'янського», «Дніпропетровщина заповідна». Музей має освітню спрямованість, виконує еколого-просвітницьку роботу серед дітей та молоді міста, залучає їх до активної діяльності та співтворчості з педагогами. Це сприяє формуванню національної свідомості, любові до рідної землі, природи краю, екологічної культури, сучасного екологічного світогляду та екологічно грамотної поведінки.

Такі заходи сприяють розвитку відповідального ставлення до довкілля, що є важливим у контексті сучасних екологічних викликів. У центрі успішно реалізується інноваційна модель екологічної освіти та виховання «Музейна педагогіка в дії», основою якої є ідея занурення особистості у спеціально організоване предметно-просторове середовище. Це середовище включає пам'ятки природи, діорами, опудала тварин, гербарії, а також палеонтологічні та ентомологічні колекції. Застосовується принцип ціннісного ставлення особистості та розширення чуттєвого досвіду в процесі спілкування з пам'ятками культури. Важливою складовою є вироблення «чуттєвої гра-

мотності» – здатності розвивати емоційно-чуттєвий досвід, що сприяє глибшому усвідомленню цінності навколишнього світу.

У період воєнного стану МЕМ є осередком тилової роботи, забезпечує морально-психологічну підтримку відвідувачів, одночасно виконуючи свої функціональні обов'язки зі збереження та актуалізації культурної спадщини, наукової та просвітницької діяльності. Сприяє зміцненню Кам'янської міської громади, створює простір для інтерактивного спілкування дітей та їхніх родин як з числа місцевих мешканців, так і внутрішньо переміщених осіб, що об'єднує громаду навколо ідеї любові до природи. Особливістю роботи центру є проведення тематичних екскурсій, інтерактивних лекцій та майстер-класів, які дають дітям змогу не лише здобувати знання, але й використовувати їх на практиці. Зокрема, під час екологічних майстер-класів учні виготовляють моделі екосистем із перероблених матеріалів, що сприяє розвитку творчого мислення [6, с. 23].

Одним із найбільш успішних проєктів став науково-освітній проєкт «Вчителі та учні досліджують явище цвітіння водойм в Україні», у межах якого учні вивчають екосистеми Дніпра. Під час занять діти збирають зразки води, аналізують їхній хімічний склад та досліджують організми під мікроскопом. Такі заняття не лише пояснюють важливість екологічного балансу, але й формують у дітей відповідальне ставлення до природи [5, с. 12].

Практичний досвід показує, що інтерактивні заняття в музейних залах сприяють глибшому розумінню навчального матеріалу. Так, у центрі проводяться нестандартні уроки «Гірські породи Дніпропетровської області». У залі «Екологічний стан м. Кам'янського» екскурсовод пояснює відвідувачам поняття «мінерали», «гірські породи» та «корисні копалини». Природні експонати дають змогу здобувачам освіти власноруч торкатися зразків, оцінювати їхню вагу та структуру.

Усі ці заходи сприяють не лише поглибленню знань, а й формуванню в молоді екологічної свідомості.

Інформацію про роботу МЕМ, зміст експозиції, тематику екскурсій, проведені заходи розміщено на сторінці сайту Ди-

тячого екологічного центру у розділі «Музей» за посиланням <http://surl.li/icij>. З метою його популяризації інформація висвітлюється також на сторінці у мережі «Фейсбук»: <https://www.facebook.com/groups/1667806896569156/?ref=share>.

В інформаційному тижневику «Наш репортер» 26 жовтня 2024 року надруковано статтю «Екологічний музей у Кам'янському: кістки мамонта, колекція метеликів, старовинне знаряддя та ще багато чого» (авторка публікації Галина Денисова) <https://www.facebook.com/share/p/sJNGtxm8sQvxfVPT/>

Тож музейна педагогіка має унікальні переваги для відновлення освітніх втрат, серед яких:

1. **Емоційна залученість.** Інтерактивний підхід дозволяє дітям пережити навчання як емоційний досвід, що підвищує запам'ятовування матеріалу. За даними досліджень, учні краще засвоюють інформацію, коли вона подається в інтерактивному форматі [7, с. 42].

2. **Практичне навчання.** Робота з реальними експонатами дозволяє закріплювати знання на практиці.

3. **Розвиток критичного мислення.** Через аналіз та експерименти діти вчаться знаходити рішення складних задач.

У сучасних умовах важливо підтримувати цей підхід та розвивати партнерство між школами, музеями та екологічними центрами.

Використані джерела

1. Education in a Post-COVID World. *UNESCO*. 2021.
2. Вплив війни на освіту дітей в Україні. *МОН України*. 2023.
3. Харченко Л. В. Музейна педагогіка як засіб інтерактивного навчання. Київ, 2022.
4. Науково-освітні програми. *Національний природознавчий музей України*. 2023.
5. Архів матеріалів Дитячого екологічного центру м. Кам'янське. 2024.
6. Іванова О. М. Інтерактивні форми екологічної освіти. Дніпро, 2023.
7. Johnson C. The Role of Museums in Science Education. *Journal of Learning Innovations*, 2020.

РОЛЬ МУЗЕЇВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ КИЇВЩИНИ В ПОДОЛАННІ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Рокицька Ольга,

методист інформаційно-ресурсного центру
КНЗ КОР «Київський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних кадрів»,
м. Біла Церква, Київська область
museum_koiporok@ukr.net

В умовах збройної агресії російської федерації, коли ворог прагне зламати дух українців, знищити ідентичність, культурні надбання, інтелектуальні та інші досягнення – те, чим пишається українська нація, педагогічна спільнота виконує важливе завдання суспільства – розвиток інтелектуальних здібностей, формування цінностей учнівської й студентської молоді. Освітяни вкотре засвідчують здатність творити, розвивати, досліджувати, презентувати адекватну відповідь у протистоянні агресії для утвердження демократичного вибору та європейського вектора розвитку нашої держави.

Однак в умовах жорстокої війни перед системою освіти України постали численні виклики, серед яких – суттєві освітні втрати. Багато учнів мають прогалини в навчанні, оскільки обмежені в доступі до освітнього процесу через часті повітряні тривоги, перебування в сховищі, перебої з електроенергією та інтернетом, знищені заклади освіти, відсутність або часткову реалізацію очного навчання, значні обмеження дистанційного навчання. Деякі школярі змушені були евакуюватися, мігрувати, перебувають за кордоном. Ці чинники знижують мотивацію навчальної діяльності та призводять до освітніх втрат [2, с. 82].

Що означає поняття «освітні втрати»? П. Мороз [3], досліджуючи проблему освітніх втрат, зазначає, що під освітніми втратами варто розуміти будь-які прогалини в результатах нав-

чання здобувача / здобувачів освіти порівняно з очікуваними результатами, зазначеними в навчальних програмах / освітніх стандартах. Відмінності між очікуваними результатами навчання й реальними становлять освітні втрати.

За даними Міністерства освіти і науки України [6], на сьогоднішній день відставання в освіті в українських дітей сягає 1,5–2 роки. Розрив у результатах навчання між учнями із сіл і міст значно збільшився – тепер він становить понад 4–5 років навчання. Тому наразі необхідно створити умови для подолання прогалин у навчанні здобувачів освіти, одним зі способів якого може бути використання потенціалу музейної педагогіки та музеїв України (приватних і державних).

Компенсація втрат у навчальному часі найчастіше реалізується завдяки наданню учням навчальних матеріалів (презентації, відео, аналогічні онлайн-заняттям) і завдань для самостійного опрацювання. Ключовими викликами для освітнього процесу в умовах війни педагоги назвали такі: нестабільні умови навчання, обмеження способів організації навчально-пізнавальної діяльності, зниження мотивації та нестабільний психоемоційний стан учнів [3]. Неформальні освітні інституції, діяльність яких є більш гнучкою й адаптивною, можуть відігравати вагомую роль у подоланні освітніх втрат [5].

Музейна педагогіка має важливе значення в системі освіти та сприяє всебічному розвитку особистості учня, активному пізнанню навколишнього світу. Зазначимо, що сучасна музейна педагогіка в Україні розвивається на основі музейної комунікації, збагачення її змісту, упровадження нових методик, спрямування на формування світогляду, творчих здібностей особистості засобами особливого впливу, виховання громадської патріотичної позиції учнівської молоді [4]. Війна змусила переосмислити роль і значення музеїв у суспільстві, усвідомити значимість і велич пам'яток історії та культури, музейних предметів і творів мистецтва. У зв'язку з цим зростає роль шкільних музеїв як форми організації роботи, спрямованої на розвиток самодостатньої компетентної особистості з активною громадянською позицією.

Попри складні умови життєдіяльності, музеї створюють цікаве пізнавальне освітнє середовище як для засвоєння предметного програмового матеріалу, так і для досліджень, відкриттів, розширення уявлень і кругозору, усвідомлення минулого й сучасного, їх взаємозв'язків, формування патріотизму, любові до країни, співвітчизників, власної історії й культури. На думку О. Караманова [1], музейна педагогіка є особливою формою представлення культурних цінностей, інноваційною педагогічною технологією, фактором навчання та виховання.

Вважаємо, що в складних умовах воєнного стану музейно-освітній простір музею історії освіти Київщини слугує науково-методичним центром з організації роботи музеїв закладів освіти Київщини. Експозиція музею є своєрідною базою для музейно-педагогічного процесу. Тут проводяться семінари (вебінари), конференції, майстер-класи, круглі столи, педагогічні читання, презентації книг, літературні тематичні вечори, музейні уроки, уроки історії, зокрема й минулого рідного краю, педагогіки та історії педагогіки, екскурсії для учнівської та студентської молоді, лекції-екскурсії для слухачів курсів підвищення кваліфікації, які вдосконалюють свій фаховий рівень в інституті тощо.

До прикладу, на основі науково-експозиційних і фондowych досліджень працівниками музею для студентів Білоцерківського гуманітарно-педагогічного фахового коледжу розроблено систему тематичних віртуальних екскурсій і лекцій із курсу педагогіки та історії педагогіки для подолання освітніх втрат, як-от: «Освіта Київщини: від давнини до сучасності», «М. І. Пирогов – попечитель Київського навчального округу», «Становлення та розвиток гімназійної освіти на Київщині кінця XIX – початку XX століть», «Історія дошкільної освіти початку XX століття», «Т.Г. Шевченко і наш край», «Педагогічні погляди Г. С. Сковороди», «П. П. Чубинський – видатний діяч українського національного відродження», «С. Х. Чавдаров – учений, педагог, методист початкової та середньої освіти», «Т. М. Лубенець, педагог, фахівець із теорії й методики початкового навчання, дошкільного виховання та освіти дорослих», «С. Ф. Русова,

педагог, громадська діячка, просвітителька», «Н. Д. Лубенець, педагог, фахівець з дошкільного виховання», «З історії педагогічних курсів у м. Білій Церкві в 20-х роках» та інші.

Для подолання освітніх втрат, підвищення якості загальної середньої освіти зразкові музеї закладів освіти Київщини об'єдналися на платформі інформаційно-ресурсного центру та музею історії освіти Київщини КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів». Серед перших здобутків – обласний науково-методичний семінар для керівників музеїв закладів загальної середньої та позашкільної освіти з теми «Роль музейної педагогіки в подоланні освітніх і навчальних втрат в умовах війни». Під час заходу освітянами, науковцями та працівниками музеїв було обговорено низку питань щодо подолання освітніх втрат в умовах воєнного стану: музейна педагогіка: освітні втрати в умовах війни; навчальні екскурсії в подоланні освітніх втрат; роль музею Василя Стуса в підвищенні мотивації до навчальної діяльності учнів з української літератури; музейна педагогіка на уроках історії та подолання освітніх втрат; організація та проведення STEM-уроку в музеї; роль музею фольклору й етнографії в освітньому просторі закладу загальної середньої освіти в подоланні освітніх втрат; організація віртуальних екскурсій і виставок у період воєнного стану для забезпечення якісної освіти учнів, – а також розроблено розділи музейно-педагогічної програми «Роль музеїв у подоланні освітніх втрат» з надолуження освітніх втрат. Вважаємо, що вебінар слугував платформою для обміну досвідом між освітянами, сприяв поширенню інноваційних підходів із музейної педагогіки для забезпечення якісної освіти в навчальному закладі, обміну цінним практичним досвідом, що мотивувало до подальшої роботи.

У подоланні прогалин знань учнів, на нашу думку, вагоме місце займають як музеї України (державні та приватні), так і музеї закладів освіти Київщини. Нині в закладах освіти Київщини діють 137 музеїв різних напрямів, серед них – 37 музеїв, які мають звання «Зразковий музей»; на жаль, 100 музеїв (тимчасово) із різних причин припинили свою діяльність. По-

при складний час втрат освітяни області використовують нові (дистанційні та віртуальні) можливості для розвитку музеїв і музейної педагогіки, збереження й популяризації музейної експозиції, використання потенціалу музеїв закладів освіти Київщини та методик музейної педагогіки в освітньому процесі, коли навчання відбувається наочно, цікаво, активно, невимушено.

Вагому роль для подолання втрат у навчанні, використанні, представленні та презентації інтерактивних методик музейної педагогіки має створена Всеукраїнська музейно-освітня програма «Роль музеїв у подоланні освітніх втрат», мета якої – розробити освітньо-наукові та навчальні заходи: лекції, лекторії, інтерактивні заняття, презентації, відеофільми, онлайн-ігри – для подолання освітніх втрат, тобто практичні інструменти, які можуть бути використані вчителями під час уроків української мови і літератури, історії України, природознавства та біології тощо.

Серед музеїв м. Києва і Київської області, які долучилися до проекту «Роль музеїв у подоланні освітніх втрат» та всебічно репрезентують історію України, – Національний музей історії України у Другій світовій війні, Музей Гетьманства, Білоцерківський краєзнавчий музей, музей історії освіти Київщини КНЗ КОР «КОПОПК», музей історії гімназійної освіти міста Білої Церкви та інші.

На запити освітян на основі музейної експозиції та науково-виставкової діяльності працівниками музеїв закладів освіти Київщини розроблено та представлено цикл тематичних віртуальних напрацювань: віртуальні екскурсії, відеорозповіді, презентації та відеоподорожі музеями, завдяки яким здобувачі освіти ознайомлюються з історією, літературою, природою, археологією, історичними цінностями та українською культурою.

У зазначених музеях організовуються також програмові тематичні заходи з метою подолання освітніх втрат, заохочення, підтримки зацікавленості й залучення учнів до навчання, відволікання від жахів війни. Так, музеєм освіти і науки Білоцерківського національного аграрного університету (м. Біла Цер-

ква) проведено відеоконференції «Роль видатних особистостей у розвитку аграрної науки», «Історія становлення та розвиток національного університету», організовано віртуальні виставки та екскурсії, «Лабораторію винахідництва 'Цікаві досліди'». Музеєм історії Сквирського ліцею (Сквирський академічний ліцей) для старшокласників проведено відеоекскурсію «Київські неокласики. Різногранний творчий шлях Максима Рильського» та представлено презентацію «І тут я серцем молодим кохав». Працівниками музею імені Василя Стуса (Броварський ліцей № 5 імені Василя Стуса) для педагогів проведено практичне навчання «Матеріали музею Василя Стуса у підвищенні мотивації до навчальної діяльності учнів з української літератури, історії», а літературним музеєм імені І. С. Нечуя-Левицького (Білоцерківська гімназія – початкова школа № 21) для учнів 10 класу організовано віртуальне навчання «Життя і творчість І. С. Нечуя-Левицького як новий імпульс української літератури»; для різновікової категорії дітей – відеоекскурсію «Український народний одяг». Музеєм історії гімназійної освіти міста Білої Церкви створено мультимедійні презентації «Історія Першої Білоцерківської гімназії в особах», «Видатні діячі рідного краю».

Цікавими і змістовними є відеозаняття, запропоновані науковими й педагогічними працівниками музеїв до використання освітянами: КЗ КОР «Білоцерківський краєзнавчий музей» (м. Біла Церква) – «Природа рідного краю» (5–6 класи), «Видатні митці Київщини» (9–11 класи); Меморіального музею Григорія Сковороди (м. Переяслав) – онлайн-заняття з теми «Філософські та педагогічні погляди Григорія Сковороди» для учнів 9–11 класів; історико-природничого музею «Перлини Поросся» (Таращанський Центр творчості дітей та юнацтва) – «Природа рідного краю» (5–6 класи), «Історія та археологія Таращанського краю» (7–11 класи), «Побутові речі часів Київської Русі, литовсько-польської доби» (7–11 класи) та онлайн-путівник музеєм; КЗ КОР «Богуславський краєзнавчий музей» (м. Богуслав) – відеорозповідь «Богуславщина в житті і творчості Івана Нечуя-Левицького» та віртуальну екскурсію «Український побут і звичаї та обряди» для учнів 10 класу. КЗ КОР «Ржищівський

археолого-краєзнавчий музей» (м. Ржищів) для школярів представлено відеозапис літературно-музичної вистави «Маруся Чурай» за однойменним романом Ліни Костенко, проведено відеофлешмоб «Вірші про вічне», де декламувалася поезія Ліни Костенко, створено презентацію «Видатний український археолог Вікентій Хвойка; Трипільська кераміка із розкопок В. Хвойки» для учнів 10–11 класів.

Отже, музейна педагогіка впродовж значного періоду є чинником забезпечення й покращення якості освіти в нашій державі, підвищення інтересу школярів та молоді, інших верств населення до власної історії, культури, утвердження українського в суспільстві. В сучасних умовах воєнного стану в Україні вона відіграє вагомий роль в освітньому процесі, оскільки надає широку можливість органічно поєднувати культуру й освіту в діяльності шкільних музеїв і сприяє надолуженню освітніх втрат.

Використані джерела

1. Караманов О. В. Музейна педагогіка в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Освіта та педагогічна наука. 2012. № 3. С. 5-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OsDon_2012_3_2.
2. Малієнко Ю. Навчальні віртуальні екскурсії як шлях подолання освітніх втрат в умовах війни. Музейна педагогіка в науковій освіті : матеріали Міжнародного круглого столу. Київ, 2023. С. 81–85.
3. Мороз П. Освітні втрати в Україні: причини, наслідки та механізм їх подолання. Сучасні виклики та актуальні проблеми науки, освіти, технологій і суспільства : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2023. С. 31–33.
4. Салата О. Основи музеєзнавства: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 164 с.
5. Терлецька К. Навчатися можна не лише за партами, а й у гуртках і музеях. Дзеркало тижня. Київ, 2023. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/navchatisja-mozhna-ne-lishe-za-partami-a-j-u-hurtkakh-i-muzejakh.html>.
6. Як компенсувати «освітні втрати»: рекомендації для органів влади, засновників і директорів закладів освіти. Київ, 2023. Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-kompensuvati-osvitni-vtrati-rek/>.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ: ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ У КОНТЕКСТІ АКМЕОЛОГІЇ

Сімокоп Людмила,

консультантка комунальної установи

«Міський центр професійного розвитку педагогічних працівників
Кропивницької міської ради»,

м. Кропивницький

simokopludmila@gmail.com

Сучасне суспільство характеризується стрімкими соціальними, економічними, культурними змінами та ставить перед системою освіти нові виклики.

Особливої уваги потребує проблема освітніх втрат серед дорослих, яка спричинена, зокрема:

- нерівним доступом до знань;
- зміною професійних вимог;
- кризовими ситуаціями (пандемії, військові конфлікти).

У цьому контексті музейна педагогіка стає важливим інструментом компенсації освітніх прогалин, що сприяє розвитку особистості в межах акмеологічного підходу.

Музейна педагогіка, як напрям сучасної педагогічної науки орієнтована на використання музеїв як освітніх майданчиків для різного віку, в тому числі для дорослих. «Максимальна відкритість і доступність музею для всіх соціальних і вікових груп суспільства, його потужний інформаційний і ціннісно-орієнтований потенціал здатні залучити людей до різних форм інтелектуальної й соціально-культурної творчості, надаючи музею особливої значимості в освітньому процесі» [1, с. 54]. Він інтегрує знання різних галузей, зокрема педагогіки, психології, культурології та акмеології, для створення освітніх програм, що враховують специфіку навчання дорослих. При

цьому її основними принципами є доступність, інтерактивність, диференціація та акцент на розвиток особистості.

В освіті дорослих використання музейної педагогіки має значний потенціал. І. Червінська зазначає, що «сучасна музейна педагогіка виходить на ширший рівень вивчення і розробки методики, форм, прийомів, призначених не тільки для учнівської аудиторії, але і для всіх інших категорій музейної аудиторії» [4, с. 17]. Музеї як центри збереження культурної та історичної спадщини пропонують зараз унікальні можливості для неформального навчання. Такі знання ґрунтуються на роздумах, емоційному досвіді та інтеграції теоретичних знань у практичний досвід. Це особливо цінно, оскільки дає змогу дорослим не лише отримати нову інформацію, а й переосмислити особистий досвід, що є важливим для подолання освітніх прогалин.

Освітні втрати у дорослих розглядаються як нестача знань, навичок чи компетенцій, що виникають внаслідок низки чинників. Їх сьогодні можна назвати багато, наприклад: міграція, втрата робочих місць, руйнування навчальних центрів, відсутність доступу до освітніх ресурсів тощо [2].

Ми можемо спостерігати освітні втрати у вигляді:

- недостатньої професійної кваліфікації;
- труднощів у адаптації до нових технологій;
- низької культурної свідомості;
- зниження здатності до критичного мислення та самоосвіти.

Для подолання цих втрат потрібні нові, інноваційні підходи до навчання. Вони включають інтерактивні методи, емоційну складову та залучення власного досвіду дорослих. У цьому контексті особливої актуальності набуває акмеологічний підхід, адже він орієнтований на досягнення вершин особистісно-професійного розвитку. Акмеологія пропонує інструментарій для інтеграції музейної педагогіки в освіту дорослих. Основні принципи акмеології – цілісність, розвиток, самореалізацію – можна гармонійно поєднати з методами музейної педагогіки, які спрямовані на стимулювання інтересу, творчого мислення та рефлексії.

Музеї пропонують середовище, в якому акмеологічний підхід реалізується через низку інструментів. Наприклад, інтерактивні екскурсії. Така форма сприяє розвитку критичного мислення, активного пізнання, спілкування та дискусування. Традиційні програми – це лекції, семінари, практикуми, де здобуття нових знань відбувається з урахуванням потреб різних аудиторій. Інноваційні технології – це сучасне розмаїття цифрових інструментів, що робить навчання ефективним і захоплюючим (сюди входять мультимедіа, інтерактиви, віртуальна реальність та ін.). Застосовуються також рефлексивні практики, де створені можливості для розуміння та переосмислення здобутих знань через творчість чи дискусії.

Підходячи до питання оптимізації ролі музейної педагогіки в освітній, пізнавальній та науковій діяльності, важливо розглядати її сутність ширше, беручи до уваги культурно-освітнє, наукове, світоглядне, практичне, цивілізаційне та громадянське значення [3, с. 260]. У сучасній практиці музейна педагогіка вже активно використовується для навчання дорослих за такими напрямками:

1. Культурно-історична освіта – збереження та популяризація національної культурної спадщини через інтерактивні виставки та тематичні заходи.
2. Підвищення кваліфікації – спеціалізовані програми підвищення кваліфікації працівників різних фахів.
3. Особистісне зростання – програми, спрямовані на розвиток творчого мислення, емоційного інтелекту, комунікативних навичок.
4. Соціальна адаптація – проекти, що сприяють інтеграції в суспільство людей з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб.

Н. Кардаш у своїй праці щодо аналізу змісту поняття «музейна педагогіка» зазначає, що «Розуміння музею як багатомірного освітнього простору значно посилює роль музейної педагогіки, яка аналізує багатий педагогічний потенціал музею, розробляє механізми ефективного його використання в системі освіти» [1, с. 55]. Незважаючи на значні переваги, впроваджен-

ня музейної педагогіки в освіту дорослих стикається з низкою проблем. Серед них, мабуть, найголовніші – недостатнє фінансування, низька поінформованість про можливості музейної педагогіки, недостатність спеціалізованих програм для дорослих та кваліфікованих спеціалістів.

Однак ці проблеми можна подолати з урахуванням найменших витрат, особливо в реаліях воєнного сьогодення:

- співпраця між музеями, навчальними закладами та громадськими організаціями;
- підготовка викладачів та кураторів з освіти дорослих;
- розроблення освітніх цифрових онлайн-платформ з використанням музейних ресурсів.

Як висновок, можемо резюмувати, що музейна педагогіка в освіті дорослих – це ефективний інструмент для подолання освітніх втрат, стимулювання саморозвитку та інтеграції в суспільство. У поєднанні з акмеологічним підходом вона відкриває можливості для особистісного та професійного зростання. Однак, для реалізації цього потенціалу необхідно розвивати інфраструктуру музеїв, удосконалювати методики навчання та розширювати доступ до культурних ресурсів. Разом усе це сприятиме формуванню здорового суспільства, орієнтованого на знання, розвиток і прогрес.

Використані джерела

1. Кардаш Н. Музейна педагогіка: ретроспективний аналіз. *Педагогічні науки*. 2015. Вип. 125, с. 46-58. URL: <https://tinyurl.com/23og8ze9>
2. Сімокоп Л. Втрачені можливості: загрози освіти дорослих під час війни. *Освітні втрати: причини та шляхи подолання* : матеріали Обласної науково-практичної інтернет-конференції XX Хмурівські читання-2024. URL: <https://tinyurl.com/26h6nqa4>
3. Філіпчук Н. Музейна педагогіка в оптимізації культурноосвітнього процесу. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 2(77), с. 256-263. URL: <https://tinyurl.com/2dfp3tjk>
4. Червінська І. Музейна педагогіка як інструмент взаємодії закладів освіти і музеїв у сучасному соціокультурному просторі. *Освітні обрії*. 2019. Вип. 2(49), с. 16-21. URL: <https://tinyurl.com/22oljhy8>

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ: ДОСВІД ХУДОЖНЬО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ І. Ю. РЕПІНА

Соляник Тетяна,

науковий співробітник,
Художньо-меморіальний музей І. Ю. Рєпіна,
м. Чугуїв, Харківська область
t63503@gmail.com

Музейна педагогіка є важливим компонентом сучасної освітньої діяльності, що сприяє формуванню гармонійної особистості через взаємодію з культурною спадщиною. Особливо актуальним цей напрямок став в умовах воєнних викликів, коли музеї змушені адаптувати свою діяльність до нових реалій. На прикладі Художньо-меморіального музею І. Ю. Рєпіна можна простежити, як музейна педагогіка допомагає долати освітні втрати, підтримувати психологічний стан дітей та зберігати культурну ідентичність у складні часи.

Музей – ідеальне середовище для всебічного розвитку дитини, яке вдало поєднує навчання і дозвілля та повністю відповідає місії «вивчення шляхів розвитку особистості під час контакту з музейними експонатами» [1, с. 12].

До війни освітня діяльність Художньо-меморіального музею І. Ю. Рєпіна поступово набувала системного характеру. Перші музейні заняття розпочалися на початку 2000-х років і в подальшому були об'єднані в цикли, які відображають напрями діяльності трьох відділів музею. Таке об'єднання надало можливість працювати з дитячими групами більш системно, тобто одні й ті ж діти могли відвідувати музей періодично, проходячи крок за кроком усі заняття обраного циклу [5, с. 105]. Для краєзнавчого музею розроблено цикли занять «Коли оживають речі», «Українські народні традиції»

та промисли», «Найдавніше минуле краю». Меморіальний відділ представляє цикл «Знайомимося з Репіним», а Художня галерея – заняття мистецької спрямованості «Абетка мистецтв» [3]. Заняття проводилися в просторі експозицій з обов'язковим використанням інтерактивних методів, що сприяло розвитку творчих навичок дітей та залученню їх до культурного життя. Таким чином, системна діяльність музею забезпечила створення базових освітніх програм, адаптованих для різних вікових категорій.

Широкомасштабна агресія російської федерації кардинально змінила роботу музею. Усі експозиції були розібрані, а головним завданням стало фізичне збереження музейного зібрання. Співробітники частково перейшли на дистанційний формат роботи, активізувавши наукову обробку колекцій і пошук нової інформації. Робота з громадськістю здійснювалася онлайн. Зокрема, на сторінках музею в соціальних мережах публікувалися: результати досліджень музейних предметів; архівні документи; нові дані з генеалогії роду Репіна. Була створена на активно наповнювалася інтерактивна ігрова рубрика #Грай_складай_Репіна_пізнавай, що викликала значний інтерес у онлайн-відвідувачів [1]. Таким чином, навіть у складних обставинах музей зберігав зв'язок із аудиторією.

Після звільнення Харківщини у вересні 2022 року музей розпочав роботу в безпечному просторі «Дитяча точка 'СПІЛЬНО'», створеному за ініціативи мерії Чугуєва та Дитячого фонду ООН. Цей простір став місцем зустрічей дітей, вчителів та батьків, де проводилися інтерактивні музейні заняття [6].

Сьогодні, в умовах війни, для відродження нашої національної свідомості, духовного потенціалу особливо необхідними є заняття, на яких діти знайомляться з історією України, зокрема, й з історією рідного міста, традиціями й побутом наших предків. І саме музей здатний створити особливе освітнє середовище для формування цілісного ставлення до культурно-історичної спадщини, дати емоційно-оціночні знання про культурно-історичне минуле [4, с. 203 - 204]. Саме тому найпопулярнішими стали заняття з циклу «Традиції і побут українського народу»,

зокрема: «Чарівна квітка Петриківки», «Обрядові ляльки-мотанки», «Як сорочка в полі виросла» тощо.

Заняття супроводжуються мультимедійними презентаціями, інтерактивними іграми (меморі, знайди пару, музейне доміно), виготовленням тематичних саморобок [2]. Це сприяє залученню дітей до активної участі та знайомству із традиціями та побутом українського народу через активні методи навчання.

Звісно, одного безпечного простору не вистачало для проведення усіх міських заходів, тож можливості музею в 2022–2023 роках були дуже обмеженими, проте на сьогодні їх чисельність значно збільшилась, були відкриті нові безпечні майданчики в школах міста, й наразі музейники мають можливість охопити своїми заняттями школярів в усіх мікрорайонах Чугуєва.

Попри складні обставини, музей довів свою здатність адаптуватися до викликів війни. Використання засобів музейної педагогіки не лише допомагає повертати дітей до мирного життя, але й формує середовище творчого спілкування, психологічної підтримки та збереження культурної ідентичності.

Наразі заняття проводяться лише для дітей Чугуївської громади, але після завершення війни музей планує розширити свою діяльність на всю Харківщину. Майбутні проекти передбачають активне впровадження нових інтерактивних методів, елементів театралізації та партисипації, що сприятиме більш глибокому залученню аудиторії до освітнього процесу.

Отже, досвід Художньо-меморіального музею І. Ю. Рєпіна демонструє важливу роль музейної педагогіки в подоланні освітніх втрат і підтримці дітей в умовах воєнних викликів. Інтерактивні заняття, засновані на культурних і мистецьких традиціях, сприяють збереженню національної ідентичності, адаптації дітей до мирного життя та створенню творчого середовища для їхнього розвитку.

Використані джерела

1. *Грай_складай_Рєпіна_пізнавай*. URL: <http://surl.li/ehzqvU> (дата звернення 3.12.2024).

2. Музей І.Ю. Репіна відновив свої музейні заняття. URL: <http://surl.li/ttbpto> (дата звернення 3.12.2024).
3. Музейні заняття / Офіційний сайт ХММ І.Ю. Репіна. URL: <https://repin.in.ua/uk/muzeyni-zanyattya> (дата звернення 3.12.2024)
4. Правник Т. Музей як важливий спосіб формування історичної свідомості громадян. *Музейна педагогіка в умовах воєнного стану : збірник матеріалів Міжнародного круглого столу*, м. Київ, 26 травня 2022 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2022. С. 203-204
5. Соляник Тетяна. Музейне заняття як сучасна форма музейної комунікації (з досвіду роботи Художньо-меморіального музею І.Ю. Репіна). *Музейна педагогіка в науковій освіті: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 1–2 грудня 2022 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2022. С. 103-107.
6. У Чугуєві відкрито простір Дитяча точка «Спільно» від дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) / Офіційний сайт Чугуївської міської ради. URL: <http://chuguev-rada.gov.ua/news/id/12333>
7. Удовиченко І. В. *Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник*. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017.

ФОРМИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЗК «МИКОЛАЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ» У РОКИ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Хворостянюк Ілля,

молодший науковий співробітник
відділу науково-освітньої роботи
Миколаївського обласного краєзнавчого музею,
м. Миколаїв
ilya.khvorostyanyuk@gmail.com

Казначеева Людмила,

кандидат історичних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне
L.m.kaznacheeva2023@gmail.com

На початку повномасштабного вторгнення рф в Україну у лютому 2022 року культурні та освітні установи держави стикнулися з численними викликами. Особливо постраждали музеї, що вже в перші тижні вторгнення опинилися у прифронтовій зоні чи були окуповані. Під загрозою опинився й Миколаївський обласний краєзнавчий музей (МОКМ). Уже у березні 2022 року приміщення музею зазнали ушкоджень через обстріли неподалік. У червні 2022 року музеєм Миколаївщини допомогли підготувати експонати до тривалого зберігання на час війни та для евакуації. Спеціальні дерев'яні ящики, плівка та інші пакувальні матеріали, а також обладнання для убезпечення фондосховищ були надані за підтримки Програми ЄС House of Europe та Goethe-Institut в Україні [1].

Після звільнення Херсона та відведення лінії фронту від Миколаєва у листопаді 2022 року постало питання відновлення роботи музею для відвідувачів, тож уже з 20 березня 2023 року музей від-

крив свої двері для мешканців та гостей міста [2], а 24 березня в ньому відбувся перший масштабний захід – презентація книги І. Гаврилова та Н. Христової «Силуети старого міста» із 30-річними дослідженнями про миколаївські вулиці, засновані на архівних матеріалах, в тому числі з фондів музею [3].

Розуміючи важливість освітньої діяльності, колектив постав перед завданням відновлення освітніх заходів на базі музею, навіть за умови розібраної експозиції музею. І 25 та 26 березня зав. відділу пересувних та стаціонарних виставок С. Романенко провела перші музейні лекції «Краса і мудрість народної вишивки» з історії вишивки регіону XIX – поч. XX ст. [4].

Звернути увагу було необхідно й на містян, які були вимушені залишити місто. Для них колектив музею започаткував на фейсбук-сторінці закладу флешмоб «Великодня листівка від миколаївців миколаївцям» із метою привітати мешканців області з Великоднем, надіславши вітальні листівки, характерні для тієї місцевості, де вони перебувають, до музею поштою [5].

Завдяки наполегливій роботі музейних співробітників до стін музею вдалося повернути й шкільні колективи. 12 квітня 2023 року музейне свято «Великдень разом» відвідали учні 1–А класу Миколаївської школи № 12. На заході діти дізналися про великодні традиції, зібрали святковий кошик для освячування та стали глядачами театралізованої вистави [6].

Варто зазначити, що початок застосування елементів театралізації в МОКМ сягає 1990-х років, коли молодий колектив музею започаткував традицію проведення театралізованих новорічних вистав для співробітників та їх дітей. Згодом із працівників музею була сформована аматорська труппа музейного лялькового театру, який зберіг своє існування і донині й гідно продовжує свою діяльність [7, с. 193]. Цікавими є театралізовані екскурсії та лялькові вистави «Різдвяний вертеп», «Маленький принц», «Де козак, там і слава» та інші. У музеї розроблено майстер-класи для різних вікових категорій: «Писанка-розпис», «Українські обереги» тощо.

Співробітниками відділу науково-освітньої роботи МОКМ на регулярній основі проводяться цикли заходів, присвячених

календарним народним святam: «Різдвяні вечорниці», «Свято Покрови», «Купальські розваги» тощо. Популярними є екскурсії-практикуми «Бабусина скриня», «Перша голка і її розвиток», «Великі відкриття» та інші, інтерактивні екскурсії «Печера», «Музейна плутанина», «Подорож у минуле», «Таємниці мінералів», «Комахи» та інші [8, с. 331–332].

В умовах обмежених ресурсів експозиції (через евакуацію експонатів, руйнування залів та вітрин) успішно застосовувалися інноваційні формати: документальний кінотеатр, доповнення експозиції за допомогою проєкції матеріалів на стінах працюючих залів музею [7, с. 188]. Важливо, що станом на листопад 2023 року основні показники аналітики активності фейсбук-сторінки музею в порівнянні з 2022 роком значно зросли. Охоплення збільшилося більше ніж в 6 разів, унікальних відвідувачів сторінки стало більше в 11 разів, у 7 разів зросла залученість підписників. Аналогічні тенденції простежуються і в інстаграм-акаунті МОКМ [7, с. 189].

Окрім активного просування у соцмережах, у 2023 році музей почав використовувати засоби додаткового віртуального супроводу. На основі наявних частин експозиції за допомогою ресурсів Google Site співробітники музею К. Барбаянова та І. Хворостянук розробили екскурсію-квест «Вперед у минуле»: низку запитань, завдань та додаткових інформаційних блоків, за допомогою яких відвідувачі можуть самостійно пройти екскурсійний маршрут, скануючи QR-коди. Відвідувач отримує доступ до екскурсії-квесту, водночас поєднуючи фактично існуючу експозицію музею з віртуальним масивом додаткової інформації, яка не надається у вітринах. Програму квесту було апробовано 18 травня 2024 року у Всесвітній день музеїв та присвячено відкриттю реекспонованих залів природи [9].

Важливим кроком у 2024 році стало поширення освітньої діяльності музею за межі Миколаївської області. 20–22 вересня музей вперше взяв участь у фестивалі для дітей та молоді «Різні разом» у ДП «НКММК ‘Мистецький арсенал’» у Києві. Завдяки спільним зусиллям усіх відділів музею Миколаївщина вперше була представлена на фестивалі стендом, присвяченим

античному місту-державі Ольвії [10]. Розроблена відділом науково-освітньої роботи програма інформувала учасників про історію Ольвії, долучаючи сенсорні відчуття відвідувачів. Діти мали змогу на дотик розпізнавати предмети (зерно, монети, амфори, спеції), пов'язані з античним містом. На розвиток дрібної моторики для різних вікових груп було створено пазли із зображеннями античних виробів, з деталями різного розміру.

Усі предмети, які використовувалися для сенсорних активностей, були легко доступні для тактильного обстеження, зокрема, великі та легко відчутні моделі предметів для дітей з обмеженим зором. Відчуття підсилювали аромати, що пов'язані з Ольвією (часник, перець, духмяні спеції). Додатково куратори від музею пропонували учасникам завдання відповідно до їхніх можливостей, зокрема спрощені або додаткові варіанти діяльності для дітей з особливими освітніми потребами.

У жовтні-листопаді 2024 року МОКМ у співпраці з молодіжною громадською організацією «Хвилясті» провів серію подій, спрямованих на формування молодіжного музейного ком'юніті для осіб віком 18–25 років. Серед заходів було реалізовано лекції, інтерактивні екскурсії, панельні дискусії, телеміст із Молодіжним центром м. Охтирка, які дали змогу молоді зануритися у світ історії та культури, знайти однодумців [11]. Пілотна версія цього формату показала чудові результати: учасники відзначили важливість таких заходів для розвитку власних інтересів та формування нових зв'язків.

На основі цього успішного досвіду у 2025 році планується запуск сталого молодіжного просвітницького товариства «Молодий музей», яке стане платформою для реалізації творчих ініціатив, освітніх проєктів та нових підходів до вивчення культурної спадщини. Ця ініціатива стане важливим кроком у залученні до освітньої діяльності музею молодшої аудиторії та відкриє нові перспективи для взаємодії музею зі старшими школярами та студентами.

Загалом МОКМ демонструє стійкість та інноваційний підхід до освітньої діяльності навіть у найскладніших умовах. Важливим завданням колективу відділу науково-освітньої роботи музею в роки повномасштабного вторгнення, окрім

опрацювання нових методик роботи, є збереження успішних та вже апробованих форм освітньої роботи. Завдяки креативним рішенням, ребрендингу та формуванню нових форматів взаємодії музеїв не лише зберігає, але й примножує свою роль як центру культурного життя регіону. Саме таким і буде вектор його подальшого розвитку.

Використані джерела

1. Винник Ю. Музеям Миколаєва передали ящики та пакувальні матеріали для евакуації експонатів. URL: <https://www.0512.com.ua/news/3402444/muzeam-mikolaeva-peredali-asiki-ta-pakuvalni-materiali-dla-evakuacii-ekspوناتiv-foto>
2. Миколаївський обласний краєзнавчий музей. Facebook. вебсайт. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1GiQ5AUQy5/>
3. Ольга Волкова. Facebook. вебсайт. URL: <https://www.facebook.com/share/p/18Cs1wH8EA/>
4. Миколаївський обласний краєзнавчий музей. Facebook. вебсайт. URL: <https://www.facebook.com/share/p/15NQ53zCM6/>
5. Миколаївський обласний краєзнавчий музей. Facebook. вебсайт. URL: <https://www.facebook.com/share/p/19fxaLBWP2/>
6. Миколаївський обласний краєзнавчий музей. Facebook. вебсайт. URL: <https://www.facebook.com/share/p/14cCYuigj4/>
7. Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження: збірник наукових матеріалів XIII Миколаївської обласної краєзнавчої конференції (Миколаїв, 23-24 листопада 2023 р.) / ред. рада: О. О. Буберенко (голова) Е. І. Єлізарова, В. В. Чернявський, В. В. Животовська. Миколаїв: СПД Румянцева, 2023.
8. Історія Миколаївського обласного краєзнавчого музею та його колекцій: До 110-ї річниці з дня заснування МОКМ / О. В. Пономарьова, Н. М. Гаркуша, І. І. Александренко та ін.; ред. рада: В. В. Чернявський (гол. ред.), Е. І. Єлізарова, В. В. Животовська та ін. Миколаїв : Іліон, 2023.
9. Гордієнко О., Тітуренко Я. Інтерактивний квест та майстер-клас в Миколаївському краєзнавчому музеї. Суспільне Миколаїв. вебсайт. URL: <https://suspilne.media/mykolaiv/748847-interaktivnij-kvest-ta-majster-klas-v-mikolaivskomu-kraeznavcomu-muzei/>
10. Миколаївський обласний краєзнавчий музей. Facebook. вебсайт. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1X6wXZu4A8/>
11. khvyliasti ramuseum. mk. Instagram. вебсайт. URL: <https://www.instagram.com/p/DA5UCWpMFVU>

НАУКА І МИСТЕЦТВО ЯК АКТУАЛЬНИЙ ТРЕНД МУЗЕЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ВПЛИВ НАУКИ ТА МИСТЕЦТВА НА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Бабкова Алла,

методист Позашкільного навчального закладу
Будинок дитячої творчості Подільського району м. Києва,
голова Асоціації шкільних музеїв
Подільського району м. Києва «Перспектива»,
відмінник освіти України,
м. Київ
babkova49@ukr.net

Міхно Світлана,

викладач кафедри графічного факультету
Київської державної академії
декоративно-прикладного мистецтва і дизайну
ім. М. Бойчука,
м. Київ
fotonia@ukr.net

Шкільне музеєзнавство перебуває у динамічному стані, тобто в стані розвитку. ХХІ століття – століття змін, нових цінностей, які не завжди гуманні й відповідають інтересам України. Україна повинна бути сильною, уміти протистояти негативним проявам викликів сьогодення. В умовах сучасної глобалізації та інформатизації виникла проблема втрати ідентичності в Україні та інших частинах світу. Що може протистояти таким викликам сучасного світу: наукова освіта – музейна педагогіка як інструментарій; мистецтво – як актуальний бренд музейної діяльності.

Науковці трактують поняття «музейна педагогіка» як галузь науки, що вивчає історію, особливості культурної освітньої діяльності музеїв, методи дії музеїв на різні категорії відвідувачів,

взаємодію музеїв з освітніми установами. Наприклад, Т. Белофастова, О. Салата розглядають музейну педагогіку як нову галузь педагогічної науки, сформовану на основі науково-практичної діяльності та спрямовану на передавання культурно-освітнього досвіду в умовах музейного середовища. Вона має міждисциплінарний характер, перебуваючи «на перехресті» музеєзнавства, соціальної педагогіки та педагогіки дозвілля [1; 4].

Шкільні музеї мобільні: вони навчають, виховують, розвивають дітей і молодь, водночас забезпечують збереження споконвічних традицій українського народу, популяризацію нашої історії, досягнень вітчизняної науки та техніки. Приміром, у Ліцеї № 3 Подільського району м. Києва на базі Природничого музею створили науково-природничий центр, де є все для самореалізації та розвитку обдарованих дітей і молоді. Керівник центру – вчитель хімії Н. Саніна – організовує дослідження мінералів із учнями. В урочний і позаурочний час вони реалізують науково-дослідний проект «Стан екосистем озер Синє і Блакитне на житловому масиві Виноградар м. Києва». Використовуються різноманітні дослідження: біомоніторинг (поєднання методів біоіндикації і біотестування), порівняльний аналіз, інтерв'ювання жителів масиву Виноградар.

Учасники проекту відстежили направленість змін, які відбуваються в озерах, оцінили стійкість водойм до впливу антропогенних чинників. Біомоніторинг дав можливість накопичити відомості про стан екосистем водойм, виявити причини цих змін, і як результат – розробити заходи покращення їх екологічного стану [2].

Залучення експонатів музею до процесу навчання дає змогу унаочнити історичний матеріал, сприяє засвоєнню здобувачами освіти нових знань. У виховному процесі діяльність му-

зею допомагає формуванню гуманізму, моральних цінностей, розвитку позитивних особистих якостей учнів. У навчальних закладах функціонують музеї різних профілів. Профіль музею – це спеціалізація його зібрань, експозицій та діяльності, обумовлена зв'язком із конкретною наукою, галузями, дисциплінами, видами мистецтва і культури [3, с. 24].

Саме музеї при закладах освіти мають унікальний потенціал щодо забезпечення ідентичності українського народу. Вони мають на меті вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної та духовної культури, прилучення юних громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини.

Вагома роль у національно-патріотичному вихованні дітей та молоді належить мистецтву. Приміром такий вид мистецтва, як комікси, може допомагати вивчати історію становлення нашої держави, також біографії відомих постатей минулого. Про це свідчить досвід українських художників, які реалізують художньо-освітній проект «Мальована стрічка» (куратор О. Зайцева, художній керівник С. Міхно). Тут у графічних роботах у форматі коміксу об'єднання художників і художниць зображує великих особистостей, якими багата наша країна, та розкриває маловідомі сторінки нашої історії.

Зображення історичних подій і сюжетів із життя видатних постатей українського народу в форматі коміксу дає краще сприйняття глядачами, ніж просто прочитаний текст. Допомагають відчутти епоху інсценування сюжетів перформанси, музика тощо. Приміром, до відкриття виставки серії графічних коміксів «Аскольд», «Св. Ольга», «Іван Мазепа» творчого об'єднання «Мисткині» був підготовлений перформанс, у якому задіяні вихованці Будинку дитячої творчості, а також працівники відділу музейно-освітньої роботи Національного Києво-Печерського заповідника (О. Топілко, А. Горовий).

Презентації виставок графічних робіт супроводжуються брошурами з інформацією про ідеї створення серій графічних робіт і текстами до них про знаменитих українців. «Тендітна мить торкає вічність» – мить людського життя коротка, але у

творчому пошуку люди всіх життєвих призначень створюють вічні цінності і творять історію.

Тому виставки графічних робіт у межах проекту «Мальована стрічка», створених українськими художницями, є успішними і мандрують Україною, розкривають завіси зі славних сторінок історії нашої держави та життя відомих пращурів. Проект активно співпрацює з музейниками, істориками, письменниками, науковцями й освітніми установами. Широке коло глядачів і учасників створює умови і можливості для збереження історичної пам'яті, національних традицій, національної ідентичності.

Війна призупинила реалізацію проекту, але подібні заходи продовжили своє існування за кордоном серед українських дітей та дорослих, що вимушені мешкати в інших країнах.

У Подільському районі м. Києва музеї при освітніх закладах об'єдналися в асоціацію «Перспектива». Успішно працюють над спільними і локальними ініціативами. Наразі розпочалася реалізація нового музейно-педагогічного проекту «Виставкова діяльність у просторі шкільного музею як засіб розвитку творчих здібностей дітей та молоді в освітньому процесі навчального закладу». Тут мета – підвищення якості освітніх послуг закладу на принципах партнерства, створення нових форм педагогічної взаємодії в шкільних музеях, впровадження системного підходу до проведення виставок за різною тематикою. Співпраця таких музеїв – важлива умова успішного функціонування і розвитку закладів освіти, які сприяють вихованню свідомого, соціально адаптованого громадянина України.

Музей при закладі освіти – це освітній простір, який є центром навчання, науково-дослідницької діяльності та розвитку учасників освітнього процесу. Шкільне музейництво розвивається, стає популярним і важливим. Науковці і вчителі зосереджують увагу на проблемах і перспективах його ефективного використання для підвищення якості освіти.

Сучасний музей має бути творчим, інноваційним, яскраво мислячим інститутом. А успіх – це результат колективних зусиль.

Використані джерела

1. Белофастова Т. Ю. Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру : автореф. дис. канд. пед. наук. Київ, 2003.
2. Бабкова А. М., Міхно С. В. Обдаровані діти – скарб нації! Матеріали V Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, Київ. 2024.
3. Гайда Л.А. Музейна педагогіка: пошук оптимальної моделі. Методологічні засади історичної освіти в контексті профілізації старшої школи: матеріали. Всеукраїнської науково-методичної конференції (Кіровоград, 21-22.10. 2010р.). Кіровоград: Видавництво КОІППО ім. В. Сухомлинського, 2012.
4. Гайда Л. А. Музей у навчальному закладі. Київ : Шкільний світ, 2009.

ТВОРЧИСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ В ЕКСПОЗИЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ-САДИБИ М. І. ПИРОГОВА

Вінниченко Ольга,

науковий співробітник

Національного музею-садиби М. І. Пирогова,

м. Вінниця

muz.pirogov.vf@gmail.com

Розвиток практичної діяльності музеїв відбувається задля того, щоб зробити музейне надбання корисним широкому колу населення. Завдання музейної педагогіки – максимально й успішно задовольнити і, за можливості, розвинути та збагатити інтереси відвідувачів, виховати розвинену в науково-технічному аспекті людину й освічену в художньому плані особистість.

У Національному музеї-садибі М. І. Пирогова в м. Вінниці, постійно відбувається пошук прогресивних тенденцій удосконалення роботи. Тут поєднана співпраця з науковцями України щодо проведення наукового експерименту зі збереження набальзамованого тіла видатного вченого Миколи Пирогова, науково-освітня робота зі студентами та просвітницька робота зі школярами, мультимедійна діяльність, одночасно музей є інституцією, яка забезпечує відвідувачам зустріч із мистецтвом. В експозиції представлено близько 400 образотворчих джерел, в тому числі роботи українських живописців ХХ століття – представників Співки художників України. Вони спонукають відвідувачів на прикладі особистості М. І. Пирогова, його надзвичайної самовідданості на шляху служіння людству знайти своє місце у світі та розкрити свій потенціал.

Після лекції.
Художник А. Сорока

Мистецтво має великий вплив на наші емоції та настрої. Воно виступає як мова, що перетинає межі культур, епох і націй, допомагаючи людям зрозуміти одне одного. Одночасно воно формує нашу ідентичність, виховує почуття гідності, патріотизму та любові до рідного краю. Саме такою є творчість українських художників, чиї картини є частиною фондової колекції Національного музею-садиби М. І. Пирогова.

Аркадій Сорока – заслужений художник Української РСР, народний художник України. Його полотно «М. І. Пирогов з нянею Катериною Михайлівною» зображує майбутнього вченого ще зовсім юним, а картина «Після лекції» – досвідченим педагогом, в лекційних залах якого завжди було багато слухачів. Картина яскраво передає захоплення присутніх, ми бачимо, що вони аплодують.

Про цікавий факт із життя М. І. Пирогова свідчить картина Олега Васильєва «М. І. Пирогов на вступному іспиті до Московського університету»: юнаку ще немає 14 років, а він уже стає студентом. Ще одна картина художника – «М. І. Пирогов і І. І. Мечников» – розповідає відвідувачам, як М. І. Пирогов, очолюючи професорський інститут за кордоном, у Німеччині, допоміг майбутньому видатному біологу стати професорським кандидатом.

Художник Олег Васильєв залишив після себе сотні творів у різних техніках, брав участь у багатьох українських та міжнародних виставках. Картини експонувалися на Кубі, у Польщі, Фінляндії, Німеччині, Угорщині, Болгарії, Італії, Югославії, Нідерландах, Пакистані, Шрі-Ланці. Його роботи зберігаються в музейних експозиціях Харкова, Чернігова, Миколаєва, в багатьох приватних колекціях в Україні та за її межами. Окремі твори художника знаходяться у Національному музеї Тараса Шевченка, Національному художньому музеї України, Національному музеї у Львові [1].

Картина «Захист дисертації»: М. І. Пирогов у 22 роки – доктор медицини, він закінчив професорський інститут при Дерптському університеті. Автор цієї роботи – Віктор Пирогов. Він обіймав посаду відповідального секретаря Вінницького відді-

лення Національної спілки художників України, йому належить багато живописних творів, що експонувалися на всесоюзних і республіканських виставках. Картини Віктора Пирогова зберігаються у Вінницькому обласному художньому музеї. За життя художника його твори стали надбанням приватних колекцій у європейських країнах та США, деякі з них зберігаються у фондах Міністерства культури України [2].

Ще один вінничанин, заслужений художник України Ігор Синепольський, присвятив свою роботу «М. І. Пирогов у Німеччині» перебуванню вченого за кордоном в якості керівника професорських кандидатів. У співпраці з Олексієм Сидоровим І. Синепольський написав картину «М. І. Пирогов в Естонії» – це період початку наукової та педагогічної діяльності Миколи Івановича. Очоливши кафедру хірургії в Дерптському університеті, під час канікул молодий вчений зі студентами та помічниками відвідував балтійські міста і села, де активно працював хірургом.

Про різні події з життя М. І. Пирогова розповідають полотна заслуженого художника України Олексія Сидорова. Картина «Пирогов оперує пораненого під ефірним наркозом. Вересень, 1847 р. Аул Салти» нагадує, що вченому належить пріоритет у проведенні такої операції у воєнно-польових умовах. «Війна – це травматична епідемія» – актуальна тема сьогодення – присвячена героїчній праці хірурга Пирогова на театрі Кримської війни 1853–1856 рр. «М. В. Скліфосовський у М. І. Пирогова», «Вшанування ювіляра М. І. Пирогова» – стосуються 50-річного ювілею його наукової діяльності. «М. І. Пирогов і К. Д. Ушинський в Гейдельберзі» – це час адміністративно-педагогічної роботи в Німеччині. «П. І. Чайковський у М. І. Пирогова» – останній, вишенський період життя Миколи Івановича.

Художник Олексій Сидоров перебував біля витоків створення Вінницької обласної організації Національної спілки художників України, упродовж 11 років був її першим головою (1976–1986). 2002 року у Вінниці художнику встановлено меморіальну дошку.

Картина Леонтія Коштелянчука «Після операції» розповідає про неперевершену майстерність молодого хірурга. На ній ві-

дображено хірургічне відділення клініки Дерптського університету: дехто не встиг витягнути кишеньковий годинник, а М. І. Пирогов оголосив, що операцію закінчено. Інша картина художника присвячена зустрічі легендарного матроса Кошки з М. І. Пироговим. Леонтій Коштелянчук брав участь у республіканських і всесоюзних виставках. Його твори зберігаються у Національному музеї Тараса Шевченка, Київському літературно-меморіальному будинку-музеї Тараса Шевченка, Донецькому художньому музеї.

В експозиції музею представлено великоформатні картини Івана Тихого – «М. І. Пирогов і Л. М. Толстой», «М. І. Пирогов оглядає хворого Д. І. Менделєєва». Ці зустрічі відбулись під час перебування Миколи Івановича на театрі Кримської війни 1853–1856 рр.

Іван Тихий – заслужений діяч мистецтв Української РСР, доцент. У своїх багатьох картинах, які можна вважати дзеркалом епохи, він відображав трудові будні людей, ліричні образи природи Слобожанщини, віддавав належне патріотичній тематиці. Його життєстверджуючі картини на сьогодні є складовою музейних колекцій та чисельних приватних зібрань України та інших європейських країн [3].

Періоду попечительства М. І. Пирогова над Одеським та Київським навчальними округами, а також вишенському періоду присвячені роботи Володимира Сидорука. Картини «Чудовий лікар», «Прощання з навчальною спільнотою м. Києва» – це діяльність у Київському навчальному окрузі, «Відвідання М. І. Пироговим Сімферопольської гімназії» – в Одеському. «М. І. Пирогов – мировий посередник», «М. І. Пирогов за роботою над Щоденником старого лікаря», «М. І. Пирогов працює в саду» – це сторінки з вишенського періоду життя.

Значна творча спадщина, яку залишив по собі В. Сидорук, відома не тільки у мистецьких колах. Ще у тринадцятирічному віці цей талановитий юнак зробив розпис на пілонах ржищівської церкви – зображення святих князів Ольги й Володимира. Його роботи бачили тисячі глядачів драматичного театру у Станіславі (нині Івано-Франківськ), де він як художник оформив

декорації до вистав «Украдене щастя», «Тарас Бульба», «Назар Стодоля». Його картини, які мають історично-художнє значення, охоплюють українську історію від київських князів до сьогодення [4].

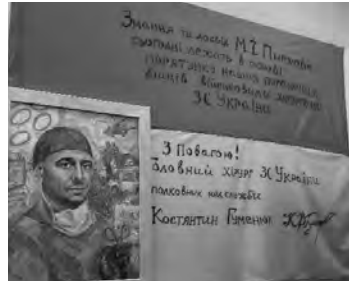
2022 року експозиція музею поповнилася портретом М. І. Пирогова – роботою Шаламай Любові Павлівни, заслуженої майстрині народної творчості України. Портрет виконаний технікою вишивання хрестиком. Свою унікальну колекцію портретів видатних постатей України майстриня почала створювати ще 2004 року. Вона нараховує понад 30 дивовижних вишитих портретів, які є гордістю і скарбом України [5].

Для виставки «Воєнно-польова хірургія від Пирогова до сьогодення» 2023 року в експозиції музею було розміщено роботу молодшої вінницької художниці Надії Карабан «Портрет хірурга» – це портрет головного хірурга збройних сил України Костянтина Гуменюка. Історія цього портрета цікавить і надихає відвідувачів, адже на ньому зображено нашого сучасника, вінничанина, який, продовжуючи справу М. І. Пирогова, сьогодні самовіддано рятує життя захисників України.

Творчість українських художників, представлена в експозиції Національного музею-садиби М. І. Пирогова, є джерелом знань про минуле, вона допомагає відчутти глибину історії, передати її сучасним і майбутнім поколінням, що є однією з найважливіших завдань музейної педагогіки.

Використані джерела

1. Шапіро О. «Голоси доріг». Картини Олега Васильєва, представлені в Музеї історії Києва, запрошують у захоплюючу мандрівку. День. URL: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/holosy-dorih>
2. Мазурик В., Рожкова Т. Віктор Пирогов: Штрихи до портрета художника в інтер'єрі часу. URL: https://library.vn.ua/Konf2010/texts/5_4.htm (дата звернення: 17.01.2025).

Портрет хірурга.
Художник Н. Карабан

3. Юрченко О. Виставка однієї картини Івана Тихого. URL: <https://tusovka.kr.ua/news/2017/01/11/vistavka-odniei-kartini-ivana-tihogo>
4. Художник Володимир Сидорук майже півстоліття жив і працював в Ірпені. URL: <https://dpu.edu.ua/novyny/khudozhnyk-volodymyr-sydooruk-maizhe-pivstolittia-zhyv-i-pratsiuvav-v-irpeni> (дата звернення: 17.01.2025).
5. Заслужена майстриня народної творчості України Любов Шаламай презентує у Києві художню виставку портретів «Видатні особистості України». URL: <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/18779-zasluzhena-maistrynia-narodnoi-tvorchosti-ukrainy-liubov-shalamai-prezentuie-u-kyievi-khudozhniu-vystavku-portretiv-vydatni-osobystosti-ukrainy> (дата звернення: 17.01.2025).

РОЗРОБКА ВЕБСАЙТУ-КАТАЛОГУ «ГУЦУЛЬСЬКИЙ ОРНАМЕНТ» ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Гончар Андрій,

молодший науковий співробітник відділу
інформаційно-дидактичного моделювання
Національного центру «Мала академія наук України»,
м. Київ
avhonchar@gmail.com

Сучасні цифрові технології відкривають нові горизонти у збереженні культурної спадщини. Яскравим прикладом є проект зі створення вебсайту-каталогу, присвяченого гуцульським орнаментам у векторному форматі. Цей інноваційний ресурс став не лише способом демонстрації багатства традиційного мистецтва Гуцульщини, а й сучасним інструментом для його інтеграції у різні галузі життя.

Значення ресурсу для культури та освіти

Сайт пропонує відвідувачам можливість здійснити віртуальні тури музеями, які зберігають історичні та мистецькі артефакти Гуцульщини. Серед них – музеї народного побуту, історії та мистецтва, які мають колекції традиційних орнаментів, старовинного одягу, ремісничих виробів та інших експонатів. Віртуальні тури дають можливість відчувати атмосферу музейного простору, не виходячи з дому, що є особливо важливим для тих, хто має обмежений доступ до музеїв.

Проект має значний вплив на збереження унікальної спадщини Гуцульського регіону. Завдяки вебсайту традиційні гуцульські мотиви стають доступними для широкого загалу, відкриваючи нові можливості для використання в дизайні одягу, інтер'єрів у рекламі, та інших творчих проектах. Це популяризує гуцульське мистецтво, надихаючи сучасних дизайнерів і митців на створення інноваційних робіт.

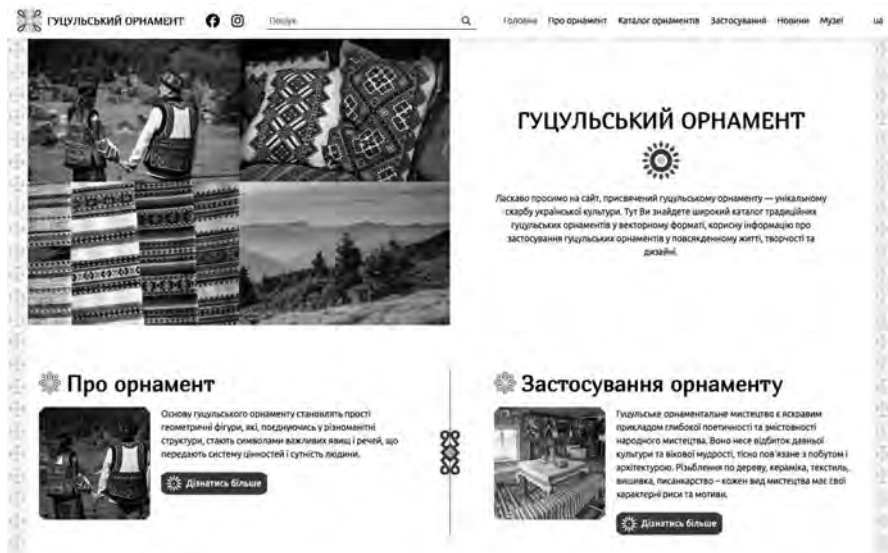
Сайт доступний за адресою: <https://hutsulornament.art/>, де кожен може вивчати багатство гуцульських орнаментів, завантажувати їх у векторному форматі та дізнаватися про їхню історію і символіку. Зручна структура ресурсу включає тематичні розділи та модуль пошуку, що забезпечує швидкий доступ до необхідних матеріалів.

Особливо цінною є науково обґрунтована інформація про техніки створення, історію та символіку орнаментів, що дає змогу поєднувати естетичну насолоду з глибоким культурним аналізом.

Освітній потенціал

Освітня цінність проекту є ключовою. Сайт відкриває нові можливості для навчання дітей, студентів, викладачів і всіх, хто цікавиться мистецтвом і етнографією. Молодь отримує шанс вивчати традиції створення гуцульських орнаментів, розширюючи свої знання у дизайні та ремеслах.

Учні Малої академії наук України (МАН), які займаються науковими дослідженнями у галузі етнографії, історії чи мистецтвознавства, можуть використовувати цей ресурс як незамінне

Головна сторінка сайту «Гуцульський орнамент»

джерело інформації. Знання про гуцульські орнаменти допомагають їм глибше розуміти символіку, техніки та історичний контекст, сприяючи розвитку їхніх наукових і творчих ідей.

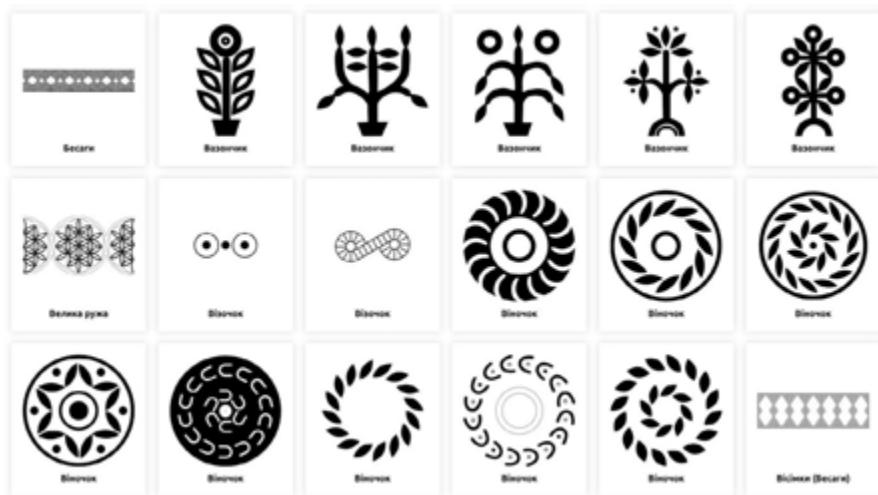
Використання сучасних технологій

Векторний формат орнаментів гарантує високу деталізацію та універсальність. Зображення легко інтегрувати у друковані чи цифрові проекти без втрати якості. Інтерфейс сайту розроблено для забезпечення інтуїтивної зручності, що дає можливість користуватися ним навіть без спеціальних знань у дизайні.

Проект також підтримує творців і дослідників, пропонуючи платформу для обміну досвідом і демонстрації робіт. Це сприяє формуванню локальних творчих спільнот і розвитку сучасного мистецтва, натхненного традиціями.

Збереження культурної спадщини

Проект «Гуцульський орнамент» ілюструє, як сучасні технології допомагають зберігати етнічну спадщину в умовах глобалізації. Завдяки онлайн-доступу до автентичних елементів гуцульського мистецтва ресурс залучає як місцеву, так і міжнародну аудиторію, популяризуючи українську культуру у світі.

Фрагмент каталогу гуцульських орнаментів

Висновок

Створення вебсайту-каталогу «Гуцульський орнамент» доводить, що традиційне мистецтво не лише зберігає свою цінність у сучасному світі, а й надихає нові покоління митців. Поеднання освітніх, технічних та культурних аспектів робить цей ресурс потужним інструментом для збереження і популяризації унікальної спадщини Гуцульщини.

ЛІТНІ ШКОЛИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНТЕГРАЦІЇ НАУКИ І МИСТЕЦТВА В ОСВІТІ

Лубинська Марія,

РНД з культурології, методист II категорії
відділу регіональної співпраці Національного центру
«Мала академія наук України», м. Київ
pavlishinma@gmail.com

Мосенкіс Юрій,

доктор філологічних наук, професор
заслужений діяч мистецтв України, почесний академік
Національної академії мистецтв України, м. Київ

Димшиць Едуард,

заслужений діяч мистецтв України, почесний академік
Національної академії мистецтв України,
Інститут обдарованої дитини НАПН України, м. Київ

У сучасному освітньому просторі інтеграція науки та мистецтва стає дедалі актуальнішою, сприяючи формуванню всебічно розвиненої особистості. Музейна педагогіка як інноваційний напрям активно впроваджує міждисциплінарні підходи, поєднуючи наукові знання з мистецькими практиками. Одним із ефективних інструментів такої інтеграції є літні школи, що створюють умови для занурення учнів у синергетичний світ науки та мистецтва.

Цьогоріч НЦ «МАНУ» було проведено декілька літніх шкіл, які були організовані на базі музеїв та галерей. У межах цих шкіл дітям запропонували навчання за унікальними програмами, де вони мали змогу одночасно вивчати наукові концепції та виражати їх через мистецькі форми, і навпаки, осягати мистецтво через наукові підходи. Таким чином, літні школи стали ефективною формою інтегрованої освіти, де поєднання науки і мистецтва створює унікальні можливості для всебічного розвитку молоді, а міждисциплінарний підхід та навчання

на базі музеїв сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу та розвитку креативності.

У проведенні таких шкіл музеї відіграють ключову роль, забезпечуючи унікальне середовище, яке поєднує науку, мистецтво і культуру [1]. Завдяки своїм винятковим ресурсам і експозиціям музеї створюють сприятливий простір для інтегрованого навчання, яке дає учасникам можливість глибше зануритися у вивчення різних дисциплін. Їх участь у таких програмах сприяє:

1. Забезпеченню автентичного навчального простору: музейні експозиції надають учням можливість безпосередньо взаємодіяти з історичними та культурними артефактами, що поглиблює розуміння навчального матеріалу та стимулює інтерес до досліджень.

2. Розвитку міждисциплінарного підходу: музеї, об'єднуючи різні галузі знань, створюють умови для інтеграції науки та мистецтва, що є основою сучасної музейної педагогіки.

3. Розвитку творчого та критичного мислення: через участь у музейних програмах діти розвивають креативність, здатність аналізувати та інтерпретувати інформацію, що є важливими навичками в сучасному світі.

4. Підтримці культурної спадщини: музеї допомагають виховувати в учнів повагу до національної та світової культурної спадщини, формуючи національно-патріотичні якості та розуміння історико-культурних процесів.

Музеї як центри збереження знань і натхнення є незамінними партнерами в інтегрованому навчанні, що допомагають виховувати покоління креативних особистостей [2].

У багатьох країнах світу літні школи з інтеграцією науки і мистецтва стали популярною формою освіти [3]. В Україні Національний центр «Мала академія наук України» є одним із провідних прикладів впровадження таких інноваційних підходів у межах напрямку «Наука і мистецтво». Одним із виразних прикладів є проведення Всеукраїнської етнографічної експедиції «Стежками гуцульського орнаменту» у м. Коломия (22–26 липня 2024 року). Ця школа проводилась на базі Національного музею

народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Йосифа Кобринського. Програма школи була насиченою і цікавою для учнів, адже молодь досліджувала гуцульський орнамент, аналізувала його символіку та семантику в контексті різних дисциплін, одночасно занурюючись у живу спадщину Гуцульського краю. Наприклад, у музейних експозиціях і фондосховищах учні віднаходили предмети побуту з нанесеними орнаментами й вивчали математичні закономірності побудови цих орнаментів. Також молодь відвідувала майстерні народних майстрів, де на прикладі традиційних ремесел гуцульського краю вивчала фізику, хімію, екологію та інші науки. Завдяки міждисциплінарному підходу учасники змогли побачити, як знання про культуру Гуцульщини може інтегруватись у різні сфери, від дизайну до точних наук. Крім того, під час практичних занять молодь працювала з експозиціями музеїв, знайомила з автентичними виробами народних майстрів, а також створювала власні художні роботи, натхненні гуцульською культурою. Цей підхід дав учасникам можливість не лише зрозуміти традиції, а й знайти шляхи їх сучасного переосмислення, демонструючи, як наукові знання можуть підтримувати мистецькі практики.

Ще одним прикладом є Всеукраїнська школа з мистецтвознавства «Львів мистецький» проведена НЦ «МАНУ» в період з 27 жовтня по 2 листопада 2024 року. Школа стала унікальним майданчиком для вивчення мистецтва через інтеграцію історичних, наукових і творчих підходів, об'єднавши школярів, викладачів, галеристів, працівників музейної сфери та науковців. Основними локаціями для занять стали галереї, мистецькі центри та провідні музеї, зокрема Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького. У межах школи проводилися інтерактивні лекції, майстер-класи та екскурсії, під час яких учасники аналізували еволюцію мистецьких стилів і технік. Особливу увагу було приділено практичним заняттям, де учні вивчали історію мистецтва через створення власних робіт. Науковий підхід до аналізу мистецтва також став важливою частиною програми. Учасники досліджували матеріали й техніки створення творів мистецтва, використовуючи знання

з фізики, хімії та математики. Наприклад, молодь вивчала особливості пігментів у класичному живописі та їхній хімічний склад, а також аналізувала архітектурні особливості львівських будівель, застосовуючи геометричні моделі.

Отже, літні школи, що поєднують науку та мистецтво, є важливим інструментом у сучасній освіті, який сприяє розвитку міждисциплінарного мислення, творчості та критичного аналізу. Участь музеїв у таких програмах забезпечує унікальне середовище для навчання, де автентичність експонатів, науковий підхід та мистецькі практики зливаються в єдиний процес.

Досвід проведення всеукраїнських шкіл, таких як «Стежками гуцульського орнаменту» та «Львів мистецький», демонструє, як успішно інтегровані програми можуть не лише популяризувати культурну спадщину, але й створювати нові мистецькі проекти на основі наукових знань. Це підкреслює важливість інтеграції музейної педагогіки в освітній процес для підготовки креативного й культурно свідомого покоління.

Таким чином, літні школи на базі музеїв стають осередками інтегрованого навчання, що відповідає сучасним викликам освіти. Вони демонструють, що на перетині науки й мистецтва можна знайти інноваційні підходи, які надихають молодь і сприяють її всебічному розвитку.

Використані джерела

1. Пантюк Т., Невмержицька О. Роль музею у сучасній шкільній освіті. *Молодь і ринок*, 2023. № 8/216. С. 40–43. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.289430> (дата звернення: 10.12.2024)
2. Караманов О. Організація педагогічно-просвітницької діяльності музеїв у взаємодії із закладами позашкільної освіти в Україні. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, 2018. № 2. С. 99–107. URL: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2018.149225> (дата звернення: 10.12.2024).
3. Demchuck S. Gombrich, Ukraine and another Science of Art. *Text and Image: Essential Problems in Art History*, 2022. No. 2. P. 45–51. URL: <https://doi.org/10.17721/2519-4801.2022.2.05> (date of access: 18.12.2024).

МИСТЕЦТВО В ОСВІТЯНСЬКОМУ МУЗЕЙНОМУ ПРОСТОРИ

Міхно Світлана,

викладач кафедри графічного дизайну
Київської державної академії
декоративно-прикладного мистецтва
і дизайну ім. Михайла Бойчука,
м. Київ
fotonia@ukr.net

Формотворення як вид мистецтва у музейній справі, на жаль, застосовується нечасто. Але є такі музеї. Приміром, у Спеціальній школі № 5 для незрячих і слабозорих дітей функціонує Музей історії школи – найстаріший музей за профілем історія навчального закладу у Києві. Музей є осередком освіти і виховання. Кожна дитина талановита. Про це пам'ятають у школі і всебічно розвивають творчі здібності учнів у гуртках художньо-прикладного та технічного напрямів, яких нараховується понад двадцять.

Є вчителі, що володіють таким видом мистецтва, як паперопластика, формотворення. Вже не один рік до кожного Нового року вчитель Оніщенко Анатолій Леонідович готує витвір мистецтва, що радує слабозорих і незрячих дітей і молодь. Конструкцію великих розмірів виготовляє тільки з паперу (витрачено понад 400 кг). Цей витвір мистецтва всередині має казкових персонажів, котрі рухаються під музику і дуже подобаються дітям і дорослим.

Він підтримує зацікавленість до пізнання та забезпечує культурне різноманіття. Багато сучасних науковців доходять висновку, що всесвітній обіг

Гості з інших шкіл прийшли ознайомитися з цим мистецьким «чудом»

образів, ідеологій та культурних стилів, забезпечуваний індустрією масових комунікацій та існуванням «багатонаціональної культури», насправді живить творчість, зменшує однорідність і посилює культурне різноманіття [1].

Моделювання об'ємно-просторових форм засобами образотворчого мистецтва сьогодні є актуальним. Приміром, ілюзія тривимірних об'єктів на плоских поверхнях. Імітацію рельєфних зображень створюють не тільки класичними фарбами (акрилом, гуашшю, темперою, олійними фарбами), а й додають елементи промислових і будівельних відходів чи застосовують вишкрябування малюнків на твердих поверхнях. Питання пластичного моделювання форми розглядається в навчальній програмі для студентів відповідних спеціальностей для розвитку абстрактного мислення й оволодіння певними художньо-технічними навичками моделювання простору.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати: основні типи та особливості паперу та картону, формотворчі можливості цих матеріалів; різні принципи сполучення та макетування об'ємної форми. Має вміння: творчо оперувати з формою, простором, створювати об'ємно-просторові композиції; вирішувати поставлені функціональні задачі, виходячи з властивостей матеріалу та конструктивного рішення. Повинен мати навички: практичної роботи з папером, картоном та іншими матеріалами, макетування та моделювання форми; вираження в формі та конструкції функціонального призначення об'єкта проектування.

Вивчення цієї дисципліни безпосередньо спирається на початковий рівень, отриманий кожним студентом індивідуально, на рівні середньої освіти. На результати вивчення цієї дисципліни безпосередньо спираються: образотворче мистецтво; мистецтво у просторі сучасного міста; історія та методологія художньої культури; рисунок та пластична анатомія; музейна практика; біонічна та проектна навчальна практика.

Програмованими результатами навчання за дисципліною згідно з освітньо-професійною програмою є вміння студентів застосовувати знання з композиції, розробляти формальні пло-

щинні, об'ємні та просторові композиційні рішення і виконувати їх у відповідних техніках та матеріалах.

Студенти мають знати основні засоби композиції для різних видів образотворчого мистецтва, розуміти зміст понять та термінів художньої композиції; мати навички виконання площинної, фронтальної, об'ємної та глибинно-просторової композиції для передачі особистого задуму; вміти шукати, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел, робити композиційний аналіз твору або явища образотворчого мистецтва, мати навички міжособистісної взаємодії, індивідуальної роботи та роботи у групі.

Отже, у навчальному процесі дисципліна «Основи формоутворення» посідає центральне профілювальне місце у підготовці студентів на початковому етапі серед загального освітнього циклу та є базовою для формування професійного світогляду майбутнього дизайнера. Програма дисципліни «Основи формоутворення» спеціальності 022 – Дизайн розроблена відповідно до академічних та пропедевтичних принципів підготовки, сучасного рівня тенденцій світового дизайну та рівня спеціалізацій дизайн-освіти у контексті промислового дизайну, дизайну інтер'єрів, дизайну візуальних комунікацій та мультимедійного дизайну. Після закінчення курсу у студентів повинен сформуватися набір «моделей», спроможних забезпечити його майбутнє навчання на старших курсах, а отримані в процесі вивчення знання та навички дадуть студентам можливість ефективніше виконувати навчальні проекти з інших дисциплін.

Застосування мистецтва у шкільному музейництві сьогодні є актуальним трендом. Освітня Україна своїм талантом створили всеукраїнський та й європейський освітянський музейний простір [2].

Отже, моделювання об'ємно-просторових форм засобами образотворчого мистецтва – паперопластики, формоутворення – є новим у музейній справі та важливим впливом на підвищення пізнавальної активності здобувачів освіти. Важливим аспектом у цьому процесі є збереження ідентичності українського народу та виховання дітей і молоді громадянами та патріотами України.

Використані джерела

1. Кушнарѡва М. Б., Рябчук М. Ю., Ірванець О. В. Проблеми розвитку національної культури в умовах глобалізації та нових інформаційних технологій. URL: <http://www.culturalstudies.in.ua/zv> 2003 (дата звернення 09.12.2024).
2. Шкільне музейництво у біографіях і фактах / Педагогічний музей України, Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді ; [укладач : Л. А. Гайда; наук. консультант О. П. Міхно]. Вінниця : Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2022. 316 с.

АРТТЕРАПІЯ ЯК ФОРМА МУЗЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Надольська Валентина,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк
nadolsk65@gmail.com

Музей є впливовою інституцією, яка виступає дієвим чинником об'єднання соціальних спільнот навколо матеріальних і духовних цінностей, спільної історичної пам'яті, національної ідентичності, допомагаючи суспільству зберігати свою цілісність. Враховуючи саме таку трансформацію місії сучасного музею, Міжнародна рада музеїв у новому визначенні поняття «музей» акцентувала увагу на тому, що це «постійно діюча на службі суспільству організація, яка відкрита для публіки, доступна та інклюзивна; яка сприяє різноманітності та стійкості. Вона працює та спілкується... за участі співтовариств, пропонуючи різноманітний досвід для навчання, розваг, спонукаючи до роздумів та обміну знаннями» [2].

Комунікативний підхід, культура участі та доступність привнесли новизну у взаємодію музею з його аудиторією, торкнувшись її основ. У музейній діяльності з'явилися й активно використовуються новітні інтерактивні методики, інклюзивні практики, що робить музейний простір місцем, де враховуються питання багатоманітності, навчають співіснувати з відмінностями, залучають до надбань історико-культурної спадщини. До них, зокрема, належить музейна арттерапія.

У традиційному розумінні арттерапія представляє собою самовираження людини за допомогою візуального мистецтва – живопису, графіки, фотографії, малювання, ліплення. Вона допомагає реалізувати базові потреби особистості до

самопізнання, самоактуалізації, виявлення власних можливостей.

Зарубіжна і вітчизняна історіографія різниться підходами до визначення поняття «арттерапія». В англomовній літературі воно позначає вид терапії, котрий базується на заняттях образотворчим мистецтвом. Українські дослідники визначають арттерапію у більш широкому контексті, трактуючи це поняття як один із засобів психологічної лікувальної роботи із застосуванням можливостей мистецтва для досягнення позитивних змін в інтелектуальному, емоційному та особистісному розвитку людини. Тобто йдеться про взаємодію з усіма засобами мистецтва (музикою, рухами, малюванням, ліпленням, театральною драматизацією, роботою зі сприйняття художніх творів), у яких візуальний канал комунікації відіграє провідну роль [3, с. 89].

У музейній арт-терапії беруть участь і музейні працівники, і художники, і педагоги, і психологи. Отже, це міждисциплінарний вид діяльності. Особлива роль у ньому відводиться комплексному вирішенню психологічних, корекційних, естетичних і педагогічних завдань. Через знайомство з музейним простором та мистецтвом, через заняття творчістю музейна арттерапія допомагає людям з інклюзією подолати негативні психологічні стани і створює можливість для спілкування і самовираження. Музейна арттерапія дає змогу подолати бар'єри, що розділяють людей, які вважають себе здоровими, і тих, хто потребує допомоги фахівців.

Саме музей може зробити особливо цінний внесок у процес реабілітації та соціальної адаптації людей із порушеннями зору, слуху, психіки, іншими проблемами зі здоров'ям. Свідченням цьому є практики музеїв світу, які вже мають досвід роботи з цією особливою аудиторією.

Тактильна галерея, відкрита для усіх бажаючих, функціонує з 1995 року в Луврі. У ній представлена колекція повнорозмірних зліпків шедеврів Лувру. Тематика виставок для відвідувачів із фізичними порушеннями підбирається музейними працівниками таким чином, щоб вони могли відкрити для себе різні стилі, форми, матеріали, техніки [6].

Екскурсію «Доторкнись до Уффіці» розроблено у галереї Уффіці (Італія). У супроводі гіда незрячі відвідувачі можуть «побачити» за допомогою дотику окремі шедеври з колекції музею. До маршруту включені античні мармурові бюсти, статуї, барельєфи, саркофаги, які експонуються у коридорах та окремих залах Уффіці. Відвідувачам видаються спеціальні рукавички, у яких вони відчують кожен вигин скульптури. На табличках з інформацією про експонати тексти продубльовані шрифтом Брайля [9].

Метрополітен-музей у Нью-Йорку пропонує відвідувачам з інклюзією «мультисенсорні станції», які допомагають познайомитися з експонатами за допомогою звуку, запаху, музики, дотику, вербального опису. У музеї також реалізується проект «Дивлячись через малюнок» («Seeing Through Drawing»), у ході якого для людей із частковою або повною втратою зору проводяться уроки малювання. Учасники проекту представляють і власні творчі роботи, створені під враженням від музейних предметів [8].

Привертає увагу й арттерапевтичний проект «Вражаючі Рембрандти», втілений у Державному художньому музеї Рейксмузеум (Rijksmuseum, Нідерланди). Із роботами голландських майстрів XV–XIX ст. у музеї познайомилися художники з інтелектуальними порушеннями. Найбільші враження на них справили твори Рембрандта. Згодом, працюючи у творчій студії, учасники проекту відтворили побачене у своїх малюнках. У результаті сорок п'ять глибоких і несподіваних робіт були відібрані для виставки «Вражаючі Рембрандти», що була організована в амстердамському музеї «Амстелкрінг» (Amstelkring). Автори малюнків настільки захопилися процесом організації виставки, що самостійно підготували і провели екскурсійну програму [7, р. 86–87]. Їхні публічні виступи стали результатом взаємодії з експонатами, але разом із тим вони створили підґрунтя для подальшого спілкування та співпраці. Це важливий соціальний навик, який учасники з інклюзією можуть використати в різних життєвих ситуаціях.

Арттерапевтичні програми для людей з інклюзією розробляються та реалізуються й українськими музеями. За підтримки грантової програми Фонду Ріната Ахметова «Розвиток України» проект музейної арттерапії втілили в Національно-

му музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків у Києві. Вітчизняні фахівці розробили декілька спеціальних екскурсій для дітей із порушеннями слуху, а також для груп із діагнозом ДЦП і різним рівнем інтелектуальної обмеженості.

Наприклад, програма «Трамплін» пропонує дорослим із порушеннями інтелекту впродовж півроку відвідувати в музеї спеціальні півторагодинні інтерактивні заняття, знайомитися з мистецтвом і спілкуватися довкола тем, пропонованих ведучою. На разові заняття музей приймає і дитячі групи [5].

Спеціаліст із практик нейрографіки проводить заняття з арттерапії в Історичному музеї імені Омеляна Дверницького (м. Володимир). У процесі спонтанного малювання відвідувач перетворює свої думки та досвід на символи та метафори, додаючи стрес і психологічні порушення [1].

Сеанси арттерапії, як один із найбільш м'яких видів психологічної корекції, проводять для поранених бійців у стінах Хмельницького обласного художнього музею. [4]. У музеях України реалізуються й інші проекти соціальної та культурної адаптації, програми гострої соціальної спрямованості, базовані на арттерапевтичних методиках.

У процесі розробки та реалізації музейних арттерапевтичних програм обов'язковою є присутність кваліфікованих арттерапевтів, які вміють фахово інтерпретувати образи, створювати умови для самовираження людей з особливими потребами.

Арттерапія у музеї є формою взаємодії між відвідувачами, експонатами, музейними працівниками, психологами. Методики арттерапії дають можливість взаємодіяти в музеї з експонатами не просто через споглядання, а через активну участь, яка формує у кожного власний музейний досвід. Вони відіграють особливе значення для занять з людьми з особливими потребами: 1) допомагають впоратися з агресією і навчитися виражати емоції відповідно до соціально прийнятих норм; 2) дають змогу виявити ті думки і почуття, які здаються непереборними; цілеспрямовано проводити терапевтичну роботу з конкретними тривогами; 3) сприяють розвитку взаємин у групі. Доволі часто збіг смаків у художній творчості членів групи сприяє

розвитку позитивних почуттів одне до одного; 4) позитивно впливають на усвідомлення власної особистісної цінності; 5) сприяють розвитку відкритості та розумінню різних культур.

Арттерапія слугує багатьом цілям: це і нова взаємодія з різними групами суспільства, і нове прочитання ролі і функцій музеїв, а також можливість реалізації соціальної відповідальності як музеїв, так й громадських організацій, які допомагають у реалізації подібних програм. Музей як простір взаємодії – це місце, де культура, освіта, технології і суспільство зустрічаються, створюючи нові форми комунікації та взаєморозуміння. Використання методик арттерапії робить цей простір доступним й для людей з особливими потребами.

Використані джерела

1. Доскоч Г. Музейна арт-терапія. *Слово правди*. 23.06.2022. URL: <https://slovopravdy.com.ua/muzejna-art-terapiya/> (дата звернення: 12.12.2024).
2. Міжнародна рада музеїв ICOM затвердила нове визначення музею. URL: https://lb.ua/culture/2022/08/25/527373_mizhnarodna_rada_muzeiv_icom.html (дата звернення: 11.12.2024).
3. Полторац Л. Ю. *Сутність арт-терапії: аналіз сучасних підходів. Наукові праці Чорноморського державного ун-ту імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Педагогіка. 2014. Т. 245. Вип. 233. С. 89–93.
4. Хижа І. Сеанс арт-терапії провели для поранених захисників у хмельницькому музеї. *Суспільне Хмельницький*. 05.03.2024. URL: <http://surl.li/tygurpb> (дата звернення: 12.12.2024).
5. Шапіро О. У Музеї мистецтв ім. Б. і В. Ханенків набирають популярності екскурсії для «особливих людей». *День*. 21.05.2014. URL: <http://m.day.kyiv.ua/uk/article/kultura/art-terapiya> (дата звернення: 12.12.2024).
6. *Accessibility/Louvre*. URL: <https://www.louvre.fr/en/visit/accessibility> (дата звернення: 14.12.2024).
7. *Lifelong Learning in Museums: a European handbook*. Edited by Kirsten Gibbs, Margherita Sani, Jane Thompson. Published by: EDISAI srl - Ferrara (Italy), 2007.
8. *Seeing Through Drawing*. URL: <http://surl.li/qcbpmq> (дата звернення: 10.12.2024).
9. *Uffizi by touch. Le Gallerie Degli Uffizi*. URL: <https://www.uffizi.it/en/special-visits/uffizi-by-touch> (дата звернення: 10.12.2024).

НАУКА І МИСТЕЦТВО ЯК АКТУАЛЬНИЙ ТРЕНД ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Плотнікова Анастасія,

студентка 2 курсу спеціальності «Фортепіано та орган»,
Харківський національний університет мистецтв
імені І. П. Котляревського,
викладач фортепіано
Музичної школи імені Святослава Ріхтера
Житомирської міської ради,
м. Житомир
plotnikovanastya28@gmail.com

Музична педагогіка є важливою складовою сучасної освіти, яка сприяє всебічному розвитку особистості. Інтеграція мистецтва та освіти дає можливість не лише розвивати музичні здібності учнів, а й формувати їхні емоційні, соціальні та когнітивні навички. Музична педагогіка є механізмом інтеграції мистецтва та освіти, оскільки поєднує навчання музики з розвитком культурної обізнаності та емоційного інтелекту учнів. Ключовими аспектами, які визначають сутність музичної педагогіки, є розвиток музичних навичок, культурна обізнаність, емоційний та когнітивний розвиток, інклюзивність та соціальна інтеграція, інноваційні методи навчання тощо. Важливим аспектом музичної педагогіки є розвиток культурної обізнаності [1–2]. Вивчення музики різних культур допомагає учням зрозуміти та цінувати різноманітність музичних традицій та культурних виразів. Інтеграція музики в освітній процес сприяє розвитку емоційного інтелекту, креативності та критичного мислення.

Музика має унікальну здатність впливати на емоційний стан людини, стимулювати творчість та покращувати концентрацію. Вона сприяє розвитку критичного мислення та здатності до самовираження. Уроки музики допомагають учням розви-

вати слух, ритм, координацію рухів та пам'ять [3–4]. Музика сприяє соціалізації, оскільки працюючи у групах, учні виконують ансамблеві твори або беруть участь у хорових колективах. Літературні твори, проілюстровані музичним супроводом, сприяють розвитку креативного мислення авторів та слухачів, естетично виховуючи учнів [5]. Сама історія формування музично-педагогічних систем є демонстрацією та прикладом використання методів музичного навчання та створення музичних творів, виконання музичних номерів, що розвиває мовні навички, акторські здібності, сприяє становленню особистості на якісно високому рівні.

Ще у Середньовіччі метод запису мелодії за допомогою нотних знаків супроводжували жестами людини. Запроваджена у XI ст. Гвідо із Ареццо нотно-лінійна форма запису музики формувала звуковисотне сприйняття людини. Ж. Ж. Руссо, Е. Парі, Е. Шеве навчали співу через налаштування, створюючи запис звуків цифрами, що розвивало математичні навички, сприяло розумінню гармонії. Система Е. Ж. Далькроза передбачала триєдине навчання музики, слова та руху у формуванні особистості, а система К. Орфа – навчання дії (з нім. *Schulwerk*). Методика З. Кодая навчала співу через відчуття ладу, а методика М. Монтесорі – передбачала етапність вивчення музики (від уваги до звуку – сприйняття музики до формування гармонічного слуху) [6].

Інтеграція музики в навчальний процес може відбуватися різними способами. Наприклад, музичні твори можуть використовуватися для ілюстрації історичних подій або культурних явищ на уроках історії та літератури. Математика та фізика можуть бути пов'язані з музикою через вивчення акустики та ритмічних структур [7].

Музична школа імені Святослава Ріхтера в Житомирі є не лише осередком музичної освіти, а й важливим культурним центром, який зберігає пам'ять про видатного піаніста. Однією з найцінніших частин цієї школи є Народний музей Святослава Ріхтера – єдиний в Україні музей, присвячений славетному музиканту. Музей розташований у старовинному приміщенні,

де до 1930 року знаходилося музичне училище імені Віктора Косенка. Стіни закладу пам'ятають таких діячів культури, як композитор Віктор Косенко, співачка Зоя Гайдай, поет Борис Тен та, звісно, Святослав Ріхтер. У музеї зібрано матеріали про життя і творчість Святослава Ріхтера, його особисті речі та унікальні експонати, пов'язані з його музичною діяльністю. Відвідувачі можуть побачити рідкісні фотографії, рукописи, афіші концертів та інші артефакти, які розповідають про шлях Ріхтера до світової слави. Музей проводить екскурсії, бесіди та творчі зустрічі, що дають відвідувачам змогу глибше зануритися в атмосферу мистецтва.

Музична школа імені Святослава Ріхтера Житомирської міської ради використала неординарний підхід до навчання через організацію Народного музею імені Святослава Ріхтера. Його батько працював у музичній школі на початку ХХ ст., і Святослав не лише приїжджав у Житомир, а й виступав із концертом. Долученість до досвіду видатних земляків, до створення народного музею з боку викладачів, батьків, учнів музичної школи, громадських організацій, зокрема представників німецької діаспори в Україні, нащадків видатного музиканта та широкої громадськості через безпосередню участь, досвід знайомства із видатною особистістю музиканта, його доробком, виконання музичних творів із репертуару Святослава Ріхтера, проведення днів пам'яті формує інформаційно-культурний простір молодих музикантів – учнів музичної школи. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту, допомагає краще розуміти свої почуття та виражати їх засобами музики, розвиває навички співпраці та комунікації, зокрема під час підготовки музичних проєктів. Такий підхід робить навчання більш цікавим та різноманітним, сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку міждисциплінарного мислення.

Отже, музична педагогіка є важливим інструментом інтеграції мистецтва та освіти, оскільки вона сприяє всебічному розвитку учнів, підвищує їхню культурну обізнаність та емоційний інтелект, а також сприяє соціальній інтеграції та інклюзивності. Музична педагогіка є невіддільною частиною сучасної

освіти, яка сприяє всебічному розвитку особистості. Інтеграція мистецтва та освіти дає можливість зробити навчальний процес більш цікавим та ефективним, сприяє розвитку творчих та когнітивних навичок учнів. Музика допомагає формувати емоційний інтелект, соціальні навички та здатність до самовираження, що є важливими аспектами гармонійного розвитку особистості.

Використані джерела

1. Frühauf Tina What is Music Pedagogy? Universality of Education in Sound and Sound in Education. EBSCOpost. URL: <http://surl.li/cgqsls>
2. Campbell, P. Sh., Carlos R. A. (ed.), Brent M. G. (ed.) World Music Pedagogy: Where Music Meets Culture in Classroom Practice. Teaching General Music: Approaches, Issues, and Viewpoints (New York, 2016. Oxford Academic, 24 Mar. 2016). URL: <http://surl.li/gcarrj>.
3. The Transformative Power of Art and Music in Education. info@collegenp.com. 2023. Article 28 Sep. URL: <http://surl.li/oglvqh>
4. Barrio L and Arús ME (2024) Music and movement pedagogy in basic education: a systematic review. Front. Educ. 9:1403745. doi: <http://surl.li/cbkzhp>. URL: <http://surl.li/kuosoj>
5. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. Вид. 3-тє, допов. К.: НАКККіМ, 2016. 264 с. URL: <http://surl.li/guqkg1>
6. Музична педагогіка. URL: <http://surl.li/bresix>
7. Щодо організації роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах. Лист МОН № 1/9-454 від 02.09.2016 року. URL: <http://surl.li/vsmbuh>

ОБРАЗ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА МОТИВИ ЙОГО ТВОРЧОСТІ У КАРТИНАХ ОЛЕГА ШУПЛЯКА

Прядко Анна,

молодший науковий співробітник,
Національний заповідник
«Батьківщина Тараса Шевченка»,
с. Шевченкове, Черкаська область
zapovtarasa1992@gmail.com

*«Мета мистецтва – зображати не зовнішні ознаки речей,
а їхню внутрішню суть»
(Аристотель)*

У такий складний період історії нашої держави, коли триває повномасштабна війна з російськими окупантами, на захист національного духу стає Кобзареве слово і переконання, що впливають на виховання патріотизму, самосвідомості, високої духовності та моральності. Сьогодні ми з вами спробуємо доторкнутися до творів образотворчого мистецтва, автор яких упродовж багатьох років черпає натхнення для створення своїх оригінальних робіт у творчості нашого Світоча української культури Тараса Шевченка. Йтиметься про відомого українського митця, члена Національної спілки художників України, заслуженого художника України, людину з нестандартними поглядами і методами створення артоб'єктів Олега Ілліча Шупляка.

Олег Шупляк родом із села Біще Тернопільського (колишнього Бережанського) району Тернопільської області. Закінчив архітектурний факультет Львівського політехнічного інституту. З 2000 до 2013 року працював викладачем рисунка та живопису Бережанської дитячої художньої школи. З 1990 року організував понад три десятки персональних виставок в Україні та за кордоном.

Художникові зараз 57 років, з яких понад 35 він провів із пензлем у руці. Створив за цей час більш ніж тисячу робіт.

Експериментує в різних жанрах, стилях і напрямках: від іконопису до абстракціонізму і відеоарту. Має чималий доробок так званих картин-ілюзій: коли лише при пильному погляді глядач помічає, що та кого насправді зображено на картині. За останні два роки створив чимало робіт на тему війни. Це живописні полотна, плакати, карикатури. Його роботи також з'являлись у шкільних підручниках (не тільки українських, а й зарубіжних), на поштових марках (найновіша – з серії «Міста-герої», присвячена Маріуполю) і навіть на грошах [1; 30]. У 2023 році його дизайн пам'ятної монети номіналом 5 гривень «До 30-річчя проголошення Незалежності України (2021)» було визнано найкращим у світі на Міжнародному конкурсі «Монета року» від авторитетного нумізматичного видання World Coin New [9].

Далі йтиметься про появу ідеї авторських «Двовзорів».

У дослідженні С'юзі Годж «Коротка історія мистецтва» знаходимо приклади того, що чимало однакових або подібних тем, які різні митці зображали багатьма способами, траплялися у найрізноманітніших контекстах. Дослідження художніх тем дає нам змогу глибше зрозуміти ідеї та задуми творів. Зазвичай теми повідомляють нам про життя, суспільство або людську природу у формі натяку, а не прямо і відверто, часто теми чітко не визначені і допускають подвійне тлумачення [3; 8].

Склалося так, що саме «Двовзори» сприймаються як візитівка творчості Олега Шупляка. Але у цих картинах немає ілюзії просто заради ілюзії. Він для себе встановив кілька правил: усі елементи картини повинні бути пов'язані логічно, щоб кожна деталь трансформувалася у поетичний символ. Зрештою, подвійний зміст «Двовзорів» є не тільки у формі: вони про те, що у всьому, що ми бачимо, слід шукати нові смисли. І світ не такий простий, яким здається на перший погляд. Він багатошаровий, і один і той самий предмет у ньому може набувати різних смислів...

Оскільки образ Тараса Шевченка займає в його творчості почесне місце, свою найвідомішу серію «Двовзори» митець розпочав саме з портрета-ілюзії Тараса Григоровича.

Перша картина-ілюзія Олега Шупляка «Кобзар», яку він завершив у 1992 році, має ще інший варіант – «Дух свободи»: «Був 1991 рік, коли Україна тільки здобула незалежність, тоді був загальний стан ейфорії. Ще студентом я захоплювався оптичними ілюзіями в живописі, та в радянські часи інформації про цей унікальний напрям у мистецтві було дуже мало, і вона була малодоступною для студента... А коли став доступним інтернет, я дізнався про інших художників, які працюють у цьому стилі», – каже Шупляк в одному зі своїх інтерв'ю [7].

За словами художника, у перший рік, коли він почав створювати «Двовзори», написав також портрети-ілюзії Івана Франка, Богдана Лепкого, Лесі Українки. На сьогодні серія «Двовзори» містить понад 400 творів живопису і графіки.

Художник зрозумів, що мистецтво не зобов'язане відображати соціалістичну чи будь-яку іншу дійсність, а може створювати свою окрему реальність. «Коли я почав експериментувати з оптичною ілюзією, – мені хотілось, щоб мої картини обов'язково відрізнялися національним колоритом. Я хотів відобразити всі національні символи в одній картині – і Дніпро, і кручі, і політ сокола, і козака з бандурою. І головне, щоб усі символи разом створили образ найвеличнішого сина України – Тараса Шевченка. Спочатку це завдання здавалося непосильним. Я довго думав, але одного разу в світлотінях скульптури Шевченка я побачив всю композицію одразу і взявся втілювати її на полотні».

Шевченкову творчість художник цінує за спорідненість із народом, глибоке почуття патріотизму, що об'єднує митців, реалізм та суспільно-політичний аспект. Шевченко переосмислюється Шупляком, стає джерелом творчого натхнення, мотивує на вчинки і дії.

У 2013 році художник переміг на Всеукраїнському відкритому конкурсі на кращий ескіз логотипа з відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Цей логотип був на сітілайтах у Києві, на Майдані під час Революції Гідності. І зараз наша установа – Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» – використовує цей логотип на своїх фірмових бланках для ділового листування.

Також під час Революції Гідності у Києві для оформлення сцени використали зображення картини Олега Шупляка «Борітеся – поборете!» на 12-метровому банері. У 2014 році, коли почалася російсько-українська війна, Олег Шупляк створив ілюстрацію до поезії Тараса Шевченка «Реве та стогне Дніпр широкий...».

Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» співпрацює з Олегом Шупляком з 2019 року, має у своїх фондах 20 робіт художника (авторські фоторепродукції з автографом), традиційно щороку включає до плану роботи проведення виставок творчих робіт митця, зокрема у 2022 році діяла виставка робіт «Незламна», у 2024 – «Україна – вісь земна і небесна», де експонувалися картини з серії «Український космос». У 2021 році вийшла друком підготовлена колективом авторів за редакцією керівництва Національного заповідника краєзнавча книга «Краю мій, повік тобі цвісти під цим великим небом (історія і сьогодення Кобзарєвої землі)», на обкладинці якої використано малюнок Олега Шупляка «Берегиня».

Під час особистого спілкування з Олегом Іллічем була нагода дізнатися для себе багато цікавого про його захоплення можливостями використання штучного інтелекту у власній творчості, про досвід створення відеоробіт у співавторстві з нейромережею, як зазначає сам художник.

Важко назвати точну дату створення першої «оживленої» роботи. Шупляку це завжди було цікаво не тільки як художнику, а і як людині, яка цікавиться досягненнями технічного прогресу. Це був тривалий шлях, не одномоментний. На ранніх етапах він займався анімацією, зі зразками якої можна ознайомитися на його ютуб-каналі, зокрема з відеоартом «Заповіт» [2].

Багатим матеріалом для вивчення авторських технік і віддзеркаленням нового осмислення Шевченкової творчості є ілюстративні роботи Олега Шупляка «Тече вода з-під явора», «Тополя», «Садки вишневі», вічно актуальне «Кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями...», «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине...».

Картини-ілюзії з портретом Тараса Шевченка є у колекції Національного музею Т. Шевченка у Києві, а також у постій-

ній експозиції Наукового центру Онтаріо. Також ілюстрації з портретом Шевченка використані у статтях, журналах, книжках, зокрема у підручниках університетів Кембріджа та Оксфорда [8].

Коли з'явилися технології, що дали змогу розширити можливості митця, він активно почав користуватися ними. Раніше для створення відеороботи потрібне було спеціальне обладнання, підготовка, технічні фахівці і профільні навички. Тепер же, маючи цікаву ідею, готовий матеріал (у нашому випадку це творчі роботи художника, його родичів чи інших митців), камеру і програмне забезпечення, можна самотужки втілити цю ідею у вигляді відеоряду.

Олег Ілліч не називає себе фанатом нейромереж, тим більше серед сучасного засилля штучно створеного контенту. Проте саме ці додаткові можливості ШІ дають можливість для самоідентифікації художника, визначення власного подальшого творчого шляху [4].

За словами О. Шупляка, не можна порівнювати людські навички, майстерність митця з неживим відтворенням дійсності. Проте технологічний прогрес не спинити, треба навчитися взаємодіяти з ним у дусі часу, намагатися використовувати його можливості з користю, синтезуючи різні стилі, напрями, течії образотворчого мистецтва. Художник має спробувати себе в різних напрямках, багато експериментувати.

Звісно ж, у музейному просторі для нас більш звично використовувати традиційні підходи до сприймання предметів, картин, речей, об'єктів, проте важливо залучати і більш сучасні методи впливу на людську психіку та взаємодії з емоціями глядачів.

Використані джерела

1. Бондаренко Б. *Ukrainian people*: 4 лютого 2024 р. С. 30-33
2. *Відеоарт «Заповим»* з Youtube – каналу Олега Шупляка Shupliak Oleg. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gOitNphTSAM>
3. Годж С'юзі. *Коротка історія мистецтва* / пер. з англ. Павла Мигаля. Львів, 2022. С.6-8.

4. Олег Шупляк за допомогою III «оживив» картини невідомих художників та Ніни Дмитрівни Шупляк. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fCSTIJCHnFk>
5. Сагалъ О. *Олег Шупляк: «Не люблю, коли мене називають українським Далі. Але добре, що хоч не Ван Гогом, бо не маю бажання різати собі вухо...»*. URL: https://teren.in.ua/news/oleg-shuplyak-ne-lyublyu-koly-mene-nazyvayut-ukrayinskyim-dali-ale-dobre-shho-hoch-ne-van-gogom-bo-ne-mayu-bazhannya-rizaty-sobi-vuho_109523.html
6. Самченко В. *Найцінніша для мене – виставка у бойових локаціях на передовій*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3587868-oleg-suplak-zasluzenij-hudoznik-ukraini.html>
7. Фук Р. *Майже два десятки картин на шевченківську тематику написав художник із Тернопільщини 10 березня 2021*. URL: <https://suspilne.media/ternopil/111981-majze-dva-desatki-kartin-na-sevcenkivsku-tematiku-napisav-hudoznik-iz-ternopilsini/>
8. *Шевченкіана Олега Шупляка*. URL: https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%B0%D0%BD%D0%B0_%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D0%B0_%D0%A8%D1%83%D0%BF%D0%BB%D1%8F%D0%BA%D0%B0&veaction=edit
9. *Краща з найкращих у світі монета*. URL: <https://te.20minut.ua/Podii/krascha-z-naykraschih-u-sviti-moneta-vid-hudozhnika-z-ternopilschini-o-11769789.html>

МИСТЕЦЬКІ ПРОЄКТИ МУЗЕЮ ТЕХНІКИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Сапуніна Олена

завідувачка відділу,
Центр науково-технічної творчості молоді
Сумської міської ради,
м. Суми
15alengkaltva@gmail.com

Сучасна освіта все частіше звертається до міждисциплінарного підходу, поєднуючи різні галузі знань для підвищення ефективності навчального процесу. Одним із перспективних напрямів є використання мистецтва та його елементів у музейній педагогіці.

Музей техніки, який працює в Центрі науково-технічної творчості молоді Сумської міської ради з 2016 року, є активним учасником освітнього процесу закладу та відіграє особливу роль при викладанні фізики та основ радіоелектроніки у відповідних гуртках. Це осередок технічної думки та дитячої технічної творчості. Метою його діяльності є не лише зацікавленість дітей та підлітків технічними науками, а й створення емоційно насиченого середовища для глибшого розуміння інженерних і технологічних концепцій.

Мистецтво має унікальну здатність оживляти технічні експонати, перетворюючи суху інформацію на захопливу подорож,

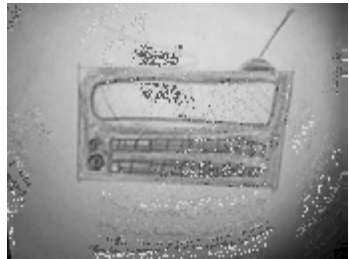
де естетика й технологія гармонійно поєднуються. Використання художніх інсталяцій, інтерактивних виставок, мультимедійних презентацій і навіть елементів театралізації сприяє формуванню у відвідувачів творчого мислення, навичок аналізу й синтезу. Технічний музей, інтегруючи

мистецтво, стає не просто зберігачем історичних артефактів, а сучасним освітнім простором, який розвиває нове покоління інженерів, художників і винахідників.

Саме тому наш музей працює над розробкою низки проєктів, які б стали інтеграцією мистецтва і технічної діяльності та дали можливість поєднати інженерну точність і художню креативність.

Зануритися у минуле та поглянути на нього із позиції сьогодення допоміг спільний фотопроєкт музею техніки та народного дитячого колективу фотостудії «Ми» «Техніка в об'єктиві». Вихованці фотостудії відвідали не одну екскурсію до музею, а потім застосували нестандартний погляд на старовинні експонати та провели з ними низку фотосесій. Такий підхід урізноманітнив освітній процес, сприяв розвитку міждисциплінарного мислення, привернув увагу до музейної діяльності. Результатами роботи стала добірка оригінальних та креативних світлин музейної колекції. Ця робота зацікавила дітей, і зараз триває робота над створенням нових світлин із експонатами музею техніки. Планується виготовлення патріотичної добірки фотографій.

Розпочато роботу над новим проєктом «Крізь час», яка поєднує активну співпрацю гуртків «Юні екскурсоводи» та «Відеоаматорство» та має на меті створення короткометражного відеофільму, який зможе показати розвиток від перших лампових телевізорів та електронно-обчислювальних машин до сучасних технічних приладів, визначити шлях від втілення мрії про можливість бачити на відстані до сучас-

ного телебачення та інтернету як потужної зброї в інформаційній війні.

Творчий проєкт «Техніка очима дітей» започаткований для наймолодших відвідувачів музею та пропонує вихованцям гуртка «Образотворче мистецтво» (дітям 5–6 років) не лише ознайомитися з експонатами музею техніки: зразками фізичних приладів, побутових радіоприймачів, телевізорів, обчислювальної техніки, роботом-екскурсоводом, а й після екскурсії поділитися емоціями та намалювати те, що їх найбільше вразило. Такий підхід не лише розвиває уяву, творче мислення, креативне бачення, увагу, пам'ять та художній смак. Це шлях до популяризації технічних знань серед найменших дітей, можливість виховувати інтерес до історії розвитку техніки, цікавість до музейної справи. Результати проєкту були презентовані на виставці в бібліотеці Центру науково-технічної творчості молоді.

Проектна діяльність зараз є дієвим інструментом у формуванні сучасного підходу до навчання та популяризації науки. Вона дає можливість створювати унікальний освітній простір, де техніка й культура взаємодіють, надихаючи нове покоління на дослідження, творчість і новаторство.

Стає очевидним, що інтеграція мистецтва в діяльність музею техніки шляхом створення низки проєктів відкриває нові горизонти для розвитку як освітніх, так і культурних ініціатив. Такий підхід дає змогу зробити технічні експозиції більш привабливими, яскравими та зрозумілими для широкої аудиторії. Залучення мистецьких елементів до проєктної діяльності музею покращує розвиток творчого мислення, інтерактивності та міждисциплінарності. Допомогає відвідувачам не тільки пізнати технічний успіх, а й побачити їх естетичність і культурну цінність.

ПРОЄКТ ROAD-STEAMER ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК ІНТЕГРАЦІЇ НАУКИ ТА МИСТЕЦТВА

Свириденко Денис,

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ

Протягом останнього десятиліття українська освіта намагається реалізувати стратегії наукової освіти, коли освітній процес тримає в фокусі потребу розвитку дослідницьких компетенцій учнів та студентів. На державному рівні визнана потреба у підтримці наукового потенціалу української молоді, а підходи наукової освіти – ширше відомі під абревіатурою STEM (science, technologies, engineering, mathematics) – практикуються у формальній та неформальній освіті.

Вищезгаданий концепт STEM є предметом широкої академічної дискусії та має приклади свого еволюційного розвитку у вигляді концепцій інтеграції STEM із мистецьким компонентом (STEAM – science, technologies, engineering, art, mathematics), але незмінним залишається підхід, відповідно до якого «...STEM/STEAM освіта – це сучасна освітня технологія, яка забезпечує підвищення якості засвоєння дисциплін, що стосуються науки, технології, інженерії, математики та мистецтва, мета якої – підготовка до більш ефективного застосування отриманих знань для вирішення професійних завдань та проблем (у тому числі через покращення навичок високоорганізованого мислення) та розвитку відповідних компетенцій» [1, с. 207].

Зрозуміло, що реальні реформи в освіті потребують передусім значного фінансового ресурсу. У випадку ж із STEM та STEAM-освітою йдеться про створення сучасних лабораторій, змін у моделі підготовки вчителів тощо. Водночас визнання

освітянами перспективності реформ в бік ширшого застосування цих освітніх інновацій актуалізує вивчення іноземного досвіду впровадження освітніх практик, зокрема STEAM-освіти. У цьому контексті досвід країн Європейського Союзу виступає одним із напрямів підвищення обізнаності у сфері STEAM-освіти. Серед іншого, залучення освітян до європейського досвіду є можливим через участь у європейських проєктах, спрямованих на популяризацію самого підходу інтеграції мистецтва та науки, та циркуляцію в освітньому просторі успішного практичного досвіду різних країн.

Рельєфним у цьому сенсі є проєкт Road-STEAMer, що реалізується за підтримки програми з підтримки інновацій та науки «Горизонт 2020». Проєкт об'єднав дослідників та практиків, що намагаються розробити дорожню карту STEAM-освіти шляхом аналізу освітньої політики на європейському континенті, з метою:

- отримати кращі знання та спільне розуміння особливих освітніх потреб Європи та того, як STEAM може їх задовольнити;
- дослідити можливості, які з'являються завдяки STEAM, для інтегрованих підходів до наукової освіти;
- вивчити ті недоліки освітньої політики, які перешкоджають ефективному впровадженню підходів STEAM у ландшафті наукової освіти Європи [2].

Одним із практичних результатів проєкту має постати відкрита для всіх користувачів онлайн-ресурсу інтерактивна карта практик STEAM з усієї Європи, яка буде демонструвати освітні проєкти та заходи, які ефективно поєднують науку з мистецтвом і творчістю (як минулі, так і поточні ініціативи), широко охоплюючи освіту – від заходів початкової школи до університетських курсів [2].

Завдяки залученості України, зокрема Національного центру «Мала академія наук України», до реалізації проєкту український досвід у вигляді кращих STEAM-практик постане на вищезгаданій інтерактивній мапі, що сприятиме поширенню українського досвіду та міжнародній співпраці в галузі STEAM.

Використані джерела

1. Малиношевська А. В., Онопченко Г. В., Онопченко О. В. *STEM- та STEAM-освіта: світові тенденції та практичний досвід. Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості: в умовах воєнного стану : матеріали науково-практичної онлайн-конференції* (Київ, 23–25 червня 2022 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 200-214.
2. *Road-STEAMer Project Website*. Available online: <https://www.road-steamer.eu/>

НОСТРИФІКАЦІЯ ЯК МЕТОД МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Удовиченко Ірина,

старша наукова співробітниця

Скарбниці Національного музею історії України,

м. Київ

iryna_udovychenko@ukr.net

Під час війни музей, як і все суспільство, шукає такі напрями діяльності, які максимально збільшують коефіцієнт корисної дії. Прагнення ввести в науковий обіг музеології поняття «нострифікація» є продовженням попередніх роздумів про те, як зробити музей ефективнішим в екстремальних умовах. Теоретичні висновки в цій статті проілюстровано практикою – застосуванням методу нострифікації під час проведення виставки «Українська одісея. Офорти Володимира Бахтова до поеми Ліни Костенко» в Скарбниці Національного музею історії України.

У статті «Потенціал музеїв України в формуванні глобального метанаративу» [4] йшлося про те, що наша перемога у війні з РФ неможлива без збільшення суб'єктності: держава Україна має зміцнити власний голос у глобальному полі. Музеї, серед іншого, у цьому напрямі здатні на такі дії:

- ревізія музейними працівниками внутрішніх наративів;
- трансляція українського наративу музеями на всіх доступних міжнародних майданчиках;
- долучення до боротьби з голосом рашизму під час проведення міжнародних культурних подій.

Якщо в попередній статті йшлося переважно про трансляцію українськості й боротьбу з голосом рашизму, то поняття нострифікації стосується першого пункту – ревізії внутрішніх наративів.

Ревізія наративів у музейному просторі інколи сприймається як видалення пострадянських, постімперських одиниць

культури, боротьба з міфом про «велику русську культуру», організація «пушкінопадів» тощо. Одиниці культури, які або не мають цінності для культури сучасної України, або є умисними фальсифікатами, поступово видаляються не лише з ініціативи музеїв, а й через тиск громадянського суспільства.

Коли ж ідеться про ревізію внутрішнього наративу, важливо не лише видаляти чужорідне і вороже, *а й знаходити та заповнювати «білі плями» української культури.*

«Білі плями» [1], які виникли внаслідок навмисного знищення, замовчування, знецінення московитами української культури, в процесі пошуків істориків, громадських активістів, по-перше, знаходяться і усвідомлюються як такі; по-друге, заповнюються.

Процес заповнення «білих плям» має передумови стати системним. Рух у цьому напрямі доволі відчутний. Так у 2015 році разом із пакетом декомунізаційних законів ухвалили Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років», і розпочалася передача носіїв архівної інформації з фондів силових органів до Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті. Широка громадськість отримала доступ до шарів української культури, яку знищували московити.

Для прикладу, мало хто не лише в світі, а й в Україні знав, що автора відомого на весь світ «Щедрика» (Carol of the Bells) Миколу Леонтовича в 1921 році вбив «чекіст» Афанасій Грищенко – агент Всеросійської надзвичайної комісії з боротьби з контрреволюцією та саботажем. Леонтовича «вбили за те, щоб був дуже глибоко-національним композитором і своєю творчістю збуджував народ, людей до любові свого національного мистецтва. Такі композитори могли стати дуже яскравими шкідливими націоналістами. Багато інших композиторів теж нищились оцими більшовицькими людьми, які не хотіли, щоб українська національна культура процвітала в державі» [2].

Інший приклад – повернення в скарбницю національної культури вирваних з українського поля і привласнених росією митців. Так, Тетяна Філевська, креативна директорка

«Українського інституту», в статті «Деколонізація в музеях. Український поворот» пише про приклади експонування в закордонних музеях творів митців, які належать до української культури. Харківський конструктивіст Василь Єрмилов в Музеї сучасного мистецтва (МоМА) у Нью-Йорку був ідентифікований як російський художник, а його твір висів догори дригом. До повномасштабного вторгнення була така «позиція музею – не вносити жодних змін до описів творів митців, ідентифікованих як росіян». Лише після повномасштабного вторгнення звернення, які тривали роками, були почуті керівництвом МоМА: «За кілька годин отримала вибачення і фотографію перевернутої роботи в експозиції, а також заміну зображення на сайті музею [...] МоМА знадобилось 6 років та повномасштабне вторгнення росії, щоб почути і відреагувати на численні зауваження від експертів (я не одна надсилала такі звернення до музею роками) та профільної інституції з України. Хоча зрештою цей кейс відкрив можливість для глибшої співпраці з музеєм, кращої та ефективнішої комунікації, яка має призвести до сталих та системних змін» [5].

Цей приклад, як і низка інших, надихають на роботу із заповнення «білих плям», або з нострифікації.

Слово «нострифікація» зазвичай використовується як юридичний термін (процедура визнання державою іноземних документів), а також вживається в лінгвістиці (перекладознавстві). На думку автора, цей термін (від лат. *noster* – наш і лат. *facere* – робити), що буквально означає дію з привласнення спільнотою певного об'єкта (у випадку суспільних інституцій – певної культурної одиниці), якнайкраще підходить для позначення роботи із заповнення «білих плям» у постколоніальній ментальності, яка залишається проблемою українського суспільства.

Нострифікація – метод музейної комунікації, який передбачає системну роботу з повернення в національний наратив культурних одиниць, втрачених у період колоніального тиску.

Події, люди, досягнення, експонати – матеріальні й нематеріальні цінності, вкрадені московитами, – мають знову «стати нашими» – нострифікованими.

Образно нострифікацію можна описати як повернення в спустошену кімнату вкрадених речей, де обкрадена кімната – національна свідомість, а викрадені речі – елементи національної культури.

Такий процес зворотного привласнення, культурної реставрації (від лат. *restauratio* – відновлення), має носити системний характер, бо головна сильна риса ворогів України – століттями тренувана системність у проведенні колоніальної політики. Усвідомлення того, що переможе у війні той, хто має більшу переконаність у власній правоті, хто має більший запас внутрішньої моці, примушує українців навчитися бути більш системними, ніж ворог.

Нострифікація відбувається в межах аксіологічного підходу [3] до музейної комунікації, тобто такого підходу, який спрямований на побудову ієрархії цінностей (світогляду) громадян, на розвиток критичного мислення.

Щоб до світогляду увійшли певні одиниці культури, їх потрібно:

- знати;
- усвідомлювати;
- відчувати.

Згадані «білі плями» можуть стосуватися не лише окремих персоналій, подій, а навіть історичних періодів, наприклад *періоду античності*.

Слід зауважити, що є періоди історії, які нострифіковані – відчуються як власні: культура трипільців у добу неоліту та раннього енеоліту, середньовічна Русь із центром у Києві. Не актуалізованою, на думку автора, залишається тема античності на нашій землі.

Слідом за московитськими виданнями провідні світові інституції археологічні знахідки з України доби античності публікують як «юг росії». Багата культура півдня сучасної України була підступно вилучена з культурного поля України. Якщо раніше це було частиною колоніальної політики, то тепер – частина гібридної війни.

Нострифікація доби античності на землях сучасної України – одне з найбільш актуальних завдань виставки «Українська одісея. Офорти Володмира Бахтова до поеми Ліни Костенко».

Понад дві з половиною тисячі років тому на території сучасної України вирувало життя: греки будували міста на півдні (Миколаївська, Одеська обл., Крим), північніше переганяли худобу скіфи, сіяли хліб автохтонні племена. Товари з давньої Ольвії (с. Парутине, Миколаївська обл.) Дніпром доставлялися далеко на північ, про що свідчать археологічні знахідки. Зокрема, бронзи з Піщаного – набір грецького посуду (амфори, лутерії, ситули тощо), знайдені в Черкаській області. Знахідка цього так званого сервізу з 15 предметів надзвичайно високої якості наштотувала Ліну Костенку написати «Скіфську одісею»: поему про давнього грека, мешканця Ольвії, який мандрував річками сучасної України зі своїм крамом.

Водночас Володимир Бахтов до повномасштабного вторгнення жив біля руїн давньої Ольвії в с. Парутине. Побудова дому-майстерні саме там стала не збігом обставин, а продовженням шляху з усвідомлення доби античності. Бо до цього на копії античної дієри «Івлія» пан Володимир із командою однодумців мандрував Чорним і Середземним морями та відвідував руїни давньогрецьких міст.

Отже, до офортів художника були підібрані фрагменти «Скіфської одісеї». Ці два мистецькі канали дають можливість відвідувачам відчувати античність на території України. Закріплення ж нострифікації відбувається завдяки німим свідками того періоду – предметам, які понад дві тисячі років тому побутовали на нашій землі. Експонати з колекції Національного музею історії України підбиралися так, щоб кожна вітрина стала своєрідною зупинкою в одісеї.

Для прикладу, в одній із вітрин представлено офорт «Кентавр». У коментарі до твору Володимир Бахтов зазначав, що простір стародавньої Ольвії розмиває межі між минулим і сьогоденням. Міф і дійсність переплетені так, як реальність і відображення у дзеркалі: ось ідуть люди зі знаряддями праці, а у воді вони відображені у вигляді вписаних у часопростір міфологічних постатей. «Історія дивилася в два дзеркала: античне грецьке і скіфське золоте», – пише Ліна Костенко. Й експонати доби античності, які підкреслюють офорт і поетичні рядки,

представлені в цій вітрині: дзеркало 4 ст. до н.е., знайдене в м. Миронівка (Київська область) та дзеркало з фігурною ручкою 6 ст. до н.е., знайдене біля с. Басівка (Сумська область). За таким принципом побудовані й інші вітрини виставки [3].

Застосування методу нострифікації – це заповнення «білих плям», завдяки використанню достовірних фактів, історичних експонатів і мистецького матеріалу, який створювали і створюють українські митці.

Використані джерела

1. Білі плями пам'яті. Як українці шукають правду про репресованих родичів. URL: <https://texty.org.ua/articles/104606/arkhiv-natsionalnoi-pamiaty/>
2. Юлія Ковалишена. Як український «Щедрик» підкорив світ і за що вбили Леонтовича. URL: <https://suspilne.media/vinnytsia/345764-ak-ukrainskij-sedrik-pidkoriv-svit-i-za-so-vbili-leontovica/>
3. Удовиченко І. Застосування аксіологічного підходу на прикладі виставки «Українська одіссея. Офрти Володимира Бахтова до поеми Ліни Костенко». *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Дванадцятої науково-практичної конференції* (25–26 вересня 2024 р.). Київ: НЗ «Києво-Печерська лавра», 2024.
4. Удовиченко І. Потенціал музеїв України в формуванні глобального метанаративу. *Музейна педагогіка в науковій освіті: освітні втрати в умовах війни*. Міжнародний круглий стіл. 8 червня 2023 р. С.236-244
5. Філевська Т. *Деколонізація в музеях. Український поворот*. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/02/14/252839/>

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КОСІВСЬКОЇ КЕРАМІКИ В ДІЯЛЬНОСТІ КОСІВСЬКОГО МУЗЕЮ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА ТА ПОБУТУ ГУЦУЛЬЩИНИ

Яремін Вікторія,

завідувачка Косівського музею
народного мистецтва та побуту Гуцульщини
(філії Національного музею народного мистецтва
Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського),
м. Косів, Івано-Франківська область
kosivmuzeum@gmail.com

Містечко Косів на Івано-Франківщині – один із небагатьох давніх гончарних осередків України, який до сьогодні зберіг статус центру керамічного виробництва. У 2019 році традиція виготовлення косівської мальованої кераміки була внесена до списку об'єктів нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО.

Мальована кераміка Косова відрізняється особливою технікою нанесення розписів. Майстри використовують характерну колірну гаму: малюють коричневим, жовтим та зеленим кольором (іноді синім) на білому тлі. Вироби покривають блискучою прозорою поливою. Визначною рисою творчості косівських гончарів (як сучасних, так і минулих століть) є багатство сюжетів декоративних розписів. Серед них поширені зображення сцен із людьми, тваринами в обрамленні рослинних орнаментів. Кожен автор, як правило, має власну неповторну стилістику розписів. Тисячі виробів косівських гончарів, датованих від XVIII століття і донині, зберігаються у музеях світу поряд із найкращими взірцями народного мистецтва.

Зараз у Косівському районі працює понад 60 гончарів, серед яких 7 заслужених майстрів народного мистецтва, близько 30 членів національних творчих спілок. Більшість митців працює у техніці косівської мальованої кераміки.

Крім приватних, діють творчі майстерні кераміки Косівської регіональної організації НСХУ. Також у Косові студенти отримують професійну освіту майстрів художньої кераміки, навчаючись у місцевому Інституті прикладного і декоративного мистецтва. Культурно-мистецька спадщина краю приваблює численних туристів. Сюди їдуть, щоб побувати на майстер-класі в архаїчних ремісничих майстернях; щоб відвідати Косівський базар та придбати там унікальні вироби ручної роботи.

Для громади важливо зберегти безперервність цих традицій. Зацікавити мистецькою спадщиною як гостей краю, так і місцевих мешканців – створити умови, щоб це знайомство відбулося у доступній, цікавій та сучасній формі.

Популяризація та збереження нематеріальної культурної спадщини є важливим напрямом роботи етнографічних та історико-краєзнавчих музеїв. Для Косівщини це має особливе значення, адже знайомство з музейними артефактами розкриває історичну цінність та безперервність традицій народних гуцульських ремесел, що існують у регіоні дотепер.

Найбільшу у районі збірку виробів декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема кераміки, має Косівський музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини (далі – Косівський музей Гуцульщини, КМГ). Заклад створений у 1970 році та є філією Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. Колекція КМГ налічує понад 5 500 експонатів, збірка кераміки – близько 1 000 одиниць.

На сьогодні до огляду відвідувачів Музею виставлено понад 700 експонатів, розміщених у чотирьох залах експозиції за тематичним принципом: «Гуцульське вбрання та побут», «Художня обробка дерева», «Косівська кераміка» та «Текстиль». Більшість експонатів датовані XIX – першою половиною XX століття. Перлинами збірки є вироби корифеїв народного мистецтва Гуцульщини: Юрія Шкрібляка, Олекси Бахматюка, Васи-

Вітальні листівки, виготовлені молодшими школярами на одному з майстер-класів у Музеї

Учасник майстер-класу з розпису на склі за мотивами косівської кераміки

ля Девдюка та багатьох інших. Крім постійної експозиції, у музеї діє виставковий зал. Заклад розташований у центрі міста Косова та є одним із найбільш відвідуваних у районі.

Крім науково-дослідницької діяльності, Косівський музей Гуцульщини позиціонує себе як центр культурного дозвілля: щомісяця організовує виставки, мистецькі акції, майстер-кла-

си, інтерактивні дитячі заняття та квести. Протягом декількох останніх років вдалося втілити низку ініціатив, спрямованих на популяризацію косівської кераміки:

1. Виїзні екскурсії до місцевих гончарних майстерень.

Музей організовує відвідування Керамічних майстерень Косівської регіональної організації Національної спілки художників України та Косівського інституту прикладного і декоративного мистецтва, приватних майстерень Сергія Дутки, Івanni Козак-Ділетти. Там відвідувачі практично ознайомлюються з технологією виготовлення та розпису гончарних виробів.

2. Майстер-клас із виготовлення листівок «Вітання з Косова». Цей захід призначений для молодших школярів. Кожен отримує заготовку майбутньої листівки та паперовий шаблон одного з керамічних виробів (дзбанок, плесканець або колач). На ньому за допомогою простого олівця та фломастерів малює графічну композицію в стилі ритованих розписів косівської майоліки. На всіх етапах роботи науковий співробітник Музею працює з учасниками майстер-класу індивідуально, за потреби допомагає зрівноважити малюнок та досягнути цілісності композиції.

Інтерактивний зал історії косівської кераміки

3. Майстер-клас із розпису на склі за мотивами косівської кераміки. Учасники заходу ознайомлюються з особливостями орнаментів керамічних розписів та малюють на склі

власну композицію за запропонованим зразком. Співробітники Музею розробили сюжети для розпису різної складності залежно від віку учасників майстер-класу.

4. **Екскурсійний тур «Знайомтесь – косівська кераміка»** для сайту «Івано-Франківщина туристична». Одноденний тур, розроблений у партнерстві з Косівським туристично-інформаційним центром, передбачає відвідування керамічної майстерні, тематичну екскурсію і майстер-клас у Косівському музеї Гуцульщини.

5. **Тематичні виставки.** Музей організовує у виставкових залах персональні та колективні виставки для косівських майстрів кераміки. Також періодично відкриваються виставки керамічних виробів із музейної збірки.

6. **Публікації у друкованих та інтернет-виданнях, соціальних мережах** показали велику ефективність для популяризації косівської кераміки. Наукові співробітники Музею пишуть матеріали для туристичного порталу Косівщини «Гуцулія», районного часопису «Гуцульський край», журналів «Гуцульщина» та «Гуцульський календар». Також музей співпрацює з регіональними ЗМІ, які публікують пресрелізи музейних заходів та виставок: «Галицький кореспондент», «Версії», «Курс», «Бліц-Інфо», «Західний кур'єр».

Великим поступом у напрямі популяризації косівської кераміки стало відкриття у Музеї інтерактивного залу, присвяченого історії цього ремесла. Інноваційний освітній музейний простір вдалося створити завдяки співпраці з Косівською міською радою. Спільний проект «Інтерактивний музей» отримав перемогу у щорічному конкурсі грантів Асоціації Єврорегіон-Карпати-Україна та був профінансований за кошти обласних бюджетів Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей.

Головною родзинкою залу є можливість взаємодіяти з окремими елементами експозиції та бути в ролі дослідника. Сучасний стриманий дизайн з яскравими акцентами та продумана система освітлення підкреслює естетику керамічних творів. У вітринах експонуються вироби місцевих гончарів різних пе-

ріодів: від XVIII століття до сучасності. Музейний зал є першою в Україні експозицією кераміки, що частково адаптована для осіб із порушеннями зору. До уваги відвідувачів представлені також ігрові немультимедійні модулі: висувні шухляди з цікавим вмістом; панелі, що обертаються; комірки, що висувуються; магнітні пазли на стіні; фотозона. За допомогою сенсорної панелі можна пройти квест із ігровими завданнями.

Протягом чотирьох років діяльності нової експозиції музею отримав про неї тисячі схвальних відгуків відвідувачів. Завдяки застосуванню інноваційних підходів у інтерпретації спадщини та дизайні простору, музей суттєво збільшив відвідуваність та увійшов до числа найпопулярніших туристичних об'єктів в регіоні. Крім того, зросла зацікавленість темою кераміки серед мешканців самої громади: стали частіше замовляти майстер-класи, збільшилась кількість студентів відділення художньої кераміки. Неподалік музею навіть відкрилося тематичне кафе «Гончар».

Як показав досвід, ефективна популяризація об'єктів нематеріальної культурної спадщини неможлива без співпраці музеїв із органами місцевого самоврядування, туристичним сектором, засобами масової інформації та навчальними закладами. Важлива також комунікація з майстрами – носіями традиції. Що стосується змісту самих освітніх заходів, більш ефективними є ті, що передбачають інтерактивні компоненти, можливість бути безпосередньо залученим, а не пасивним слухачем.

ОСОБЛИВОСТІ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В КОНТЕКСТІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ АСПЕКТИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НОВИХ ВИСТАВКОВИХ КОНЦЕПЦІЙ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «ГЛУХІВ»

Артемова Людмила,

наукова співробітниця
Національного заповідника «Глухів»,
м. Глухів, Сумська область
milaa3375@gmail.com

У професійному середовищі українських музеологів сформувалася стала думка, що музеї – це не просто культурні інституції, де зберігаються артефакти, це – освітні та виховні простори-платформи для міжкультурного діалогу, розвитку критичного мислення, освіти, творчості та креативності.

Ця концепція музейної комунікації, що базується на уявленні про музеї як системи взаємодії з відвідувачами, почала розвиватися в Україні ще у 90-х роках ХХ ст. Відповідно до неї завдання музею полягає не лише в передаванні інформації про явище чи процес, музей має звертатися й до внутрішнього світу відвідувача, впливати на його чуттєво-емоційну сферу. Такі музейні практики мають бути тісно пов'язані з розвивальною освітою та розважальним пізнанням, що сприятиме активному залученню відвідувачів до соціально-культурної творчості [1, с. 275].

Удосконалюючи рівень професійних компетентностей та виконуючи основні завдання музейної педагогіки (освіта і просвіта, формування цінностей, інтерактивність, індивідуалізація навчання, соціалізація), співробітники Національного заповідника «Глухів» залучають різні аудиторії до процесу навчання і виховання через взаємодію з матеріальною та нематеріальною культурною спадщиною, зокрема за допомогою нових виставкових проєктів. Останні не лише сприяють засвоєнню інформації, а й відіграють важливу роль у формуванні зв'язку

між минулим, сучасним і майбутнім, допомагають відвідувачам відчувати себе частиною культурного процесу.

З огляду на запит суспільства і тяглу стали тенденцію до відродження етнографічних, фольклорних традицій, відновлення національних святинь [2, с. 184] та з метою відкриття нових вимірів історико-культурної спадщини у Заповіднику уже як п'ять років працює «Майстерня гарного настрою». Вона робить акцент на проведенні майстер-класів із традиційних та сучасних технік виготовлення поробок власноруч, занурюючись в історію ремесел, вироби яких представлені у тимчасових музейних експозиціях [3].

Віднедавна простором для презентації різноманітних аспектів української культури під час уроків творчості та етнозаходів слугує нещодавно відкрита постійна етнографічна виставка «Подорож у світ культур». Тут у музейній залі відтворено екстер'єр та інтер'єр української хати – не просто оселі, а символу духовного і побутового життя українців.

Протягом 27–29 листопада 2024 року ця музейно-експозиційна платформа у Заповіднику вже стала локацією для святкування Андрія – свята молодості, магії і сподівань.

У кожному куточку цієї невеликої затишної світлиці цими днями лунав сміх, співи, оживало наше минуле: діти дізналися про свято Андрія, давні обряди та традиції. Хлопці жартували й потай спостерігали за дівчатами. Дівчата ворожили, сподіваючись дізнатися свою долю: ставили чобітки та вимірювали відстань до порога. І всі по черзі обов'язково намагалися відкусити шматок підвішеної до рогача калити. Це великий солодкий обрядовий корж із білого борошна, який за традицією дівчата випікали заздалегідь.

7 грудня 2024 року Національний заповідник «Глухів» долучився до святкувань і провів для глухівських школярів низку заходів, об'єднаних темою: «Барвисті узорі: історія української хустки». Реалізуючи освітній потенціал нової музейної атракції через бесіди та мультимедійні презентації, школярам розповідали про традиції, символіку кольорів і орнаменти хустки, у яких закодована сила українського духу [4]. Були також про-

ведені майстер-класи із різноманітних способів зав'язування та мистецтва носіння хустки – цієї невід'ємної частини українського національного вбрання. Тільки в Україні існує декілька десятків технік зав'язування хустки.

Нова постійна етнографічна виставка «Подорож у світ культур», інтер'єр якої наповнений автентичними речами, що колись були звичними і використовувались у побуті (коцюба, рогач, рубель, макітра, глечики, прядка, прядильний гребінь тощо) стала у Заповіднику центром збереження національної та локальної культурної спадщини Сіверщини.

Ставлячи собі за мету дотримуватись методів і практик культурно-освітнього процесу музейної педагогіки, співробітники Національного заповідника «Глухів» і надалі планують активно впроваджувати технології, які зроблять нову виставкову експозицію «Подорож у світ культур» важливим центром навчання та формування у відвідувачів уявлення про роль культури в суспільстві, розуміння власного місця у світовій історії і культурі через музейну експозицію.

Зокрема, у цій новій локації будуть проведені заходи з ново-річно-різдвяної обрядовості та творчі воркшопи, на яких діти і дорослі матимуть можливість відтворити історичний артефакт або створити сучасний мистецький твір.

Зараз Національний заповідник «Глухів» – це не лише важливий центр охорони об'єктів культурної спадщини, реставрації пам'яток, регенерації архітектурного середовища, проведення науково-дослідної, науково-методичної, інформаційної, культурно-просвітницької роботи [5], а й місце збереження української спадщини, важливий елемент освітнього та культурного середовища сучасного Глухова.

Подальші дослідження у сфері музейної педагогіки у культурній інституції можуть бути спрямовані на впровадження новітніх технологій, розробку інклюзивних програм та вивчення впливу музейної діяльності на соціальну динаміку.

Використані джерела

1. Надольська Валентина. *Модернізація музейної взаємодії з відвідувачем. Музейна педагогіка в науковій освіті*. Ч. 1: зб. тез доповідей Між-

народної науково-практичної конференції. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. С. 275–279.

2. Фесенко Г. Г. Роль музеїв у формуванні культурного простору України. *Простір літератури, мистецтва та освіти – шлях до миру, злагоди та співпраці між слов'янськими народами*: зб. наукових праць за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції 16 грудня 2011 року. Харків: НТУ «ХПІ», 2012. С. 275–279.
3. Чернякова Я. В. Музей для дітей і молоді. *Соборний майдан*, 2022. № 1. С. 1–2.
4. Національний заповідник «Глухів». *Новини: вебсайт*. URL: <https://nz-hlukhiv.com.ua/category/novini> (дата звернення 10.12.2024).
5. Національний заповідник «Глухів». *Головне: вебсайт*. URL: <https://nz-hlukhiv.com.ua/> (дата звернення 10.12.2024).

ЕЛЕМЕНТИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Базуріна Тетяна,

вчителька української мови і літератури,

спеціаліст II категорії

Глухівської загальноосвітньої школи I–III ступенів №3

Глухівської міської ради Сумської області,

м. Глухів, Сумська область

baz.tanya@gmail.com

Музейна педагогіка – це інноваційний підхід у навчанні, який дає учням можливість не лише здобувати знання, а й розвивати свою творчість, критичне мислення та емоційний інтелект. Інтеграція елементів музейної педагогіки в уроки літератури (позакласного та виразного читання, література рідного краю) створює унікальні можливості для поглиблення розуміння здобувачами освіти художніх текстів, стимулювання уяви та заохочення до творчого самовираження.

Літературні твори часто описують різноманітні епохи, культури та суспільні явища. Вивчаючи творчість Григорія Сковороди, ми говоримо про українську літературу доби Ренесансу і Бароко, а творчість Івана Котляревського знаменує нову українську літературу (це літературний процес кінця XVIII – першої половини XIX століття), а саме перехід до реалізму й народності. Відвідування музеїв дає учням змогу побачити ці явища в матеріальному втіленні, порівняти їх із художніми образами, а також глибше проникнути в контекст твору.

У практиці своєї роботи на уроках я використовую такі елементи музейної педагогіки:

1. Віртуальні екскурсії. З огляду на нинішню складну безпечову ситуацію, місцезнаходження закладу освіти, дистанційний та змішаний формат навчання ми не маємо можливості відвідати

музей особисто. Тому я намагаюся організовувати віртуальні експерсії. Дуже цікаво подорожувати разом, а потім обговорювати деталі побаченого. Так, під час вивчення творчості Григорія Савича Сковороди учні мали змогу відвідати літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди на Харківщині, який у травні 2022 року ракетним ударом знищили російські війська. Онлайн-маршрути («На схід до Сковороди» [2], «Сковорода друг» [3], «Сковорода садівник» [4]) дають можливість дізнатися більше про життя та творчість поета, філософа, краще зрозуміти його літературну спадщину.

2. Проекти та дослідження. Пропоную учням самостійно дослідити життя письменника, історичну епоху, про яку йдеться у творі, або ж створити лепбук і продемонструвати на уроці. Дуже подобається здобувачам освіти підбирати цікаві факти біографії і захопливо озвучити (ще й при цьому не повторюючись).

3. Творчі завдання. Пропоную учням написати оповідання від імені експоната (наприклад, легендарний дуб у Сковородинівці, під яким любив відпочивати філософ-просвітитель), створити комікс за мотивами музейної експозиції або ж намалювати картину, натхненну твором мистецтва, тощо. Полюбляють учні писати листи письменникам, поетам, літературним персонажам, де можуть висловити власну думку і навіть дати пораду.

4. Рольові ігри. Інсценування літературних творів сприяє тому, що учень/учениця вдумливо читають текст, аналізують його, визначають і пояснюють засоби художньої виразності в них. Перевтілення в історичних персонажів або літературних героїв дає здобувачам освіти можливість освіти глибше зрозуміти їхні мотиви, почуття та вчинки.

5. Створення власних експозицій. Раджу учням створити власну виставку (презентацію, відео), присвячену літературному твору. Вони можуть виготовити макети, костюми, створити звукові ефекти тощо.

Виходячи з власного досвіду, можу стверджувати, що застосування елементів музейної педагогіки на уроках літератури сприяє розвитку таких творчих здібностей учнів:

1. Уява. Ознайомлення з матеріальними свідками минулого стимулює уяву учнів, допомагаючи їм уявити собі життя

людей, описаних у літературних творах. Цікавим є завдання зі створення уявного словесного портрета улюбленого героя.

2. Креативність. Створення власних проєктів, експонатів та виставок вимагає від учнів прояву креативності та оригінальності.

3. Мистецькі здібності. Малювання, вирізання, ліплення, конструювання – усе це допомагає учням розвивати свої мистецькі здібності.

4. Навички дослідження. Пошук інформації про письменників, історичні епохи та культурні явища розвивають у здобувачів освіти навички дослідження, ключові компетентності.

5. Комунікативні навички. Презентація власних проєктів перед класом допомагає учням розвивати комунікативні навички, використовувати комунікативні стратегії для формулювання власної позиції, відстоювати власну позицію в дискусії.

Інтеграція елементів музейної педагогіки в уроки літератури – це ефективний спосіб зробити навчання цікавим та захопливим [6]. Вона дає учням можливість не лише здобувати знання, а й розвивати свою творчість, критичне мислення та емоційний інтелект. Застосування музейної педагогіки сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, готової до життя в сучасному світі.

Використані джерела

1. Боднарець О.В. Освітні моделі музею та специфіка освітньої діяльності на сучасному етапі. *Магістерум, Випуск: Культурологія*. 2018. № 71. С. 36-42.
2. На схід від Сковороди. Літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди. URL: <https://skovorodamuseum.com.ua/>
3. Сковорода друг. Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди. URL: <https://skovoroda.museum/friend>
4. Сковорода садівник. Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди. URL: <https://skovoroda.museum/sadivnyk>
5. Рябчикова Ф.Д. Музейна педагогіка як наукова дисципліна. *Волинський музейний вісник: Наук. зб. / Управління культури Волинської ОДА; Волинський краєзнавчий музей; кафедра документознавства і музейної справи СНУ ім. Лесі Українки; Упоряд. А. Силук. Вип. 6. Луцьк, 2014. С. 64-69.*
6. Свиридчук О. Інтерактивні технології у навчально-виховному процесі. *Директор школи*. Київ. 2006. № 46 (430). С. 12–15.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИЗАЙН, ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ І ПЕРЕДОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД – СИНТЕЗ НОВІТНІХ ІННОВАЦІЙНИХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПОШУКІВ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ»

Вдовченко Віктор,

доктор філософії в галузі дизайну, професор,
старший науковий співробітник
відділу технологічної освіти,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ
v_vdovchenko@ukr.net

ХХІ ст. ознаменоване введенням швидкими темпами оновленого змісту технологічної освіти (далі – ТО). Найбільшим досягненням у цьому напрямі є перехід від застарілого знанневого принципу (ЗУН – знання, уміння і навички) техніко-технологічного підходу до компетентнісного підходу. Передові науково-педагогічні пошуки у фундаментальних і прикладних дослідженнях лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості, назву якої змінено на відділ технологічної освіти науково-дослідного Інституту педагогіки НАПН України – єдиного в Україні Науково-дослідного центру технологічної освіти, привели до науково обґрунтованого унормування основних ланок ТО – проектування (художнього – навчальні предмети і курси за вибором: «Основи дизайну» у 5–9, 10–11 (12) кл. і «Художнє проектування» у 10–11 кл.; «Технічного проектування» у 10–11 (12) кл.) і технології – виготовлення виробів. Представники наукової школи Науково-дослідного центру технологічної освіти НАПН України не

заперечують техніку, а відводять їй належне науково обґрунтоване місце у ТО.

Підґрунтям такого висновку є той факт, що проектно-виробнича сфера людства має 5 сфер життєдіяльності (далі – СЖ): людина–природа, людина–художній образ, людина–сфера обслуговування, людина–техніка, людина–знаки інформації. У кожному класі та групі на заняттях з навчального предмета «Технології» є представники усіх СЖ серед учнів, а не тільки сфери «людина–техніка». А висловлюючись ще точніше – 4/5 кожного класу (групи) ніколи не будуть мати справу зі сферою техніки. Постає правомірне запитання: «Навіщо вчити учнів тому, до чого в них не лежить душа (за Г. Сковородою – «Це не їхня сродна праця») і з чим не буде пов'язана їхня майбутня професійна діяльність.

Нами запропоновано у 2002 р. взаємозалежність 5 СЖ та 6 видів професійної діяльності у галузі дизайну: людина – природа – ландшафтний дизайн. Людина–художній образ – дизайн середовища. Людина–сфера обслуговування – дизайн костюма. Людина–техніка – промисловий дизайн. Людина–знаки інформації – графічний дизайн; веб-дизайн.

Отже, сфера техніки становить всього 1/5 частину проектно-виробничої навчальної діяльності у загальноосвітній школі у всіх трьох ланках – початковій, основній і старшій. І на це варто звертати увагу.

Немала кількість вчителів, які перейшли від техніко-технологічного підходу до компетентнісного, із комплексного вивчення всіх запропонованих для розгляду видів дизайну, зазначених вище, обмежуються одним видом дизайну – промисловим. Це призводить до своєрідної негативної модернізації застарілого техніко-технологічного підходу в сучасних умовах, у той час, коли необхідно ознайомлювати учнів рівноцінно із всіма 5 СЖ і відповідними видами дизайну. Розглянемо ширше коло видів дизайну за 5 СЖ: дизайн у сфері природи – ландшафтний дизайн, фітодизайн. Дизайн у сфері художнього образу – арт-дизайн, дизайн середовища (екстер'єрів, інтер'єрів). Дизайн у сфері людини – дизайн одягу, педагогічний дизайн (далі – ПД), коучинг, дизайн менеджменту, дизайн маркетингу. Дизайн

у сфері техніки – промисловий (індустріальний) дизайн. Дизайн у сфері знакових систем – графічний дизайн, вебдизайн, дизайн реклами.

У свою чергу, рівноцінне вивчення 5 СЖ і відповідних видів дизайну нами узгоджене із поступовим ускладненням системи навчального проектування – від площинного до об'ємного і об'ємно-просторового. Продемонструємо це на структуруванні змісту 5–9, 10–11 (12) кл. навчального модуля «Проектно-технологічна діяльність у побуті» навчального предмету «Технології», 13 год. (1 год. на тиждень), 26 год. (2 год. на тиждень). Огляд тем модуля – 1/2 год. 1. Площинне проектування – 3/6 год. 1.1. Графічний дизайн (Знаки інформації) – 1/2 год. 1.2. Вебдизайн (Знаки інформації) – 2/4 год. 2. Об'ємне проектування – 4/8 год. 2.1. Дизайн одягу (Сфера обслуговування) – 2/4 год. 2.2. Промисловий дизайн (Техніка) – 2/4 год. 3. Об'ємно-просторове проектування – 4/8 год. 3.1. Дизайн середовища (Художнє довкілля) – 2/4 год. 3.2. Ландшафтний дизайн (Природа) – 2/4 год. Підсумкове заняття – 1/2.

Отже, продукувана нами дидактична система у художньо-проектній складовій ТО містить: 5 СЖ, відповідні до них види дизайну та узгоджені з ними з поступовим ускладненням типи проектування. При цьому проектування має рівноцінні дві складові – художню і технічну.

Один із найбільш інноваційних видів дизайну – ПД для вчителя і для учнів. Продуктивність засвоєння навчального матеріалу учнями із застосуванням активних та інтерактивних форм і методів навчання в сучасному навчально-виховному процесі досягається за допомогою авторської педагогічної технології розвивального навчання професора В. Вдовченка (далі – АП-ТРН), спрямовується на розвиток художньо-проектної творчості учнів. Подаємо узагальнені результати експериментальних науково-педагогічних досліджень у 2000–2024 рр.: лекція-монолог – 5 %, читання (самостійне) – 10 %, аудіо- та відеонавчання – 20 %, показ (демонстрація) – 30 %, дискусійна група (обговорення навчального матеріалу в малій групі) – 50 %, практика у процесі діяльності – 75 %, навчання інших (учень навчає учня) – 90%.

Запровадження нами ще у 1993 р. методичної новації – рольових ігор під час навчальної практики на уроках трудового навчання, креслення, образотворчого мистецтва, на заняттях художніх і технічних гуртків у формі «Проектного бюро» та «Експериментального учнівського цеху з виготовлення проєктованих виробів» підтвердило свою ефективність. Із 2000 р. нову методичну ефективну форму навчання було внесено автором у розділ національної навчальної програми з трудового навчання «Проектування і виготовлення виробів з деревини». А з 2001 р. автором було введено у навчальну програму «Трудове навчання», 1–2 кл., у 2003 р. у 3–4 кл., у 2005 р. у нові навчальні предмети: «Художня і технічна праця», 1–4 кл.; «Технології і дизайн», 5–9 кл.; у старшій профільній школі у 10–11 кл. – «Основи дизайну», «Графічний дизайн», «Промисловий дизайн», «Художня обробка деревини», «Дизайн середовища», а згодом – і в інтегрований курс «Інформатика і технології». У 2008 р. новацію із педагогічним дизайном була на державному рівні включено автором у навчальні програми з грифом МОН України: «Основи дизайну», 5–9, 10–11 (12) кл., «Технічне проектування», 10–11 (12) кл., «Кулінарія», 10–11 (12) кл. У 2017–2019 рр. педагогічний дизайн науково обґрунтовано введено офіційно в монографії у АПТРН професора В. Вдовченка. У 2022 р. науково обґрунтовано введено другий, більш вищий за розвивальний – евристичний рівень.

Кредо ПД під час навчання художнього проектування у вивченні технології лаконічно пояснює вислів Конфуція, відомий вже майже 2400 років: «Те, що я чую – я забуваю / Те, що я бачу й чую – я трохи пам'ятаю / Те, що я чую, бачу й обговорюю – я починаю розуміти / Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю – я набуваю знань і навичок / Коли я передаю знання іншим – я стаю майстром».

З огляду на викладене вище можемо зробити висновок: синтез новітніх інноваційних науково-педагогічних результатів досліджень у ТО – ПД, АПТРН і передовий педагогічний досвід їх застосування є на цей час найбільш продуктивним методичним засобом для очного і дистанційного навчання.

Особливості змісту евристичного рівня у АПТРН професора В. Вдовченка для проектно-технологічного навчання. У евристичному навчанні учень-проектант спочатку акумулює знання у досліджуванні для проектування СЖ. Для цього йому вчитель пропонує реальний значущий напрям для вибору об'єкту проектування, взірці об'єктів для проектування не надаються. Таким чином учнем-проектантом отримується навчальний продукт (своєрідна сировина) для подальшої проектно-технологічної діяльності – аналізу і оцінки проектної ситуації. Потім за допомогою вчителя здійснюється культурно-історичний експурс для розгляду проектних рішень-аналогів, але не для копіювання, а для вивчення історії проектування варіантів вирішення художньо-проектного завдання, відомих досягнень у розглянутій СЖ. У результаті цілеспрямованого умотивування учень переосмислює, добудовує чи художньо конструює свою художньо-проектну ідею майбутнього проекту, описує його вербально, створює колірно-графічні начерки проектної пропозиції. Відбувається особистісне освітнє збагачення учня (його знань, емоційних почуттів, а також колірної палітри проектанта, здібностей, проектного досвіду), створюються кілька проектних пропозицій для наступного вибору проектного рішення. Результат діяльності учня-проектанта може бути особистісним, груповим (проектний колектив), загальнокультурним приростом (учень-проектант чи проектний колектив) включається у культурно-історичні процеси як їх повноправні творці.

Наріжними каменями змісту евристичного рівня ТО є фундаментальні освітні об'єкти, що відображають єдність художньої та функціональної складових світу проектного середовища і концентрують у собі реальність буття; завдяки їм існує реальна сфера пізнання проектно-технологічної культури та конструюється ідеальна система знань про художнє проектування у матеріальній культурі.

Фундаментальний освітній об'єкт художнього проектування у евристиці має дві грані свого прояву для учня-проектувальника – реальну (учнівський модельний зразок виготовленого проекту в матеріалі) та ідеальну (модель дизайнерського об'єкта).

Реальна грань відображається безпосередньо в об'єктах проектування, що вивчаються як проектні ситуації в різних видах дизайну за трьома видами проектування. Ідеальна грань проявляється у розробці дизайнерських моделей-прототипів, які будуть проектним втіленням художніх стилів, понять, категорій, законів, теорій, художніх принципів, культурних традицій, соціальних норм.

Фундаментальні освітні об'єкти учні-проектанти сприймають як індивідуальні художні образи, що мають для кожного особистісно зорієнтований сенс.

G-MUSEUM: СУЧАСНИЙ ІНТЕРАКТИВНИЙ МУЗЕЙ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ

Гоцуляк Наталія,

директор Городоцького краєзнавчого музею

Городоцької міської ради,

м. Городок, Хмельницька область

Natalia.hotsuliak@gmail.com

Городок – місто на Хмельниччині, центр міської територіальної громади, в якому реалізовується успішний кейс трансформації та інтеграції через культуру – G-Museum. Створення сучасного музею в невеликому місті неабияк сколихнуло музейне середовище України. Ще у квітні 2016 року розпочалася реконструкція, яка тривала 2 роки. Через пандемію коронавірусної хвороби, спричиненої SARS-CoV-2, в Україні діяв карантин, який став причиною затримки відкриття музею. Та зрештою його презентували 29 травня 2021 року.

G-Museum являє собою надсучасний музейний простір, що вражає технологіями експозицій, унікальними експонатами, лабораторним та мультимедійним оснащенням. На чотирьох поверхах розташувалися музейні експозиції, фондосховище, мистецька галерея. Музей вирізняється з-поміж інших установ інклюзивністю, що дає змогу безперешкодного відвідування для людей з обмеженнями. Саме тому у вересні 2021 року заклад потрапив до Всеукраїнського рейтингу 12 найдоступніших музеїв України.

Особлива увага експозиції спрямована на постать світового масштабу – мікробіолога Сергія Виноградського. Тематико-експозиційний план залів вдало поєднав технології, історію, природничі науки та висвітлення сторінок життя вченого. Тут знаходиться детально відтворена хімічна лабораторія у Брі-Конт-Робер (Франція), унікальність якої примножується наявністю в ній першої і водночас єдиної у світі силіконової фігури вченого.

На базі музею Громадською спілкою «Up_To_Future», під керівництвом голови спілки доктора медичних наук, професора Андрія Горбаня реалізуються соціальні проекти. Члени Winogradsky Club є менторами інноваційного освітнього простору Winogradsky school, де учнівська молодь опановує основи наукового мислення, встановлення і досягнення індивідуальних цілей, навиків самовираження та самопрезентації і, як наслідок, самореалізації, ефективної взаємодії у проектних командах, побудови партнерських відносин. Також реалізовується соціальний проект Winogradsky Hub – платформа для розвитку стартап-проектів молодих учених, студентів у напрямку healthcare.

Членами Winogradsky Club є представники українських та міжнародних академічних кіл, працівники закладів культури і громадські діячі. Команда проекту розвиває соціально-комунікативний осередок, у якому захоплення природничими науками шкільної молоді доповнюється досвідом учених світу і перетворюється на прогресивний інноваційний світогляд майбутнього.

Діяльність музею значною мірою спрямована на збільшення впізнаваності власного бренду. Так, ми беремо участь у різноманітних туристичних форумах і організуємо власні потужні наукові заходи. 30 березня 2023 року в G-museum відбувся круглий стіл, приурочений до 140-річчя від дня народження громадського і політичного діяча, письменника Павла Богацького. 17 травня спільно з кафедрою культурології та зарубіжної літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії організовано X Міжнародну науково-практичну конференцію «Актуальні проблеми культури: дискурс ідентичності в умовах війни». 20–21 вересня з Інститутом Богословських Наук Непорочної Діви Марії провели симпозіум на тему «Церква перед викликами сучасності».

У 2023 році відбулася презентація щорічного дослідницького звіту «Вісник Клубу імені Сергія Виноградського». Вісник видано Громадською спілкою «Up_To_Future», соціальним проектом якої є «Клуб імені Сергія Виноградського (Winogradsky Club)», за сприяння меценатів, президента корпорації «Юрія-Фарм»,

професора медицини Миколи Гуменюка та його дружини – доктора медичних наук, професора Галини Гуменюк.

Найперше Вісник презентовано у Франції – країні, де поховано видатного українського мікробіолога Сергія Виноградського. Потім відбулася серія презентацій в Городку. Екземпляри Вісника також надсилаються у різні наукові інституції по всій Україні: академії, інститути, університети, наукові бібліотеки. У Віснику вміщено статті працівників музею. Видання присвячено відновленню науково-культурної спадщини видатного українського мікробіолога Сергія Виноградського. У збірнику опубліковано статті сучасних учених-мікробіологів, біохіміків, істориків, краєзнавців, а також уперше перекладено оригінальні статті Виноградського українською мовою. У ньому представлено слова солідарності й підтримки для українських науковців від нобелівських лауреатів, провідних учених світової академічної спільноти.

На базі Городоцького краєзнавчого музею студенти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії проходять музейну практику. Вона є обов'язковою та є продовженням курсу «Музеологія», який викладається на кафедрі культурології та зарубіжної літератури. У музеї студенти на практиці застосовують свої теоретичні знання з музеології під час роботи в музейній установі.

Задля популяризації спадщини Городоцької міської територіальної громади організовано круглі столи з представниками Туристично-інформаційного центру міста Тернопіль, туроператорами Львівської області та делегацією з вищих навчальних закладів Рівненської області. Під час зустрічей гості знайомились з історією створення G-Museum та успішними кейсами управління культурною спадщиною в громаді та в Хмельницькій області.

Протягом 2024 року проводилися різносторонні наукові дослідження історії Городоцької міської територіальної громади. Крім того, 2–3 квітня 2024 року ми взяли участь у VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері туризму, фізичної культури та спорту», який організувала кафедра туризму, теорії і методики фізичної

культури та валеології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. 16 травня взято участь у круглому столі «Актуальні комунікаційні стратегії та практики діяльності музеїв у сучасних умовах», організованому Хмельницьким обласним науково-методичним центром культури і мистецтва.

17 травня з нагоди Міжнародного дня музеїв та Дня науки в музеї влаштовано круглий стіл на тему: «G-Museum. Освіта та дослідження». 9–18 серпня 2024 року разом із вихованцями школи природничого напрямку імені Сергія Виноградського взяли участь у Міжнародній дитячій літній школі Виноградського. Помітною науковою подією стало проведення на базі Городоцького краєзнавчого музею Городоцької міської ради 10 вересня «Першої Всеукраїнської конференції пам'яті української архітекторки-реставраторки Ольги Пламеницької». Захід відбувся за сприяння Громадської спілки «Up To Future». Цінність конференції полягала у приверненні уваги суспільства до історичної спадщини України та в протистоянні ворогу на культурному фронті. Адже агресор атакує не лише нашу землю, а й намагається переконати українців у меншовартості. Тому, культура – це питання національної безпеки України. В межах конференції презентовано останню книгу Пламеницької – «Civitas Camenecensis. Цивільна архітектура Кам'янця-Подільського в урбаністичному контексті. Теорія і практика дослідження та збереження». Наукове видання вперше було презентовано саме у Городку. До того ж відвідувачі музею побачили 16 акварелей Ольги та Євгенії Пламеницьких. Їх передав чоловік Ольги – Олег-Ярослав Мокану. На роботах зображено пам'ятки Києва, Хмельницької, Львівської та інших областей, які свого часу досліджувалися науковцями.

25 жовтня в Городку відбулася I Всеукраїнська науково-практична конференція «Історія міст і сіл Хмельниччини». У ній взяли участь понад 100 учасників. Доповіді стосувалися переважн різних етапів історії Городоцької громади. На конференції Держархів області передав відреставровану карту з фондів нашого музею: «План садиби села Бедриківці поміщика Ергардта, що знаходиться в Подільській губернії Проскурівського повіту.

Складений 1861 р.». Також 19 грудня 2024 року взяли участь у II Регіональному науково-практичному форумі «Гастрономічна історія Поділля: від родинних рецептів – до мови архівних документів», який організовував Державний архів Хмельницької області. Виступ, підготовлений на захід, опубліковано в X Збірнику наукових праць ДАХМО «Подільська старовина».

У 2024 році взято участь у двох регіональних форумах, які було організовано Швейцарсько-українським Проектом UCORD. 27 червня у Вінниці відбувся регіональний форум «Культура та креативні індустрії для сталого регіонального розвитку». Цінність заходу полягає в тому, що він став майданчиком для популяризації та збільшення впізнаваності G-Museum. Другий регіональний форум Проекту UCORD відбувся у Кам'янці-Подільському 27 вересня. Темою цього заходу було обрано наступну: «Культура та потенціал особистості». Обговорення присвятили питанням ролі культури у розвитку людини та впливу сучасних технологій на зміни в культурній діяльності. Доповідь про G-Museum презентовано на панельній дискусії «Культура в дії: успішні кейси трансформації та інтеграції через культуру».

Ключовою тезою виступу було те, що цей успішний кейс став можливим завдяки нашим меценатам – Миколі та Галині Гуменюк. І тепер G-Museum – це впізнаваний бренд. Це територія, яка змінює уявлення про те, яким може бути сучасний український музей, тут втілюють свої креативні ідеї музейники, науковці й освітяни, митці та волонтери. З 2021 року G-Museum – це точка зростання Городоцької міської територіальної громади, архітектурна домінанта міста і його туристичний магніт. А головне, що ми стали прикладом для того, щоб на нас рівнялися інші учасники, які приїхали сюди з інших регіонів.

28 листопада 2024 року було здійснено поїздку до Львова на III Національний туристичний саміт. Це була зустріч представників туристичної сфери України з метою обговорення стратегії та прийняття практичних рішень щодо напрямів швидкого відновлення туризму в країні, розвитку туристичного потенціалу регіонів України, просування туристичного

бренду нашої держави та підвищення якості національного туристичного продукту.

Отже, Городоцький краєзнавчий музей – G-Museum став потужним музейним осередком. Це поліфункціональний культурно-музейно-просвітницький центр. Він інноваційний та цікавий, отримує схвальні відгуки. Музей активно рекомендують для відвідування, бо він дійсно є яскравим прикладом сучасного музею.

Використані джерела

1. G-Museum Інноваційний музей на Хмельниччині. URL: <https://gmuseum.org.ua>
2. Лапа В. G-Museum зібрав друзів за круглим столом. Як у Городку відзначили Міжнародний день музеїв. *Городоцький вісник*. №21. С.7.
3. *Городоцька громада на Хмельниччині отримала новий музей у форматі культурно-просвітницького хабу*. URL: <https://www.uf.ua/news-page/gorodotska-gromada-na-hmelnychchyni-otrymala-novyj-muzej-u-formati-kulturno-prosvitnytskogo-habu-2/>
4. *Музеї без бар'єрів. Куди вирушити в інклюзивний тур: найцікавіші локації в Україні, РБК-Україна*. – 24 вересня 2021 р. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/muzei-barerov-kuda-otpravitsya-inklyuzivnyy-1632483317.html>
5. Шкаврон М. Вишукано та з мінімальною кількістю запрошених. У Городку наreshti відкрили G-Museum. URL: <https://horodok.city/articles/147081/vishukano-ta-z-minimalnoyu-kilkistyu-zaproshenih-gorodku-nareshti-vidkrili->
6. Шур С. А., Залуцький П. А. Городоцький краєзнавчий музей (G-MUSEUM): Сучасний музей науки та інтелектуальної спадщини Сергія Виноградського. *Двадцять сьома всеукраїнська наукова конференція молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів за темою: «Молодь в історії науки і техніки: консолідація української нації»*. Мат. конф., 22 квітня 2022 р., м. Київ. Київ. «Талком», 2022. С. 190-193.

**РОЛЬ МІЖШКІЛЬНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ
КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«ДИТЯЧИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР»
КАМ'ЯНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ
ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)**

Долина Лариса,

директор,
КЗ «Дитячий екологічний центр»
Кам'янської міської ради,
м. Кам'янське, Дніпропетровська область

Кізенко Оксана,

методист,
КЗ «Дитячий екологічний центр»
Кам'янської міської ради,
м. Кам'янське, Дніпропетровська область
oksana.geolog1@gmail.com

В умовах, коли перед Україною постала загроза її національній безпеці, питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді є надзвичайно актуальним.

Серед основних складових національно-патріотичного виховання, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності, а також закладають підвалини формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, є громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання, про що зазначено у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженій Наказом МОН України від 06.06.2022 № 527.

Важливе місце в реалізації зазначених напрямів посідають музеї при закладах освіти природничого, історичного, літературного, художнього та інших профілів. Нині вони, як і наше

суспільство, переживають складний час. Разом з тим, попри всі труднощі, музеї закладів освіти розвиваються: триває пошуково-дослідницька робота, розвивається музейна педагогіка, застосовуються новітні освітні технології, вивчається і впроваджується перспективний педагогічний досвід тощо.

Особливу роль відіграють музеї природничого профілю, до числа яких належить і Міжшкільний екологічний музей комунального закладу «Дитячий екологічний центр» Кам'янської міської ради, метою якого є залучення дітей та молоді до вивчення та збереження природи рідного краю, утвердження в їхній свідомості і почуттях патріотичних цінностей, виховання екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, відповідальною за неї як за національне багатство та основу життя на землі.

Міжшкільний екологічний музей – єдиний природничий музей у Дніпропетровській області, який має почесні звання «Народний» та «Зразковий». У січні 2025 року відзначено його 30-річчя. Експозиція музею складається з 5 залів: «Природа і первісна людина», «Розвиток землеробства на Дніпропетровщині», «Проблема харчування – екологічна проблема», «Екологічний стан м. Кам'янського», «Дніпропетровщина заповідна» і висвітлює екологічні проблеми як міста Кам'янське, так і Дніпропетровської області. Фонд музею налічує 3559 експонатів.

У залі «Природа і первісна людина» діти та молодь знайомляться з історією появи та розвитку життя на Землі, діорамою «Скіфський степ» тощо; «Харчування – екологічна проблема» – з історією створення хліба; «Розвиток землеробства на Дніпропетровщині» – інтер'єром хати селянина, предметами ремесла, побуту, одягу, які відображають основні традиції та обряди українського народу; «Дніпропетровщина заповідна» – із заповідними об'єктами рідного краю, дивовижним світом рослин і тварин, «Екологічний стан м. Кам'янського» – екологічними проблемами міста та станом навколишнього середовища.

Під час просвітницької роботи в музеї використовується інноваційна модель організації освітнього процесу засобами музейної педагогіки, фундаментом роботи якої є ідея занурення

особистості у спеціально організоване предметно-просторове середовище, що включає в себе пам'ятки природи, діорами, опудала тварин, гербарії, палеонтологічні та ентомологічні колекції. При цьому застосовується прийом «доторкнись долонями», який допомагає залучити різні канали сприйняття інформації та забезпечити формування цінностей особистості.

Для реалізації цього прийому під час оглядової та тематичних екскурсій використовуємо інтерактивний підхід, коли діти та молодь беруть активну участь у процесі сприйняття та вивчення експонатів. У залі «Природа і первісна людина» вони можуть доторкнутися до експонатів «Фрагмент зуба мамуту», «Моллюск 'Наутілус'», кісток викопних тварин, які колись мешкали на території Дніпропетровської області; у залі «Землеробство на Дніпропетровщині» – до вишиванки кінця XVIII століття, яка вважається генетичним кодом нації, потримати залізну праску, рубель – старовинний прилад для прасування білизни, ціп – знаряддя для обмолоту зерна, рало – для орання землі тощо; «Харчування – екологічна проблема» – залізні ручні зернотерки кінця XVIII століття; «Екологічний стан м. Кам'янського» – можуть потримати мінерали та гірські породи, знайдені на території нашого краю.

Національно-патріотичному вихованню сприяє серія тематичних екскурсій: «Збережемо природу рідного краю», «Вклонимося хлібу – він святий», «Наші друзі – звірі і птахи», «Людина – частина природи», «Розвиток життя на Землі», «Природа і наше майбутнє», «Екологічний стан м. Кам'янське», «Навколишнє середовище та його охорона», «Розвиток землеробства на Дніпропетровщині», «Корисні копалини рідного краю та рекультивація земель»; «Як виникло життя», «Екологічний стан міста та шляхи його покращення», «Дніпропетровщина заповідна».

Крім екскурсій проводяться майстер-класи до Великодня, Всесвітнього дня хліба, Міжнародного дня захисту дітей, Трійці тощо. Активними учасниками екскурсій та майстер-класів під час війни стали діти та батьки внутрішньо переміщених осіб, які перебувають у Кам'янському.

За 30 років від дня створення музею його відвідало близько 150 тисяч осіб.

Екскурсії та майстер-класи сприяють формуванню у дітей та молоді відповідальності за стан природи, високих моральних почуттів, вихованню національно свідомого громадянина.

Не менш важливим напрямом роботи Міжшкільного екологічного музею є масові заходи з національно-патріотичного виховання: вшанування пам'яті Героїв Небесної Сотні, героїв Крут, Чорнобильської трагедії, приурочених до Дня Гідності та Свободи, захисників та захисниць України, пам'яті та примирення, українського козацтва, української писемності, Дня вишиванки, Всесвітнього дня хустки тощо, до яких залучаються не тільки вихованці гуртків закладу, а й учні закладів освіти міста.

Керівним органом музею є Рада, яка складається з 4 секторів: просвітницького, фондового, пошукового, експозиційного. Її членами є вихованці гуртків, відповідальні за роботу секторів педагога закладу. Незважаючи на війну, члени музейної Ради виконують пошукову роботу з метою поповнення фондів музею новими експонатами, вивчають їх, описують та ведуть облік.

Гуртківці Дитячого екологічного центру є членами Всеукраїнської дитячої спілки «Екологічна варта», яка входить до Всеукраїнської екологічної ліги. За ініціативою членів Ради музею разом із членами Всеукраїнської дитячої спілки навесні на території дендропарку було закладено Сад перемоги (висаджено яблуневий сад), створено патріотичну клумбу «У серці кожної дитини – любов до квітучої України», у центрі якої висаджено чорнобривці у вигляді Герба України. У День озонового шару минулого року на базі музею відбулася посвята нових вихованців та здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти міста Кам'янського в члени Всеукраїнської дитячої спілки «Екологічна варта», після чого було закладено вербову алею.

У 2024 році вихованці ДЕЦ мали нагоду взяти участь у Всеукраїнському фестивалі патріотичних дій, на якому було представлено волонтерську діяльність та конкурсну роботу з пошуку воєнних артефактів. Нагородою стало Гран-прі за збереження

національної ідентичності. У Всеукраїнському еколого-мистецькому фестивалі «Ленд-арт весна–2024» нова конкурсна робота «Відродження. Все буде Україна!», в якій також були представлені воєнні артефакти, знайдені під час пошукової роботи, теж здобула перемогу.

На базі музею щорічно проводиться підготовка з теоретичних питань команд Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). Співпраця з джурівцями допомагає поповнювати музей новими експонатами. Все це виховує у дітей та молоді почуття патріотизму, повагу до символів України, гордість за свою Батьківщину та любов до рідної землі, формує екологічну культуру.

Члени Ради музею є активними ініціаторами багатьох волонтерських акцій на допомогу ЗСУ. За зверненням БО БФ «Старе місто Луцьк», ГО «ДАУН СИНДРОМ» та Фонду розвитку і соціальної справедливості вони організували серед гуртківців та здобувачів освіти міста міську акцію зі збору каштанів «Каштани для ЗСУ». Іншими акціями, до яких була залучена молодь, стали акції зі збору вторинної сировини «Здай ворожу літературу – на макулатуру», «Ворогам буде кришка».

На базі музею гуртківці виготовляють поробки з природних матеріалів, які потім реалізують на міських благодійних ярмарках.

Загалом під час війни музей став центром, який зміцнює громаду міста, створює простір для інтерактивного спілкування дітей та їхніх родин, об'єднуючи навколо ідеї любові до природи та її захисту.

ПІДХОДИ ДО ОСВІТИ В ХХІ СТОЛІТТІ ТА ЇХ ІНТЕГРАЦІЯ В НАУКОВО-ОСВІТНЮ ПРОПОЗИЦІЮ МУЗЕЮ НАУКИ МАН

Дуброва Марія,

аспірант кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,

завідувач відділу розвитку центрів науки

Національного центру «Мала академія наук України»,

м. Київ

dubrova.mariia@man.gov.ua

Музеї та центри науки в сучасному світі є фундаментом альтернативної освіти. Саме такі простори, де дитина може проявити свою природну зацікавленість, креативність, мати право вибору та не бути оціненою, повертають чи пробуджують у молодих дослідниках бажання пізнавати нове.

Серед базових підходів до освітнього процесу наразі найпопулярнішими є: компетентнісний підхід, інноваційність, особистісно-орієнтований підхід, інтегрований підхід та креативність [1; 2]. Усі ці підходи активно реалізуються в процесі навчання в загальноосвітній школі, проте в різній мірі.

Компетентнісний підхід лежить в основі НУШ. Однією з функцій музеїв та центрів науки є урізноманітнення та доповнення шкільної програми. Відповідно, у науково-освітній пропозиції таких просторів домінує саме підхід розвитку компетентностей у дітей, а не набуття конкретних знань і вмінь.

Інноваційність найбільшою мірою проявляється у поєднанні та впровадженні новітніх методів роботи та методик викладання, пояснення явищ та понять.

На перший погляд особистісно-орієнтований підхід складно реалізувати при одиничному відвідуванні, точковому контакті інтерпретатора (педагога) з відвідувачем (дитиною). Проте сама концепція простору музею чи центру науки і є реалізацією

цього підходу на практиці. В Музеї науки МАН нема заданого маршруту відвідування. Кожен відвідувач індивідуально обирає свою траєкторію руху простором, орієнтуючись виключно на власні зацікавлення. Час дослідження експоната теж не лімітований, тому всі мають можливість проявити свій інтерес і зрозуміти сутність явища в тій мірі, в якій їм комфортно, провести дослід стільки разів, скільки вистачатиме бажання. Такий підхід до дослідження простору власне і допомагає зберігати інтерес до науки, підкріплювати й розвивати його в кожному відвідувачеві Музею науки МАН, адже зовсім не містить примусу і базується виключно на особистісних зацікавленнях.

Освітня пропозиція Музею науки МАН є міждисциплінарною та інтегрує інформацію з різних галузей знань до однієї освітньої програми. Так, під час наукового шоу, спільною темою «Хімія сніданку» поєднано явище поверхневого натягу (фізика), щільність матеріалів та рідин (матеріалознавство), абсорбція та десорбція (хімія). Така інтеграція допомагає не лише досягти вау-ефекту від дослідження наукових явищ, але і краще запам'ятати суть, адже в деяких дослідках відвідувачі можуть навіть брати активну участь.

Розвиток креативності є невід'ємною складовою кожної освітньої пропозиції Музею науки МАН. Чи то наукове шоу, чи інтерактивне освітнє заняття, чи майстерка, чи воркшоп, чи просто експерименти – завжди знайдеться місце для прояву фантазії та креативності виконавця. Наука дуже тісно пов'язана з творчістю та вигадками – тобто креативністю.

Підходи до освіти в XXI столітті направлені переважно на розвиток м'яких навичок, що допомагають нарощувати досвід та базові знання молоді. Значне розширення доступу до інформації провокує освітнє середовище до кардинальних змін у підходах або зміщення пріоритетів – і музеї та центри науки відіграють у цьому процесі провідну роль, адже є максимально адаптивними та відкритими до змін.

Використані джерела

1. Сучасні підходи і технології Нової української школи. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/school/method/88586/> (дата звернення: 15.01.2025).

2. Підходи до навчання. SKILLS. URL: <https://skills.kiev.ua/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8-%D0%B4%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F> (дата звернення: 15.01.2025).

**МУЗЕЙНІ ЗАХОДИ З ІНКЛЮЗІЇ
ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ.
НА ПРИКЛАДІ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО
ПОЛІТЕХНІЧНОГО МУЗЕЮ
ІМЕНІ БОРИСА ПАТОНА
З БО «КАРІТАС-КИЇВ», БО «БФ «ЯМАРІУПОЛЬ»**

Іванець Оксана,

молодший науковий співробітник
науково-дослідного відділу з історії
Київського політехнічного інституту
Державного політехнічного музею імені Бориса Патона
при КПІ ім. Ігоря Сікорського, м. Київ
ivanets.oksana29@gmail.com

Державний політехнічний музей імені Бориса Патона (ДПМ імені Бориса Патона) – це сучасний музей науки і техніки, який розташований на території Національного технічного університету України «КПІ ім. Ігоря Сікорського» у Києві. Його перейменували на честь видатного українського вченого і багаторічного президента Національної академії наук України Бориса Євгеновича Патона.

Музей покликаний популяризувати досягнення науки і техніки, зберігати інженерну спадщину України та знайомити відвідувачів із внеском українських учених і винахідників у світовий прогрес.

З вересня-жовтня 2024 року ДПМ імені Бориса Патона співпрацює з благодійним фондом «Карітас-Київ» та благодійним фондом «ЯМаріуполь».

Мета спільної діяльності – реалізувати освітні проекти для дітей, студентів і молоді, популяризуючи науку, техніку та історію.

У межах співпраці ДПМ імені Бориса Патона з БО «Карітас-Київ» та БО «БФ «ЯМаріуполь» проводили:

1. Екскурсії залами музею та його науково-дослідним відділом з історії авіації і космонавтики для різних вікових категорій (від 5 до 70 років).

2. Інтерактивні заняття для різних цільових груп.

3. Дитячі орієнтовані проекти та майстер-класи.

«Карітас-Київ» – це регіональний осередок міжнародної благодійної організації «Карітас», яка діє в Україні. Організація займається наданням гуманітарної допомоги, соціальною підтримкою та реалізацією благодійних програм для нужденних людей у Києві та прилеглих регіонах.

«ЯМаріуполь» – це гуманітарний проект, створений для підтримки жителів Маріуполя, які постраждали внаслідок війни. Цей центр допомагає маріупольцям, які були змушені евакуюватися, інтегруватися в нові громади та отримати необхідну підтримку.

Ось кілька способів, як ДПМ імені Бориса Патона допомагає внутрішньо переміщеним особам (ВПО):

1. Емоційна підтримка та реабілітація через культуру: відвідування музею стає емоційним відправником для людей, які пережили стрес чи тривогу. Організація безплатних екскурсій для людей ВПО надає соціальну підтримку.

2. Інтеграція людей і молоді: проведення майстер-класів або інтерактивних заходів для дітей із сімей переселенців або тих, хто постраждав від війни. Це допомагає отримати нові знання, зацікавитися наукою та технікою.

3. Професійна орієнтація та підтримка: організація лекцій, тренінгів чи курсів для дорослих із залученням партнерських організацій.

4. Інклюзивність і соціальна згуртованість: музей стає простором для інтеграції та згуртованості громад.

Інклюзія в діяльності Державного політехнічного музею імені Бориса Патона є важливим напрямом, що спрямований на забезпечення доступності музею для всіх категорій відвідувачів, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних чи соціальних можливостей. У навчальному посібнику «Інклюзивна освіта: покроково для педагогів» надано визначення:

«Інклюзія – це процес, що передбачає постійний пошук шляхів задоволення індивідуальних потреб усіх дітей» [1]. Вона спрямована на створення суспільства, де кожна людина може повноцінно реалізувати свій потенціал. Інклюзія – це крок до суспільства без бар'єрів, де кожна людина відчуває себе важливою і потрібною.

Музейна інклюзія як концепція виникла у відповідь на зміну соціальних уявлень про права людини, рівність і доступність. Вона стала результатом розвитку гуманітарних ідей та боротьби за права різних груп населення, включаючи людей з інвалідністю, на доступ до культури та освіти. У своїй роботі О. Міжна надає таке визначення: «Музейна інклюзія – це процес активного включення в соціальне життя всіх категорій громадян незалежно від їх фізичних чи ментальних особливостей» [2]. Музейна інклюзія сьогодні є невід'ємною частиною роботи багатьох культурних установ у світі, допомагаючи зробити культуру відкритою та доступною для всіх.

Цільові групи відвідування нашого музею від БО «Карітас-Київ» та БО «БФ «ЯМаріуполь»:

1. Люди з інвалідністю.
2. Самостійні люди похилого віку.
3. Внутрішньо-переміщені особи (ВПО).
4. Діти та підлітки з родин переселенців.
5. Діти та підлітки з малозабезпечених та кризових родин.

Інклюзія в технічному музеї – це створення умов для забезпечення доступності й залучення всіх категорій відвідувачів до науково-технічної спадщини, незалежно від їхніх фізичних, когнітивних або соціальних особливостей.

Основні аспекти музейної інклюзії в ДПМ імені Бориса Патона:

1. Доступність фізичного простору: забезпечення зручного входу та виходу для людей з обмеженою мобільністю. Створення залів для зручного пересування на візках. Наявність місця для сидіння під час огляду експозиції.

2. Сенсорна доступність: використання тактильних елементів експозиції – макетів, моделей, до яких можна доторкнутися.

3. Когнітивна доступність, адаптація текстів експозиції до різного рівня розуміння: спрощена мова, пояснення складних понять.

4. Соціальна інклюзія: проведення заходів, орієнтованих на людей із різними культурними та соціальними особливостями.

Інклюзія в технічному музеї не лише забезпечує доступність, а й сприяє популяризації науки, техніки та технологій серед широкої аудиторії. Інклюзивні заходи в ДПМ імені Бориса Патона спрямовані на залучення різноманітних аудиторій, забезпечення доступності та створення комфортних умов для всіх відвідувачів.

Соціально орієнтованими проектами для родин від БО «Карітас-Київ» та БО «БФ «ЯМаріуполь» керує завідувачка відділу науково-освітньої роботи Ольга Зайченко. Надаємо перелік музейних проектів, інтерактивних заходів, екскурсій з метою інклюзії та ресоціалізації в умовах війни (2024 р.), які були проведені науковими співробітниками ДПМ імені Бориса Патона для родин за підтримки БО «Карітас-Київ» та БО «БФ «ЯМаріуполь»:

1. Екскурсії залами музею та науково-дослідним відділом з історії авіації і космонавтики.

2. Запрошення на тимчасові та мінівиставки: «П'ять чаш. П'ять стихій», «Крізь шари часопростору», «ГЕРОЇ ПОРУЧ. Документальна фотографія Віталія Сокура», «#НаГрані», «На гостині у свята. Життєві історії ялинкових прикрас» тощо.

2. Міжінституційна акція «Німий дзвін миру» (відбулася 19 вересня 2024 р.), мета якої показати прагнення дітей до миру в Україні та в усьому світі, а також виховувати в молодого покоління почуття єдності, доброти, патріотизму та взаєморозуміння. Акція покликана нагадати суспільству та міжнародній спільноті про важливість збереження миру, особливо в контексті воєнних конфліктів.

3. World Space Week october 4-10: цей захід присвячений як історії космічних відкриттів, так і сучасним технологіям, досягненням космічної індустрії та майбутньому людства. У межах тижня космосу були проведені вікторини: «Що ти знаєш про космос?», «Як впливає зміна клімату на космос?».

4. Інтерактивні заняття: сучасний формат залучення відвідувачів до активного вивчення експозицій, історичних чи наукових тем. Такі заняття спрямовані на те, щоб зробити музейне навчання цікавим, практичним і доступним для різних вікових груп. Пропонуємо перелік проведених інтерактивних занять: «Підживись! Фізика лірика», «Тримаю хвилю», «Світло. Тінь. Проекція», «Історія японського дракона», «Напівпровідники на службі свята. Зустріч 1».

5. Музейні майстер-класи спрямовані на творчий розвиток, культурну освіту та залучення аудиторії до вивчення історії, науки чи традицій. Наведемо декілька назв проведених майстер-класів: «Моя вишиванка», «Японська паперова лялька», «Японський сувій – різновид давнього рукопису», «Вибійка», «Німий дзвін миру», «Голуб миру», «Лялька-мотанка – оберіг», «Розмалюємо японського дракона».

Інклюзивні музейні заходи гарантують, що люди з інвалідністю, діти, літні люди та інші групи мають можливість повноцінно долучитися до освітніх програм.

Основні причини важливості інклюзії в технічному музеї:

1. Рівність і доступність: музейна інклюзія дає змогу людям з інвалідністю та іншим групам отримати рівний доступ до експонатів, виставок та освітніх програм.

2. Підвищення інтересу до технічних наук: заохочення представників різних аудиторій, зокрема людей з обмеженими можливостями, до вивчення технічних дисциплін. Це формує інтерес до STEM-наук і сприяє майбутньому професійному розвитку.

3. Соціальна згуртованість: наш музей стає місцем взаємодії різних груп населення, створюючи платформу для спілкування, обміну ідеями та досвідом.

4. Освітня роль: інтерактивні та адаптовані експозиції допомагають людям з різним рівнем знань і можливостей краще розуміти складні технічні явища.

5. Позитивний імідж музею: музей, який впроваджує інклюзію, демонструє свою соціальну відповідальність та прогресивність.

6. Мотивація до змін: відвідувачі, які бачать, як музей впроваджує інтерактивні практики, розуміють важливість доступності у суспільстві загалом.

ДПМ імені Бориса Патона прагне стати відкритим і дружнім середовищем для всіх. Інклюзивні підходи допомагають музею залучати більше відвідувачів, а й сприяють інтеграції різних груп у науково-освітнє середовище. Такі зусилля є важливими для створення суспільства рівних можливостей та популяризації науки серед найширшої аудиторії.

ДПМ імені Бориса Патона демонструє важливість інклюзивності у сучасному культурному просторі. Завдяки ініціативам, спрямованим на забезпечення доступності для людей із різними потребами, музей стає не лише освітнім, а й соціально значущим центром. Інклюзивні заходи сприяють рівності, залученню широкого кола відвідувачів і створюють платформу для взаємодії, культурного обміну та розвитку громадянського суспільства.

Реалізація таких ініціатив є прикладом того, як культурні установи можуть бути адаптовані до сучасних викликів, що сприяє формуванню толерантного суспільства. ДПМ імені Бориса Патона доводить, що інклюзивність – це не тільки тренд, а невіддільна частина майбутнього освіти та культури.

Використані джерела

1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. *Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник*. Київ, 2023.
2. Міхно О. Інклюзія як напрям роботи Педагогічного музею України. *Art museum: минуле і сьогодення*. Зб. наук. статей. Вип. III. Чернігів. 2019. С. 53–57.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Зуєвич Оксана,

науковий співробітник
науково-організаційного відділу
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-6433-8615>
dvorko_o@ukr.net

Музейна педагогіка відіграє важливу роль у сучасному освітньому процесі середньої школи, забезпечуючи унікальну можливість поєднання навчання з вивченням культурної спадщини. Це поняття охоплює використання музейних ресурсів та методик для активізації навчального процесу, розвитку критичного мислення та формування культурної ідентичності учнів.

Музейна педагогіка – це педагогічний напрям, який зосереджений на використанні музеїв як освітнього середовища. Її ключовими елементами є взаємодія з експонатами, проведення інтерактивних екскурсій, використання віртуальних музейних турів та розробка навчальних матеріалів, що базуються на музейних колекціях. Музейна педагогіка створює умови для активного залучення учнів до освітнього процесу, розвиваючи їх критичне мислення, творчі здібності та здатність до співпраці.

На сьогодні музейну педагогіку активно використовують у середній школі як важливий інструмент навчально-виховного процесу. Здебільшого це відбувається через організацію екскурсій до історичних, природничих та художніх музеїв, де учні можуть безпосередньо ознайомитися з експонатами. Такий формат сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, оскільки він поєднує візуальні, аудіальні та практичні методи навчання. Крім того, багато шкіл створюють власні музейні

кімнати, де експонуються матеріали, що відображають історію місцевої громади або культурну спадщину регіону.

Іншою важливою практикою є проведення інтегрованих уроків на базі музеїв, коли вчителі використовують музейні експозиції як ілюстративний матеріал для пояснення певних тем. Наприклад, вивчення історії або мистецтва нерідко відбувається безпосередньо біля експонатів, що дає змогу учням зануритися у контекст епохи. Така практика значно збагачує освітній процес, роблячи його більш цікавим та ефективним.

Одним із ключових аспектів використання музейної педагогіки є шкільні музейні кімнати, які створюються у багатьох середніх навчальних закладах. Це допомагає учням ознайомитися з історією свого закладу, місцевої громади або навіть регіону через збережені артефакти, фотографії та документи. Вони не лише підсилюють навчальний процес, а й сприяють вихованню патріотизму та інтересу до історичної спадщини. Використання музейних кімнат також дає можливість для організації проектної діяльності, де учні беруть активну участь у створенні експозицій або дослідницьких проєктів.

Ще одним важливим напрямом є співпраця середніх шкіл зі спеціалізованими музеями – історичними, природничими чи художніми. Таке партнерство відкриває перед учнями можливість брати участь у тематичних виставках, інтерактивних екскурсіях та науково-пізнавальних заходах. Співпраця з музеями дає змогу інтегрувати їх ресурси у навчальні програми, що робить уроки більш наочними та практично орієнтованими. У результаті учні отримують глибші знання і формують зв'язок із реальним світом.

У межах співпраці шкіл та музеїв у багатьох регіонах України реалізовано низку успішних проєктів. Наприклад, у Львівській області було започатковано проєкт «Шкільний музей – освітній простір», у межах якого учні самостійно створювали музейні експозиції, присвячені історії свого краю. Ця ініціатива дала змогу школярам не лише поглибити знання з історії, а й набути навичок роботи з джерелами, планування проєктів та командної роботи.

Заслужує на увагу «Музей науки» Малої академії наук України (МАН), який розташований у Києві. Музей пропонує інтерактивні експозиції з фізики, хімії, біології та інших наук, де учні можуть взаємодіяти з експонатами, проводити експерименти та брати участь у майстер-класах. Використання цифрових технологій дає змогу забезпечити доступ до навчальних матеріалів навіть школам із віддалених регіонів.

У Дніпрі функціонує Дніпропетровський національний історичний музей імені Д. І. Яворницького, який пропонує віртуальні тури своїми експозиціями. Завдяки цифровим технологіям учні можуть ознайомитися з історією краю, досліджуючи унікальні артефакти та експонати музею.

Інтеграція музейних матеріалів у навчальні програми передбачає використання різних методів, які дають змогу ефективно залучити учнів до вивчення навчальних тем. Одним із найпоширеніших методів є тематичні уроки, які проводяться на основі музейних експонатів. Наприклад, уроки історії можуть включати аналіз історичних артефактів, а на уроках біології можуть використовуватися натуральні зразки з природничих музеїв. Це допомагає створити більш наочне уявлення про навчальний матеріал і стимулює пізнавальний інтерес.

Ще одним ефективним методом є організація інтерактивних майстер-класів і воркшопів у співпраці з музеями. Під час таких занять учні можуть вчитися працювати з музейними предметами, вивчати процеси реставрації або навіть створювати власні моделі експонатів. Така діяльність сприяє розвитку творчого мислення та практичних навичок.

Використання цифрових технологій також є важливим напрямом інтеграції музейних матеріалів. Наприклад, створення віртуальних турів дає змогу учням вивчати експонати дистанційно, а використання доповненої реальності на уроках дає можливість взаємодіяти з тривимірними моделями артефактів. Це забезпечує інноваційний підхід до навчання, роблячи його доступним і цікавим для сучасних школярів.

Музейна педагогіка надає широкі можливості для викладання різних шкільних дисциплін, особливо історії, мистецтва та природ-

ничих наук. Завдяки її методам учні можуть глибше зануритися в навчальний матеріал і зрозуміти його практичне застосування.

Уроки історії часто доповнюються екскурсіями до історичних музеїв, під час яких школярі мають змогу вивчати реальні артефакти, пов'язані з конкретними подіями чи періодами. Наприклад, у музеях Другої світової війни діти можуть побачити документи, фотографії чи особисті речі солдатів, що допомагає їм краще зрозуміти цей період. Також проводяться інтерактивні заняття, де школярі беруть участь у рольових іграх, відтворюючи історичні події.

На уроках мистецтва музейна педагогіка сприяє розвитку естетичного смаку та творчих здібностей учнів. Екскурсії до художніх музеїв дають змогу ознайомитися з роботами видатних митців, а також зрозуміти техніки та стилі різних епох. Часто такі уроки доповнюються практичними заняттями, наприклад, створенням реплік відомих творів або розробкою власних художніх проєктів під керівництвом викладачів і музейних працівників.

Природничі науки також вииграють від використання музейних матеріалів. У природничих музеях учні можуть досліджувати зразки рослин, тварин або мінералів. Наприклад, у межах занять із біології школярі можуть вивчати будову скелетів або моделі анатомії, що значно підвищує ефективність засвоєння навчального матеріалу. Уроки географії часто проводяться із використанням карт, макетів чи геологічних зразків із музейних колекцій.

Інші предмети, такі як література або іноземні мови, також можуть застосовувати елементи музейної педагогіки. Наприклад, вивчення творчості письменників може бути доповнено відвідуванням меморіальних музеїв, де представлені їхні особисті речі, рукописи чи інші матеріали. Це сприяє формуванню емоційного зв'язку з творчістю митців і глибшому розумінню їхнього внеску в культуру.

Отже, досвід використання музейної педагогіки в різних дисциплінах підтверджує її універсальність та ефективність у сучасному освітньому процесі. Завдяки інтеграції музейних матеріалів учні не лише здобувають знання, а й розвивають

креативність, критичне мислення та вміння працювати в команді.

Важливим інноваційним рішенням є впровадження віртуальних турів у рамках програми «Музей на відстані», яка дає змогу школярам із віддалених регіонів відвідувати музеї за допомогою цифрових технологій. Такий підхід забезпечує доступ до культурної спадщини навіть у найвіддаленіших куточках країни, роблячи освіту інклюзивною та сучасною.

Музейна педагогіка відкриває нові перспективи для модернізації сучасного освітнього процесу, зокрема у середній школі. Результати дослідження демонструють, що інтеграція музейних матеріалів у навчальні програми значно підвищує рівень зацікавленості учнів та їхні академічні досягнення. Використання реальних артефактів і сучасних технологій дає змогу зробити уроки більш інтерактивними, емоційно насиченими та практично орієнтованими.

Оцінка впливу музейної педагогіки підтвердила її значущість як інструменту для розвитку творчого потенціалу учнів. Завдяки участі у проєктній діяльності школярі вчать працювати в команді, аналізувати інформацію та знаходити інноваційні рішення. Водночас залучення вчителів до створення методичних рекомендацій забезпечує довготривалий ефект від впровадження музейної педагогіки в освіту.

Перспективи подальших досліджень у цій галузі пов'язані з вивченням ефективності використання цифрових музейних платформ, розробкою нових інтерактивних форматів уроків та створенням міждисциплінарних програм на основі елементів музейної педагогіки. Особливо актуальним є питання залучення шкіл із віддалених регіонів до використання віртуальних музеїв, що забезпечить доступність до культурної спадщини для широкого кола учнів. Подальше дослідження цієї тематики уможливить розширення можливостей музейної педагогіки та зробить її важливим складником сучасної освіти.

Використані джерела

1. *Музейна педагогіка в науковій освіті: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 листопада*

- 2021 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. Ч. 1.
2. *Музейна педагогіка в науковій освіті: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 1–2 грудня 2022 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2022.
 3. *Музейна педагогіка в науковій освіті: освітні втрати в умовах війни : збірник матеріалів доповідей учасників Міжнародного круглого столу*, м. Київ, 8 червня 2023 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. – Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2023.
 4. *Реалізація STEM-підходу в освітньому середовищі інтерактивного музею науки : методичні рекомендації* / І. А. Сліпухіна, Я. В. Савченко. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. РУКОПИС
 5. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали П'ятої науково-практичної конференції (28–29 вересня 2017 р.)* / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ, 2017.
 6. *Використання елементів музейної педагогіки в навчально-виховній роботі загальноосвітніх навчальних закладів*. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3407/1/O_Moskalenko_KK_1-2_UKKUBG.pdf
 7. *Проект «Віртуальний музей – Новітні технології музейних експозицій»*. URL: academy-malig.info.
 8. Дзюбак С. «Музейні уроки та музейна методична робота учнів як інноваційна методика навчально-виховного процесу на уроках історії». URL: 279.kiev.ua.
 9. *Музейна педагогіка в науковій освіті: збірник тез доповідей учасників І Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 28 листопада 2019 р., м. Київ – Біла Церква: Видавництво «Авторитет» ФОП Курбанова Ю. В., 2019.
 10. Земан І. «Проектна діяльність «музей – школа» в реаліях сучасної освіти». Цифровий репозитарій Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, 2021.
 11. *Музейна справа у закладах освіти. Методичні рекомендації* / укладач О. М. Вагеннік. Запоріжжя, 2020.
 12. Філіпчук Н.О. *Становлення і розвиток педагогічно-просвітницької діяльності музеїв України (кінець XIX – початок XXI століття)*. URL: http://ipood.com.ua/data/avtoreferaty_i_dysertatsii/2020/FILIPCHUK_diserr_com_pas.pdf.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРАКТИЦІ КЗ «СЛАВУТСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ»

Макогончук Олена,

молодший науковий співробітник,
КЗ «Славутський історичний музей»,
м. Славута, Хмельницька область
lena.makogonchuk@gmail.com

Завданням кожної музейної установи є вивчення, збереження та використання пам'яток історії, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної та світової історико-культурної спадщини. І, мабуть, одним із найважливіших завдань, які постають перед музеєм, є виховання в громадян молодшого покоління основ патріотизму, толерантності, історичної, культурної та духовної ідентифікації.

Музейна установа як скарбниця, яка зберігає, впорядковує та поширює певні відомості, застосовує різні методики та техніки культурної просвіти та навчання з використанням багатьох супроводжуючих тематичних матеріалів. Так, поєднання різних форм подачі інформації та донесення її до реципієнта (музейного відвідувача) називаємо сьогодні музейною педагогікою. І як стверджує доктор педагогічних наук, професор Олег Топузов, «саме музейна педагогіка стає універсальним засобом як здобування нових знань, так і формування пізнавального інтересу у сфері академічної, неформальної та інформальної освіти, виховання та організації дозвілля різних вікових груп із активним залученням родини та громади» [4, с. 12].

Виникнення музейної педагогіки зумовлене культурно-освітньою діяльністю музеїв. Окрім збереження історії, автентичних артефактів, культурних і духовних цінностей, постала потреба в їх популяризації та донесенні до широкого загалу.

У межах популяризації музейного надбання одним із важливих завдань музеїв є застосування диференційованого підходу до різних категорій відвідувачів.

Основна увага в музейній педагогіці зосереджена на дитячій та підлітковій аудиторії. Дітей, особливо молодшого віку, музеї приваблюють своєю предметністю, реальністю і конкретикою буття. Адже саме музей може служити місцем зустрічі та діалогу різних поколінь, де чітко проілюстровано підходи до проблем, пов'язаних із вибором добра або зла, мудрості або безумства, істини чи брехні, дії або неробства [3, с. 49].

Музей, що знаходиться на півночі Хмельниччини, розповідає історію мальовничого Славутського краю: фактаж, спостереження, дослідження, історичний аналіз, спогади очевидців подій різних історичних періодів, речі вжитку та побуту наших предків, археологічні та палеонтологічні знахідки. Відтак основою діяльності КЗ «Славутський історичний музей» постає збереження автентичності історії, відтворення її первісного вигляду.

Щороку, починаючи від 1985-го, музей відвідує велика кількість людей. В середньому це близько 4 тис. осіб. Серед них – поціновувачі історії рідного краю, гості міста, ті, хто цікавиться історією сусідніх міст або й навіть країн. Від 2014 року левовою часткою відвідувачів музею є учасники АТО/ООС.

Разом із популяризацією музейного зібрання КЗ «Славутський історичний музей» практикує й успішно використовує різноманітні методики навчання, просвіти, культурного і духовного збагачення. Це мультимедійність, наочність, інформативні чи ілюстровані картки. Все це, поодиночі чи об'єднане у єдиний механізм, дає цілісне уявлення про минуле життя, робить акцент на важливості історичної ідентифікації та на збереженні генетичного коду нації.

Культурно-освітня діяльність КЗ «Славутський історичний музей» полягає здебільшого у проведенні тематичних заходів та уроків, зустрічей, лекцій, бесід. У своїй діяльності використовуємо базу лекційних матеріалів з будь-якої історичної тематики, що висвітлює історію рідного краю [2].

Серед тематичних виокремлюємо патріотично-виховні заходи, що допомагають у формуванні основ щирості, моральності, а також – уроки історії, які вчать не забувати минуле, аналізувати його та не повторювати помилок у майбутньому. Також у музеї часто організовуємо зустрічі з очевидцями подій, адже розповідь із перших уст допомагає глибше зрозуміти суть події, перипетії її розвитку та отримати власний емоційний досвід. Інформаційна лекція слугує основою для подальших роздумів, оскільки формує базові історичні знання. Що ж до музейної бесіди, то вона передбачає постійний діалог, роздуми над отриманим матеріалом, обговорення запитань і можливих наслідків згаданих подій.

Дуже дієвим у практиці музею та легким для сприйняття відвідувачами став метод подачі інформації з поєднанням локаційної її складової. Це так звані виїзні чи піші екскурсії. За межами закладу відбувається розширення і меж сприйняття музейної розповіді. Огляд місця певної історичної події, відчуття його енергетики також роблять величезний вклад у розповідь.

Текст для кожного заходу обов'язково пишемо з урахуванням інтересів, вікової категорії чи контингенту аудиторії. Використовуємо зрозумілу та необтяжливу лексику.

Дуже цікавим доповненням роботи у музеї стало проведення історико-краєзнавчого курсу для слухачів Університету III віку. Організація та проведення заходів для громадян поважного віку мають свої особливості та відрізняються методами підготовки та подачі інформації. Окрім подачі основного лекційного матеріалу, проводиться обговорення сучасності та минулого, пошук схожих і кардинально відмінних рис, порівняння життя в минулому з реаліями сучасності, а також із розвитком інновацій, технологій та інформаційного впливу.

Станом на сьогоднішній день під час музейних заходів КЗ «Славутський історичний музей» успішно впроваджує принципи поєднання поданої інформації з наочністю, зворотним зв'язком та отриманими відвідувачами знаннями. Це і є той вид музейної педагогіки, який дає змогу широко пропагувати музейні зібрання та прививати любов молоді до рідного краю.

Зберігаючи надбання та досягнення людства, ми зберігаємо нашу історичну ідентичність та історичний код, притаманний лише українцям.

Застосовуючи в своїй діяльності різні методики для поширення та донесення інформації до відвідувача, успішно користуємось усіма перевагами музейної педагогіки – науки, що займається вивченням особливостей сприйняття людиною інформації і шукає найкращі способи передачі інформації із залученням всіх рівнів чуттів людини, щоб максимально передати зміст [1].

Використані джерела

1. Гончарук Т. *Що таке музейна педагогіка. Досвід Німеччини*. URL: <http://www.gurt.org.ua/blogs/Тетяна%20Гончарук/1300/>
2. *Інформаційна база для лекційних матеріалів: фонди КЗ «Славутський історичний музей»*.
3. Кардаш Н. В. Музейна педагогіка: ретроспективний аналіз / Н. В. Кардаш. *Наукові записки* [Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова]. Серія: Педагогічні та історичні науки. 2015. Вип.125. С.46-58.
4. *Музейна педагогіка в науковій освіті. Збірник тез доповідей учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Київ, 28 листопада 2010 р.). Біла Церква. 2019.

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ

Наровлянський Олександр,

кандидат педагогічних наук,

заступник директора,

Український державний центр національно-патріотичного
виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді,

м. Київ, al_dan@ukr.net

Важливим завданням сучасної української освіти є патріотичне виховання молоді. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 р. № 527, передбачає збільшення кількості здобувачів освіти, які здійснюють екскурсії, подорожі, походи як один з індикаторів ефективності національно-патріотичного виховання в системі освіти України [3]. Заходами щодо реалізації цієї концепції передбачено, зокрема, сприяння екскурсійній діяльності здобувачів освіти (поїздки-обміни учнівських груп, відвідування визначних історичних місць, ознайомлення з пам'ятками української історії та культури різних регіонів України), проведення екскурсій, походів, подорожей тощо з відвідуванням місць історичної та культурної спадщини.

Зкладами освіти України попри складності воєнного часу проводиться чимало екскурсій. Так, за наданими обласними центрами дитячого туризму і краєзнавства відомостями (вони, радше є неповними щодо екскурсій, що проводяться закладами загальної середньої освіти) у 2023 році було проведено 17439 екскурсій (340503 учасників) [2].

Протягом травня – червня 2024 року нами з використанням Гугл-форм було проведено опитування учнів загальноосвітніх шкіл «Екскурсії у середній школі України: погляд учнів». В опитуванні взяв участь 671 учень з 10 областей України та м. Києва. Як свідчать результати опитування, музеї є найбільш

поширеним об'єктом освітніх екскурсій. 52,6 % учасників опитування вказали, що вони брали участь у екскурсіях в музеї, 49 % – на природні об'єкти (ліси, гори, луки, яри, водоспади, печери тощо), 44,3 % – на історичні об'єкти (меморіальні комплекси, пам'ятні історичні місця тощо), 19,8 % – на культові об'єкти (церкви, монастирі), 18 % – на промислові, сільськогосподарські підприємства та у державні установи.

Музейні екскурсії можуть бути успішними та ефективними за умови належної підготовки та проведення. З одного боку, це може бути реалізовано завдяки підготовці та проведенню екскурсії самим учителем. Такий варіант передбачає завчасне ознайомлення вчителя з експозицією, однак суперечить вимогам багатьох музеїв, які прямо забороняють проведення екскурсій стороннім особам (крім працівників музею).

Іншим варіантом є підготовка музеями спеціальних освітніх програм, що розробляються з урахуванням навчальних програм та ураховують вікові особливості дітей. У багатьох музеях Європи існують програми для дітей різного віку. Прикладом можуть бути освітні програми Сілезького музею (м. Катовіце, Польща) [14], інформаційного центру парламенту Австрії (м. Відень) [15], Ризького мотормузею (м. Рига, Латвія) [16], музею фірми «Шкода» (м. Млада Болеслав, Чехія) [17], Національного технічного музею Хорватії (м. Загреб), Національного музею Фінляндії (м. Хельсінкі), з якими ми мали можливість ознайомитися особисто. В окремих музеях розроблено спеціальні навчальні матеріали для проведення музейних уроків, зокрема у музеї «Шкоди» розроблено робочі листи для учнів різного віку, що зорієнтовані на активізацію сприйняття учнями музейного матеріалу, у Сілезькому музеї частину навчальних матеріалів для освітніх заходів перекладено українською мовою для проведення занять за участі дітей – вимушених переселенців, які навчаються у школах Польщі.

На жаль, в Україні ця діяльність музеїв ще не стала загальноновизнаною. Нами було проведено аналіз сайтів низки музеїв України. На сайтах Національного заповідника «Києва-Печерська лавра», Національного музею народної архітектури та по-

буту України, Національного музею декоративного мистецтва України, Національного художнього музею, Державного музею авіації, Шевченківського національного заповідника (м. Канів), Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника, Національного музею-садиби М. І. Пирогова (м. Вінниця) тощо взагалі не представлені реальні освітні програми. На сайті Національного історичного музею є спеціальна вкладка «Освітні та творчі програми», на якій вміщено інформацію про проведення театралізованих екскурсій, майстер-класів, віртуальних екскурсій, квестів, однак відсутня інформація про їх зміст, вікову спрямованість, зв'язок зі шкільними програмами. Також музей пропонує заняття для допомоги в підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання як очно, так і онлайн. На нашу думку, останній вид роботи навряд чи притаманний музею.

Низку освітніх програм представлено на сайтах Національного заповідника «Софія Київська» [7], Національного музею Тараса Шевченка [12], Національного музею Голодомору [9]. На сайтах цих музеїв міститься інформація про зміст пропонувананих освітніх заходів, а також вікова градація пропонувананих екскурсій. Музей Голодомору також пропонує онлайн екскурсії для школярів. У низці музеїв передбачено проведення інтерактивних екскурсій. Сайт Національного музею «Україна у Великій Вітчизняній війні» містить сторінку «Прогноз», де можна ознайомитися з інформацією про музейні освітні проекти, однак їх характер переважно виховний та розвивальний [10].

Національний військово-історичний музей України пропонує базові та розширені музейні заняття для ознайомлення учнів зі стрілецькою зброєю [5]. У розділі «Масово-освітня робота» сайту національного історико-культурного заповідника «Чигирин» міститься інформація про екскурсії, розроблені для різних вікових груп учнів, однак вони не мають прямого зв'язку із навчальними програмами зі шкільних предметів [6]. Меморіальний музей Івана Франка у Львові розробив низку театралізованих екскурсій для дітей різного віку, однак вони

також недостатньо ураховують вимоги шкільної програми, мають надто «розтягнуту» вікову орієнтацію [4].

Один з найкращих освітніх розділів містить сторінка Національного музею космонавтики ім. С. П. Корольова (м. Житомир). На ньому представлені освітні екскурсії, зокрема «Космічна біологія» (розділ «Ботаніка») для учнів 4–7 класів; «Космічна англійська» (тема «Space Vocabulary») для учнів 3 класів; «Космічна математика» (теми: таблиця множення, дробы, відсотки) для учнів 6–7 класів; «Астрономія» (тема «Сонячна система») для учнів 1–4 класів. Як зазначено на сайті музею, «ми розробили інтегровані уроки, щоб показати зв'язок космонавтики зі шкільними предметами. Під час уроку ми повторимо вивчений у школі матеріал, поділимося лайфхаками для полегшення навчання, побачимо тематичні відео, познайомимося з експонатами і проведемо захоплюючі експерименти» [11]. На нашу думку, назва «інтегровані уроки» з точки зору дидактики використана у цьому випадку неправильно, що свідчить про недостатній рівень педагогічної підготовки працівників музею. Водночас ні в якому разі не знижує цінність намагання музейників співпрацювати зі школою.

На сайті Дніпропетровського національного історичного музею (м. Дніпро) міститься окрема сторінка «Музей – школі» з підрозділами «Історичний музей – школі», «Літературний музей – школі», «Меморіальний будинок – школі». Серед пропонує для дітей заходів – тематичні екскурсії, інтерактивні та музейні заняття, настільні історичні ігри тощо [1].

Не завжди освітні програми достатньо висвітлені на сайтах музеїв. Так, на сайті Національного музею «Чорнобиль» не міститься жодної інформації про освітні програми [8]. Водночас нами виявлено публікації, що свідчать про проведення таких програм музеєм [13].

Отже, освітня діяльність здійснюється далеко не всіма музеями України, а навіть ті, що її здійснюють, працюють на недостатньому рівні. Можливості навіть найкращих та найвідоміших музеїв України, експозиції яких безпосередньо пов'язані з матеріалом шкільних навчальних програм з історії, української

літератури, географії недостатньо використовуються в освіті. На нашу думку, важливим недоліком пропонованих музейних освітніх заходів є їх недостатня орієнтація на діючі навчальні програми зі шкільних предметів. У багатьох випадках не визначаються чи недостатньо чітко визначені вікові категорії, на які орієнтовані освітні заходи. Іноді в описі освітніх заходів містяться дидактичні неточності. Це свідчить про неповну реалізацію освітнього потенціалу вітчизняних музеїв та необхідність розвитку цього напрямку.

Список використаних джерел

1. Дніпропетровський національний історичний музей. URL: <https://www.museum.dp.ua/uk/>
2. Інформація про стан національно-патріотичного виховання та туристсько-краєзнавчої роботи у 2023 р. УДЦНПВКТУМ. 2024.
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22?find=1&text=%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81#n12>
4. Меморіальний музей І. Франка Львові. URL: <https://dimfranka.lviv.ua/>
5. Національний військово-історичний музей. URL: <https://nvimu.com.ua/>
6. Національний історико-культурний заповідник «Чигирин». URL: <http://www.chigirinzapovidnyk.org.ua/>
7. Національний музей «Софія Київська». URL: <https://st-sophia.org.ua/uk/novini/sofijskij-muzej-zminyuye-rezhim-roboti/>
8. Національний музей «Чорнобиль». URL: <https://chornobyl-museum.kyiv.ua/>
9. Національний музей Голодомору. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/>
10. Національний музей історії України у Другій світовій війні. URL: <https://warmuseum.kyiv.ua/>
11. Національний музей космонавтики ім. С. П. Корольова. URL: <https://cosmosmuseum.info/integrovani-uroki/>
12. Національний музей Т.Г. Шевченка. URL: <https://museumshevchenko.org.ua/>
13. Новосельський А.М. Королевська Г.В. Методико-педагогічна ідея гри-вікторини «На повну потужність» у Національному музеї «Чорнобиль». Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали 12-ї науково-практичної конференції (25-26.08.2024). С. 44-46.
14. Muzeum Śląski. URL: <https://muzeumslaskie.pl/edukacja/>

15. *Parlament Österreich*. URL: <https://www.parlament.gv.at/kinder-jugendliche>
16. *Rīgas Motormuzeju*. URL: <https://www.motormuzejs.lv/index.php/2015-06-03-08-05-28/tehnika-un-zinatne>
17. *Škoda Muzeum*. URL: file:///C:/Users/al_da/Downloads/sk-muzeum-praclist-ZS-1-2.pdf

ОСОБЛИВОСТІ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В КОНТЕКСТІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА ДЛЯ УЧНІВ 8–11 КЛАСІВ

Нестеренко Наталія,

заступник директора з навчально-методичної роботи,

вчитель зарубіжної літератури та мистецтва

Комунального закладу освіти

«Українсько-Американський ліцей»

Дніпровської міської ради,

м. Дніпро

nesterenkonatalya18@gmail.com

Музейна педагогіка як один із перспективних напрямів сучасної педагогіки в умовах змішаного навчання продемонструвала унікальні можливості поєднання традиційних форм навчання з інноваційними. Це сприяє досягненню більш високих результатів у розвитку учнів. На думку науковців (Г. Вішина, О. Січкарук та інших), музейна педагогіка є одним із ефективних засобів формування соціально активної особистості, стимулює її творчу активність та сприяє інтелектуальному розвитку [5]. Згідно з Законом України «Про музеї та музейну справу» (1995 р.), музеї як культурно-освітні та науково-дослідні заклади призначені не тільки для вивчення, збереження й використання пам'яток матеріальної та духовної культури, а й для залучення громадян до надбань національної та світової історико-культурної спадщини [1].

Музейна педагогіка в контексті змішаного навчання спрямована на особистісний художньо-естетичний розвиток учнів, формування їхнього світогляду та компетенцій у сфері мистецтва і культури. Основною метою є стимулювання потреби у творчій самореалізації та духовному саморозвитку через засвоєння цінностей української та світової культурно-мистецької спадщини. Інтеграція музейної педагогіки у змішане навчання

уможливило розвиток ціннісно-смыслових та загальнокультурних, педагогічних, когнітивних і знаннєвих компетентностей завдяки використанню цифрових і традиційних інструментів.

Впровадження змішаного навчання передбачає, що уроки мистецтва з елементами музейної педагогіки сприятимуть формуванню свідомого художньо-естетичного ставлення до мистецтва. Уроки з використанням ресурсів як фізичних, так і віртуальних музеїв мають забезпечувати учням почуття успіху та особистої значущості в культурно-мистецькій сфері. Також колаборація змішаного навчання та музейної педагогіки дала змогу модернізувати та зробити більш ефективними, а головне – більш цікавими для молоді багато видів робіт. Наведемо приклади видів робіт, які були реалізовані або осучаснені завдяки інтеграції змішаного навчання та музейної педагогіки під час освітнього процесу в 8–11 класах Українсько-Американського ліцею м. Дніпра.

У контексті змішаного навчання з використанням елементів музейної педагогіки набуває нового значення така ефективна технологія, як проєктна діяльність. За словами Л. Масол, саме проєктна діяльність створює на уроках мистецтва умови для формування творчої атмосфери, самостійного пошуку інформації, проведення досліджень та реалізації власних ідей [2]. А використання можливостей музейної педагогіки дає змогу учням не лише вивчати мистецтво, а й активно взаємодіяти з його джерелами.

Отже, проєкт «Artifact: енциклопедія геніальних творів». Протягом чотирьох років навчання в ліцеї учні досліджують найвідоміші твори живопису, архітектури та скульптури, створюючи власні енциклопедії. Робота здійснюється за планом:

1. Творча біографія автора (художника, скульптора, архітектора).
2. Назва шедевра та місце, де можна ознайомитися з оригіналом.
3. Зміст сюжету / легенда / особливості архітектурного стилю.
4. Цікаві факти (за бажанням).

У процесі створення енциклопедії учні активно використовують онлайн-ресурси світових музеїв для детального вивчення

мистецьких творів, занурюються в їхню історію, а через 3D-тури учні вивчають архітектурні пам'ятки та скульптури в деталях. Зміст енциклопедії збагачується паралельно з вивченням відповідних епох на уроках мистецтва. Проект сприяє формуванню міжкультурної компетентності й дає змогу інтегрувати навчання з дозвіллям.

У контексті синергії змішаного навчання та музейної педагогіки став можливим проект зі створення віртуального музею «Мистецький портал: Віртуальний музей покоління Z». Завдяки ресурсу <https://www.supercoloring.com/> ліцеїсти перетворюють відомі художні твори на унікальні інтерпретації, аналізуючи оригінали й досліджуючи їхню історію. Результатом цієї роботи є створення віртуального музею, у якому експонуються як оригінали творів, так і авторські роботи учнів. Проект не лише розширив межі традиційного навчання, а й продемонстрував, як музейна педагогіка у поєднанні з цифровими технологіями може стати ефективним способом інтеграції мистецтва у сучасний навчальний процес.

Наступний вид проектної діяльності – «Мистецький тізер», мета якого зацікавити однокласників у дослідженні творчості художника, архітектора, скульптора чи іншого представника культури через інтерактивну презентацію. Під час реалізації цього проекту учень створює рекламний постер, який відображає:

- цікаві факти про епоху чи її представника;
- художні особливості мистецького твору;
- ключові аспекти творчості, але головне – без зазначення конкретних імен чи прізвищ.

Матеріали постерів базуються на колекціях цифрових музеїв, архівів та віртуальних бібліотек, що дає можливість більше дізнатися про мистецькі твори. Учні включають до своїх постерів зображення експонатів або фрагментів експонатів із цифрових колекцій музеїв світу. Під час презентації клас має впізнати витвір мистецтва, про який йдеться, що перетворює захист на цікаву та інтерактивну діяльність. Цей вид діяльності розвиває навички XXI століття: комунікацію, креативність і критичне мислення.

Завдяки платформі Google Arts & Culture учні можуть взаємодіяти з культурною спадщиною новими способами. Наприклад, використання функції Selfie Camera дає змогу знайти свого «двійника» серед портретів у музеях усього світу, що не лише додає веселощів, а й викликає зацікавленість до мистецтва. У контексті музейної педагогіки цей інструмент стає чудовим засобом для дослідження сукупності різних чинників, необхідних для контексту створення портрету. Крім того, на основі таких портретів можна організувати виставку «Дзеркало мистецтва», де будуть представлені знайдені «двійники» учнів разом із короткими інформаційними описами цих творів. Така виставка стане яскравим елементом музейної педагогіки, дасть змогу продемонструвати творчі результати роботи учнів та викликати інтерес у всієї ліцейської / шкільної спільноти. Отже, Selfie Camera стає унікальним інструментом, який об'єднує традиційні підходи музейної педагогіки з інтерактивними технологіями, роблячи навчання не лише пізнавальним, але й цікавим для сучасного покоління.

Отже, музейна педагогіка у поєднанні зі змішаним навчанням створює платформу, на якій традиції й інновації гармонійно поєднуються. Це допомагає учням глибше розуміти світ мистецтва й культури, формувати багатогранну особистість, підтримувати інтерес до самопізнання та творчого розвитку. Такий підхід є яскравим прикладом того, як застосування сучасних технологій в освітньому процесі може вдихнути нове життя у традиційні методи, зробивши їх релевантними і надихаючими для сучасної молоді. Тому музейна педагогіка стає важливим інструментом виховання свідомих, творчих, культурно обізнаних особистостей, здатних цінувати культурну спадщину та активно створювати майбутнє.

Використані джерела

1. Закон України «Про музеї та музейну справу», 1995. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/176685__587128
2. Мистецтво. 5-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

3. *Музейна педагогіка в науковій освіті: монографія*. URL: <https://undip.org.ua/library/muzeyna-pedahohika-v-naukoviy-osviti-monohrafiia/>
4. Невмержицька О. *Музейна педагогіка: до визначення поняття*. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/67_2023/part_1/54.pdf
5. Січкарук О. *Інтерактивні методи навчання у вищій школі* URL: https://www.researchgate.net/publication/352778328_Vikoristanna_interaktivnih_metodiv_navcanna_pid_cas_provedenna_zanat_z_civilnogo_prava_ta_procesu

ВИВЧЕННЯ МЕТОДИК І ПІДХОДІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ РЕСУРСІВ У ФОРМУВАННІ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА МЕДІАКОМПЕТЕНЦІЙ ШКОЛЯРІВ У ЦЕНТРАХ НАУКИ

Пащенко Станіслав,

фахівець відділу міжнародних освітніх проєктів

Національного центру

«Мала академія наук України»,

м. Київ

stanislav.pashchenko@man.gov.ua

Сьогодні перед освітою в Україні постала велика кількість проблем, спричинених війною, що призвело до значних освітніх втрат серед учнівської молоді. Часті переривання традиційного навчального процесу, обмеження доступу до ресурсів і постійний психологічний тиск вимагають адаптації освітньої системи до реалій сьогодення. У контексті зазначених проблем центри науки можуть стати не лише осередками популяризації науки, а й ефективними платформами для компенсаторної освіти, здатними сприяти формуванню ключових компетенцій у школярів.

Наразі однією з найбільш актуальних компетенцій є цифрова грамотність, яка поряд із медіакомпетенціями забезпечує адаптацію школярів до цифрового середовища, розвиток критичного мислення та здатність до аналізу інформації. Використання мультимедійних ресурсів у музеях науки відкриває нові можливості для інтерактивного навчання, створення безпечного простору для самореалізації учнів і подолання освітніх втрат.

Метою цього дослідження є аналіз методик і підходів до використання мультимедійних технологій у музеях науки України для формування цифрової грамотності та медіакомпетенцій школярів. У роботі також розглядаються можливості інтеграції

таких ресурсів у музейну педагогіку як інструмент подолання освітніх втрат і підтримки інтелектуального розвитку учнів в умовах війни.

Сьогодні ніхто в світі не сумнівається в важливості цифрової грамотності та медіакомпетенцій, а використання мультимедійних ресурсів стає обов'язковим в освітньому процесі.

Сучасні музеї науки здебільшого обладнані великою кількістю мультимедійних засобів (це експонати, інтерактивні планшети), які можуть бути гарним доповненням у розвитку медіакомпетенції школярів. Так, наприклад, у світових центрах науки є інтерактивні експонати, які дають змогу вивчити нові дисципліни (приміром, іноземну мову на початковому рівні). Такі інтерактивні засоби сприяють залученню дітей до навчання, роблять його більш захопливим і доступним. Завдяки симуляціям, завданням в ігровій формі та візуалізації складних процесів учні мають змогу краще зрозуміти фізичні, хімічні, біологічні явища тощо. Наприклад, у Музеї науки в м. Київ знаходяться два експонати «інтерактивний стіл», за допомогою яких відвідувачі мають змогу самотужки дослідити різні живі організми та матеріали. Окрім цього, інтерактивні експонати надають можливість учням проводити експерименти самостійно, що стимулює розвиток критичного мислення, креативності та інтересу до науки. Такий підхід також створює простір для співпраці, коли діти можуть працювати в групах, обговорювати свої відкриття та ділитися ідеями. Сучасні центри науки стають не лише місцем для отримання знань, а й важливим інструментом у формуванні навичок, необхідних для успішного освітнього процесу.

Гарним прикладом може слугувати португальська *Ciência Viva*, до мережі якої входять 22 наукові центри з інтерактивним обладнанням та 897 клубів, де школярі можуть познайомитись з наукою, використовуючи сучасні мультимедійні ресурси. Згідно з інформацією, поданою на сайті, до *Ciência Viva* з моменту її запуску в 1996 році доєдналось більше 720000 учнів [2]. Що дуже позитивно вплинуло на загальний рівень цифрової грамотності та медіакомпетенцій школярів. Завдяки постійно

оновлюваній програмі навчання та матеріальному забезпеченню школярі мали доступ до нових технологій.

Позитивну роль відіграли також центри науки в Португалії, які зазнали значного реформування за ці роки. Було неодноразово оновлено експозицію, щоб вона відповідала сучасності.

Інтерактивні мультимедійні експозиції дають змогу школярам освоювати технології, що сприяють розвитку їхньої цифрової грамотності. Наприклад, використання систем VR чи AR не тільки позитивно впливає на навчальний процес, а й дає змогу учнівській молоді отримати практичний досвід взаємодії із сучасними технологіями. Вони можуть краще зрозуміти, як функціонують цифрові ресурси, та дослідити шляхи інтеграції таких технологій у різні сфери. Завдяки участі в освітніх програмах у центрах науки школярі опановують навички створення цифрового контенту [1].

Важливою перевагою долучення центрів науки до освітнього процесу є можливість здобути знання: наприклад, як створювати мультимедійні презентації, працювати з 3D-моделями, аналізувати дані експерименту. Такі заняття розвивають творче мислення та практичні навички роботи в цифровому середовищі. Крім того, робота з мультимедійними ресурсами в центрах науки вчить учнів критично оцінювати інформацію: приміром, використання інтерактивних додатків і симуляцій вимагає вміння знаходити помилки або неточності, аналізувати надані дані і робити висновки для подолання проблем, що виникли під час уроку. Що, в свою чергу, вкрай позитивно впливає на розвиток навичок критичного мислення.

Ще однією вагомою перевагою може бути залученість одразу кількох учнів. Оскільки деякі завдання в центрах науки передбачають командну роботу, розподіл ролей та подальше обговорення результатів, це значно поліпшує навички роботи в команді.

Отже, центри науки не лише надають доступ до сучасних технологій, а й створюють освітнє середовище, де учні вчаться ефективно працювати з цифровими ресурсами, критично оцінювати інформацію, застосовувати свої знання на практиці,

розвивають навички роботи з мультимедійними засобами. Це сприяє розвитку цифрової грамотності та медіакомпетентності, необхідних для сучасного суспільства.

Використані джерела

1. *Концепція впровадження медіа-освіти в Україні (нова редакція). Схвалено постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 27 квітня 2016 року.* URL: http://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/ (дата звернення 30.11.2024).
2. *Ciência Viva.* URL: <https://www.cienciaviva.pt/en/> (дата звернення 30.11.2024)

ТРАДИЦІЇ ЖИВІ, КОЛИ ВОНИ ВЖИВАНІ

Подольчак Тетяна,

директор,

Народний історико-краєзнавчий музей ім. М. А. Занудька,

м. Покров, Дніпропетровська область

podolchaktanya@gmail.com

Традиції в Україні цікаві й самобутні, але при всьому дуже різноманітні і поширені! І що цікаво – наша молодь із задоволенням їх дотримується. Підтвердження цьому є заходи, які проходять у нашому музеї. Їх проведення ми плануємо згідно з Календарем свят та обрядів, які поділяються на чотири основних цикли: зимовий, весняний, літній та осінній.

Зимовий цикл народної календарної обрядовості ми починаємо з 30 листопада. Цього дня ми вшановуємо Андрія Первозваного. Вже традиційно «на Андрія» наш заклад перетворюється на осередок, де оживають українські звичаї. Ми до дрібниць намагаємося відтворити свято, приділяючи увагу кожній деталі, символіці, що складається у неперевершене дійство, яке об'єднує декілька поколінь покровчан. Цьогоріч спільно з колегами з мистецьких шкіл створили незабутню атмосферу з автентичним забарвленням, сповнену радістю та вірою, надією та любов'ю. Історія свята оживала у старовинних обрядах, піснях, іграх, жартах, історичних екскурсах. Сміхом, радістю сповнювався заклад, коли молодь ворожила на щастя й долю і «кусала» калиту. Андріївські вечорниці стали яскравим прикладом того, як важливо зберігати і передавати молодому поколінню традиції, що є частиною нашої культури.

Уже за тиждень, а саме 6 грудня, юні відвідувачі музею загадували бажання Святому Миколаю. Зранку в музеї традиційно була відкрита резиденція Чарівника, бо цей день один із найочікуваніших, коли збуваються малечі мрії. Миколай цього дня осяє щастям дівчурі й обов'язково вручає подарунки.

Цього року дитячі й дорослі бажання єдині – щоб настав мир, з перемогою повернулися додому наші Захисники.

Віднедавна до зимових свят приєдналося свято хустки. Берегиня долі – так здавна називали цей головний убір, який супроводжує українців протягом усього життя. Музейники багато років досліджують історію українського одягу, зокрема хустки. Зібрали унікальні взірці: від уквітчаних ситцевих до тонких шовкових та вовняних, всипаних трояндами й півоніями, оздоблених тороками. Разом із вихованцями та викладачами школи мистецтв та музичної школи «сплітали» хустинами минуле з сьогоденням. Ілюстрували свято прекрасними музичними й поетичними виступами.

Головне зимове свято – Різдво! На нього очікують, до нього готуються, бо це свято увібрало в себе найщиріші сподівання та почуття. Цього дня оживають традиції, найголовніша з яких – зібрати за святковим столом найрідніших людей. Як зустрічають українці Різдво, що означає це свято і якими сповнене звичаями – ми й розповідаємо відвідувачам музею. У народній світлиці зустрічаємо дорогих гостей, аби поринути в історію. Спільно з колективом школи мистецтв ми створили атмосферу затишку, гармонії та злагоди. Разом із вихованцями театральної студії «Сюрприз» організували справжній родинний Святвечір. Особливу увагу приділили звичаям та обрядам, серед яких приготування до Святого Вечора – Різдва. У святково прибраній світлиці на столі, вкритому вишитою скатертиною, на покуті поставили Дідуха, символ вшанування пращурів, знак родинного добробуту, і найголовнішу з дванадцяти страв – кутю. Поруч узвар – символ нового життя, хліб – символ воскресіння, горох – родинної єдності, вареники – достатку, кашу – символ врожайної землі. А ще смажену рибу, гриби, пампушки, квашену капусту, голубці і пісний борщ – символ торжества добра. Захід супроводжувався піснями й віршованими рядками.

Вечір напередодні Старого Нового року називається Щедрим або Маланчиним. У день народного свята творчі колективи дарують містянам неймовірний настрій. Аби викликати незабутні емоції, нагадати про українські традиції та звичаї, центральною вулицею Покрова крокував святковий вертеп із різдвяними піс-

нями, Василем, Меланкою, Кізонькою та Зіркою. Вважається, що якщо на Щедрий вечір защедрували – рік буде вдалим. Щиро віримо, що цей рік таким і буде – вдалим, а значить, переможним!

Великдень розпочинає весняний цикл святкування. Напередодні цього великого свята родинний обід готується особливо урочисто. На столі обов'язково повинні бути паска і яйця. Звичай фарбувати яйця є неодмінним атрибутом свята. Для більш глибокого розкриття цієї теми на майстер-класи до музею ми запрошуємо місцеву майстриню-писанкарку, яка з великим задоволенням ділиться своїм досвідом і набутими знаннями із дорослими та дітьми. В ході роботи вона розповідає про символіку, яка надає особливого значення кожній писанці, про кольори, які відіграють велику роль під час розмальовування писанок.

А ми перегортаємо сторінку календаря на літо. Трійця не має постійної дати, адже прив'язана до Великодня. Традиційно відзначається на 50-й день після Світлого Христового Воскресіння. Звідси й інша назва цього свята – П'ятидесятниця. Трійцю у народі ще називають Зеленими святами. Ми також у цей час вирушаємо в експедицію в казкове царство – чарівний світ навколишньої природи Подніпровського краю – для збору лікарських рослин до музейного фітобару для надання святковості нашій Світлиці.

Івана Купала, або Іванів день, є одним із народних обрядових звичаїв. Його відзначають, коли чарівна краса природи створює казковий краєвид, де і відбуваються магічні купальські забави. Широко відомі купальські ворожіння: дівчата кидають вінки у воду і спостерігають за ними, чий вінок швидше за всіх попливе, та і вийде заміж раніше за інших. До таких чарівних дійств долучалися і ми, вирушаючи до колись повноводної, судноплавної і бурхливої річки Базавлук. Вона пам'ятає грізні козацькі часи, бойові походи та торгові судна. А сьогодні на її величних берегах, які утворили історичні базавлуцькі пагорби, ми проводимо святкові купальські заходи: плетемо вінки, співаємо традиційні пісні, зустрічаємо міфічних героїв, палимо вогнище, і, звичайно ж, пускаємо вінки на воду. Проведення тематичних заходів та ознайомлення відвідувачів із традиціями та звичаями українського народу пробуджують почуття відповідальності перед наступними поколіннями.

КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ УМОВ МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОГО НАУКОВО- ПРИРОДНИЧОГО МУЗЕЮ НАН УКРАЇНИ)

Червоненко Оксана,

заступник директора,
Національний науково-природничий музей НАН України,
м. Київ

Останнє десятиріччя співробітники Національного науково-природничого музею НАН України (далі ННПМ НАН України) зосередились, поміж іншого, на розробці концепції додаткової експозиції для розширення аудиторії відвідувачів насамперед дітей з обмеженими можливостями. Музей розробляє та проводить системні зміни, які спрямовані на створення сприятливих умов для безперешкодного відвідування музейного комплексу дітьми з обмеженими фізичними можливостями.

Аналіз електронної інформаційної бази музеїв України та інформаційної бази мережі Інтернет показав, що на сьогоднішній день в Україні не існує природничих музеїв, доступних для людей з обмеженими можливостями. За даними Міністерства статистики, в Україні нараховується близько 2,5 млн зареєстрованих людей з інвалідністю, близько 120 тисяч – це діти.

Проблема соціальної адаптації інвалідів – це проблема пристосованості інвалідів до повноцінного життя в суспільстві здорових людей, яка набула останнім часом особливої важливості. Це пов'язано з тим, що в новому тисячолітті стало істотно змінюватися ставлення до людей, які за волею долі народилися або стали інвалідами. Наразі світовий досвід реабілітації інвалідів музейними засобами має неабиякий успіх. Створення прийнятних умов, які дають змогу людям з особливими потребами змогу

легко пристосовуватись до типових соціокультурних обставин, нададуть можливість їм не тільки займатись посиленою працею, а й користуватись накопиченими людством досягненнями науки і культури, що, у свою чергу, допоможе соціальній адаптації інвалідів та їх поступовій інтеграції у суспільство.

На основі багаторічної практики та досвіду роботи відділу музеології науковцями ННПМ НАН України була розроблена програма «Музей без меж», що передбачає поетапне впровадження та розширення роботи з дітьми, які мають обмежені можливості. Головною метою програми є створення сприятливих умов у музейному комплексі для відвідувачів з особливими потребами, тобто інвалідів зору, слуху та опорно-рухової системи.

Програма передбачає реалізацію окремих завдань, складається з трьох етапів:

Перший етап. Проект «Світ на дотик» – створення елементів експозицій, пристосованих або адаптованих для тактильного вивчення особами з вадами зору. Оскільки основні експозиції музеїв розташовані у вітринах та недосяжні для сприйняття і тактильного вивчення відвідувачами, які частково або повністю втратили зір, заплановано розширення експозиційного простору музеїв за рахунок доповнення основних експозицій найпоказовішими зразками та моделями-муляжами, запровадження пояснювальних текстів із використанням шрифту Брайля, а також вдосконалення системи аудіосупроводу експозиції музею. При роботі з дітьми, що мають проблеми із зором, музейним педагогам треба враховувати ступінь проблеми. Для дітей із залишковим зором та тотальною сліпотою використовують експонати, що можуть бути досліджені на дотик (тактильні колекції) або на слух (за допомогою педагога або аудіогіда). Для дітей із послабленим зором можна використовувати практично всі засоби музейної педагогіки, але з урахуванням специфіки [1].

Завданням цього етапу є розширення експозиції кожного окремого музею комплексу ННПМ НАН України (до складу ННПМ входять: Геологічний, Палеонтологічний, Зоологічний

та Ботанічний музеї) найпоказовішими реконструкціями зразків та моделями-муляжами, адаптованими для тактильного сприйняття та вивчення відвідувачами, які повністю або частково втратили зір. Такі зразки максимально інформативно відтворюють експозиції музеїв та надають змогу «побачити руками», як виникла та еволюціонувала Земля, яка її будова. Діти зможуть відчутти та «побачити» певні елементи натуралій – природничих предметів (скам'янілі залишки рослин і тварин, кістяки тварин, пір'я, луску, шишки та інші зразки тваринного та рослинного походження). Для виконання цього етапу проекту в музеї наразі демонструються збільшені муляжі комах, на запит відвідувачів надаються зразки для ознайомлення особам з вадами зору. На жаль, реалії сучасності, зокрема карантинні обмеження у зв'язку з пандемією COVID SARS-19, загальмували виконання окремих робіт, але співробітники у межах можливого продовжують роботи з виготовлення та розширення спеціальних експозицій. Поки розроблено план та частково виконані роботи з реалізації першого етапу програми:

А) створення тактильної колекції «Тварини на дотик» – виготовлення книги-дисплея для 8–10 зразків зовнішніх покривів тварин (хутро, луска, шкіра, хітинові покриви безхребетних, колекція твердих безхребетних тварин (наприклад молюсків) із тактильним контурним зображенням тварини та інформацією шрифтом Брайля;

Б) виробництво моделей-муляжів («Будівля з кісток мамонту», «Бабка», «Жаба ропуха», «Глибоководна риба», «Скорпіон»);

В) виготовлення тактильної карти «Природні зони України»;

Г) добір зразків та створення тактильної мінералогічної колекції (породи, мінерали);

Д) створення тактильної палеонтологічної колекції (зуб мамонта, відбиток рослини, відбиток медузи, викопна риба, кістки великих тварин);

Е) збір рослинного природного матеріалу та виготовлення тактильної ботанічної колекції (колекція насіння та плодів, текстура кори дерев).

Завершальним етапом робіт проекту «Світ на дотик», спрямованих на створення експозиції для незрячих та з поганим зором дітей, є розробка адаптованої оглядової екскурсії та створення комплексної тактильної експозиції музейного комплексу «До експонатів руками торкатись!».

Також необхідним елементом першого етапу є виробництво інформаційних табличок із рельєфним шрифтом (шрифтом Брайля) до тактильної групи експонатів та для орієнтації у музейному просторі.

Другий етап програми нині перебуває у процесі виконання. Завданням цього етапу є роботи, що спрямовані на пристосування музейних експозицій для потреб відвідувачів із вадами слуху. В цьому напрямку заплановано обладнати кожний зал або тематичну групу музейного комплексу LCD – екранами, які транслюватимуть відповідні науково-популярні та документальні фільми, презентації науковцями музею експозицій із титрами або сурдоперекладом, введення індивідуальних аудіогідів, пристосування експозиції для використання QR-кодів. На сьогодні в музеї завершені роботи з підготовки та введені в експлуатацію аудіогіди, на найважливіших та найцікавіших експонатах відвідувачі можуть знайти QR-коди, за посиланнями з яких відвідувачі на своїх гаджетах можуть отримати необхідну інформацію.

Ми продовжуємо закуповувати технічні засоби та обладнуємо місця для демонстрації науково-популярних фільмів. У роботі із дітьми з поганим слухом можна використовувати практично всі форми музейної педагогіки, включаючи екскурсії, фільми, квести, виставки, майстер-класи, але при цьому треба враховувати специфіку сприйняття таких відвідувачів – говорити голосно та чітко, короткими реченнями, весь час бути повернутим обличчям до дитини, щоб вона могла бачити губи лектора [2]. Для цієї категорії дітей доступна практично вся інформація, що викладається у соціальних мережах музейними фахівцями – лекції, майстер-класи, квести, які ознайомлюють із новинами природничих наук із демонстрацією наочних прикладів. Особливим успіхом ми вважаємо введення

в експлуатацію озвучування експозиції «Зали птахів», розраховану на можливість збільшення звуку для людей із вадами слуху, яка суттєво розширює можливості інтерпретації експозиції птахів та значно підвищила інтерес до цієї частини зоологічного відділу музею.

Третій етап. Плани останнього етапу включають роботи на прилаштування музейного простору до потреб дітей з особливими функціями опорно-рухової системи. Такі відвідувачі переважно не мають проблем зі сприйняттям інформації, що начебто полегшує вибір засобів музейної педагогіки, але основною проблемою цієї категорії є унеможливлення вільного пересування у музеї [1].

Виконання робіт за цим етапом є найбільш матеріально містким і цілком залежить від цільового фінансування установи з державного бюджету. Але й на цьому шляху вже відбулися певні прогресивні зсуви. У 2021 році музей отримав перший транш на відбудову ліфта, організацію та переобладнання туалетних кімнат для інвалідів на візках. Також для людей, які за станом здоров'я зовсім не можуть відвідати музейний комплекс, планується створення віртуальних турів окремими відділами музею, які з часом будуть об'єднані в єдиному матеріалі. Наразі деякі експонати музею можуть бути розглянуті на офіційному сайті ННПМ у вигляді віртуальних 3D-турів.

Попри багаторічний досвід музейно-педагогічної роботи співробітники ННПМ мають пройти навчання та опанувати спеціальні методики роботи з усіма категоріями інвалідів.

Ми намагаємося створити у нашому музейному комплексі умови, які дадуть можливість людям з особливими потребами відчувати себе рівними серед рівних. Адже інваліди найчастіше виявляються наодинці зі своїми труднощами, втрачають соціальні зв'язки. Діти-інваліди особливо чутливо ставляться до несправедливості у світі, і, у разі відсутності уваги до них з боку суспільства, мають проблеми з формуванням особистості, певні складності зі світосприйняттям. Проблеми зі здоров'ям, які й так затьмарюють їхнє існування, доповнюються неможливістю жити повноцінним життям і настороженістю, а іноді й негатив-

ним ставленням до їхніх проблем у суспільстві. Це призводить до труднощів у спілкуванні та адаптації у соціумі, пригніченням їх прав та інтересів, культивує почуття власної неповноцінності, що, у свою чергу, знижує і без того низьку якість життя. І, як результат, діти, що мають проблеми зі здоров'ям, виявляються в соціальній та культурній ізоляції. Ми поставили за мету створити музей, доступний для сприйняття кожним відвідувачем, запобігти соціальному відчуженню інвалідів, і насамперед – дітей. Адже увага і небайдужість кожного з нас сприяють досягненню найвищих рівнів психологічної культури та толерантної свідомості сучасного українського суспільства.

У процесі розробки та реалізації комплексної триетапної програми ННПМ НАН України проведення музейно-педагогічної роботи з дітьми, що мають особливі потреби, головною засадою стала реалізація основних принципів музейної педагогіки з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей та їхніх інтересів, гуманістична спрямованість та педагогічна доцільність.

Створюючи локомотив позитивних змін у музейно-педагогічній роботі з дітьми з обмеженими можливостями, ми сподіваємось, що замінити на такий позитивний прецедент сприятиме появі і застосуванню нових ідей, імен та підходів у цій специфічній галузі. Важливою складовою проекту повинна стати міжмузейна співпраця, яка дасть змогу багатьом музеям України отримати методологічну допомогу у створенні умов для дітей з обмеженими можливостями. Ми сподіваємось, що напрацьований нами досвід у межах проекту буде корисним для музейників з інших музейних осередків та сприятиме подальшому розвитку знань та розширенню їх використання.

Використані джерела

1. Анищенко О. О. Соціокультурна реабілітація інвалідів засобами музею. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2015. № 12. С. 195-206
2. Песоцька Ю. Організація діяльності «інклюзивного табору» засобами музейної педагогіки: *збірник матеріалів доповідей Всеукраїнського круглого столу «Музейна педагогіка в умовах пандемії COVID-19»*. Київ, 2020. С. 83-88.

ЦЕНТРИ НАУКИ І НАУКОВА ОСВІТА НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ

Щепанський Віталій,

кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник
відділу наукової освіти та портальних рішень
Інституту прикладних систем управління НАН України;
методист відділу міжнародних освітніх програм
Національного центру «Мала академія наук України»,
м. Київ
vitalii.shchepanskyi@man.gov.ua

Швидке зростання чисельності населення Африки, низький рівень шкільного охоплення, дефіцит кваліфікованих педагогів, а також загальна та технічна неграмотність, посилені браком інституційного потенціалу в системі вищої освіти, спричинили значні освітні дисбаланси на континенті. У зв'язку з цим виникла нагальна потреба у розвитку мережі неформальних та позашкільних освітніх закладів, які б могли доповнювати сектор формальної освіти.

Зокрема, інтерактивні центри науки пропонують об'єднати освітні ресурси та експертні знання, що сприяють підтримці шкіл з обмеженими ресурсами. Це дає змогу не лише викладати природничі науки, математику й інженерію, а й стимулювати інтерес до науки серед молоді, незалежно від її культурної чи етнічної приналежності.

Інтерактивні центри науки часто важко відрізнити від класичних музеїв науки, проте їх кількість на Африканському континенті станом на кінець 2023 року становила лише 49 установ, з яких 47 розташовані на материках, а ще 2 – на островах (Маврикій і Реюньйон). Це становить лише 5 % від загальної кількості центрів науки у світі. Крім того, їх розподіл є нерівномірним: близько 73 % центрів науки знаходяться в

Південній Африці (ПАР, Зімбабве, Ботсвана), 17 % – у Північній Африці (Туніс, Марокко, Єгипет), 6 % – у Східній Африці (Кенія, Руанда, Уганда, Ефіопія), 2 % – у Західній Африці, і 2 % – на островах Маврикій та Реюньйон [4].

Багато з цих центрів є невеликими за міжнародними стандартами і виконують функцію локальних навчальних хабів, надаючи природничо-наукову, технологічну, інженерну та математичну освіту (STEM) молоді. Лише деякі з них, зокрема в Єгипті, Ефіопії, Тунісі, Маврикії, на острові Реюньйон, у Марокко та Південній Африці, відповідають стандартам великих загальнодоступних музейних установ, які обслуговують як молодь, так і дорослих.

Середній світовий показник кількості наукових центрів на душу населення становить один центр на кожні 10 мільйонів осіб. У США та Канаді цей показник перевищує середньосвітовий у 12 разів, у Південній Африці – у 7 разів, тоді як у решті країн Африки він становить лише 7 % від середньосвітового. Наприклад, у США на душу населення припадає у 180 разів більше наукових центрів, ніж у більшості африканських країн. Із 54 країн і територій Африки лише 11 мають наукові центри, причому найбільше їх у Південній Африці – 33 центри, що є третім за величиною показником у світі за кількістю центрів на душу населення. Таким чином, переважна більшість африканського населення не має доступу до послуг наукових центрів та їх освітніх ініціатив.

Ключовими факторами, що обмежують розвиток наукових центрів в Африці, є нестача знань і навичок у сфері концептуалізації, проектування, будівництва та управління цими установами. Керівники наукових центрів мають приділяти більше уваги оцінці впливу на відвідувачів. Подоланню цих перешкод сприяють парасолькові організації центрів науки та магістерські програми з неформальної наукової освіти, які, наприклад, пропонуються Стелленбоським університетом у Південній Африці. Проте на континенті відсутня єдина організація, яка б сприяла розвитку центрів науки поза межами Південної Африки (охоплена SAASTEC) та Північної Африки (охоплена NAMES) [2].

Уряди африканських країн, попри окремі спроби, ще не сформували структур, здатних наслідувати успішні приклади Південної Африки, Тунісу, Єгипту, Маврикію та Реюньону щодо розвитку наукових центрів і фестивалів на національному та регіональному рівнях. Зокрема, у Південній Африці впроваджено підхід «hands-on, mind-on, heart-on», що залучає відвідувачів фізично, розумово та емоційно. Цей підхід спрямований на мультикультурну та багатомовну аудиторію і задовольняє потреби людей різного віку та соціально-економічного статусу. Однак за межами Південної Африки цей досвід поки не поширився [4].

На сьогодні наукова діяльність у більшості африканських країн переважно зосереджена в містах і орієнтована на дітей шкільного віку. Науковим центрам буде складно охопити сотні мільйонів людей, особливо у сільській місцевості, якщо їхній розвиток не спрямувати на ширше охоплення населення. Наукові центри та ініціативи неформальної STEM-освіти мають значний потенціал для сприяння розвитку Африки, але лише за умови, що їхні ресурси будуть доступні більшій частині населення.

Прикладом успішного залучення ресурсів є будівництво китайською корпорацією Nantong Sanjian Group великого Музею науки та мистецтв в Аддис-Абебі (Ефіопія), відкритого у 2022 році [1]. Цей музей містить кілька будівельних комплексів, де представлено місцеві рішення у сфері охорони здоров'я, фінансів, кібербезпеки, сільського господарства та робототехніки. Іншим прикладом є Центр науки в Кенії, збудований за підтримки уряду Австралії у 2012 році, та науковий парк і зоопарк в Абуджі (Нігерія), реорганізований у центр науки завдяки Нігерійській академії наук. Найстарішим центром науки Африки є Кейптаунський науковий центр, заснований у 1998 році [3].

У Північній Африці виділяється Центр науки планетарію Александрійської бібліотеки (PSC), який фінансується урядом Єгипту та підтримується Американським університетом у Каїрі. Ця установа також стала базою для проведення конференцій асоціації центрів науки Північної Африки та Близького Сходу

(NAMES). Невеликі STEM-центри з'являються у віддалених регіонах Африки, стаючи ключовим інструментом для поширення наукової освіти серед населення.

Мережі наукових центрів Африки:

1. **SAASTEC** (Південноафриканська асоціація науково-технічних центрів) – неприбуткова організація, що підтримує інтерактивну науку, технології, інженерію та інновації в регіоні. (<https://saastec.co.za>)

2. **SANSC** (Південноафриканська мережа центрів науки) – онлайн-платформа для профілювання та моніторингу центрів науки. (<https://sansc.org.za>)

3. **NAMES** (Мережа центрів науки Північної Африки та Близького Сходу) – асоціація, заснована у 2006 році при Александрійській бібліотеці. (<http://namesnetwork.org>)

Використані джерела

1. Ethiopian Museum of Science. URL: <https://www.ethiopiansciencemuseum.et/about> (date of access: 10.01.2025).
2. Science Centres Impact in Science, Technology, and Innovation in Africa and Beyond, EUSEA. EUSEA – European Science Engagement Association. URL: https://eusea.info/news/science-centres-impact-in-science-technology-and-innovation-in-africa-and-beyond/?utm_source=chatgpt.com (date of access: 10.01.2025).
3. Smith, T., Phillips, R. (2015). Informal Education, Its Drivers and Geographies: Necessity and Curiosity in Africa and the West. In: Abebe, T., Waters, J., Skelton, T. (eds). *Labouring and Learning. Geographies of Children and Young People*, vol 10. Springer, Singapore.
4. Walker, G., Bantsi, L. B., Bukhosini, S., Chikundi, K., Dusrath, A., Kafeero, M., Kamudu, B., Monjero, K., Moswetsi, K. N., Rikhotso, S., Schwartz, M. J. and Tsie, P. et al. (2020). Models to build capacity for African science centres and science communication: needs and assets, *JCOM* 19 (01), A 05.

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ПРОПОЗИЦІЇ МУЗЕЇВ STEM-НАПРЯМУ

РОЛЬ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ ПРАКТИЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ОСВІТНЬО-НАУКОВО-ВИРОБНИЧОМУ КЛАСТЕРІ

Голіяд Руслан,

здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава
holiyad.ruslan@tnu.edu.ua

Сучасна освітня система перебуває у стані постійних змін, спричинених впровадженням новітніх технологій, цифровізацією, глобалізацією та інтеграцією освіти, науки і виробництва. У цьому контексті музейна педагогіка, як унікальний напрям освітньої діяльності, стає ключовим елементом у формуванні практичних компетенцій здобувачів освіти. Особливо це актуально в умовах розвитку освітньо-науково-виробничих кластерів, які сприяють інтеграції теоретичних знань, наукових досліджень і практичного досвіду. Для сучасної системи освіти найголовніше – наблизити навчання до практичної діяльності [2, с. 202].

Музейна педагогіка – це освітній напрям, який базується на використанні музейних ресурсів для формування у здобувачів освіти глибоких знань, умінь і компетенцій. Термін виник у першій третині ХХ ст. в Німеччині на позначення особливого напрямку музейної діяльності. Вперше в такому контексті термін «музейна педагогіка» вживається у 1931 р. в книзі «Музей-Освіта-Школа» німецького педагога Г. Фрейденталю (1894–1975). Передумовою виникнення музейної педагогіки був вплив реформаторської педагогіки та визнання музею як освітньої інституції. Ідею про освітнє призначення музею першим сформулював німецький педагог А. Ліхтварк (1852–1914) [3, с. 74].

Її основними завданнями є:

- розвиток критичного мислення та аналітичних навичок;
- формування ціннісного ставлення до культурної та історичної спадщини;
- стимулювання креативності та інноваційного підходу до вирішення професійних завдань.

У контексті освітньо-науково-виробничого кластеру музейна педагогіка є ефективним інструментом для створення освітніх програм, орієнтованих на реальні потреби сучасного ринку праці. Освітньо-науково-виробничий кластер являє собою інтегровану систему взаємодії освітніх закладів, наукових установ та виробничих підприємств. Його метою є забезпечення ефективної підготовки фахівців через поєднання теоретичного навчання, наукових досліджень та практичної діяльності [1]. У такій системі музеї виступають як освітні хаби, де студенти практикують:

- застосовування теоретичних знань на практиці;
- участь у проєктній діяльності на базі музейних експозицій;
- формування міждисциплінарних компетенцій.

Музеї є унікальними майданчиками для інтеграції освіти і практики. Завдяки експонатам, інтерактивним виставкам та цифровим технологіям здобувачі розвивають професійні навички, створюють навчальні кейси на основі музейних експозицій, аналізують реальні історичні та культурні об'єкти. Проведення лабораторних і практичних занять у музеях стимулює розвиток практичних умінь. Наприклад, у технічних спеціальностях це може бути розробка програмного забезпечення для віртуальних екскурсій, а у гуманітарних – створення навчальних матеріалів для популяризації музейної спадщини.

Участь здобувачів освіти у наукових дослідженнях на базі музеїв сприяє формуванню навичок збору, аналізу та інтерпретації даних. Здобувачі освіти впроваджують проєкти цифровізації музейних колекцій, спільно з музейними працівниками створюють інтерактивні ресурси, що дають змогу адаптувати музейні матеріали до потреб комбінованого навчання. Майбутні фахівці проходять стажування, займаючись консервацією експонатів, організацією виставок та розробкою інноваційних

освітніх програм. Водночас музеї, у співпраці із закладами освіти та виробництвом, організовують навчальні екскурсії, майстер-класи та семінари, спрямовані на розвиток професійних навичок.

Зокрема, здобувачі хімічних спеціальностей у рамках співпраці між музеєм і педагогами-хіміками беруть участь у:

- розробці екологічних способів консервації музейних експонатів;
- аналізі складу історичних матеріалів (наприклад, скла чи кераміки) за допомогою сучасних хімічних методів;
- проведенні практичних занять на тему відновлення хімічними методами властивостей стародавніх матеріалів;
- створенні інтерактивних експонатів, які демонструють хімічні процеси (процес корозії або кристалізації).

Загалом музейна педагогіка в умовах освітньо-науково-виробничих кластерів відкриває нові можливості для підготовки висококваліфікованих фахівців. Її впровадження сприяє розвитку практичних компетенцій майбутніх фахівців, необхідних для сучасного ринку праці, і стимулює міждисциплінарний підхід до освіти. Синергетична взаємодія між музеями, закладами освіти, науковими установами та виробничими підприємствами забезпечує не лише якісну підготовку здобувачів, а й збереження та популяризацію культурної спадщини в сучасному суспільстві.

Використані джерела

1. Dubovyk O., Kolisnyk-Humeniuk J., Holiiad I. Multi-level system of training and formation of professional education teachers of a new type: global experience. *Culturology, upbringing and education as components of pedagogical and philological activity: collective monograph* / V. Stadnyk – etc. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2024. pp. 241-283. URL: <https://isg-konf.com/culturology-upbringing-and-education-as-components-of-pedagogical-and-philological-activity/>
2. Колісник-Гуменюк Ю. І. *Створення сучасного освітнього середовища в умовах освітньо-науково-виробничого кластера за дуальною формою*. Diss. КЗВО «Рівненська медична академія», 2022. С. 201-205. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202022.pdf>

3. Міхно О. П. Сутність терміну «музейна педагогіка». *Музейна педагогіка в науковій освіті*: збірник тез доповідей учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 листопада 2019 р., м. Київ, 2019. С. 74-78. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/zbirnyk_tez_myz_ped.pdf

МУЗЕЇ НАУКИ ЯК ПРОСТОРИ ВПРОВАДЖЕННЯ STEAM-ОСВІТИ: МОЖЛИВОСТІ ПРОЄКТУ ROAD-STEAMER

Дунець Василь,

заступник директора з розвитку центрів науки
і міжнародних стратегічних проєктів,
Національний центр «Мала академія наук України»;
докторант кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ
v.dunets@man.gov.ua

Зацікавленість STEAM-освітою як інтегрованим поєднанням природничих і точних наук, а також креативності помітно зростає протягом останніх років в Україні. З означеної тематики проводяться науково-практичні конференції (наприклад, Міжнародна науково-практична конференція «STEAM-освіта: від теорії до практики» [3]). STEAM-освіта стає об'єктом наукових досліджень [5; 2; 1], як і окремих міжнародних дослідницьких проєктів [6]. Водночас підходи STEAM-освіти поступово впроваджуються в систему як формальної, так і неформальної освіти. Музеї науки як простори інтерактивного залучення до науки у цьому є одними з наочних прикладів.

У цій публікації звернемо увагу на згаданий вище міжнародний дослідницький проєкт «Розробка плану дій щодо підтримки STEAM у сфері наукової освіти в рамках ініціативи Horizon Europe» (проєкт Road-STEAMer) у контексті діяльності музеїв науки. До складу консорціуму партнерів, які реалізують цей проєкт, від України на засадах афілійованої особи входить Національний центр «Мала академія наук України».

Особливість проєкту Road-STEAMer полягає в тому, що він «спрямований на розробку дорожньої карти для STEAM-осві-

ти (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) у Європі, спільного визначення набору критеріїв для ефективної STEAM-освіти та відображення наявних практик STEAM як частину попередніх кроків до формулювання дорожньої карти» [7, р. 73 с.].

Розвиток STEAM-освіти для України є надзвичайно важливим. Адже з кожним роком спостерігається тенденція до зменшення кількості заяв вступників на природничі науки. Так, наприклад, у 2024 році на спеціальність «Фізика та астрономія» було подано 696 заяв, «Географія» – 756, «Науки про Землю» – 1083. Тоді як лідером за кількістю заяв були спеціальності «Психологія» – 49 782 заяви, «Менеджмент» – 47 813, «Філологія» – 44 663 [4]. І відновлення зацікавленості до природничо-наукових дисциплін, зокрема в умовах повномасштабної війни, у контексті формування компетентностей майбутнього, підноситься до одного з пріоритетних завдань держави, як і суспільства в цілому.

Музеї науки чи центри науки відіграють роль місця, де відбувається перший контакт з наукою, запалювання інтересу до пошуку не тільки нових вражень, а й нових знань та розвитку допитливості. І якраз музеї науки є тими просторами, де STEAM-практики знаходять своє втілення. Адже, наприклад, інтеграція мистецтва безпосередньо у роботу інтерактивних експонатів сприяє поясненню складних концепцій чи конструкцій за допомогою візуалізації і креативних підходів.

Музей науки – це не лише експозиційний простір, а й також широкий спектр освітніх програм, навчальні лабораторії, науковий театр тощо. Все це дає змогу дітям самостійно проводити експерименти, безпосередньо на практиці та при взаємодії ознайомлюватися з науковими явищами та концепціями. Таким чином, музей науки сприяє підвищенню рівня залученості та мотивації до вивчення природничо-наукових дисциплін. Водночас завдяки інтерактивним експонатам, міждисциплінарному підходу, впровадженню сучасних технологічних рішень створюються належні умови для популяризації науки та розвитку критичного мислення у відвідувачів.

Реалізація проекту Road-STEAMer дає змогу актуалізувати зацікавленість у STEAM-освіті в публічній площині, познайо-

мити широку аудиторію зі STEAM-практиками (як-от діяльність музеїв науки) та створити умови для подальшої реалізації цього підходу на практиці. Водночас проєкт створює можливості для представлення європейському освітньому простору українських STEAM-практик, обміну досвідом та налагодження міжінституційної взаємодії.

Використані джерела

1. Горбань Л. Проєкт як засіб реалізації STEAM-освіти обдарованої учнівської молоді. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2022. № 2(29). С. 81–86. URL: [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-2\(29\)-81-86](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-2(29)-81-86) (дата звернення: 13.01.2025).
2. Кузьменко Г. Від STEM- до STEAM-освіти: ключові аспекти на прикладі ініціатив Уряду США. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2020. № 4. С. 18–24. URL: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-4\(79\)-18-24](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-4(79)-18-24) (дата звернення: 13.01.2025).
3. Міжнародна науково-практична конференція «STEAM-освіта: від теорії до практики». URL: https://iod.gov.ua/ua/naukovi-zahodi/plan-zahodiv/62_mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferenciya--steam-osvita-vid-teorii-do-praktiki (дата звернення: 13.01.2025).
4. Освіта.ua. Рейтинг спеціальностей у вишах за кількістю поданих заяв. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/consultations/92712/> (дата звернення: 13.01.2025).
5. Сороко Н., Рокоман О. Функції та роль STEAM-орієнтованого освітнього середовища основної школи для розвитку STEAM-освіти. *Нова педагогічна думка*. 2019. URL: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2019-100-4-55-60> (дата звернення: 13.01.2025).
6. Road STEAMer. URL: <https://www.road-steamer.eu/> (date of access: 13.01.2025).
7. STEAM Education: The Claim for Socially Innovative Practices / E. Unterfrauner et al. *Creativity and Educational Innovation Review*. 2024. No. 8. Pp. 71–98. URL: <https://doi.org/10.7203/creativity.8.29743> (date of access: 13.01.2025).

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ ЕКСПОНАТІВ У СТАНОВЛЕННІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Ісарук Василь,

здобувач кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці
isaruk.vasyl@chnu.edu.ua

Сучасна українська освіта зіткнулася з новими викликами, серед яких найсерйознішим є війна та її руйнівні наслідки. Воєнні дії суттєво вплинули на функціонування освітньої системи: частина навчальних закладів зруйнована, багато здобувачів освіти та педагогів вимушено переїхали, а навчальний процес часто переходить в онлайн-формат або відбувається в укриттях. У таких умовах виникає гостра потреба в пошуку нових підходів до навчання, які б допомагали компенсувати освітні втрати та підтримувати зацікавленість здобувачів освіти у природничо-наукових дисциплінах.

Сьогодні інтерактивні музеї науки (далі – ІМН) стали навчальними просторами, у яких на основі природної допитливості здійснюється взаємодія між учасниками формального, неформального та інформального освітнього процесу [1].

Інтерактивні експонати, як важливий інструмент музейної педагогіки, дають змогу здобувачам освіти безпосередньо досліджувати природні явища, спостерігати їхню дію та проводити власні експерименти. Це є особливо цінним, коли доступ до шкільних лабораторій або практичних занять обмежений.

Ця стаття має на меті з'ясувати роль інтерактивних експонатів у формуванні природничо-наукових знань здобувачів освіти та оцінити їхній вплив на розвиток ключових компетентностей. Важливо зрозуміти, як такі експонати можуть до-

помогти у подоланні навчальних втрат, спричинених війною, та підтримати мотивацію до навчання в умовах нестабільності.

Для досягнення поставленої мети необхідно визначити педагогічні можливості інтерактивних експонатів як засобу навчання, а також проаналізувати успішні приклади їх використання в музейній педагогіці. Особлива увага приділяється вивченню впливу інтерактивних занять, що одночасно сприяють розвитку наукової грамотності, пізнавальної активності та формуванню практичних дослідницьких умінь. Важливо врахувати й зворотний зв'язок від педагогів, учнів та студентів, щоб оцінити, наскільки ефективними є такі освітні формати в контексті сучасних викликів.

Дослідження ролі інтерактивних експонатів у формуванні природничо-наукових знань здобувачів освіти привертає увагу багатьох науковців та практиків. Зокрема, С. Довгий [5] активно впроваджує музейну педагогіку в наукову освіту, організовуючи міжнародні конференції та співпрацюючи з іноземними партнерами для розвитку інтерактивних освітніх програм. Варті уваги напрацювання В. Банаха [6], який проаналізував інтерактивність у практиці музейної справи та музейні інновації, розглянувши вплив інтерактивних методик на освітній процес. Активно також досліджує інтерактивні підходи в музейній педагогіці та їх вплив на освітній процес Н. Філіпчук [4].

Сучасні освітні тенденції спрямовані на пошук інноваційних підходів, які забезпечують активне засвоєння знань та розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти. У цьому контексті інтерактивні експонати стали потужним інструментом музейної педагогіки, що поєднує освітні та наукові аспекти, створюючи унікальне навчальне середовище, в якому теорія стає практикою, а навчання – активним дослідженням.

У ХХІ столітті помітно змінюються функції музейних інституцій, трансформується їх соціокультурна місія, яка передбачає створення інтерактивного середовища для пізнання мистецьких цінностей, історії, культури, традицій, забезпеченні розвитку формальної, неформальної та інформальної освіти дітей, молоді та різних категорій дорослого населення [4].

Інтерактивний експонат в загальному розумінні визначається як об'єкт або інсталяція, дає змогу здобувачам освіти безпосередньо взаємодіяти з науковими явищами, технологічними процесами чи історичними подіями. Його головна характеристика – активна взаємодія, яка забезпечує сприйняття інформації, заохочуючи до пізнання через досвід. Завдяки цьому складні концепції стають більш доступними, оскільки учні та студенти можуть проводити практичні експерименти, спостерігати результати своїх дій і робити власні висновки. Інтерактивні експонати виходять за межі стандартного викладення матеріалу, сприяючи формуванню критичного мислення, здатності працювати в команді та навичок вирішення проблем.

Сучасний музей – це вже не просто зібрання робіт із належними описами, а можливість досліджувати експонати на дотик [5].

У контексті музейної педагогіки інтерактивні експонати дають учням змогу побачити взаємозв'язок між природними явищами, вчать застосовувати отримані знання в реальних умовах та виконують роль освітніх інструментів, що стимулюють пізнавальну активність та творчу ініціативу. Наприклад, під час вивчення фізичних процесів учні можуть наочно дослідити закони механіки, взаємодію магнітних полів або принципи оптики через інтерактивні установки. Моделі хімічних реакцій дають змогу безпечно проводити експерименти, які в іншому разі були б недоступними через складність або небезпеку. Біологічні експонати – такі як інтерактивні моделі органів або симуляції процесів людського організму – роблять вивчення анатомії більш наочним і зрозумілим, а математичні модулі допомагають краще зрозуміти складні обчислення, геометричні фігури та статистичні моделі через візуалізацію й інтерактивні завдання.

Використання інтерактивних експонатів базується на кількох важливих педагогічних теоріях, які підкреслюють значущість активного пізнання через досвід. Теорія когнітивного розвитку Жана Піаже [2] стверджує, що учні будують власні знання через безпосередній досвід, а навчання стає ефективним лише тоді,

коли вони активно взаємодіють із матеріалом. Теорія активного навчання Девіда Колба [3] акцентує увагу на циклічному процесі пізнання, який включає участь, рефлексію, застосування отриманих знань на практиці та формування нових моделей поведінки. Додатково, теорія мультисенсорного навчання підкреслює важливість залучення кількох органів чуття.

Розглядаючи інтерактивні заняття на прикладі музеїв науки, слід відзначити їхню багатофункціональність та адаптивність до різних вікових категорій. Наприклад, учні можуть досліджувати принципи перетворення енергії через роботу інтерактивних генераторів електрики, де для отримання струму використовується динамо-велосипед або модель сонячної батареї. У розділі біології інтерактивні столи з 3D-моделями органів допомагають учням досліджувати анатомію людини, спостерігаючи за роботою серця чи процесами дихання. Такий підхід дає змогу не просто вивчати матеріал, а проживати його через активну взаємодію, що значно підвищує рівень зацікавленості й розуміння.

Інтерактивні експонати є універсальним інструментом, який формує у здобувачів освіти наукове мислення, вміння ставити запитання, шукати відповіді та робити висновки. В результаті навчання стає не лише процесом передачі знань, а й захопливою науковою пригодою, де кожен учень може відчувати себе дослідником і творцем.

Музейна педагогіка гармонійно доповнює формальну освіту, особливо там, де бракує сучасного обладнання. Музеї науки стають платформами для виконання дослідницьких проєктів, інтегрованих занять та наукових квестів.

Для подальшого розвитку інтерактивного навчання важливо впроваджувати системні програми на основі інтерактивних експонатів, створювати мобільні виставки для віддалених шкіл і розвивати партнерство між навчальними закладами та музеями. Це дасть змогу максимально використати потенціал інтерактивних технологій у навчальному процесі.

Дослідження використання інтерактивних експонатів у формуванні природничо-наукових знань підтверджує їхню ви-

соку ефективність як педагогічного інструменту. Вони сприяють глибшому розумінню складних наукових концепцій через проведення експериментів, візуалізацію процесів і залучення здобувачів освіти до активного навчання. Інтерактивні експонати формують довготривалий інтерес до науки, розвивають критичне мислення, наукову грамотність, дослідницькі навчальні та цифрову компетентність, роблячи навчання захопливим і практичним.

Для максимально ефективного використання потенціалу інтерактивних експонатів рекомендується зміцнити співпрацю між музеями і навчальними закладами та створити спільні навчальні програми. Важливим напрямом співпраці є підготовка педагогів через тренінги та онлайн-курси для кращого впровадження таких інновацій у навчальний процес. Крім того, доцільно оцінювати ефективність програм через опитування та зворотний зв'язок від учасників освітнього процесу.

Використані джерела

1. Сліпухіна І. А., Савченко Я. В., Караманов О. В. Інтерактивні музеї науки як освітні середовища. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2023. № 1 (88). С. 28–37. С. 29. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-1\(88\)-28-37](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-1(88)-28-37).
2. Piaget J. The origins of intelligence in children. New York, NY : International Universities Press, 1952.
3. Kolb D. A. Experiential learning: Experience as the source of learning and development. *Englewood Cliffs, NJ* : Prentice-Hall, 1984.
4. Філіпчук Н. О. Музейна педагогіка як теоретична основа педагогічно-просвітницької діяльності закладів освіти і культури. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2020. № 2. С. 61–70. С. 62. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.2\(2\).2020.61-70](https://doi.org/10.35387/ucj.2(2).2020.61-70).
5. Чеканова Н. Музей – як науково-освітня інституція (з досвіду роботи Тернопільського обласного краєзнавчого музею). *Музейна педагогіка в науковій освіті*: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 листопада 2021 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Ч. 2. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2021. С. 88. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-7945-31-3-2-328>.
6. Банах В. М. Музейні інновації та інтерактивність у теорії та практиці музейної справи. *Historical and cultural studies*. 2016. Т. 3, № 1. С. 1–5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hcs_2016_3_1_3.

МЕТОДИ РОБОТИ В МУЗЕЯХ НАУКИ

Постова Катерина,

старший науковий співробітник
відділу підтримки обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ
kateruna_p@ukr.net

Динамічні рухи характерні для всіх галузей, і закономірно, що освіта має передбачити їх та підготувати молоде покоління до якісних змін і вміння їх зустріти та рухатися з ними в унісон, а то й на декілька махів випереджаючи. Педагог має не лише знати минуле, осягати сучасне, а й прогнозувати майбутнє. Для цього постає необхідність використовувати всі методи та засоби. Передусім освітяни мають розуміти, які в них є інструменти для використання в освітньому процесі, щоб збагачувати та доповнювати основні методи роботи в освітньому закладі.

Музейна педагогіка є відомою формою роботи зі здобувачами освіти й використовується за потреби з метою підвищення зацікавленості, загального культурного розвитку, мотивації тощо. Загалом це освітній підхід, який використовує ресурси музеїв для збагачення освітньої діяльності. Інноваційним досягненням сучасного музейного простору стало створення інтерактивних об'єктів, експозицій і навіть окремих музеїв, які дають змогу відвідувачам досліджувати підготовлені експозиції, що розширюють можливості і є додатковим освітнім осередком. Можливості наукових музеїв музейна педагогіка може використовувати як ефективний інструмент для популяризації науки, розвитку критичного мислення та стимулювання інтересу до наукових відкриттів, пропедевтики наукових досліджень через залучення дітей до дослідницької та інженерної діяльності [2, с. 5–8].

Основними положеннями викладених матеріалів стануть: висвітлення загальних підходів до реалізації наукових музеїв та методи роботи зі здобувачами освіти та освітянами в музейному просторі.

Загальні положення розвитку музейної педагогіки в просторі наукових музеїв та принципи реалізації їх в освітній системі України викладені в дослідженнях та виступах таких дослідників: Довгий С., Бітаєв В., Барвіцька Г., Карманов О., Топузов О., Удовиченко І.

Історико-філософські аспекти реалізації музейної педагогіки та перспективи розвитку сьогодні стали предметом дослідження таких науковців: Антонова О., Алексеева С., Баран А., Бочарова Л., Дудар О., Дячук І., Загородня А., Ключко Ю., Мосенкіс Ю., Посохов С., Постова С.

Практичним аспектом реалізації потенціалу музеїв стали матеріали науковців та практиків, спрямовані на популяризацію музейної педагогіки сьогодні, серед них актуальні роботи в період пандемії та воєнного стану: використання мережі віртуальних та інтерактивних музеїв в освітньому процесі (Величко Л., Козленко О., Личарук М., Бондаренко В., Гудіменко О., Ладичук О., Попова М., Поліщук О., Димшиць Е., Оспіщева-Павлишин М., Грицай Л., Коваль І., Масол Л., Діордій К., Белан Т., Гордієвський Д., Драч Н., Джепа О., Пархоменко О., Харитонов В., Малієнко Ю., Беценко Т., Пушкарьов Ю., Свириденко Д.)

Практичними та актуальними надбаннями є теоретичні та практичні досягнення науковців та практиків щодо розробки та реалізації освітніх програм та проєктів у музеях (Поліхун Н., Сліпухіна І., Рудик Г., Васишин М., Дуброва М., Дунець В., Бондаренко В., Іванов В., Карчина Л., Крутий В., Пісцова М., Сапухіна О., Соляник Т., Трощинська О., Шваєнко А.).

Особливо відмічаємо практичні надбання та теоретичні розвідки щодо використання музейної педагогіки в розвитку загальнокультурної компетентності педагогів (Камінська В., Калюжна Т., Согоконь О., Коренева І., Слинко Н., Павленко Ю.), оскільки вважаємо актуальним шлях розвитку музеїв науки, спрямований не лише на можливість поживлення піз-

навального зацікавлення дітей різних вікових категорій, а й на мотивування освітян до використання музейного простору в реалізації змісту освіти [2].

Музеї науки – це заклади, які демонструють науку, технології та інновації через інтерактивні експонати, виставки та освітні програми, їхня головна мета – зробити науку зрозумілою та цікавою для всіх, незалежно від віку чи рівня знань. Основні характеристики наукових музеїв, які вирізняють їх серед класичних музеїв, що демонструють експонати історичної та культурної спадщини:

- інтерактивність, можливість взаємодії з більшістю експонатів, які відвідувачам дозволяється брати до рук, торкатися, експериментувати, робити певні маніпуляції з ними, щоб краще зрозуміти наукові принципи, які вони демонструють;
- освітні програми з використанням експонатів музею або експозиції, які можуть бути у формі лекцій, семінарів, воркшопів, квестів, експериментальних задач, вікторин та інше.

Наукові музеї пропонують експонати, які можна вивчати через практичний досвід. Музейна педагогіка підсилює, використовуючи таку можливість і розробляючи програми, які спонукають дітей та дорослих до участі в експериментах, котрі пояснюють складні поняття через ігри, симуляції чи інтерактивні завдання. Інтерактивне навчання – основа наукових музеїв, створених з метою зацікавлення явищами та процесами з допомогою експонатів, які їх демонструють. Загалом ознайомлення з експонатами та самостійне їх дослідження в більшості викликає миттєве зацікавлення, але не приводить до стійкої мотивації досліджувати причини або наслідки тих явищ, які вони демонструють. Відповідно, створюються освітні програми майстер-класи, тематичні екскурсії, воркшопи, присвячені певній науковій темі, які дозволяють сприяти формуванню стійкої мотивації до дослідження в майбутньому та зацікавлення наукою в цілому [3, с. 58-70].

Загалом відбувається інтеграція формальної і неформальної освіти, яка за підтримки та взаємодії освітян та музейних пра-

цівників сприяє організації якісного освітнього середовища з максимально актуальними, новими знаннями та можливостями їх подачі для відповідної вікової категорії учнів. Музейна педагогіка дає змогу ефективно доповнити класичні форми освіти динамічними та практичними завдяки науковим музеям. Проте такі якісні та інноваційні форми роботи в Україні мають значно більше викликів для реалізації, ніж здається, основними з яких є: організаційний, матеріальний, мотиваційний та безпековий.

Одним із шляхів вирішення такої проблеми є реалізація проектної діяльності, осередком для якої стають наукові музеї, які створюють простір для реалізації проектів, проведення наукових олімпіад чи конкурсів, залучення до створення мінівиставок, організації освітніх квестів для вирішення наукових загадок. Музейна педагогіка спрямована на розвиток у відвідувачів навичок аналізу, експериментування та творчості через створення інтерактивних зон, де відвідувачі вирішують проблеми, навчаючись через помилки, що особливо цінне в науковому середовищі, в процесі переходячи до дискусії чи дебатів на теми наукових відкриттів. Таким чином, музейна педагогіка завдяки науковим музеям не тільки демонструє науку, а й залучає аудиторію до активного навчання та досліджень, розвиваючи креативність та критичне мислення, що робить її науку більш доступною, цікавою і значущою.

Постає необхідність здобуття освітянами знань та умінь для реалізації такої інтеграції освіти в музейне середовище, що створює необхідність безпосереднього залучення освітян до їх розробки та реалізації освітніх програм у музеях та проведення для них відповідних заходів метою популяризації науки.

Використані джерела

1. Музейна педагогіка в науковій освіті : монографія, за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020.
2. Музейна педагогіка: теорія і практика: наук.-метод. посіб. / І. В. Удовиченко. Київ, Національний музей історії України, 2017.
3. Шкільні музеї в Україні в першій половині ХХ сторіччя. Педагогічний музей України. Уклад.: В. О. Гайдей, О. П. Міхно; наук. консультант О. В. Сухомлинська. Вінниця, 2020.

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ІНТЕРАКТИВНИХ МУЗЕЙНИХ СТЕМ-ОРІЄНТОВАНИХ СЕРЕДОВИЩАХ УКРАЇНИ

Савченко Ярослав,

аспірант, науковий співробітник
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
молодший науковий співробітник
Національного центру «Мала академія наук України»,
м. Київ
savchyarik@gmail.com

Сліпухіна Ірина,

доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу підтримки обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ
slipukhina2015@gmail.com

Дем'яненко Валентина,

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
завідувач відділу інформаційно-дидактичного моделювання
Національного центру «Мала академія наук України»,
м. Київ
valentyyna.demianenko@gmail.com

Сьогодні різноманітні інституції – як формальні, так і неформальні – відіграють вирішальну роль у розвитку природничо-наукової освіти та формуванні дослідницьких навичок у молоді. Порівняльні дослідження показують, що ці інституції зазнали значних трансформацій. Колись вони обмежувалися спеціалізованими технологічними центрами та

науковими музеями, які переважно демонстрували експонати для передачі наукових фактів, а тепер перетворилися на динамічні, інтерактивні наукові хаби.

Під впливом історичних та суспільних викликів ці інституції стали міждисциплінарними просторами для діалогу, експериментального навчання та активного залучення до наукових концепцій. Сучасні інтерактивні наукові музеї, зокрема, слугують не лише сховищами знань, а й платформами, де діти можуть взяти на себе роль дослідників. Завдяки практичному, занурюючому досвіду юні учні здобувають практичні знання, покращують свої наукові компетенції та виховують глибше розуміння наукового пошуку в захопливому інтерактивному середовищі [1].

За даними ЮНЕСКО, кількість музеїв у світі зросла майже на 60 % з 2012 року, досягнувши приблизно 95 000 установ. Такий показник зростання підкреслює зростаючу роль музейного сектору в національній культурній політиці протягом останнього десятиліття [2]. Дані Міжнародної ради музеїв (ICOM) показують, що 15–20 % цих установ зосереджені на науці та технологіях. Однак XXI століття стало свідком стрімкого зростання унікального явища: інтерактивних наукових музеїв для юних дослідників. Ці заклади органічно поєднують освітні, дослідницькі та науково-просвітницькі цілі з розвагами та гейміфікованим навчанням. Комбінуючи ці функції, інтерактивні наукові музеї стали динамічним простором для розвитку допитливості, натхнення до наукових досліджень і залучення молодих поколінь у змістовний і цікавий спосіб.

Різноманіття цих закладів вражає. Прикладами таких зарубіжних і вітчизняних освітньо-музейних осередків, орієнтованих на наукову освіту юних дослідників, які відіграють ключову роль у формуванні зацікавленості наукою серед молодого покоління, створюють платформу для розвитку дослідницьких навичок і мотивують учнів до кар'єри в професійних STEM-напрямах, на сьогодні є інтерактивні музеї науки, STEM-центри й лабораторії, клуби дитячої і наукової творчості, гуртки робототехніки, мейкерські простори, технологічні хаби, дитячі

технопарки, інтерактивні наукові виставки, музейні віртуальні платформи, наукові онлайн симулятори тощо.

Інтерактивні музеї науки відіграють життєво важливу роль у просуванні наукового прогресу та підготовці майбутніх лідерів науки і технологій. Ці інноваційні центри слугують динамічними платформами для навчання, експериментів та відкриттів, сприяючи зростанню наступного покоління науковців та дослідників. Вони є особливо важливими для вивчення ефективних методів і практик розвитку дослідницьких компетентностей серед здобувачів базової середньої освіти, зокрема дітей та юнацтва віком від 10 до 16 років. Нині в Україні створено й активно функціонують понад 15 інтерактивних наукових центрів у великих містах, як-от Київ, Одеса, Дніпро та Львів.

У рамках цього дослідження було проведено спостереження в обраних вітчизняних закладах, проаналізовано відповідні ресурси та виявлено ключові спільні та відмінні риси у підходах до розвитку дослідницької компетентності учнів – здобувачів базової середньої освіти. Отримані результати дають уявлення про їхню ефективність та унікальні характеристики. У таблиці 1 представлено огляд цих інтерактивних просторів на основі конкретних визначальних ознак.

Таблиця 1

Музейні осередки, орієнтовані на наукову освіту юних дослідників

Види, форми	Назва, місто	Певна особливість, нова чи унікальна функціональність, конкурентна перевага	Сайт
1	2	3	4
Інтерактивний науковий простір	«Музей науки» МАН (Київ)	Перший державний музей, де заборонено НЕ торкатися експонатів. У зрозумілій і доступній формі демонструються найважливіші здобутки людства, пояснюються й візуалізуються наукові закони та їх взаємодія	https://sciencemuseum.com.ua/

Інтерактивний науковий простір	«Музей науки» МАН (Київ)	Є можливість відвідувачам як власноруч долучитись до експериментів, так і провести досліди з інтерпретаторами, науки музею. Розроблений широкий спектр наукових програм і шоу для дітей різного віку	
Науково-дослідницький простір	STEM-лабораторія МАНЛаб – Навчання через дослідження!	Оснащена сучасними науковими інструментами та інтерактивними експонатами, МАНЛаб створює середовище, де учні можуть проводити експерименти, перевіряти гіпотези та брати участь у спільних дослідницьких проєктах. Лабораторія робить акцент на активних методах навчання, заохочуючи студентів розвивати критичне мислення, навички вирішення проблем та системний підхід до наукового пошуку	https://stemua.science/
Регіональні інтерактивні музеї науки	Львівський музей науки (Львів)	Має сучасні інтерактивні експонати, що демонструють фізичні та природничі явища. Тематика: енергетика, механіка, акустика, електрика. Підходить для дітей різного віку з батьками. Місце, яке змінює класичне уявлення про науку та доводить, що процес пізнання може бути веселим, динамічним та цікавим як для дітей, так і для дорослих	https://museumlviv.com/
Інтерактивний науковий музей	Еврика (Львів)	Інтерактивні експонати. Планетарій. Віртуальна реальність. Експериментарій. Науково-пізнавальні шоу. Науково-пізнавальні лекції. Ігрові розважальні програми. Цікаві професійні майстер класи. Інтерактивні наукові квести	https://evrika.lviv.ua

Музей науки і техніки	«Експериментаріум» (Київ)	Винятково інтерактивна концепція. Виставка музею – справжнє лабораторне поле, де відвідувачі можуть не лише оглядати експонати, але й взаємодіяти з ними, виконуючи різноманітні експерименти та дослід. Постійні наукові шоу, екскурсії, програми допомагають відкривати та вивчати світ у захопливий спосіб	https://experimentarium.com.ua
Науково-просвітницький центр астрономії, науки й техніки	Planetarium Noosphere (Дніпро)	Платформа популяризації STEM-освіти та трансформації знань. Можна поринути у світ віртуальної реальності у VR-зоні, дослідити гравітацію на різних космічних об'єктах, пройти цікаві квести на інтерактивних планшетах, створити рельєф власної планети за допомогою тренажера з тераформування, послухати лекцію космічних гідів, а також подивитися повнокупольний фільм або мультфільм у Зоряній залі у форматі 4K! Інтерактивні ігри, купольна проекція	https://dnipro.planetarium.com.ua/
Науковий центр для дітей	Science Centre (Одеса)	Це інтерактивний центр, що спеціалізується на демонстраціях наукових принципів у фізиці, хімії, астрономії та біології. Відвідувачі можуть брати участь у наукових експериментах і дослідженнях	http://scicenter.od.tilda.ws/
Музей фотоілюзій	3D-арт (Київ)	Пропонує відвідувачам інтерактивні 3D-арт інсталяції, де вони можуть зробити фотографії з оптичними ілюзіями та створювати власні арт-об'єкти. Тривимірні фокуси. Візуальна подорож де зображення оживають, пропонуючи особливий досвід, де кожен може взаємодіяти та відкрити для себе історію кожної ілюстрації	https://foto-illusion-kiev.com.ua/kiev/

		це ідеальне місце, щоб досліджувати, грати з перспективою та фотографувати. Це новий формат музею, в якому фотозйомка не тільки не заборонена, але і є невід'ємною частиною чарівного дійства. Відвідувачі музею – не просто глядачі, а повноправні учасники локацій	
Інтерактивна наукова виставка	«Інтерактивний простір «Відкрий портал у науку 2.0» (Виставку в Україну передав Бергенський центр науки «VilVite», що у Норвегії в межах серії проєктів, спрямованих на залучення до науки в Україні у 2024 році, які організовує та реалізує Європейська мережа центрів і музеїв науки «Ecsite»	«Проект «Фантазія» – це виставка, що показує, як наукові ідеї дітей реалізувалися у вигляді інтерактивних експонатів. Це майстер-класи, практикуми, лекції з демонстраціями, інтерактивні читання книг, конкурси, дослідницькі заняття, квести та ігри. Заходи від лабораторій МАН. Лекторій «Моніторинг наслідків російсько-української війни інструментами ДЗЗ», семінар-практикум для освітян «Освітні практики в музеях науки», сесія ідей «Обсерваторія живої спадщини “Освітні практики в музеях науки”».	https://gullivercenter.com/trc-events/vidkrij-portal-u-nauku-20

Інтерактивна наукова виставка	за підтримки американського фонду Simons Foundation та у співпраці з Малою академією наук України)	Презентація розробок МАНівців – це виставка розробок і теоретичних напрацювань українських школярів.	
Віртуальні платформи і програми	EduFuture є створення інтерактивної програми «Future Skills Lab»	Навчання через практику. Воркшопи із програмування (Scratch, Python), робототехніки (Arduino, LEGO Mindstorms), 3D-друку та створення інтерактивних проєктів. Проєкти задля вирішення реальних наукових проблем, наприклад, створення екологічних пристроїв, систем моніторингу якості повітря або освітлення на основі відновлюваної енергії. Партнерство зі школами. Програма інтегрувалася у позакласну роботу. Учні отримували доступ до обладнання (3D-принтери, робототехнічні комплекти). Наставництво від викладачів, які пройшли підготовку від EduFuture. Міждисциплінарний підхід у створенні онлайн-освітніх модулів	
Музеї науки – освітні й дослідницькі центри при вищих навчальних закладах	«Політехнік» (Житомир)	Інтерактивний музей науки і техніки, створений на базі «Житомирської політехніки» для популяризації STEM-освіти серед школярів і студентів. Тематика включає робототехніку, фізику, математику, сучасні технології. Студентська лабораторія мехатроніки «MechLab» дає змогу наочно продемонструвати школярам знання та практичні вміння студентів університету	https://alumni.ztu.edu.ua/polytechnic/

Тимчасові виставки Музею науки	Тимчасові (пересувні) виставки Музею науки	Справжній центр досліджень та відкриттів. Ця подія стала частиною стратегічної місії МАН – зробити науку доступною для всіх і відкрити музеї у всіх регіонах України, популяризуючи науку та надаючи можливість кожному відвідувачеві заглибитись у світ наукових знань	https://man.gov.ua/about/news/timchasova-vistavka-muzeyu-nauki-robotu-v-gajvoroni
Центр розваг	Neopolis (Київ)	Ігровий і дослідницький простір для малюків та для відривних тінейджерів, для тата-геймера чи мами, що любить драйв і спортивні виклики, для бабці, що скучила за яскравими емоціями. Але це і місце свободи для підлітків, без тиску дорослих, без тупих правил та нудних повчань з екстремальними атракціонами віртуальної реальності, квест кімната	https://neopolis.respublikapark.com.ua/
Інтерактивний ігровий центр для дітей	KidsWill (Київ)	Дитяче місто професій. Така зменшена версія дорослого світу дасть змогу граючись познайомитися з більш ніж 90 різними професіями, навчитися заробляти гроші та витратити на свій розсуд. Це відкриє масу талантів, здібностей та переваг дитини у професійному орієнтуванні	https://kidswill.com.ua/?gad_source
Навчальний заклад	Київська дитяча залізниця	Навчальний заклад АТ «Укрзалізниця» – це залізниця, якою керують діти. Захоплюючі враження викликає проїзд через віадук висотою 20 метрів та довжиною 100 метрів. У святкові дні поїзд курсує зі справжнім паровозом, який започаткував рух поїздів дитячою залізницею 64 роки тому. Юні залізничники випробовують себе у ролі машиністів, чергових по станції, провідників, дикторів, оглядачів вагонів	https://www.facebook.com/childrens.railway.in.kyiv

Ярмарок винахідництва та креативності	Maker Hub Kyiv Maker Faire (Київ)	Громадська організація «Мейкер Хаб» за підтримки Міністерства освіти і науки, Малої академії наук та GIZ Ukraine проводить традиційний фестиваль «Kyiv Maker Faire». Ця подія об'єднує інженерів, винахідників, стартаперів, підприємців, дизайнерів, студентів та школярів, що цікавляться наукою, творчістю та новітніми технологіями	https://www.prostir.ua/event/zaproshujemo-vas-na-maker-faire-kyiv/
Сайт інтерактивних симуляцій	PhET (використовується і в Україні)	Заснований у 2002 році лауреатом Нобелівської премії Карлом Віманом. Це проект University of Colorado Boulder для створення і використання безкоштовних інтерактивних симуляцій з математики і наук про природу. Створений на основі наукових педагогічних досліджень, що спонукає учнів до навчальних досліджень і експериментування з використанням інтуїції в середовищі, подібному до гри. Завантажено понад 1.5 млрд симуляцій	https://phet.colorado.edu/uk/research
Онлайн лабораторії, блоги, уроки	LearningUa Хаббл-Траббл	Наука простими словами. На каналі можна знайти відео із дослідженнями, науково-популярні відео з фізики, природи, відеоуроки з української мови та математики. Астроблог для астрономів. Цікаві факти про космос. Дистанційні дослідження	https://youtube.com/c/Learningua https://youtube.com/channel/UCvFa2D_fWbkxMunCPT9ZpQw

Дійсно, спектр таких установ, закладів, інтерактивних наукових осередків в Україні на сьогодні доволі широкий. Можна виділити спільні ознаки таких просторів. Ці заклади, установи, осередки відіграють ключову роль у формуванні зацікавленості наукою серед молодого покоління, створюють платформу для розвитку дослідницьких навичок і мотивують учнів у майбутньому будувати кар'єру в STEM-напрямах.

Такі простори є важливим інструментом для забезпечення наукового прогресу та підготовки майбутніх лідерів у науці та технологіях. Всі вони мають інфраструктуру та відповідне інноваційне музейне, лабораторне, ігрове обладнання, доступ до інформаційних ресурсів і програмного забезпечення. Створюються вони переважно як окремі заклади й установи або як структурні підрозділи на базі освітніх закладів та музеїв. Майже всі вони забезпечені навчальними освітніми програмами, спрямованими на розвиток інтересу до науки та техніки. Особливий акцент робиться на міждисциплінарних проектах, які дають змогу юним дослідникам розвивати креативність і критичне мислення. Результативність такого виховання й підтримка талантів проявляється у більш свідомій участі школярів у наукових конкурсах, олімпіадах, технологічних виставках, учнівських і студентських конференціях тощо. Ці осередки співпрацюють із закладами вищої освіти, академічними установами, а деякі й із міжнародними організаціями. Це відкриває можливості для наставництва, стажування та доступу до новітніх наукових досягнень. Мають як державне фінансування, грантову підтримку, так є і комерційними проектами, які базуються на приватних інвестиціях і партнерстві. Організація таких закладів потребує фінансування задля оновлення експозицій, вираженої наукової концепції, грамотної методичної роботи, що, на наш погляд, представлено найбільш повно у першому державному інтерактивному просторі «Музей науки Малої академії наук України».

Особливістю, що поєднує вищезазначені суб'єкти, є використання інтерактивних форм і методів дослідницької роботи та впровадження онлайн-курсів, платформ для дистанційного навчання та використання цифрових технологій.

Вплив таких осередків неформальної наукової освіти на суспільство полягає в тому, що вони допомагають учням розкрити свої дослідницькі здібності, підвищують інтерес до науки. Завдяки практичній проектній науковій роботі підвищується дослідницька компетентність учнів. Формуються спільноти однопідприємців, що сприяє соціальній згуртованості. У довгостроковій перспективі підготовка кваліфікованих спеціалістів стимулює економічний розвиток. Такі осередки є важливим елементом

інноваційного розвитку України, забезпечуючи країну кадровим резервом для вирішення ключових викликів XXI століття.

Однак головною відмінністю, яку ми спостерігали, є те, що в деяких із цих установ розважальна та ігрова функції переважають над освітньою, дослідною, навчальною.

Наші спостереження виявили значний потенціал щодо розвитку дослідницької компетентності учнів закладів загальної середньої освіти в лабораторії STEM-центру «МАНЛаб» та інтерактивному просторі «Музей науки Мала академія наук України». Такий успіх можна пояснити добре продуманим спеціалізованим науково-освітнім середовищем, яке органічно поєднує теоретичні знання з практичним експериментуванням.

Дослідницький простір характеризується практико-орієнтованою взаємодією з сучасними приладами та науковими експонатами, пропонуючи можливість застосувати свої теоретичні знання в реальних умовах. Такий експериментальний підхід до навчання не лише поглиблює розуміння наукових принципів, а й розвиває допитливість, креативність та навички вирішення проблем. Більше того, наявність кваліфікованих консультацій із досвідченими викладачами та експертами в галузі STEM відіграє ключову роль у проведенні учнів через складні наукові процеси та експерименти. Синергія добре обладнаного середовища, практичного залучення та професійного менторства створює екосистему, де студенти є не пасивними одержувачами знань, а активними учасниками процесу наукових відкриттів. Такий підхід не лише формує міцні фундаментальні компетенції, а й надихає учнів на подальше навчання та кар'єру в галузях STEM.

З перспективного погляду у майбутнє – вищезгадані форми інтерактивних наукових просторів залучення до науки молоді, на наш погляд, повинні стати науковими хабами, закладами наукової освіти більш широкого профілю, які в одному місці можуть об'єднати різних суб'єктів освітньої й наукової діяльності. Зокрема, можна створити при таких музеях юнацькі наукові центри та STEM-лабораторії, об'єднані однією метою.

Розвиток мережі інтерактивних музеїв науки в Україні виявився трансформаційним фактором у формуванні дослідницької компетентності серед учнів віком 10–16 років – здобувачів базової середньої освіти. Ці інноваційні простори переосмислили традиційний підхід до природничо-наукової освіти, поєднуючи теоретичні знання з практичними експериментами, розвиваючи допитливість, критичне мислення та навички розв’язання проблем. Завдяки захопливому навчальному середовищу учні заохочуються активно досліджувати наукові концепції, перетворюючи абстрактні теорії на реальний досвід.

Інтеграція сучасних технологій, інтерактивних експонатів та експертного наставництва в цих закладах створює динамічну екосистему, де студенти є не просто спостерігачами, а активними учасниками наукового пошуку, а консультації з досвідченими педагогами та фахівцями STEM відіграють вирішальну роль у проведенні учнів через дослідницький процес.

Крім того, ці інтерактивні музеї слугують центрами між-дисциплінарної співпраці, де наука перетинається з творчістю, технологіями та інноваціями. Вони стали не лише освітніми платформами, а й соціальними просторами, що культивують культуру наукової допитливості та навчання впродовж життя.

Український досвід демонструє, що добре структуроване інтерактивне наукове середовище може зробити значний внесок у розвиток дослідницької компетентності, надихати молодь на вивчення STEM-галузей і, зрештою, виховувати наступне покоління науковців, інженерів та інноваторів. Але, щоб максимізувати їхній вплив, необхідні постійні інвестиції в інфраструктуру, професійний розвиток освітян та інтеграція навчальних програм з інтерактивними музейними ресурсами.

Отже, зростаюча мережа інтерактивних наукових музеїв в Україні є життєво важливим інструментом сучасної освіти, який ефективно вирішує завдання підготовки молодого покоління до вимог науково-технічного світу, що постійно розвивається.

Використані джерела

1. Alan J. Friedman. The evolution of the science museum. URL: <https://pubs.aip.org/physicstoday/article/63/10/45/396643/The-evolution-of-the-science-museumOnce-resources>
2. Андрощук. Г. COVID-19 і музеї: економічний вплив, цифровізація, комунікація, безпека. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/covid19-i-muzeyi-ekonomichniy-vpliv-cifrovizaciya-komunikaciya-bezpeka.html>

ШКІЛЬНИЙ МУЗЕЙ ДЕФЕКТОЛОГІЇ (З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ)

Супрун Дар'я,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та реабілітації,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
darya7@ukr.net

Супрун Микола,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної педагогіки,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв
suprun62@ukr.net

Ніби вчора ми – студенти першого курсу дефектологічного факультету КДПІ ім. О. М. Горького (нині факультет спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова) – у далекому 1979 році вперше переступили поріг Київської допоміжної школи-інтернату № 10 з метою відвідання першого у вітчизняній спеціальній освіті Музею дефектології. Екскурсію нам провели багаторічний директор школи І.В. Заєць та заступник директора школи, кандидат педагогічних наук М. А. Арнольдov. Спілкуючись із цими людьми, ми чи не вперше відчули гордість за свою професію, а точніше, за місію соціального служіння дитині з особливими потребами.

З роками все більше усвідомлюєш значимість цього соціального науково-методичного центру дефектологів усієї країни, основоположником якого був Марк Адольфович Арнольдov, який у співпраці із завідувачем відділом дефектології НДІ педа-

гогіки України професором Іваном Гавриловичем Єременком втілили свої сміливі творчі задуми в життя.

Зазначимо, що музей був створений із дотриманням усіх засад історико-педагогічної галузі знань. Музейні матеріали були підібрані таким чином, що висвітлювалися всі головні етапи започаткування, становлення та розвитку вітчизняної й зарубіжної дефектологічної науки та практики. Чого лише вартують унікальні матеріали часів започаткування теоретичних засад дефектології наприкінці XIX – початку XX ст. Різноманітним був представлений матеріал про період становлення вітчизняної мережі спеціальних шкіл – 1924–1936 роки.

У музеї було широко представлено матеріали, що характеризували роль окремих знакових постатей в історії вітчизняної спеціальної педагогіки. Серед яких особливе місце належить Клавдії Михайлівні Турчинській (1924–1976). Народилася вчена 1 січня 1924 року в селі Рублівці Кременчуцького району Полтавської області у родині вчителя-дефектолога. У 1948 році вона вступила на дефектологічний факультет КДПІ імені О. М. Горького, який закінчила у 1953 році. У 1954 році К. М. Турчинська вступила до аспірантури. У 1964 році вона захистила кандидатську дисертацію на тему «Активізація діяльності розумово відсталих учнів на уроках ручної праці в допоміжній школі». 25 червня 1965 року була призначена на посаду завідувача кафедри олігофренопедагогіки. 30 листопада 1965 року стала деканом дефектологічного факультету і паралельно обіймала посаду завідувача кафедри олігофренопедагогіки. Спектр наукових пошуків Клавдії Михайлівни Турчинської був досить широким. Насамперед вона досліджувала питання підготовки сучасного вчителя-дефектолога, свідченням чого стало запровадження такої унікальної спеціалізації, як «Учитель професійно-трудового навчання в допоміжній школі». Окрім того, нею були глибоко проаналізовані питання професійної орієнтації випускників допоміжної школи.

Проміжним результатом плідної наукової роботи К. М. Турчинської стала підготовлена до захисту докторська дисертація, захистити яку нашому Вчителю не вдалося...

16 грудня 1976 року Клавдія Михайлівна Турчинська трагічно загинула в авіакатастрофі, коли поверталася до Києва із Чернівців, де організовувала навчальну практику студентів... Попри швидкоплинний біг лавини років, що відділяють нас від цієї трагічної події, Клавдія Михайлівна й на сьогодні залишається знаковою постаттю у світовій корекційній педагогіці [1].

У межах вивчення історії олігофренопедагогіки студенти-дефектологи постійно працювали в музеї із деканом факультету Віталієм Івановичем Бондарем. Тут проводилися тематичні екскурсії та зустрічі із відомими тогочасними науковцями. Частим гостем таких зустрічей був професор І. Г. Єременко зі своїми учнями. Пам'ятаємо одну з таких зустрічей, присвячену запровадженню в повсякденну практику роботи тогочасної допоміжної школи диференційованого навчання. Зазначимо, що то був широкомасштабний освітній проєкт. Професійні досягнення у розробці теоретико-методичних основ диференційованого навчання належать І. Г. Єременку, В. Є. Турчинській, Л. С. Вавіній та Г. М. Мерсіяновій. Запропонований підхід до організації корекційно-виховного процесу знайшов широке використання в мережі спеціальних закладів освіти.

Організатори музею ставили перед собою мету: заповнити прогалини в оцінці ролі ключових науковців у дефектологічній сфері. Насамперед йдеться про Андрія Володимировича Володимирського (1875–1936), ім'я якого нині мало відомо широкому загалу дефектологів. При цьому варто наголосити, що професор А. В. Володимирський був одним із фундаторів розвитку спеціальної освіти в нашій державі. Саме тому В. І. Бондар зараховував А. В. Володимирського до найвидатніших учених у сфері дефектології першої половини ХХ ст.

У музеї було досить повно розкрито історію діяльності Інституту дефектології, що працював у сорокові – п'ятдесяті роки, та його директора – професора М. М. Грищенка.

Також були зібрані матеріали, що характеризували заклади спеціальної освіти як потужну експериментальну базу для проведення фундаментальних теоретичних і теоретико-експериментальних досліджень. Зокрема, йдеться про дослідження

професора І. Г. Єременка та його наукової школи. Так, досить повно висвітлені питання із запровадження трудового навчання учнів допоміжної школи. Акцентується увага на професійній спрямованості уроків зазначеного типу. Розкриваються питання взаємодії шкільних колективів із базовими підприємствами, що забезпечували працевлаштування випускників, а це слугувало запорукою успіху їхньої соціалізації.

Музей зібрав значну кількість вітчизняних та зарубіжних літературних джерел із різних галузей теорії та практики спеціальної освіти. Саме тому в ньому постійно проводилися різноманітні науково-методичні заходи всеукраїнського та міського рівнів. Серед науковців та педагогів-новаторів вважалося за професійне визнання виступити на подібних заходах. Постійно брали участь у просвітницькій роботі музею провідні дефектологи країни на чолі з професором Іваном Гавриловичем Єременком та академіком Віталієм Івановичем Бондарем.

Досить повно представлені в музеї матеріали, що розкривають різні етапи системи підготовки вітчизняних дефектологів. Так, викликає значний інтерес історія дефектологічного факультету КДПІ ім. О. М. Горького, що розкрита через аналіз творчого шляху його керівників та випускників. Експонати музею досить повно висвітлюють роль українських вчених у підготовці учителів спеціальних шкіл, які в різні роки очолювали факультет та його випускаючі кафедри. Йдеться насамперед про Н. Ф. Засенко, В. М. Синьова, А. І. Селецького, О. Й. Теплицьку, К. М. Турчинську, М. Д. Ярмаченка та інших наших провідних учених.

Цікавою сторінкою історії цієї школи є те, що у ній після закінчення дефектологічного факультету столичного вишу зробили перші вчительські кроки академік НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України І. Д. Бех і президент Міжнародної академії управління персоналом Г. В. Щокін. Багато років співпрацювали зі школою академік, директор Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України

С. Д. Максименко, професори О. П. Северов, Д. О. Ніколенко та ціла когорта інших вчених.

У музеї була широко висвітлена взаємодія протягом 1970–90-х років із колективом Київського інституту внутрішніх справ, першим проректором якого в ті роки був полковник внутрішньої служби академік В. М. Синьов. Результатом такої співпраці стала реалізація різнопланових проєктів, що сприяли покращенню системи підготовки правоохоронців, а також сприяли збагаченню і результативності корекційно-виховної роботи в спеціальному закладі освіти [2].

Доречно буде зазначити, що ідея створення музею дефектології в Київській спеціальній школі № 10 знайшла своє логічне ґрунтовне втілення на факультеті спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова, на якому з метою вшанування пам'яті першого президента АПН України Миколи Дмитровича Ярмаченка (1928–2010) був створений музей його імені. Ініціатором виступила завідувач кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М. Д. Ярмаченка професор Людмила Іванівна Фомічова. Багато зусиль до його створення доклали учні академіка – доцент О. С. Горлачов та професор В. М. Шевченко. Всіляко сприяв реалізації цієї дійсно святої справи ще один учень Миколи Дмитровича – багаторічний декан факультету, завідувач кафедри психокорекційної педагогіки професор Іван Пантелійович Колесник. Зазначимо, що провідною ідеєю створення музею було започаткування роботи науково-просвітницького центру історії вітчизняної спеціальної педагогіки.

Дійсно, час вносить корективи в усі сфери буття людини... Водночас із тим дуже хочеться сподіватися, що нинішній колектив Київської спеціальної школи № 10 продовжить славні традиції своїх видатних попередників і започаткує свою сторінку в історії вітчизняної спеціальної освіти. Відродження роботи музею вітчизняної корекційної педагогіки та спеціальної психології стане тому свідченням.

Використані джерела

1. Супрун Д. М., Супрун М. О. К. М. Турчинська і сучасна спеціальна педагогіка (до сторіччя із дня народження). Матеріали міжнародного

конгресу зі спеціальної педагогіки та психології. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. С. 394-400.

2. Супрун М. О., Супрун Д. М. Із історії створення шкільного музею дефектології. *Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9 листопада 2021 р. / за ред. Т. О. Докучиної, О. І. Дмитрієвої. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. С. 40-46.

ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАНЯТЬ З АСТРОНОМІЇ НА СУПРОВІД ВИСТАВКИ ДЛЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МУЗЕЙНИХ ПРОСТОРІВ «ЕКСПЕДИЦІЯ СОНЯЧНОЮ СИСТЕМОЮ»

Коваленко Наталія,

кандидат фізико-математичних наук,
методист Національного центру
«Мала академія наук України»,
м. Київ
nataliya.kovalenko@man.gov.ua

В останні роки Національний центр «Мала академія наук України» активно розвиває новий для України напрям – музеї та центри науки сучасного інтерактивного типу. В рамках співробітництва з міжнародними партнерами, як один із проєктів, в Україні з'явилася можливість експонувати «Експедицію Сонячною системою» – виставку про дослідження космосу від Музею focusTerra Федеральної вищої технічної школи Цюриха (ВТШ Цюриха) [1].

Експозиція запрошує відвідувачів дізнатися про планети і здійснити уявну космічну подорож до Місяця, Марса, Венери та до краю нашої Сонячної системи. Під час уявної подорожі їх чекають приголомшливі відкриття і цікаві факти.

В експозиції наукова інформація подана у вигляді коміксів із реальними героями. У розробці цієї виставки взяли участь вчені ВТШ Цюриха, що перебувають в авангарді трьох космічних місій. У захопливих історіях вони розповідають про свої наукові пошуки і знахідки, джерела мотивації у роботі, методи дослідження, гіпотези для перевірки і про те, яким чином

Рис. 1. Панелі з космічними місіями до планет з виставки у м. Чернівці

Рис. 2. Оригінальна виставка у ВТШ Цюриха

науковці здатні «зазирнути» вглиб планет, що перебувають за мільйони кілометрів від нас.

Оригінальна виставка у Швейцарії супроводжувалася захопливими експериментами, анімацією, грою в доповненій реальності в полювання на сміття для маленького марсіанина, майстер-класами та науково-попу-

лярними лекціями. Матеріали виставки також надруковані у вигляді коміксів-книжок англійською, німецькою, французькою та італійською мовами.

Під час експонування в Україні ми пропонуємо доповнити перегляд виставки інтерактивним тематичним заняттям відповідно до віку відвідувачів. Тематика виставки (Сонячна система, Всесвіт, космічні місії) корелює з багатьма дисциплінами для відвідувачів різного шкільного віку: «Я досліджую світ» (4 клас), «Природознавство» (5–6 клас), «Географія» (6 клас), «Фізика» (7–11 клас), «Астрономія» (11 клас).

Конспекти запропонованих занять розраховані на відвідувачів трьох вікових категорій. Так, інтерактивне заняття «Кишенькова Сонячна система» розраховане на відвідувачів 6–9 років. Заняття «Супутники планет» призначене для відвідувачів 9–12 років. А заняття «Чи можна втекти з чорної діри» передбачене для відвідувачів від 12 років. Утім, часто в практиці музеїв група складається з відвідувачів різного віку. Тому в конспектах занять наводяться рекомендації щодо спрощення матеріалу для молодших відвідувачів у групі або заглиблення в навчальний матеріал для старших відвідувачів у групі.

Рис. 3. Панелі з виставки-коміксу у м. Чернівці

Загальна структура конспекту заняття містить преамбулу з коротким описом, метою заняття, завданням, переліком методів навчання за джерелом одержаних знань, вказується

до змісту »

тип заняття, очікуваний результат, описується підготовка до заняття для інтерпретатора музею (педагога). Орієнтовна тривалість занять – 45 хв. У ході заняття 5 хв відводиться на організаційну хвилинку, 10–15 хв на ознайомлення з темою заняття, 20–25 хв на практичне виконання навчально-дослідницького завдання, 5 хв на підбиття підсумків заняття. Також відвідувачам наприкінці заняття пропонується творче завдання, яке вони можуть виконати після відвідування виставки, з друзями або родиною.

Інтерактивні заняття за тематикою відповідають змісту експозиції і мають на меті доповнити і поглибити освітній ефект від виставки для відвідувачів, а також розважити їх і подати наукову інформацію під незвичним кутом. Ці конспекти занять пропонуються як основа, на якій інтерпретатор музейного простору будує інтерактивне заняття, орієнтуючись на вік, обізнаність із тематикою, ступінь активності реальної аудиторії.

Дослідження Всесвіту є актуальною науковою тематикою, що просуває розвиток технологій та формує світогляд. ЗМІ регулярно повідомляють про цікаві наукові результати космічних місій та наземних дослідницьких груп, Нобелівські премії, проекти Ілона Маска. Астрономічна тематика у позашкільлі не лише дає обізнаність про світ, в якому ми живемо, а і є чудовим підґрунтям для викладання STEAM-дисциплін, адже викликає зацікавленість та здивування.

Інтерактивне заняття «Кишенькова Сонячна система» (рекомендований вік відвідувачів 6–9 років) звертає увагу на той факт, що відстані між планетами у Сонячній системі значно перевищують розміри самих планет. Зазвичай карти і плакати Сонячної системи відображають планети та їх орбі-

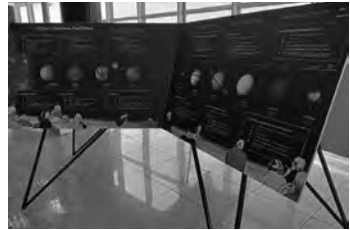

Рис. 4. Панелі з відомостями про планети з виставки у м. Чернівці.

Рис. 5. Схема до створення моделі Сонячної системи зі стрічки паперу

ти без дотримання справжнього масштабу. Це призводить до хибного уявлення про близькість планет одна до одної та рівність відстаней між ними.

Під час ігрового заняття з елементами моделювання відвідувачам пропонується побудувати масштабну модель відстаней між орбітами планет, поясом астероїдів і Плутоном як представником поясу Койпера, використовуючи паперову смужку для касових апаратів.

Багато людей помилково уявляють, що:

1. Розміри планет значно більші, ніж є насправді.
2. Відстані до планет значно менші, ніж є насправді.
3. Орбіти планет рівномірно розподілені між Сонцем і Плутоном.

На занятті ми працюємо із цими хибними уявленнями за допомогою простої наочної масштабованої моделі з паперової стрічки для касового апарата, яку діти створюють самі, а після заняття можуть згорнути у рулончик і покласти в кишеню.

Інтерактивне заняття «Супутники планет» (рекомендований вік відвідувачів 9-12 років) наголошує на різноманітності супутників у Сонячній системі. У нашої планети Земля є лише один природний супутник – Місяць, що обертається навколо Землі під дією її сили тяжіння. Лік супутникам поклав Галілео Галілей, який у 1610 р. у свій телескоп виявив чотири найбільші супутники Юпітера: Іо, Ганімед, Європу та Каллісто. Нині відомо про 285 супутників великих планет Сонячної системи, про 12 супутників у сімох карликових планет і про супутники в понад 450 астероїдів.

Місяць – це єдине неземне небесне тіло, на якому побували земляни. 12 астронавтів уже прогулялися Місяцем і навіть пострибали по ньому, відчуваючи меншу силу тяжіння. На інші супутники ще не ступала нога людини. Але знімки з космічних апаратів демонструють розмаїття умов на них. У ході заняття ми ознайомимося з особливостями супутників і поміримо про майбутні космічні подорожі і ті незабутні враження, що очікують на майбутніх космічних туристів.

Відвідувачам на занятті запропоновано уявити, що сьогодні ми навчаємося у школі космічних туристичних агентів. Наше завдання – занотувати атракції на супутниках для майбутніх космічних туристів, які захочуть:

- на море, зайнятися дайвінгом;
- покататися із засніжених схилів на гірських лижах;
- зайнятися скелелазінням і спуститися в глибокі каньйони;
- помилуватися гейзерами або вулканами;
- пострибати з парашутом або політати на параплані.

Відвідувачам на занятті необхідно обрати той супутник із розповіді інтерпретатора, який найбільше до вподоби, скласти авторський тур, намалювати рекламу туру і представити свій маршрут та розваги групі. Такий підхід дає змогу утримувати фокус уваги на розповіді інтерпретатора про умови на супутниках, розвинути обізнаність про Всесвіт, проявити творчі здібності у малюванні та потренувати комунікативні навички під час представлення туру. Завдання з відкритими відповідями, що дає можливість дітям проявитися.

Інтерактивне заняття «Чи можна втекти з чорної діри» (рекомендований вік відвідувачів від 12 років) дає глибше розуміння цих дивовижних космічних об'єктів і дає змогу провести наочне моделювання впливу чорної діри на її космічне оточення.

Чорні діри – це згаслі зорі, які мають настільки високу щільність та потужну гравітацію, що навіть світлу не вдається вирватися за їх межі. Учені виявляють чорні діри опосередковано, наприклад, через їхній вплив на рух зір у полі тяжіння чорної діри.

Інтерактивне заняття-дослідження з елементами моделювання дає змогу продемонструвати дію чорних дір, і,

Рис. 6. Панелі про супутники Марса з виставки у м. Чернівці

Рис. 7. Панелі про простір-час та гравітацію з виставки у м. Чернівці

Рис. 8. Етап заняття з моделювання впливу чорної діри на простір-час

отже, допоможе відвідувачам збагнути поняття простору-часу та гравітації, які є невід'ємною частиною розуміння цих дивовижних об'єктів. Відвідувачі побудують фізичну модель кривини простору навколо масивного об'єкта та спостерігатимуть його вплив на менш масивний об'єкт.

Новизна запропонованої збірки конспектів занять полягає в методичному супроводі музейних освітніх просторів конспектами інтерактивних занять із тематики експозиції і є пілотним подібним проектом. Стиль подачі матеріалу передбачає активну участь відвідувачів. За відгуками за результатами проведення, запропоновані заняття до вподоби відвідувачам і є гарним доповненням для засвоєння матеріалу про Сонячну систему і Всесвіт, представлений на виставці.

Використані джерела

1. Expedition Solar System. Join ETH Zurich on a journey into space. URL: focusterra.ethz.ch/en/special-exhibitions/archive/expedition-solar-system.html

ДІЯЛЬНІСТЬ STEM-МУЗЕЇВ У КОНТЕКСТІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Шибка Ольга,

керівник гуртка астрономії та ІТ
КЗПО «ЦРДМ «СтартУм» ДМР,
м. Дніпро
astronomy@ukr.net

Шибка Григорій,

керівник гуртка радіоелектроніки
та мікропроцесорної техніки
КЗПО «ЦРДМ «СтартУм» ДМР,
м. Дніпро
astronomy@ukr.net

Практичне залучення є основою успішного навчання у сфері STEM. Коли діти й підлітки мають змогу «спробувати на дотик» науково-технічні процеси чи експонати, вони краще розуміють свої здібності, зацікавлення та перспективи. Різноманіття форм цього залучення дає змогу кожному знайти щось до душі, створюючи комфортне середовище для навчання та творчості.

Для визначення змісту позашкільної освіти досить часто використовують термін «неформальна освіта». Для позашкільної технічної освіти можна сформулювати три етапи її реалізації: зацікавити, залучити, захопити.

1. Зацікавити (розважити з користю).

Зацікавлення важливе для формування у дітей та підлітків культури змістовного дозвілля. Мета цього етапу – навчити дитину проводити вільний час із користю для саморозвитку, вмінням спілкуватися з друзями, обговорювати нові, цікаві, пізнавальні речі. На цьому етапі використовують такі форми,

як музеї цікавої науки, наукові івенти, тематичні дні в школах, екскурсії на виробництво.

2. Залучити.

Другий етап – залучення дітей до діяльності профільних технічних гуртків, клубів за інтересами, об'єднань однодумців. Найефективнішими формами є майстерні для мейкерів, майстер-класи, науково-технічні табори для школярів. На цьому етапі вирішується завдання: залучити дитину до колективу однодумців, надати можливість реалізувати себе в різних видах діяльності.

Дитина може спробувати себе в різних сферах науково-технічної діяльності: моделюванні, конструюванні, проектуванні. Це сприяє розумінню, що їй більше до вподоби: будувати кораблі, запускати ракети й літаки, паяти плати, писати програмні коди чи спостерігати за небесними тілами.

3. Захопити.

Третій етап позашкільної діяльності – формування стійкого захоплення. На цьому етапі дитина свідомо обирає власні пріоритетні інтереси і приділяє цій діяльності максимально можливий вільний час. Захоплення сприяє свідомому вибору майбутньої професії, що є кінцевою метою STEM-освіти.

Важливість активного свідомого практичного залучення дитини до вибору професії обумовлена такими чинниками:

1) підвищення інтересу: діти, які беруть участь у практичній діяльності, швидше знаходять «свою» сферу;

2) розвиток навичок: реальні проекти дозволяють набути практичних навичок, які стануть у пригоді у професійній діяльності;

3) формування особистості: впевненість, здатність працювати в команді, навички вирішення проблем формуються саме під час залучення до науково-технічної творчості.

Важливо, що вибір професії здійснює не дорослий, а сама дитина на основі власного життєвого, професійного та соціального досвіду. У цьому випадку знання, навички та вміння, набуті в технічних або спортивно-технічних гуртках,

допоможуть їй стати успішною в умовах постійних змін на ринку праці.

У цьому контексті треба нагадати, що музеї, згідно зі статтею 5 Закону України «Про позашкільну освіту», як культурно-освітні установи, становлять частину структури позашкільної освіти [1]. Вони, зокрема, вирішують такі освітні завдання.

1. Виховання у дітей мотивації до навчання. STEM-музеї через інтерактивні заходи мотивують дітей до вивчення математики, фізики, хімії.

2. Розвиток уяви. Діти можуть спостерігати за роботами, брати участь у симуляціях космічних польотів або створювати власні моделі техніки.

3. Інтеграція з навчальними закладами. Музеї можуть створювати програми, що доповнюють шкільний курс, посприяти проведенню інтегрованих уроків.

Можна запропонувати форми залучення дітей до науково-технічної діяльності, доступної, в тому числі, й для організації на території музеїв. Науково-пізнавальні заходи: наукові шоу; музеї цікавої науки та техніки; екскурсії на виробництва для ознайомлення з роботою заводів, конструкторських бюро, наукових лабораторій, наприклад, спостереження за процесом складання автомобіля чи космічного апарата; тематичні STEM-табори та клуби. А також практичні майстерні та мейкерспейси, технічні квести (маршрути із завданнями, які передбачають використання знань із фізики, математики чи програмування).

STEM-музеї – це місця, де відвідувачі, особливо діти, можуть дізнатися про наукові досягнення інтерактивно. Подібні музеї, серед іншого, мають вирішувати такі завдання:

- розвивати особистість – вони допомагають дітям формувати навички мислення, аналізу та вирішення задач;
- виховувати емоції – наприклад, захоплення складністю і красою технічних рішень стимулює інтерес до науки;

- розвивати фантазію і творчість – інтерактивні експонати та симуляції дозволяють уявити себе інженером чи науковцем;
- формувати громадянську свідомість – демонстрація вітчизняних досягнень у техніці та науці формує почуття гордості за країну.

Такі музеї можна назвати «музеями зворушливої науки», бо вони не лише «ворушать» уяву дітей, а й дають змогу взаємодіяти з експонатами, у прямому сенсі ворухнути їх.

Приклади комунікації між STEM-музеями і технічними гуртками в місті Дніпро:

1. Музей «Мініфеномента». Мобільний музей науки – 52 експериментальні станції, розроблені за методикою професора Фленсбурзького університету Луц Фізера (Німеччина). Це динамічна пересувна експозиція експериментальних стендів, що ілюструють фізичні та хімічні явища навколишнього світу: коливання, тертя, рух та ін. [2]. Реалізовано, зокрема, із залученням педагогів КЗПО «Центр розвитку дітей та молоді «СтартУм» ДМР (колишня Міська станція юних техніків міста Дніпро).

2. Спільні проекти музеїв та гуртків. Наприклад, створення моделей літаків чи ракет із використанням реальних інженерних даних під керівництвом співробітників музею та керівників гуртків. Реалізовано, зокрема, Виставковим комплексом Національного центру аерокосмічної освіти молоді ім. О. М. Макарова[3].

3. Наукові фестивалі. Проведення інтерактивних днів науки, де відвідувачі можуть проводити експерименти, брати участь у майстер-класах та симуляціях. Реалізовано, зокрема, в Дніпрі ГО «Асоціація Ноосфера» [4].

4. Профорієнтаційні зустрічі. Організація екскурсій у STEM-музеї для школярів із залученням випускників технічних гуртків, які стали професіоналами у науковій сфері. Як приклад, екскурсії на підприємство групи Інтерпайп [5].

Водночас треба відмітити наявні проблеми сучасної комунікації музеїв STEM-напряму й освітньої спільноти.

По-перше, непрофільна освіта співробітників. У багатьох музеях екскурсів не мають технічної підготовки, тому їхні екскурсії обмежуються зачитуванням інформації з табличок. Вирішенням може стати співпраця з технічними гуртками, залучення їх керівників до проведення спеціалізованих заходів.

По-друге, відсутність інтерактивного обладнання. Інтерактивні експонати дорогі, тому не всі музеї можуть собі їх дозволити. Альтернативою є використання мобільних лабораторій і пересувних експозицій.

По-третє, вузьке охоплення аудиторії. Багато музеїв працюють лише в рамках своїх регіонів. Рішенням є створення національних програм із популяризації науки через пересувні виставки та онлайн-екскурсії.

STEM-музеї — це потужний інструмент у популяризації науки і техніки. Вони мають великий потенціал для взаємодії із закладами позашкільної освіти, особливо у формуванні пізнавальної мотивації дітей. Однак для досягнення максимального ефекту необхідно залучати профільних фахівців та впроваджувати нові формати комунікації, розвивати інтерактивні форми взаємодії. Наприклад, мобільні експозиції (використання мінімузеїв, які можна доставити в будь-який заклад освіти; це особливо корисно для сільських шкіл), віртуальні тури (створення 3D-екскурсій для дітей, які не можуть відвідати музей фізично), тематичні воркшопи (проведення практичних занять у музеї за участю професіоналів, де діти можуть зібрати роботів, провести експерименти).

Виховання дітей через STEM-музеї – це інвестиція в майбутнє, яке потребує кваліфікованих, допитливих і натхненних фахівців.

Використані джерела

1. Закон України Про позашкільну освіту, (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000. № 46, ст. 393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
2. Що таке мініфеномента: українських дітей відтепер вчитимуть мислити, як Ньютон. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30324005.html>

3. Національний центр аерокосмічної освіти ім. О. М. Макарова. URL: <https://unaec.dp.ua/excursion.htm>
4. NOOSPHERE PLANETARIU. URL: <https://dnipro.planetarium.com.ua/noosphere>
5. Експерсії на ІНТЕРПАЙП СТАЛЬ. URL: https://www.interpipe.biz/kso/Obrazovatel'nye_ekskursii/Ekskursii_na_INTERPAYP_STAL'

МУЗЕЇ ЯК ЦЕНТРИ ДІАЛОГУ ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

«ДИТЯЧИЙ МУЗЕЙНИЙ ПРОСТІР» ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ СПІЛКУВАННЯ З ПІДРОСТАЮЧИМ ПОКОЛІННЯМ (НА ПРИКЛАДІ ІАК «РЕЗИДЕНЦІЯ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО» НІКЗ «ЧИГИРИН»)

Барвінок Юлія,

молодший науковий співробітник

Національного історико-культурного заповідника «Чигирин»,

м. Чигирин, Черкаська область

rezidencia_nikz@meta.ua

Дитячий музейний простір» (далі – ДМП – прим. автора) історико-архітектурного комплексу «Резиденція Богдана Хмельницького» (далі – ІАК «Резиденція Б. Хмельницького» – прим. автора) Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» – безбар’єрне середовище для дітей, де вони здобувають нові знання, опановують нові навички, активізують критичне мислення та мають можливість самовиражатись.

Основна діяльність ДМП ІАК «Резиденція Б. Хмельницького» орієнтована на дітей дошкільного, шкільного віку та дітей з особливими освітніми потребами. Практикуються два види занять: групові та індивідуальні. Як показує практика, дорослим також цікаво перебувати в дитячому просторі.

Перш за все, така форма роботи з дітьми покликана познайомити їх з матеріальною та духовною спадщиною українського народу. Їм пропонується огляд музейної експозиції, пам’яток та визначних місць Чигиринщини. В ДМП діти активно взаємодіють з музейниками та між собою. Формат роботи не обмежується розповіддю гід про історію та колекції музейних предметів. Він передбачає проведення інтерактивних занять, майстер-класів, театралізованих заходів.

Основним інструментом взаємодії з дитячою аудиторією є гра з художнім та історичним контекстом. Дитячий простір

наповнений різноманітними дидактичними матеріалами: настільними іграми, пазлами, забавлянками для найменших, матеріалами для творчості [1, с. 392]. Вони допомагають познайомити дитину з народними звичаями, обрядами, родинними та суспільними відносинами. Разом із тим, діяльність ДМП сприяє загальній соціалізації дітей.

Робота ДМП передбачає різноманітні активності для дітей. Зокрема, пізнавально-розважальний захід «Козацькі забави», присвячений козацькій тематиці, підходить як для дітей молодшого шкільного віку, так і для дошкільнят. Він не лише сприяє формуванню позитивного образу козака, як кмітливого, спритного та відважного, а й спонукає дітей до активних рухів.

Особлива увага приділяється знайомству дітей з календарно-побутовою обрядовістю. Пізнавально-розважальні заходи «Прийди, весно, прийди, красна...!» та «Традиції святкування різдвяно-новорічних свят українців» передбачають різноманітні руханки з елементами народних ігор та пісень. Вони розроблені на основі матеріалів, зібраних на Чигиринщині дитячим етнографом, дослідником української традиції виховання дитини, Марком Грушевським.

Розробляючи подібні заходи, музейники вибудовують певну систему у спілкуванні з дітьми. Огляд музейної експозиції передбачає зосередження уваги на найцікавіших музейних предметах, щоб викликати в дитини зацікавленість. Також розробляються окремі заняття, де більш детально представлена тема, що об'єднує групу тих чи інших музейних предметів. До прикладу, на території ІАК «Резиденція Б. Хмельницького» представлена тимчасова виставка «Господарське начиння у побуті українців», де представлено інструменти та предмети, які українці використовували у побуті в кінця XIX–XX ст. На основі цієї виставки було розроблено заняття «Традиційні народні ремесла та промисли Чигиринщини». Діти знайомляться з традиційними бортництвом, рибальством, мисливством, гончарством, гутництвом. Для закріплення матеріалу розроблені майстер-класи, результатом яких є виготовлення виробів, пов'язаних з музейними предметами. До прикладу, продовжен-

ням знайомства з гончарством є майстер-клас з виготовлення глиняного горщика на гончарному крузі.

Спостерігаючи за дітьми під час їх перебування в ДМП, музейники вивчають, аналізують, роблять висновки, що із запропонованих активностей сподобалось найбільше.

В 2023 році працівники НІКЗ «Чигирин» взяли участь у щорічному проєкті Мистецького арсеналу – фестивалі для дітей і підлітків «Різнi разом» (музейний комплекс «Мистецький арсенал», м. Київ) – про пізнання різноманітних досвідів і людей через взаємодію, пошук, гру та вільний вибір [3]. Програма фестивалю створена так, щоб усі відвідувачі, якими б різними не були їхні потреби та інтереси, змогли цікаво та корисно провести своє дозвілля. Стенд НІКЗ «Чигирин» був представлений настільними іграми (карткові ігри, ігри-ходилки, пазли, ляльки-одягалки), кубиками, розмальовками, ребусами, загадками, кросвордами, дитячими друкованими виданнями. В рамках роботи фестивалю працівники заповідника провели майстер-клас із виготовлення листівки з зображенням народного символу «сонях» в техніці «ниткографія».

Одним із ключових завдань була популяризація закладу серед відвідувачів фестивалю. Активна взаємодія дітей з музейниками через гру, знайомила їх із визначними пам'ятками Чигиринщини, козацтвом, становленням української державності. На фестивалі представники заповідника здобули нові ідеї для наповнення ДМП ІАК «Резиденція Б.Хмельницького», нових освітніх програм та майстер-класів. Перебуваючи на фестивалі «Різнi разом», музейники отримали цінний досвід взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами та переконалися, що культурні інституції повинні бути інклюзивними, доступними для всіх.

В умовах воєнного стану реабілітації потребують усі, особливо діти, що змушені були переселятися з окупованих територій. ДМП пропонує творчу реабілітацію, адже згідно з Всеукраїнською програмою ментального здоров'я, за рекомендаціями провідної психологині Світлани Ройз, арт-терапія є найкращим способом боротьби зі страхами, внутрішнім занепокоєнням, до-

помагає відволіктись від болючих спогадів [4]. Одним із найдієвіших способів є робота руками. Майстер-класи, запропоновані в ДМП, не лише знайомлять дітей з культурою, мистецтвом, історією, а й допомагають набути елементарних навичок (робота з голкою, ниткою, ножицями), оволодіти нестандартними техніками ручної праці (ниткографія, вибійка, лозоплетіння, соломоплетіння та інші). Більшість майстер-класів заохочують відвідувачів наслідувати екологічний спосіб життя, адже передбачають використання переважно природних ресурсів: трави, соломи, глини, шишок, квітів, деревини. Екологічні теми сприяють формуванню дбайливого ставлення до природи та формуванню природоохоронної культури у дітей.

Такі практики допомагають дітям, що постраждали від війни, інтегруватись у спільноту громади. Після її завершення арт-терапія і надалі сприятиме ліквідації поствоєнного синдрому у дітей.

Кожна дитина – особистість. Діяльність ДМП покликана задовольнити національні, освітні, культурні, суспільні потреби кожного. Перебування у ДПМ сприяє формуванню здорового світогляду, моральних та духовних цінностей дитини.

Вітчизняна науковиця С. Грищенко доводить, що «Позитивною стороною особистісного самовизначення є те, що молода людина має здатність самостійно формувати систему цінностей, на базі яких вона досягне формування готовності до прийняття рішень відносно різноманітних аспектів життєвої перспективи» [2].

Музейники НІКЗ «Чигирин» вивчають досвід інших культурних установ, вчать активно реагувати на запити суспільства, бути місцем живого спілкування з дітьми. В процесі співпраці з вихователями, вчителями, психологами окреслюється потреба щодо необхідності розвитку цього напрямку.

Використані джерела

1. Барвінок Ю. Робота «дитячого музейного простору» історико-архітектурного комплексу «Резиденція Б. Хмельницького» в умовах воєнного стану. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 1–2

грудня 2022 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2022. С. 390-392.

2. Грищенко С.В. Самовдосконалення особистості: монографія / під науковою редакцією: Курлянд З. Н., Бужиної І. В. Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2019. URL: <http://surl.li/lpejol> (дата звернення 15.08.2024)
3. Фестиваль «Різні разом». URL: <https://artarsenal.in.ua/rizni-razom/> (дата звернення 20.09.2024)
4. Посібник «Базові навички турботи про себе та інших». URL: <https://howareu.com/materials/tsei-dovidnyk-dopomozhe-poturbuvatysia-pro-sebe-ta-blyzkykh-v-periody-stresu> (дата звернення 20.09.2024)

ПАТРІОТИЧНО-ВИХОВНА ФУНКЦІЯ МУЗЕЙНИХ ЕКСПОЗИЦІЙ

Венгрова Ольга,

завідувачка науково-освітнього відділу
Кам'янець-Подільського державного історичного
музею-заповідника,
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область
Olga.vengrova41@gmail.com

Музейна педагогіка відіграє важливу роль в освітньому процесі. І саме концепція діяльності українських музеїв різного профілю, в умовах повномасштабного вторгнення, пронизана ідеєю становлення державності України через призму тисячолітньої боротьби за незалежність. Про це свідчать історичні експозиції, головною метою яких є виховання, формування та зміцнення почуття патріотизму, любові до своєї держави, свого краю, почуття гордості за його минуле і сьогодення, повага до пам'яті минулих поколінь.

В 2009 році в стінах Старого замку – об'єкту Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника – була відкрита експозиція «Історія Поділля та Кам'янця-Подільського ХХ–ХХІ ст.». На той час це була потужна, з глибоким історичним змістом експозиція, в основі концепції якої – боротьба за національну ідею, як консолідуючий чинник розвитку нації. В експозиції, при висвітленні тієї чи іншої події було зроблено акцент на людину, яка є творцем історії.

Приміщення, де розташовувалась експозиція, складалось з п'яти залів, які мали різні розміри і наскрізний прохід, тобто перебуваючи у першому залі можна було б побачити останній. Тому у всіх залах, у різних варіаціях проглядався тризуб у поєднанні з жовто-блакитним прапором, як уособлення одвічної боротьби за незалежність.

У першому залі, який за розмірами найменший, мовою експонатів відтворено епоху поч. ХХ ст. Розташування вітрини навпроти стіни, де було родинне фото поч. ХХ ст. кам'янецької родини, хаотично розкиданими предметами побуту передано трагізм подій 1917 року. Червона блискавка над фото – символічне розмежування лінії життя до революції 1917 року і після [1, с.74].

Неабиякий інтерес у відвідувачів викликала карта Української держави періоду гетьманату П. Скоропадського, видана у Відні 1918 року [2]. На карті – кордони України, які охоплювали частину сучасної території Польщі, Білорусії, росії, зокрема частини територій Воронежської і Белгородських областей.

У другому залі експонувалися документи на лопатях млина, які були обрамлені у червоний, жовто-блакитний кольори, у центрі вітряка – фото кам'янецької родини губернського комісара Г. Степури [3]. Зміну влади (у 1917–1920 рр. Кам'янець-Подільський декілька разів ставав тимчасовою столицею УНР) показано за допомогою вітряка.

Серед документів в експозиції – накази і розпорядження Кам'янець-Подільського виконкому про мобілізацію, комендантську годину, про порядок виїзду людей за межі УРСР. Документи про події Першого і Другого зимових походів, фото Чорного і Палія (керівників Подільської групи Другого Зимового походу), документи і фото Л. Воронюка (учасника Другого Зимового походу) свідчать про боротьбу за незалежність в умовах встановлення радянського ладу.

Значну роль в експозиції відігравали надзвичайно важливі експонати – спогади очевидців, рукописні листи, які найточніше, без перебільшень і прикрашань, передають образ епохи того часу. Зокрема, мова йде про спогади очевидців про роки Голодомору 1932–33 рр., листи монаха Києво-Печерської Лаври Амвросія, який був уродженцем Поділля [4]. В експозиції матеріал розкривав реальний стан культури, освіти 20–30 рр. ХХ ст. – процеси «українізації», «коренізації». Одним із найбільш складних і трагічних розділів експозиції – розділ «Кам'янець-Подільський та Поділля в роки масового терору 1937–38 рр.». У

вітрині – великих розмірів Конституція СРСР, статті якої гарантували політичні права і обов'язки громадян, з іншого боку – матеріали і чисельні докази репресивної політики влади по відношенню до громадян. Документи розташовані на макеті автомобіля, який у той час називали «чорний воронок» – фото в'язниці НКВС у Кам'янці-Подільському (монастир домініканок), фото страти репресованих – хутір Загальського (територія колишнього консервного заводу).

Третій зал експозиції було присвячено подіям Другої Світової війни, де мовою експонатів висвітлювались позитиви і негативи того періоду, розвінчувався міф «раптовості і віроломного нападу Німеччини на Радянський Союз», таємні домовленості Гітлера і Сталіна про поділ сфер впливу у Східній і Західній Європі, накази Радянського Головнокомандування №270 за 1941 р., №227 за 1942 рік про утворення заградзагонів, і про притягнення до відповідальності членів сімей військовослужбовців, що потрапили у полон, про перші місяці окупаційного періоду в Кам'янці-Подільському – про поліційні години, вивіз молоді до Німеччини, окупаційні гроші, фото учасників підпільного руху Опору, молодіжного підпільного руху, матеріали про гетто на території міста, масові розстріли єврейського населення у 1944 році, про Праведників Світу.

Надзвичайно важливими експонатами в контексті патріотичного виховання слугували документи про діяльність ОУН–УПА в нашому краї, які розповідають про боротьбу українців за незалежність в період II Світової війни, а також у повоєнні роки.

Матеріали наступного залу знайомили відвідувача із життям краю в роки «Хрущовської відлиги», коли було розвінчано культ особи Сталіна, про що свідчили погруддя вождя у ямі, зверху над якою – фото поборників ідей національної свідомості й суверенності України – В. Стуса, В. Чорновола, Л. Лук'яненка, І. Дзюби, П. Фаренюка та інших. [5]

Чисельні документи розповідали про передумови проголошення незалежності України, зокрема про події, що відбувались у Кам'янці-Подільському: фото учасників студентського страйку 16 жовтня 1990 року, спогади і фото О. Миронюка (учасника

студентського страйку), жовто-блакитний прапор, що був піднятий на міську раду на вимогу студентів.

Події Помаранчевої революції 2004 року представлені фото, брошурами, списками, заявами, спогадами учасників.

Внаслідок негоди, буревію, що пронісся над Кам'янцем-Подільським у серпні 2021 року, було пошкоджено дах пристінного корпусу у Старому замку, де розташовувалася історична експозиція. В екстреному порядку працівники музею рятували експонати від замокання. Дах приміщення потребував серйозного ремонту, що зумовило згортання і демонтаж експозиції включно до розділу «Євромайдан», «Кам'янчани і АТО»

Саме у цій частині експозиції розміщені матеріали про події в Києві 2013–2014 років, коли розпочалася Революція Гідності, яка увійшла в історію як «Євромайдан», коли українці ціною крові і власного життя відстоювали європейський вибір. Це фото і спогади про Героїв Небесної Сотні, серед яких були і подоляни, їх фото, особисті речі учасників Революції – балаклава, рукавиці, шарф, дубинка.

Події 21 листопада 2013–22 лютого 2014 р. стали етапом прояву українцями неабиякої сили, мужності, гідності, віри та міцності духу. Революція Гідності показала, що в країні настав час для реформ і кардинальних змін. Боротьба за свою державу ще не завершилась, і наступним випробуванням для України стала анексія Криму російською федерацією та війна на Сході країни, яку довгий період політики і державотворці називали АТО – антитерористична операція, згодом ООС – операція об'єднаних сил. Про ці події свідчать численні фото в експозиції – фото підписантів і текст Мінських угод, фото кіборгів – захисників Донецького аеропорту, серед яких були кам'янчани Руслан Коношенко, Валерій Лізвінський, які втратили життя в страшних боях за летовище, до сьогодні не втрачають надії рідні Віталія Ремішевського, який вважається безвісти зниклим. В експозиції розміщено фрагменти недіючої вогнепальної зброї, гільзи, снаряди, елементи одягу українських військових, грамоти, нагороди, сухпайки, які передали музею волонтери, учасники АТО і їх рідні. Велика кількість фото кам'янчан-до-

бровольців, і тих, кого мобілізували в перші дні АТО. Серед них були і працівники Кам'янець-Подільського державного історичного музею, про що свідчать копії наказів директора музею Віктора Травінського про увільнення деяких працівників музею на час призову.

У вітрині розміщені фото 15 Героїв-кам'янчан, які загинули в зоні проведення АТО–ООС саме в період 2014–2017 років.

На роковини повномасштабного вторгнення експозиція доповнилась виставкою «На зламі 24.02.2022» з матеріалів, які були передані музею при зачистці територій Київської області з Ірпеня, Бучі, Бородянки. Вхід у залу через імпровізований блокпост, які масово облаштовували при в'їзді і виїзді з населених пунктів, поруч ящик із пляшками – імітація коктейлів Молотова, який ще називали Бандера-смузі, узвар Бандери або узвар по-бандерівськи. Над блокпостом під стелею розміщено два фрагменти снарядів від РСЗВ «Град» та «Смерч». У вітринах – речі військовослужбовців ЗСУ. Речі Олександра Остапенка (позивний «Марвел»): підсумок на 4 магазини АК-74, підсумок на 3 магазини, підсумок медичний, камуфляжна куртка (Великобританія), рюкзак, футболка, балаклава, тактичний рюкзак із написом позивного «Марвел». Над вітринами розташовані роботи Андрія Набоки – українського художника, що працює в техніці олійного живопису та перформансу.

В лівому кутку зали знаходяться трофейні речі російських солдат: польова зимова форма РФ зразка 2008–2010 рр., рейдовий рюкзак, бронежилет з вирізаними пластинами, наколінник тактичний з буквою V. Окрім трофейних речей, в лівому куті є фрагменти снарядів та гільза від артилерійського снаряда.

Експозиція постійно доповнюється новими експонатами: речі Героїв АТО–ООС, які передають до музею їхні рідні і знайомі, предмети, пов'язані з військовою службою учасників активних бойових дій російсько-української війни 2022 року.

На базі експозиції постійно проводяться різні тематичні заходи, музейні години, присвячені пам'ятним датам – таким як День пам'яті захисників Донецького аеропорту (20 січня), роковини початку повномасштабного вторгнення, День пам'яті

Героїв Небесної сотні (20 лютого), День пам'яті загиблих захисників України (29 липня), День захисників і захисниць Вітчизни (1 жовтня), День Гідності і Свободи (21 листопада).

Використані джерела

1. Венгрова О. Патріотично-виховна функція експозиції «Історія Поділля та Кам'янця-Подільського ХХ-ХХІ ст.» Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника. Музейна справа на Поділлі: Історія та сучасність. – Кам'янець-Подільський, 2015.
2. Фонди Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника. – Док. р\п.13560
3. Фонди Кам'янець-Подільського державного музею-заповідника. – Ф. р\п.2547
4. Фонди Кам'янець-Подільського державного музею-заповідника. –Док. р\п.16191-16193.
5. Фонди Кам'янець-Подільського державного-історичного музею-заповідника. – Фр\п 12636

ДЯКУЄМО НАШИМ ЗАХИСНИКАМ ВІД БОГА АБО ЧЕРЕЗ МИСТЕЦЬКИЙ ДІАЛОГ РАЗОМ ДО ПЕРЕМОГИ!

Гуменюк Оксана,

вчитель вищої категорії, вчитель-методист,
вчитель початкових класів,
директор Миропільського ліцею Житомирської області,
смт Миропіль, Житомирська область
vikoksana@ukr.net

1000 днів війни... 1000 ночей тривоги... але вже їх набагато більше. Адже війна в Україні триває набагато довше – вже більше 10 років...¹

І родин, які чекають на своїх захисників, також стає все більше. Ми не повинні забувати про родини, які щодня моляться за свого рідного захисника/захисницю. Нам потрібні нові вміння та навички, щоб взаємодіяти з тими, хто повернеться додому. Кожен, хто пройшов через горнило війни, має повне моральне право сказати, над чим нам працювати, а ми маємо до цього дослухатися. Адже ніхто краще них не знає, що їм потрібно. А тому маємо робити все разом із ними. Це двосторонній рух. І наше завдання – інтегруватися. А зараз діти можуть малювати... можуть творити задля них і для них.

Колись, коли вони, діти, стануть дорослими, будуть згадувати той час, коли разом створювали свої власні шедеври для наших захисників. Хто для тата, хто для брата, хто для мами, хто для сестри, хто для дідуся... Так-так: багато рідних наших дітей стали

1 Малюнки та дописи з віршами до них дітей ліцею: Верещак Ангеліни, Богатко Марії.

на захист рідного краю. На жаль, багато вже з них стали янголами на небесах.

Завдяки створенню поробок для рідних та для захисників, які захищають батьківщину, діти стали згуртованішими, стали... дорослішими.

На очах цієї дівчинки завжди були сльози, в очах – біль і сум. Вона так сумувала за своїм татком, який добровольцем пішов на фронт. Якою ж була наша радість, коли ми побачили її лице усміхненим, коли тато одного разу приїхав і відразу прийшов по неї до ліцею. Як вона бігла до нього і як раділа... Страшна звістка прийшла в родину Вероніки. Сум назавжди поселився в її очах та серці. Адже вона була надією та втіхою для тата, а тато – справжнім чоловіком, котрим вона пишалася і котрого так сильно любила.

Олег приводив Інгу до ліцею з першого класу. Це був брат, котрий був завжди поряд, котрий був захистом та взірцем. Разом робили все: від уроків до прогулянок. В перший день повномасштабного вторгнення до нашого селища прийшла страшна звістка: Олег загинув... Наскільки страшно та моторошно було чути це повідомлення... Наскільки боляче та сумно дивитися на сестричку, котра вже ніколи не побачить свого вірного та надійного братика. Страшний і невимовний біль

*Спустошує зсередини...
Хоронимо дітей своїх...
Як страшно і нечесно все!!!
Війна розкрює серця,
Виводить з рівноваги.
Але не виведе вона
Ні строю, ні відваги,
З якою батьківські сини
Вкраїну захищають.
Ціною власного життя
Усіх нас вберігають.
Годинник з сумом нам щоранку
Секунди вибиває...
Хвилини ревною мовчання!!!*

*І серце завмирає!!!
Страшна ціна, нечесна дуже...
Але Герої - не вмирають:
На небо жити відлітають
І там нас захищають...*

Микола був душею класу. Завжди позитивний та дружелюбний. Коли був в одинадцятому класі, почалося повномасштабне вторгнення. Зі своїм другом першими прийшли до селищної ради та попросилися добровольцями. Звісно, що їм відмовили: потрібно закінчити школу, а тоді буде видно. Юнак допомагав, чим міг: від плетіння сіток до чергування в теробороні, від випікання пирогів до написання листів разом з однокласниками для підтримки наших захисників та захисниць. Він пішов добровольцем після закінчення кулінарного училища. Але по цей день ми не знаємо, що з ним, через сумну звістку: «Пропав безвісти...»

«Пропав безвісти...», – саме таке повідомлення отримали й рідні Юрія. І двоє татових хлопчиків – Олег та Ігор – стали ще більше чекати та виглядати: можливо, то він зайшов у двір? Можливо, то від нього прийшло повідомлення? Можливо, мамі чи бабусі з дідусем хтось вже щось добре сказав?.. По цей день вони чекають на тата... по цей день вони реагують на повідомлення... по цей день у душах дітей неспокій, тривога, сум і розпач. Але надія в хлопчиків є. Адже вони є для мами тією опорою, якою навчив бути їх тато. Адже саме для нього вони вирощують кактуси та освоюють нові захоплення. Щоб тато пишався, а також щоб трішки відволіктися від сумних думок... Подорослішали не за віком. Сум і туга роблять свою справу. Але вони мають зробити все, щоб ні мама, ні бабуса з дідусем не бачили їхнього болю...

Ми та наші діти мають знати, що війна – це марафон, дистанція якого нам невідома. І ми маємо навчитися самі та навчити цьому наших дітей: інвестувати ресурси в те, що дозволить зберігати людей, їх потенціал. А

тому нам потрібно набути нових навичок у новій реальності. Тому що попереду – майбутнє. А воно стає зрозумілим крізь життєві сценарії, реальні історії життя наших Янголів. І кращій спосіб передбачити майбутнє – придумати його для себе та тих умов, які в нас є. Все залежить від нас. І лише співпраця може привести до того, що ми змінимо простір для наших Героїв, зможемо попідкуватись про їхнє ментальне здоров'я через наші маленькі пакуночки, які вони називають «пакуночками щастя». І всі усвідомлюють, що Герої повернуться вже не ті. Лише б повернулися, Господи! Але маємо знати, що старі правила можуть вже не працювати, а тому ми можемо їх порушувати та писати нові правила та алгоритми, які будуть дієвими та набувати нових, але потрібних всім сенсів.

Через малюнки діти дякують Героям, через поробки допомагають Героям, через свої вірші висловлюють слова любові та надії, віри та єднання.

Адже саме задля наших Героїв та завдяки ним ми живемо, навчаємось, працюємо, очолюємо свій простір. І це складові нашої перемоги.

Реабілітований краєзнавчий музей крупинками збирає про наших воїнів дані. Багато кому вже не вдасться нічого туди подати, бо немає кому; багато хто через специфіку служби не може подати своїх світлин та якихось даних; багато хто просто не хоче цього робити, тому що не до цього. Але музейна пам'ять завжди була тим осередком, де можна було побачити, почути, дізнатися про тих, ціною чийого життя ми можемо жити на цій землі, можемо писати ці статті, можемо малювати малюнки, плести сітки і просто прокидатися вранці.

В наш час музеї стають справжніми центрами діалогу та патріотичного виховання. Сюди можна прийти та побачити наших героїв, їх бойовий шлях. А ще, можна прийти і просто подумки поспілкуватися з рідними. З найріднішими, котрі посміхаються зі світлин та кажуть своїм рідним: «Не бійся, я з тобою. Все буде Україна!»

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМЕМОРАТИВНИХ ПРАКТИК
ТА МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ
УКРАЇНИ»
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МІЖНАРОДНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ**

Дашевська Таміла,

завідувач музею історії
Полтавського державного медичного університету,
Полтавський державний медичний університет,
м. Полтава
dashevskayatamila3@gmail.com

Українська реальність останніх років вимагає переосмислення минулого та активного пошуку стратегій для майбутнього. Однією з головних умов є відновлення та зміцнення національної ідентичності через активацію суспільної історичної пам'яті про події, персоналії минулого, підтверджені фактами чи спогадами очевидців. Водночас – це процес формування національної ідентифікації, де комеморація постає фундаментом для реалізації національної ідеї, шляхом збереження національної пам'яті, яка об'єднує суспільство навколо спільних цінностей [4, с. 140].

В умовах глобалізації та зростання інтересу до історичних і культурних цінностей, освітній процес для здобувачів міжнародного факультету вимагає інноваційних підходів. Одним із таких підходів є інтеграція комеморативних практик та музейної педагогіки в освітній процес. Комеморативні практики сприяють формуванню історичної пам'яті, а музейна педагогіка забезпечує інтерактивність та емоційну залученість студентів.

Процес комеморації в контексті викладання історії України іноземним студентам передбачає використання пам'яті про

ключові події та постаті української історії і водночас постає, як засіб культурного діалогу, виховання поваги до національної ідентичності українців та формування міжкультурної та міжетнічної толерантності. Практичне застосування комеморації в навчальному процесі в сучасних умовах є варіативним і може включати такі підходи, як використання символів і артефактів пам'яті, проведення (за можливості) онлайн та офлайн лекцій, присвячених певним історичним подіям (наприклад, Голодомор, Революція Гідності) з використанням архівних матеріалів, фотографій, відео та документальних фільмів. Ознайомлення студентів із пам'ятками та меморіалами через 3D-платформи (віртуально або під час екскурсій). Залучення музеїв для глибшого розуміння конкретних історичних подій і комеморативного процесу може стати ключовим елементом у формуванні історичної свідомості та глибшого зв'язку з історією країни-перебування, створення колективного арт-об'єкту: наприклад, панно пам'яті за мотивами побачених експозицій [2, с. 203].

Практичні заняття з акцентом на історичну пам'ять. Проведення дискусій на теми історичної відповідальності, національної пам'яті та їх впливу на сучасність. Виконання студентами проектів, присвячених дослідженню певної події або історичної постаті (презентації, есе).

Інтеграція комемораційних подій у навчання. Участь студентів у загальноуніверситетських або міських заходах (наприклад, покладання квітів до пам'ятників, меморіалів, хвилина мовчання). Організація в межах дисципліни днів пам'яті, на яких здобувачі освіти можуть дізнатися про історичні події та їх значення.

Порівняння з історією країн походження студентів. Обговорення спільних і відмінних рис у процесах комеморації в Україні та країнах походження іноземних студентів. Проведення тематичних занять, де студенти можуть поділитися досвідом вшанування пам'яті у своїх культурах.

Роль інтерактивних технологій. Використання віртуальних турів історичними місцями України. Проведення квестів чи

інтерактивних ігор, які знайомлять із ключовими аспектами національної історії.

Таким чином, комеморація в процесі викладання історії України іноземцям сприяє не лише ознайомленню з українською культурою та історією, але й виховує у студентів повагу до різних національностей, що є важливим для формування глобальної спільноти. Використання комеморативних практик і музейної педагогіки під час викладання дисципліни «Історія України» є ефективним інструментом для залучення здобувачів освіти міжнародного факультету до глибшого розуміння української історії та пізнання української культури, що сприяє міжкультурному діалогу та взаєморозумінню.

Такий підхід сприяє створенню стійкого інтересу до історії, формуванню міжкультурної толерантності та поглибленню знань про національну спадщину.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку конкретних навчальних програм, які інтегрують комеморативні практики та музейну педагогіку, а також на оцінку їхньої ефективності через зворотній зв'язок від студентів.

Використані джерела

1. Гирич І., Шаповал Ю. Чому необхідно переосмислювати минуле? Київ: Представництво фонду Конрада Аденауера в Україні, 2010. URL: [https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=685d908e-1192-e55c-b6ec0d2f6c3c335b&groupId=252038\(29.10.2018\)](https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=685d908e-1192-e55c-b6ec0d2f6c3c335b&groupId=252038(29.10.2018))
2. Киридон А. Простір пам'яті: інструменталізація поняття. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Історія, міжнародні відносини. 2013. Вип. 12. – С. 203-208 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2013_12_22.
3. Масненко В. В. Історична пам'ять як основа формування національної свідомості. Український історичний журнал. 2002. № 5. С. 49-62.
4. Тарасова Н.Ю. Комеморативні засади національної ідентифікації. Актуальні проблеми філософії та соціології, 2017. Вип. 20. С. 140-143. URL: <http://www.apfs.in.ua/v>

АДВОКАЦІЯ УКРАЇНСТВА СЕРЕД УКРАЇНЦІВ – ШЛЯХ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ, РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТНОСТІ, БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Зайченко Ольга,

MSc маркетингового менеджменту,
завідувач відділу науково-освітньої роботи,
Державний політехнічний музей імені Бориса Патона
при Національному технічному університеті України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ
olga_sai@ukr.net

Війна рф проти України актуалізувала потребу адвокації українства, і не лише в світі, а й серед самих українців (детальніше – у тезах про перехід від культурної самотності до політичної суб'єктності [2, с. 78], долаючи регіональні упередження (в т. ч. так званий «регіональний патріотизм» – один з колоніально-советських спадків, про який детально розмірковували ще 2018 року [5, с. 222]) та так звані «війни пам'яті», тобто працюючи на збільшення соціальної згуртованості як основу національної безпеки (за матеріалами доповіді ООН про розвиток людства «Підтримка людського розвитку: Зниження вразливостей та підвищення стійкості», опублікованого у 2014 році).

В цьому напрямку важливим є приклад підсумкової виставки проєкту «#НаГрані» – художнього відображення воєнної трагедії міста, яке вже дев'ять років живе в прифронтовому режимі – спільного проєкту Слов'янського краєзнавчого музею, Донецького обласного художнього музею та партнерів, які допомагають переміщувати та експонувати цю виставку по різних містах.

У Києві прийняв на гостину та взяв участь у черговому пересмисленні, подальшому житті проєкту «#НаГрані», його внеску в творення єдності сучасного українства, Державний політех-

нічний музей ім. Б. Патона при НТУУ «КПІ» (надалі – ДПМ). Простір цієї виставки дозволяє вести діалог про внутрішні зміни, які мають відбутися в нашій громадській думці та суспільній поведінці – і ми активно залучаємо до таких діалогів (також можуть бути названі сократівською бесідою, а про це детальніше є в посібнику «Музейна педагогіка: теорія і практика» [8, с. 42-43], однією з рецензенток якого мала честь бути) відвідувачів ДПМ з кола ВПО та ветеранів-військовослужбовців. За нашими спостереженнями такі діалоги сприяють покращенню психоемоційного стану їх учасників, а також працюють на посилення соціальної згуртованості (відчуття єдності та порозуміння, прийняття, інклюзивності суспільства, в яке ми трансформуємося).

На додачу до соціальної згуртованості як чинника безпеки вважаємо такими суб'єктність нації-держави, позбавлення комплексу меншовартості (який в часи колоніальної залежності українству постійно нав'язували через міфологеми «старшого брата», «аграрної країни», «нації гречкосіїв» тощо). Тим важливішими є проекти з усвідомлення себе як геополітичного гравця, який навіть в умовах «обмеженої політичної суб'єктності» здійснював «Освоєння ... степів Причорномор'я і Приазов'я, а колишніми запорожцями – Кубані, високотоварне виробництво збіжжя на освоєних землях й експорт його через чорноморські порти – такими були ознаки входження українців у світовий ринок» [1, с. 219]. Прикладом таких музейних проектів можуть бути дослідження на тему встановлення наукових пріоритетів України з подальшим їх експонуванням (в ДПМ, наприклад, заплановано на 2025 рік виставку – та додаткову програму до неї – про пьезодвигун як український науково-технологічний пріоритет).

Поділяючи думку, що наша «запізніла деколонізація» має включати «методи успішних постколоніальних країн, у тому числі й за минулі десятиліття, а то і століття» [1, с. 220], авторка доповіді створювала протягом 2024 року виставки «Славимо Вічне життя», «Українці – хто ми і навіщо є?» (в Музеї книги і друкарства України) та «Крізь шари часопростору» (в ДПМ) – ще

раз наголосити на національній самобутності, уявленнях про бажаний політичний статус і про перепони до повноцінного розвитку, місії нації у світовому і цивілізаційному контексті [6, с. 249]. Розробка концепцій та дизайну виставок таким чином, аби актуалізувати певні цінності, їх прояв у тих чи інших діях, подіях, є застосуванням аксіологічного підходу, який перетворює музейну комунікацію (виставку) на ще один інструмент музейної педагогіки. Детальніше про саме цей напрямок музейної педагогіки можемо прочитати у Ірини Удовиченко [7, с. 112].

Оскільки усвідомлення власної місії і живить геополітичну суб'єктність будь-якої нації/держави, то й успішність деколонізації прямо залежить від цього чинника також. У цьому руслі важливим викликом для освітян та дієвців культури має стати участь у зміні сприйняття «колективним півднем» рф: як імперії на противагу поточному сприйняттю її «визволителькою» і «захисницею» (про що йшлося, зокрема, на конференції «Заповнення сліпих плям 2.0: Нові наративи та роль музеїв у відновленні України» 4–6.11.2024, Варшава). Настільки ж важливим є перетворення України на «захід» (замість рф в цій ролі) для середньоазійських постсоветських країн (зокрема, такий запит пролунав з боку представника Киргизстану на зустрічі «Голос громадянського суспільства: «Політика ідентичності, історичної пам'яті та мовна політика» 22.02.2023, за підтримки «Європейського фонду за демократію» (EED)). Збільшення частки іноземних студентів із цих країн та міжмузейних проєктів з ними набувають невідомої актуальності таким чином.

При цьому корисним є діалогічний підхід – пошук спільного за всіх відмінностей, а також взаємовпливів. Зазначені вище виставки є зразком саме такого підходу – показували діалог (а подекуди і синтез) культур різних часів та народів. Конструюванню відповідного наративу сприяє чітке усвідомлення аксіологічних засад та державотворчих потреб процесу «самовинайдення» та самоздійснення українства. Одним із свідчень актуальності здійснених виставкових проєктів виявився момент, коли при читанні та обговоренні експлікації виставки в ДПМ студенти-волонтери фестивалю «Японська

осінь в КПІ» висловилися, що «багато незнайомих слів», і ними виявилися «запаска», «керсетка», «юпка», «крайка», у той час, як слова «кімоно» та «обі» були зрозумілими, як не дивно. В плані підживлення життестійкості та усе тієї ж соціальної згуртованості показовою є питання-мрія відвідувачів від БО БФ «ЯМаріуполь» на акценти оповіді про мистецтво кінцугі в ході кураторської екскурсії по виставці «П'ять чаш. П'ять стихій»: «Наш Маріуполь теж буде ще кращим, коли його повернемо і відродимо?».

Ще дівішою з точки зору аксіології, психологічного розвантаження та підживлення соціальної згуртованості є така форма музейної педагогіки як акціонізм, здатний утвердити примат громадянських почуттів над патріотизмом, керуючись розумінням, що переживання відповідальності за спільне добро (власну державу та безпеку співгромадян) є властивим проявом громадянських почуттів, які і спонукають добровільно йти в ЗСУ, зокрема. Детальніше про вплив на розвиток суб'єктності та механізми адвокації акціонізму зазначила у доповіді в Полтаві [4, с. 39], а про методичні засади і ціннісні орієнтири детальніше висловила в Києві [3, с. 25].

Використані джерела

1. Грабовська І., Грабовський С. Хвилі глобалізації, деколонізація та геополітична суб'єктність. Українознавство. 2023. № 1. С. 212–225.
2. Зайченко О.К. Культурно самобутні. Інтелектуально інтегровані. Політично суб'єктні?. Ways of Science Development in Modern Crisis Conditions: Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Internet Conference, June 13-14, 2024. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine. С. 78-81
3. Зайченко О.К. Музейний акціонізм як напрям музейно-педагогічної діяльності. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали Дванадцятої науково-практичної конференції (25-26 вересня). Національний заповідник «Києво-Печерська Лавра». Київ: 7БЦ, 2024. С. 24-26.
4. Зайченко О.К. Музейний акціонізм – шлях суб'єктності та адвокації українства. Стан, проблеми та перспективи розвитку науки, освіти і суспільства: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 27 вересня 2024 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2024. С. 39-40.

5. айченко О.К. Музейні проекти з деокупації свідомості. Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 15 червня 2018 р. Маріуполь: ДонДУУ, 2018. С.222-227
6. Рафальський І. Український національний проект і його цивілізаційний контекст. Наукові записки. Випуск 6 (62). С.244-23 URL: https://ipriend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rafalskyi_ukrainskyi.pdf
7. Удовиченко І. В. Виставка як форма музейної педагогіки. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи: Матеріали Шостої науково-практичної конференції (26-27 вересня 2018 р.). Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ, 2018. С.109-112.
8. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017.

МУЗЕЙ ХЛІБА ЯК ОСЕРЕДОК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ: ДОСВІД ХАРКІВСЬКОГО ЛІЦЕЮ №108

Соболь Олена,

директор комунального закладу
«Харківський ліцей №108 Харківської міської ради»;

Іванов Владислав,

заступник директора з навчально-виховної роботи
«Харківський ліцей №108 Харківської міської ради»;

Білопухова Валерія,

заступник директора з навчально-виховної роботи
«Харківський ліцей №108 Харківської міської ради»;

Світлична Яна,

учителька української мови та літератури,
«Харківський ліцей №108 Харківської міської ради»
м. Харків

*«Микола Побелян – лірик від природи.
В його поезії править бал любові...
Він – дуже відкритий у своїх radoщах
і болях, у своїй відвертості.
Світ його любові населений людьми,
птахами, деревами квітами...»*

А. Мойсієнко

Микола Федорович Побелян (22 червня 1948 – 17 грудня 2017) залишив незабутній слід в українській освіті, присвятивши своє життя вихованню підростаючих поколінь. Народившись у селі Покошичі Чернігівської області в родині колгоспників, він з ранніх років зростав із повагою до праці, знань та рідної культури. Ці цінності стали основою його 40-річної педагогічної діяльності, відзначеної створенням шкільного «Музею хліба» у 1980 році, який став першим подібним закладом в Україні.

Музей був задуманий як місце для збереження історичної пам'яті про хліборобську працю, адже хліб є не тільки головним продуктом харчування, а й символом життя та традицій. Він став осередком для проведення екскурсій, на яких учні вчилися цінувати важку працю хліборобів та значення хліба у їхньому житті.

Сьогодні витоки і традиції хліборобства представлені в декількох експозиціях, які відкривають для відвідувачів різноманітні аспекти культури праці українців. Зокрема, секція «Піч» нагадує про традиційні методи випікання хліба, а «Життя хлібороба» знайомить з історичними матеріалами, що висвітлюють повсякденне життя селянина.

Особливо важливою є експозиція «Важкий хліб», яка повертає до згадок про Голодомор та нелегку долю хліборобів. Завдяки досвіду та ініціативі, музей став не лише джерелом знань, але й простором для морального виховання молоді.

У 2019 році на фасаді нашого навчального закладу було встановлено меморіальну дошку пам'яті Миколи Побеляна, що символізує важливість його внеску в освіту і виховання молоді. Це стало черговим кроком до збереження його спадщини.

Однак не обійшлося без випробувань. 1 березня 2022 року внаслідок російського удару «Музей хліба» був зруйнований. Проте, на щастя, більшість експонатів залишилася цілою і дозволила продовжувати роботу музею у відновленому форматі. Війна стала новим етапом в історії музею, змусивши його адаптуватися до нових умов.

У важкі часи нашої історії, коли РФ веде проти України жорстоку війну, «Музей хліба» став не тільки місцем зберігання пам'яті, а й активним учасником культурного та патріотичного життя. У 2024 році, коли почався новий етап агресії, музей зіткнувся з серйозними викликами. 1 березня заклад було зруйновано, але на щастя, всі експонати залишилися неушкодженими.

Державний прапор є одним із найважливіших символів національної ідентичності, історії та культури. Прапор України, з його яскраво-жовтим і блакитним кольорами, має глибокий історичний контекст, який продовжує впливати на життя сучасних українців. Стосунки між минулим і теперішнім можна проаналізувати через призму двох державних прапорів, що стали символами героїзму та патріотизму наших людей.

Перший прапор, що був переданий до музею, представляє минуле. Цей прапор належав студенту, чії спогади про участь у заходах навчального закладу відображають те, як освіта і виховання впливають на формування патріотичного духу. Студенти часто беруть участь у волонтерських програмах, акціях протесту, культурних заходах, які намагаються зберегти пам'ять про важливі події в історії країни. Цей прапор є не лише побутовим елементом, а й символом гордості й усвідомлення ролі молоді у розвитку незалежності України.

Другий прапор має особливе значення в наш час. Він був переданий випускниками, які сьогодні захищають Батьківщину на фронті. Цей факт підкреслює зв'язок між поколіннями – від школярів до воїнів.

У 2014 році, під час проведення АТО, патріотичний дух народу активізувався. Багато молодих людей, натхненні прикладом своїх мудрих попередників, вирішили стати на захист своєї країни.

Десятиріччя повномасштабного вторгнення росії в Україну глибоко вплинуло на національну свідомість і додало нових значень до символіки державного прапора.

Слід усвідомлювати, що прапор — це набагато більше, ніж просто тканина. Це знак єдності, сили та боротьби за відновлення справедливості. Кожен студент, який бере участь у заходах для підтримки своєї країни, і кожен воїн, який захищає рідну землю, стає частиною цієї великої історії. Таким чином, прапор стає носієм не тільки патріотизму, але й особистих історій та спогадів, які формують нашу ідентичність.

У кожному стані, в кожному зусиллі, яке роблять українці, ми можемо знайти прояв довіри та віри в краще майбутнє. Прапори, що прикрашають музей, являють собою цю віру, з'єднуючи минуле і сучасність, заохочуючи наступні покоління продовжувати цю боротьбу за свободу, гідність і незалежність.

Як ми можемо вплинути на майбутнє, спираючись на ці символи минулого? Які історії, передані через ці прапори, можуть слугувати натхненням для нових поколінь? Розмірковуючи над цими запитаннями, ми допомагаємо плекати культурну пам'ять, що забезпечує згуртованість і відданість ідеалам національної гідності.

Врешті-решт, два державні прапори є не лише естетичним елементом музею, а й важливими артефактами, які служать нагадуванням про шлях, що його пройшов український народ. Вони символізують сили, які об'єднують минуле і сучасність, надихаючи нас на дії заради кращого майбутнього. Важливо, щоб ми не забували історію, яку вони представляють, і продовжували гордо нести ці цінності далі.

Завдяки своїй діяльності музей продовжує бути важливим культурним і освітнім осередком. З початком війни, частина

заходів була переведена в онлайн, що дало можливість залучити широке коло людей з усієї України та закордону. Віртуальні екскурсії, лекції й інтерактивні заходи допомагали зберігати шанобливе ставлення до історичної пам'яті та спадщини.

Секції музею, такі як «Рушники» та «Побут хлібороба», запрошують відвіду-

вачів поринути у світ української культури. Рушники, як символ єднання, переплітають між собою всі регіони України, втілюючи їхню неповторність, а побутові предмети розповідають про повсякденне життя селян, їх традиції та звичаї.

З початку заснування «Музей хліба» став не просто місцем зберігання артефактів, а осередком натхнення та морального розвитку. Тут проходили численні заходи, спрямовані на формування патріотичних цінностей та виховання гордості за нашу країну. За час свого існування музей відвідали понад 50 тисяч осіб – учнів, батьків, гостей з інших країн.

Майбутнє музею виглядає обнадійливо, адже він продовжує функціонувати й адаптуватися до нових умов. Завдяки підтримці громади та ентузіазму колективу музею не лише зберігає, а й пропагує українську культуру, трудову етику і патріотизм.

У складних реаліях сучасності «Музей хліба» продовжує залишатися символом українського духу, що нагадує нам про важливість історичної пам'яті та культури нашого народу. І хоча війна поставила безліч нових викликів, надія на світле майбутнє залишається в серцях усіх, хто долучається до цієї важливої місії.

«Музей хліба» сьогодні – це не лише заклад, а й громада людей, що об'єднуються навколо спільних цінностей, переконань та прагнення до миру. Він продовжує функціонувати, доказуючи, що навіть у найскладніші часи нам слід пам'ятати про свою історію, культуру та традиції.

МУЗЕЇ ЯК ЦЕНТРИ ДІАЛОГУ ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Караманов Олексій,

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
викладач-методист ВСП «Педагогічний фаховий коледж»
завідувач Науково-навчальної лабораторії музейної педагогіки
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів
ank@online.ua

Діалог та комунікація завжди є актуальними для організації музейного простору, адже сприяють усвідомленню непересічної ролі музейних закладів в умовах воєнного стану та розумінню їх не лише як штучних систем для задоволення соціальних потреб людини, а й як адаптивних систем, спрямованих на взаємодію.

У цьому сенсі важливими елементами для нас є категорії «культурна спадщина» (як частина матеріальної та духовної культури, що передається з покоління в покоління), «наратив» (інтерпретація певного аспекту навколишнього світу з відповідної позиції), «дискурс» (передання реконструкції історичної події, будь-який акт комунікації особистості у просторі) та «візуалізація» (ідея в малюнках, мисленнєве малювання образів, ситуацій, подій).

Метою нашої розвідки буде окреслення спільних елементів усвідомлення ролі музеїв як центрів діалогу та патріотичного виховання в умовах сучасних освітніх реалій.

Як відомо, процес становлення музею передбачав:

по-перше, виникнення потреби у зберіганні досягнень людства в різних галузях;

по-друге, існування спільної мети в тому чи іншому суспільстві, адже виникнення музеїв відбувається тоді, коли співпада-

ють цілі суспільства й окремих спільнот (колекціонерів, патріотів, які намагаються зберегти культурно-історичну спадщину тощо) та окремих особистостей [1];

по-третє, поява цінностей і правил поведінки. З появою музею формується нове ціннісне ставлення до минулого, яке зосереджується в предметах;

по-четверте, цінності і музейні правила поведінки закріплюються в моралі і праві.

Потреби людини, пов'язані з її боротьбою за існування, визначали соціальні дії, направлені на накопичення і передачу зразків культури, техніки, технології майбутнім поколінням. Потреби людини у безпеці визначали її устремління до колекціонування зброї. Потреби у соціальних зв'язках стимулювали обмін подарунками, а пізніше – створення їх сховища, колекції, сприяли появі музеїв. Потреби у самореалізації спонукали майстрів створювати свої шедеври для музеїв.

Музей як центр діалогу репрезентує установу, що збирає предмети, осмислені як індивідуальні або колективні цінності, сприяє накопиченню інформації та виявленню закономірностей, що відносяться до передачі знань через музейні предмети, координує та організовує діяльність людей зі збереження минулого й передачі знань про нього.

У цьому сенсі важливо окреслити роль і значення музейної педагогіки – особливого підходу до навчання, який базується на використанні музейних експонатів та історичних місць як джерела навчання й виховання. Цей підхід розвиває уміння формувати оціночні судження, рефлексії, допомагає зрозуміти зв'язки між історією та сучасністю, розвиває творчі здібності та сприяє розумінню різноманітності культур.

Будучи втіленням когнітивного, соціального простору та простору пам'яті, сучасний музей стимулює створення інтерактивних експозицій, заснування віртуальних музеїв, створення науково-виховних комплексів на базі музеїв, відновлення системи традиційного господарства і промислів, розвиток туризму.

У контексті патріотичного виховання музеї забезпечують доступ до історичної пам'яті народу. Вони зберігають свідчен-

ня минулого, які допомагають людям зрозуміти власні корені, традиції та цінності. Експозиції, що висвітлюють важливі історичні події, видатних особистостей та культурні досягнення, сприяють формуванню гордості за свою країну. Наприклад, виставки, присвячені визвольним змаганням, національним героям або культурним надбанням, застосування наративних практик для їх популяризації можуть надихати молодь на активну участь у суспільному житті [3, с. 311-315].

Разом із цим музеї є дієвою платформою для навчання та дискусій. Організація тематичних лекцій, семінарів та майстер-класів дозволяє залучити молодь до обговорення важливих питань, пов'язаних з національною історією та культурою. Це створює можливість для критичного осмислення минулого, розуміння його впливу на сучасність і формування активної громадянської позиції [5, с. 315].

Музеї можуть стати активними центрами культурного обміну та співпраці. Взаємодія з іншими музеями, участь у міжнародних проєктах та виставках сприяє популяризації національної культури за межами країни, що також є важливим аспектом патріотичного виховання. Це допомагає формувати позитивний імідж країни на міжнародній арені та підвищує усвідомлення громадянами важливості їх культури.

Важливим елементом патріотичного виховання є розуміння музеїв як центрів формування соціальної відповідальності [2, с. 59-60]. Музейні заклади можуть залучати молодь до волонтерських програм, що сприяє розвитку активної громадянської позиції та почуття відповідальності за своє суспільство. Такі ініціативи не лише зміцнюють патріотичні почуття, але й формують навички командної роботи, лідерства та організації [4].

Отже, поєднуючи діалог та патріотичне виховання, музеї повинні:

- виховувати в молоді почуття власної відповідальності за історико-культурну спадщину;
- формувати позитивне ставлення молоді до національних цінностей;

- плекати гордість за свій навчальний заклад, своїх земляків і український народ загалом;
- збагачувати моральний досвід молоді на місцевих традиціях;
- формувати національну свідомість, гідність, патріотизм, громадянське мислення;
- мотивувати громадську та соціальну активність молоді шляхом залучення до суспільно корисної та пам'ятко-охоронної діяльності;
- спонукати молодь до самореалізації, формувати її суспільно корисні ідеали та життєву компетенцію.

Використані джерела

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації / [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022.
2. Караманов О. В. Роль музейної педагогіки у процесі соціалізації особистості. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. Львів, 2007. Вип. 22. С. 58-64.
3. Караманов О. В., Василишин М. С. Наратив як історико-педагогічне джерело та його репрезентація у музейному просторі. Педагогічний дискурс, 2013. Вип. 15. С. 311-315.
4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
5. Ціпан Т. Технології виховання в Нуш: музейна педагогіка. Інноватика у вихованні. 2017. Вип. 3. С. 312-320.

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА У ФОКУСІ МУЗЕЙНИХ ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРОСВІТНИЦЬКО- КОМУНІКАТИВНИХ ПРОГРАМ МУЗЕЮ ПРОПАГАНДИ

Кручук Наталія,

науковий співробітник
КЗК «Музей пропаганди» ХОР,
м. Шепетівка, Хмельницька область
natashakruchuk@gmail.com

Події Революції Гідності, війна та окупація українських територій внесли суттєві корективи в діяльність нашого музею. Музейний колектив усвідомлює, що перед нами повстала надважлива місія: підтримувати високий авторитет тих, хто бореться, і тих, хто віддав своє життя за національну ідентичність і державну незалежність, здійснювати комеморативну діяльність, консолідувати суспільство, протидіяти інформаційній агресії.

Отож, коли навесні 2016 року у краєзнавчому відділі музею було створено розділ «Борці за Україну», він став не лише меморіальною експозицією, а й осередком формування пам'яті, місцем проведення освітніх заходів, майданчиком для діалогу на тему «гарячої» історії.

У 2023 році на базі Музею пропаганди, спільно з представниками Українського інституту національної пам'яті та Національного музею Революції Гідності, було проведено дводенний воркшоп «Концептуальні підходи до музеєфікації російсько-української війни». Метою цього заходу було ознайомити представників краєзнавчих, історичних і шкільних музеїв, керівників управлінь культури Хмельниччини з напрацюваннями та досвідом фахівців, які працюють з музеєфікацією російсько-української війни, надати практичні навички та виро-

бити спільні засади для створення експозицій, присвячених російсько-українській війні.

У 2021 році у нашому музеї відбувся дводенний Всеукраїнський науково-практичний семінар «Сучасний музей та його роль у суспільстві як інституції пам'яті». Захід був організований та проведений спільно з Українським інститутом національної пам'яті та за підтримки Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької ОДА. У семінарі взяли участь музейники з Київщини, Вінниччини, Черкащини, Полтавщини, Харківщини, Одещини, Івано-Франківщини, Львівщини та Хмельниччини. Експерти та музейники під час семінару поділилися тим, які підходи використовують при створенні музейних композицій та музеїв про сучасну війну, розповіли про термінологію та досвід роботи з темою сучасної війни. Обговорили, зокрема, як музей може стати осередком формування пам'яті й місцем проведення освітніх заходів.

У 2021 році спільно з Департаментом інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької ОДА проведено Всеукраїнський фестиваль до Дня Героїв «Творчість народжена війною». Фестиваль проходив під відкритим небом, тож велика кількість відвідувачів мала можливість долучитись до мистецької, пісенної та літературної творчості учасників із різних куточків України.

Проведено величезну кількість зустрічей: із рідними та побратимами полеглих воїнів, військовослужбовцями, які пройшли загартування пекельними боями, військовими медиками та капеланами, добровольцями та волонтерами. Результатом таких зустрічей є не лише спілкування та запис спогадів, а й поповнення музейної колекції артефактами війни, особистими речами бійців, прапорами, шевронами та іншими унікальними предметами, привезеними з фронту. Це дає нам можливість не тільки наповнювати розділ експозиції, а й створювати тимчасові тематичні виставки та музейні інсталяції. Неабиякий інтерес у відвідувачів викликали виставки прапорів та шевронів із фондів музею: «За це знамено кров пролита», «Шеврони: традиції та честь українського війська».

Першочергова мета музею – військово-патріотичне виховання молоді. Отож спільно з навчальними закладами міста та району систематично проводяться музейні уроки, уроки пам'яті, тематичні кінолекторії, мистецькі акції, приурочені пам'ятним датам російсько-української війни, датам пов'язаним із вшануванням наших доблесних захисників, добровольців, волонтерів та капеланів.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В РОБОТІ МУЗЕЇВ ДЛЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Лихман Ольга,

керівник геолого-краєзнавчого гуртка «Топаз»,
КЗПО «Палац дитячої та юнацької творчості
Центрально-Міського району»
Криворізької міської ради,
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область
olyalykhman@gmail.com

Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

В умовах сучасного інформаційного суспільства музеї стають не лише осередками збереження історичної пам'яті, але й платформами для формування цінностей, спрямованих на зміцнення національної ідентичності. Успішна реалізація цього питання вимагає застосування інноваційних підходів, які здатні зацікавити сучасну молодь та забезпечити її активну участь у пізнавальних процесах [1].

Понад 20 років у Палаці дитячої та юнацької творчості Центрально-Міського району успішно працює єдиний геолого-краєзнавчий музей серед закладів позашкільної освіти у Дніпропетровській області. Сьогодні він є важливим педагогічним майданчиком для впровадження сучасних технологій музейної педагогіки та являється центром національно-патріотичного виховання та пошуково-дослідницької роботи. Великий виховний потенціал має наявність національно-патріотичного куточку у Зразковому геолого-краєзнавчому музеї.

Пропонуємо деякі форми і методи національно-патріотичного виховання, які допомагають формувати в особистості уміння міркувати, аналізувати, ставити питання, шукати власні відпо-

Віртуальна екскурсія
«Мінеральні скарби Криворіжжя»

віді, критично розглядати проблему, робити власні висновки, брати участь у громадському житті, захищати свої інтереси і права інших [3].

1. Використання цифрових технологій у музейній справі

1.1. Віртуальні тури

Створення 3D-екскурсій по музеях дозволяє охопити широку аудиторію, зокрема, здобувачів освіти, які актив-

но користується цифровими пристроями. Віртуальні тури є особливо актуальними для здобувачів освіти із віддалених регіонів.

Під час дистанційного навчання музеї увійшли у віртуальний простір. Тому, у наших юних екскурсоводів виникла ідея написання сценарію віртуальної екскурсії з елементами театралізації. З підземними скарбами нашого міста знайомила героїня однієї з легенд Криворіжжя – Рудана. Над створенням цієї екскурсії працювала творча група, а результат – віртуальна екскурсія «Мінеральні скарби Криворіжжя».

1.2. Інтерактивні додатки

Додатки, які поєднують ігрові елементи з історичною інформацією, сприяють залученню дітей до вивчення історії. Це квести, вікторини чи AR-технології, що дозволяють «оживляти» експонати.

Щоб створити атмосферу творчості, ми розробляємо презентації, відео, фотоматеріали, 3D-експозиції, відеопроєкти, що відображають матеріали, з якими вихованці знайомляться під час пошукових маршрутів.

1.3. Цифрові платформи для онлайн-освіти

Освітні програми, відеолекції та вебінари, організовані музеями, допомагають вихованцям глибше розуміти історичні події, героїв та культурні традиції своєї країни.

Наші вихованці беруть активну участь у інформаційно-просвітницьких заходах національно-патріотичного спрямування, які організовує та проводить Комунальний заклад позашкільної освіти «Центр позашкільної освіти» Дніпропетровської

обласної ради. Серед них різноманітні проекти (відкритий навчально-виховний проект «Синьо-жовтий шлях», інтерактивний проект «Пам'ятаємо»), круглий стіл «Ти#День: Година історії», тематичні челенджи, вікторини, фотовиставки тощо.

2. Інтерактивні форми роботи

2.1. Квести та тематичні ігри

Організація історичних квестів у музеї чи на прилеглий території дозволяє здобувачам освіти в інтерактивній формі знайомитися з важливими подіями та постатями.

Так, гра «Стежками героїв» відтворює події Української революції або визвольного руху. Під час квесту «Пошук скарбу» ми розвиваємо у дітей творчу активність, комунікативні здібності, туристсько-спортивні навички, виховуємо почуття взаємодопомоги та взаємовиручки.

2.2. Волонтерські програми

Здобувачі освіти можуть бути залучені до створення експозицій, організації виставок чи екскурсій. Це дає їм можливість відчувати свою роль у збереженні національної пам'яті.

Наш музей тісно співпрацює з Благодійною організацією «БФ «ВОЛЯ. ЄДНІСТЬ. ПЕРЕМОГА». Завдяки діяльності учасників та волонтерів благодійної організації фонди музею систематично поповнюються новими експонатами: отримали тубус для гільз (3 шт.), ящик для гільз тощо.

3. Колаборації з освітніми та громадськими організаціями

3.1. Співпраця зі школами та університетами

Спільні проекти музеїв та освітніх закладів, такі як інтегровані уроки історії, екскурсії з тематичними завданнями чи конкурси, сприяють розвитку інтересу до національної спадщини.

Ми підтримуємо тісні зв'язки та розширюємо коло співпраці з науковцями та кваліфікованими спеціалістами різних установ: з Криворізькою геологічною партією «Кривбасгеологія», міським краєзнавчим музеєм, комунальним позашкільним навчальним закладом «Центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді «Вершина» Криворізької міської ради, Криворізьким державним педагогічним університетом (кафедрою географії), громадською спілкою «Екологічна Рада Криворіжжя». Спільно

з фахівцями даних установ ми організовуємо проведення конкурсів, пошуково-дослідницьких проєктів тощо.

3.2. Партнерства з громадськими ініціативами

Громадські організації, які займаються патріотичним вихованням, можуть допомогти у популяризації музейних програм та організації тематичних заходів. Протягом багатьох років ми тісно співпрацюємо з благодійним фондом «Громадянська ініціатива мешканців Кривбасу», який постійно надає спонсорську допомогу, що дозволяє урізноманітнити практичну роботу та удосконалити освітній процес.

3.3. Залучення ветеранів, істориків та митців

Проведення зустрічей з ветеранами, учасниками історичних подій, дослідниками та художниками, які висвітлюють героїчні сторінки історії України, надихає вихованців і сприяє формуванню гордості за свою країну.

4. Культурно-просвітницькі заходи

4.1. Тематичні виставки та експозиції

Створення сучасних виставок, що демонструють не лише історичні факти, а й їхнє значення в сучасному контексті, сприяє актуалізації національної ідеї.

У нашому навчальному закладі панує національний дух, усі урочисті заходи проводяться з використанням національної і державної символіки, українського традиційного одягу. Керівники гуртків на виховних годинах відкривають перед вихованцями яскраві сторінки історії української держави, вчать розуміння і необхідності дотримання норм і принципів чинного законодав-

Подарунок геолого-краєзнавчому музею від благодійного фонду «Ініціатива мешканців Кривбасу»

ства України, поваги до прав і свобод інших людей, шанобливого ставлення до державних символів.

4.2. Кінофестивалі та медіа-проєкти

Демонстрація у музеї документальних та художніх фільмів, присвячених національній історії, може стати потужним інструментом виховання патріотизму.

Інноваційні підходи до роботи музеїв відкривають нові можливості для патріотичного виховання молоді. Використання сучасних технологій, інтерактивних форм роботи та колаборацій із партнерами дозволяє зацікавити молодь та залучити її до збереження історичної пам'яті. Музеї, які динамічно адаптуються до викликів часу, стають не лише осередками знань, але й потужними центрами формування національної свідомості [4].

Використані джерела

1. Бех І. Д. Патріотизм : сучасні ознаки та орієнтири виховання. Рідна школа. 2015. №1–2. С. 4–7.
2. Бондаренко В. В. Форми музейної комунікації у Педагогічному музеї України. Музей як візуальний текст культури. Матеріали V Всеукраїнської наук.-практ. конф. (5-6 вересня 2017 року). Черкаси, 2017. С. 64-67.
3. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. Краєзнавство. 2013. № 3. С. 75–84.

НАУКОВО-ОСВІТНЯ РОБОТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «БАТЬКІВЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА» У ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Метик Людмила,

заступник генерального директора з наукової роботи
Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка»,
с. Шевченкове, Звенигородський район, Черкаська область
zapovtarasa1992@gmail.com

Територіальний і духовний центр України – Черкащина – поєднав села Моринці, Шевченкове, Будище, Вільшану у Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка». У цих середньонадніпрянських селах із славною історією та могутнім духовним потенціалом пройшли дитячі роки Тараса Григоровича Шевченка. У Моринцях він вперше подав голос, у Керелівці (а з 1929 року Шевченкове) зростає, формувався як особистість, у Будищах – у маєтку Енгельгардта – козачкував, а з Вільшани зробив перший крок до визнання, до світової слави [1, с. 1].

Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» має особливу історико-культурну та наукову цінність, є базовою установою в частині збереження пам'яток культурної спадщини батьківщини Тараса Шевченка, а також проведення науково-дослідної, науково-методичної, інформаційної і культурно-просвітницької роботи з метою відродження та популяризації культурної спадщини, пов'язаної з ім'ям Т.Г. Шевченка, формування почуттів патріотизму та історичної свідомості, духовного збагачення громадян.

В Україні війна докорінно змінила життя кожного її жителя.

Через окупацію частини України росією більшість музеїв нашої країни призупинили свою роботу. На превеликий жаль,

Україна втратила чимало своїх надбань: багато музеїв розграбовані чи знищені російськими окупантами.

Сьогодні ми бачимо, що музеї частково відновлюють свою роботу. Саме така ситуація і в нашому заповіднику.

З огляду на реальну загрозу життю і здоров'ю працівників та відвідувачів внаслідок збройної агресії та оголошення в Україні воєнного стану, було вирішено терміново згорнути експозиції та перемістити основний фонд заповідника в пристосоване місце з метою його збереження.

Не так давно, під час пандемії COVID-19, ми усвідомили: будь-який виклик має свій спосіб і форму відповіді. Варто тільки не припиняти пошуки. Не відмовилися ми від пошуку шляхів адекватного та дієвого реагування на нову реальність і цього разу. З початком вторгнення вся наукова робота установи перевелася у виключно в online-режим. Найпопулярнішою та найбільш відвідуюваною виявилася наша сторінка у соціальній мережі Фейсбук. Протягом першого місяця воєнного стану було розміщено близько 50 публікацій та охоплено понад 50 тисяч читачів. Тобто наші публікації є цікавими та змістовними. Окрім того, не менш активно виявилася і наша сторінка в соціальній мережі ТікТок. Здавалося б, сумнівна соціальна мережа. Проте уявіть, що година прямого ефіру збирала біля себе понад сорок тисяч глядачів. А на тих прямих ефірах були лекції, екскурсії, майстер-класи, відеопрезентації та багато іншого. Крім того, інформація про науково-освітню діяльність висвітлюється і в таких соціальних мережах, як Інстаграм, Телеграм, Ізїтревел і, звичайно ж, на офіційному сайті заповідника.

Напрацювань науковців багато, перший місяць війни співпав із Шевченківськими днями. Як ми знаємо, саме в ці дні в навчальних закладах проходить поглиблене вивчення творчості Кобзаря. Тому науковці підготували ряд онлайн-заходів для учнівської та студентської молоді. З початком пандемії COVID-19 наша установа започаткувала плідну онлайн-співпрацю з Українською дитячою академією. З юними академіками ми постійно проводимо онлайн-студії, майстер-класи, екскурсії. Вся ці заходи національно-патріотичного спрямування.

Попри складну ситуацію в Україні потік відвідувачів у період воєнного стану, не можна сказати, що «зашкалював», але був досить активним. Наголошую, це було в перший місяць війни, коли ціни на пальне були сталими. Сьогодні ж ситуація кардинально змінилася... Кількість тимчасово переміщених осіб у чотирьох селах дитинства в середньому – до тисячі осіб в кожному селі. Районний центр Звенигородка, який має населення 17 тисяч, прийняла близько 18 тисяч переселенців. Серед них чи не третина – діти та молодь, яким потрібна підтримка та допомога повернутися до мирного життя. Ми добре розуміємо, що цей же відвідувач кілька місяців тому, був би простим слухачем, а сьогодні це люди, яким потрібне не лише яскрава екскурсія, житло, продукти харчування чи одяг. Насамперед їм потрібна моральна та психологічна підтримка. Декому хочеться виговоритися, декому просто відволіктися від реалій життя, тому вони і їдуть на батьківщину Кобзаря.

Таким чином, було прийняте рішення поступово розпочати роботу з відвідувачами без відвідування музею. Поволі відновили прийом туристів у відтворених хатах, де народився та провів дитинство Тарас Шевченко.

Ще з 2015 року заповідником було започатковано Всеукраїнський мальовничий пленер «Акварелі з Тарасової оселі». За майже 10 років існування у пленері з задоволенням брали участь художники з багатьох куточків нашої країни: Львів, Одеса, Вижниця, Київ, Умань, Черкаси та інші. На тиждень, а то й більше приїздили на малу батьківщину Кобзаря юні художники та майстри пензля. З початком повномасштабного вторгнення ми не відступилися від запланованих заходів. Задля збереження життя та здоров'я наших учасників ми вирішили вперше провести дистанційний пленер. Результат був вражаючий, адже цього разу до участі у пленері доєдналися митці з найвіддаленіших областей України. Звичайно, нема нічого кращого за живе спілкування, проте ми робимо виклики та за будь-яких ситуацій втілюємо в життя все задумане.

Спілкуючись із відвідувачами, які приїхали з тимчасово окупованих територій, ми розуміли, що окрім наукової діяль-

ності нам потрібно брати участь у науково-освітніх заняттях, семінарах, практикумах, щоб навчитися надавати психологічну допомогу нашим потенційним відвідувачам в умовах воєнного стану.

Розпочали співпрацю з професійним військовим психологом. Для науковців заповідника будуть проведені семінари, тренінги зі спілкування з відвідувачами, серед яких є тимчасово переміщені особи та захисники, постраждалі внаслідок російської агресії (втрачені кінцівки, порушений психоемоційний стан).

До речі, хочеться відмітити, що з початком вторгнення значно збільшилася зацікавленість до малої батьківщини Кобзаря саме військових. Чи не кожен ділиться своєю маленькою збіркою «Кобзаря», яка завжди з собою. Адже Шевченко для них – це безперечний поведир нації, захисник свободи народів, пророк державності, один із відомих світових лідерів думок. Образ Тараса Шевченка є ментальним зразком для багатьох українських фронтовиків. Шевченко у воїнів набуває не лише глибокої філософської символізації, а й перетворюється на ментальний взірець нового штабу; геній постає майданівцем, революціонером.

*Не одиуравсь того слова,
Що мати співала...
Не одиуравсь того слова,
Що про Україну
Сліпий старець, сумуючи,
Співає під тином [2, с. 39].*

Мова є ключовим складником національної ідентичності. Вона не лише є засобом комунікації, а й відображає культурні традиції, історію і цінності певної нації. Через мову передаються унікальні особливості світогляду, досвіду і культурної спадщини народу. Зрештою, мова є кордоном, що відрізняє одну націю від іншої. Оскільки мова є ідентифікатором нації, то вона найпершою підлягала ліквідації при завойовуванні певних територій, і нам, українцям, це відомо чи не найкраще. Адже історія нашого народу – це тотальна боротьба за право бути. Надважливим у сьогоденні є повернення української мови у

всі сфери життєдіяльності нашої країни. Офіційна й побутова, для навчання й розваги, та особливо важливою вона є в релігії.

Релігія – це елемент культури і традицій нашої нації. Тому кожен українець має право чути слово Боже рідною мовою і не слухати відмовки про якусь старо... мову. Пращурка італійської – латина, але в італійських храмах звучить італійська, то чому ж у наших має бути інакше? Мабуть, тому що мова має значення! І мова – це кордон.

Науковці Національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка» активно популяризують українську мову. Навіть спілкуючись із російськомовними відвідувачами, науковці, розповідаючи про любов Кобзаря до України та її мови, навертають туристів вивчати та говорити нашою мовою – мовою, якою жив Тарас Шевченко. На жаль, не всі дослухаються і вперто говорять мовою агресора. Проте є і прогрес. Багато хто ламано, але все ж намагалися говорити рідною українською мовою.

Із 47 відпущених Богом років більше ніж половину життя Тарас Шевченко прожив на чужині – у виключно російськомовному середовищі. Але рідної мови не лише не забув, а переймався її нелегкою долею. Пропоную Вам кілька цитат Кобзаря, в яких прослідковується його ставлення до мови.

У передмові до невиданого «Кобзаря» 1847-го він писав: «Велика туга осіла мою душу. Чую, а іноді й читаю: ляхи друкують, чехи, серби, болгары, черногори, москалі – всі друкують, а в нас – анітелень, неначе всім заціпило. Чого се ви, братія моя? Може, злякались нашестя іноплемянних журналистів? Не бійтесь, собака лає, а вітер несе. Вони кричать, чом ми по-московськи не пишемо?.. Кричать о єдиной славянской літературі, а не хочуть і заглянуть, що робиться у слов'ян. Але, братія, не вдавайтесь в тугу, а молитесь Богу і работайте разумно во ім'я матері нашої України безталанної» [3, с. 207].

Поет зі зневагою ставився до тих земляків, які зрікалися чи «забували» рідну мову. У поемі «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє» він картав їх за це:

*І Коллара читаєте
З усієї сили
І Шафарика, і Ганка,
І в слов'янофіли
Так і претесь... І всі мови
Слов'янського люду –
Всі знаєте. А свої
Дастьбі... Колись будем
І по-своєму глаголать,
Як німець покаже
Та до того й історію
Нам нашу розкаже...[4, с.122].*

У нинішній росії «шевченкознавці» стверджують, що російська земля стала для Шевченка ріднішою, ніж українська, і тут він почувався як удома. Подібні домисли спростовують листи поета. В одному з них, адресованому братові Микиті, він писав: «Як тільки получиш моє оце письмо, зараз до мене напиши, щоб я знав. Та, будь ласка, напиши до мене так, як я до тебе пишу, не по-московському, а по-нашому. Бо москалі чужі люди, тяжко з ними жити. Немає з ким поплакати, ні поговорити. Так нехай же я хоч через папір почую рідне слово» [5, с. 13].

Перебуваючи у засланні, Шевченко просить Андрія Козачковського прислати йому в Новопетрівське укріплення «Слово о полку Ігоровім»: «Давно ворухиться у мене в голові думка, щоб перевести на наш прекрасний український язык «Слово о полку Ігоровім» [6, с. 737].

Рідна мова для Тараса Шевченка була не просто мовою спілкування, не тільки для написання геніальних творів. Вона для нього стала мовою-зброєю, за допомогою якої він розповідав про скривджених українців, закликаючи їх до боротьби з гнобителями.

Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» є духовною субстанцією українців та шанувальників українства. Все на цій землі особливе, чаруюче і неповторне. Хто вперше доторкнеться до її краси, той одразу відчує трепет животворящої сили, її таємничість і чистоту. Завітайте і Ви до Тарасового

краю! Будьмо єдині в святій любові до України! В цей нелегкий для України час, я хочу завершити свою доповідь словами нашого Пророка: «Нехай житом-пшеницею, як золотом покрита, нерозмежованою залишиться навіки од моря і до моря слов'янська земля» [6, с. 30].

Використані джерела

1. Шевченко Людмила. Путівник Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка». Черкаси, 2007.
2. Тарас Шевченко. Усі твори в одному томі. Київ, 2007.
3. Тарас Шевченко. Зібрання творів. У 6 т. Київ, 2003. Т. 5.
4. Тарас Шевченко. Зібрання творів. У 6 т. Київ, 2003. Т. 1: Поезія 1837-1847.
5. Тарас Шевченко. Зібрання творів. У 6 т. Київ, 2003. Т. 6.
6. Тарас Шевченко. Зібрання творів. У 6 т. Київ, 2003. Т. 2: Поезія 1847-1861.
7. Тарасова Гора: люди і події. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю до 210-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка та 165-річчя його останнього приїзду. Канів, 2024. С. 297

ЗАХІД «ЛЮБЛЮ УКРАЇНУ» У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Пісцова Марія,

завідувач науково-дослідного
експозиційного відділу етнографії,
Полтавський краєзнавчий музей
імені Василя Кричевського,
м. Полтава
mariapistsova@gmail.com

Знайомство дітей з українською культурною спадщиною, народним мистецтвом Полтавщини, що лежить в основі виховання патріотичних почуттів та естетичних смаків дитини, є одним із важливих завдань розроблених тематичних занять у рамках музейно-педагогічної програми «Етнографічні студії з Полтавським краєзнавчим». Зокрема, інтерактивний захід «Люблю Україну» спрямований на засвоєння морально-етичних норм і принципів, національної та духовної культури, розвиток пізнавального інтересу до українських державних та народних символів, традицій, виховання в учнів почуття патріотизму, національної гідності, прищеплення любові до рідного краю.

В основі заняття є гра, яка має шість етапів з двома рівнями завдань у кожному. Ігрова діяльність допомагає учасникам виявляти витримку, терпіння, вміння ділитися, проявляти успішну взаємодію в об'єднаних мікрогрупах. Основний елемент гри – набір кубиків із дванадцяти одиниць, які виготовили музейники, із фрагментами тематичних зображень, що символізують Україну, на кожній грані. Обраний метод обґрунтований тим, що гра з кубиками сприяє комплексному розвитку дітей (фізичному, когнітивному, емоційному, соціальному). Їхнє поєднання, сортування та структурування допомагає учасникам

розвивати творче мислення, просторове сприйняття, дрібну моторику, координацію рухів. Це заняття потребує міркувань, планування та вирішення проблем. Діти навчаються аналізувати ситуації та прогнозувати наслідки своїх дій. Також складання кубиків вимагає терпіння, посидючості та концентрації уваги.

Цільовою аудиторією заходу були учні молодших класів полтавських шкіл. У процесі виконання завдань вони осмислювали шість змістових модулів. Перший – «Державні символи України» (синьо-жовтий прапор, герб – тризуб, гімн «Ще не вмерла України і слава, і воля»). Мелодія славня має яскраво виражений народний характер, є символом нашої незламності, її звучання на початку заходу надавало особливої емоційної сили у час тривалої боротьби. Після короткої тематичної бесіди діти «читали» тризуб, називаючи по черзі характеристики України (роздатковий матеріал – на аркуші в обрисах тризуба по всьому периметру вписані слова: вільна, незалежна, сильна, квітуча...).

Для закріплення кожного модуля команда дітей за столом складала одне спільне зображення, повертаючи кубики потрібною гранню, за 1 хвилину. Відповідно до завдань це були: 1 – державні символи України, 2 – калина, 3 – колоски, 4 – світлиця, 5 – традиційний одяг Полтавщини, 6 – борщ (рис. 1). Процес кожного компонування зображення супроводжувала українська народна музика, яка водночас впливала на духовно-інтелектуальну, емоційну сфери дитини, морально та психологічно налаштовувала її до праці. Мелодія крізь яскраві фантазії доносила до дитячої душі і красу світу, й людську велич, і гідність [2, с. 130].

Наступні модулі – «Народні символи» (рослини, предмети побуту та одягу). Перша частина кожного модуля містила різні завдання. Серед них – «Відповідності» – акцент робився на конкретні образи рідної природи. Щоб поєднати зображення ягід із назвами (глід, калина, терен, ожина), дітям потрібно було застосувати вміння аналізувати предметні зображення, співвідносити з реальними явищами, виділяти та називати їх. «Вікторина» про Україну зосереджувала увагу на визначних

фактах про нашу країну. Пошук відповідей на питання сприяв розвитку уваги, пам'яті, логіки, спритності.

Завдання «Словотвір» запропоноване для прищеплення інтересу і любові до рідної мови. З назви головного убору – «солом'яний бриль» учасники складали нові слова, що сприяло розвитку мовлення і мислення дітей, активізації і збагачення їхнього словникового запасу (рис. 2). Головоломка «Крокодил» була залучена для розширення знань про традиційне житло Полтавщини. Показ відвідувачами за допомогою жестів предметів народного умеблювання (ложка, ліжко, двері, скатертина, лава, скриня) зумовлював розвиток невербального мислення, кмітливості, артистизму, а також створював веселу атмосферу. Завдання «Анаграма» було використано для відтворення назв традиційних страв (инивкеар – вареники, ілкись – кисіль і т. д.). Ця гра сприяла удосконаленню абстрактного мислення, покращенню зорової та слухової уваги учасників.

Останній розділ заходу – творча майстерня – активна практична діяльність для всіх дітей (рис. 3). Майстер-клас «Птах надії» – це виготовлення декоративного магніту з фетру і фоамірану у синьо-жовтих барвах (птах летить до сонця на тлі серця) [1]. Творчі способи вирішення завдання сприяли формуванню мотивації до самонавчання, самоусвідомлення, саморозвитку. Відкритість, доброзичливість, співтворчість у спілкуванні сприяли успішному результату діяльності. Через творчу ініціативу учасники набували досвіду створення нового образу на основі оригінального розв'язання технологічної задачі, використовуючи сучасні матеріали [4, с. 39].

Розроблений захід був неодноразово проведений, його нестандартна структура викликала цікавість у відвідувачів, а зміст сприяв розширенню знань про символи України (державні та народні), традиції та звичаї, спосіб життя, духовне багатство українців. Відтак, усвідомлене ставлення до духовних та матеріальних цінностей нації є важливими елементами формування національної самосвідомості [3, с. 37]. Ця методична розробка – один із способів заохотити і мотивувати дітей бути справжніми люблячими синами і доньками України, патріота-

ми своєї Батьківщини через пізнання і шанування її традиції, законів і символів.

Використані джерела

1. Бодашко О. Патріотичний сувенір... Серце з пташкою. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_AQf8EDZNqA&t=223s&ab_channel=
2. Отич О. Виховання як духовне преображення особистості. Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки». 2019. Вип. 8. С. 125–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vporp_2019_8_11
3. Пісцова М. Інтерактиви Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського: національно-патріотичне виховання. Бібліосвіт: інформаційний вісник. 2019. Вип. 4 (72). С. 35–47
4. Пісцова М. Майстер-клас як складова інтерактивного заходу. Музейний вісник № 17. Запоріжжя, 2017. С. 36–41

МУЗЕЙНА СПРАВА – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА У ВИХОВАННІ НАЦІОНАЛЬНО-СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА, ПАТРІОТА СВОЄЇ ВІТЧИЗНИ

Сіра Наталія,

директорка Мезинського археологічного
науково-дослідного музею імені В.Є.Куриленка
Мезинський національний природний парк,
с. Мезин, Чернігівська область
mezinpark@gmail.com

Наша історична культурна спадщина – це наше надбання, наше вчора і сьогодні. Те, що ідентифікує нас як націю. А музей – це інститут людської спільноти, який є засобом свідомого цілеспрямованого залучення людей до культурної спадщини минулих часів і посідає особливе місце в житті народів.

Музей – відкритий лист із минулого в майбутнє, а також є осередком освіти, який сприяє вихованню в молодого покоління національної свідомості, патріотизму, любові до рідного краю, свого народу, забезпечення духовної єдності поколінь і призначений збереженню та вивченню матеріальної і духовної культури [1, с. 72].

Мезинський археологічний науково-дослідний музей імені В.Є. Куриленка знаходиться в межах 50-ти км від кордону, тому кількість відвідувачів суттєво зменшилася, більше уваги можна приділяти роботі з дітьми і, зокрема, патріотичному вихованню.

Якщо говорити сьогодні про національно-патріотичне виховання нашої молоді, то насамперед і треба починати з того, що є нашим корінням, – української хати (бо всі ми родом із села), вишиванки, яка вважається генетичним кодом нації, і, звичайно ж, наших звичаїв і традицій. Саме вони вирізняє наш народ з-поміж інших.

Для всіх учнів початкових класів проводиться оглядова екскурсія «Дивосвіт української хати». У Мезинському музеї – це

невелика кімната, яка нагадує помешкання українців кінця XIX – початку XX століття. Гостей музею знайомлять з українським народним житлом. Малечі, яка вперше відвідує музей, ми говоримо: «Діти, ви зараз проживаєте в комфортних сучасних умовах. А в нашому музеї ви побачите кімнату, яка нагадує вам, як жили ваші прабабусі та прадідусі». І дітей це зацікавлює. Їм хочеться до всього доторкнутися, відчувати, яке воно є. Від малечі дуже багато питань. А дехто з них навіть готовий розповісти про деякі речі, бо бачив їх у селі. Саме з дитячих років треба закладати дітям любов і повагу до того, що є нашим національним надбанням.

З традиційними орнаментами, символами, технікою вишивання Чернігово-Сіверщини знайомляться діти під час тематичної екскурсії «Вишивка Подесення».

Якими іграшками гралися діти в давнину, можна дізнатися під час екскурсії «Українська іграшка».

Тернистий шлях пройшла Україна до своєї незалежності. До Дня Соборності працівниками музею проведено лекції «Соборна, вільна, неподільна», «Рідний край, де ми живем, Україною зовем».

Перша сторінка української космонавтики була написана ще в 1881 р., коли виходець із сусіднього містечка Короп, що на Чернігівщині, Микола Кибальчич запропонував оригінальний проект літального апарату, який призначався для польоту людини в космос. 12 квітня, в Міжнародний день авіації й космонавтики, учні Деснянської гімназії дізналися про відкривачів космічної галузі, зокрема, й про нашого земляка М. Кибальчича.

31 жовтня – річниця з дня народження М.І. Кибальчича. До цієї дати для дітей Черешенського ліцею проведено лекцію «Шлях до зірок. Микола Кибальчич».

Війна – найстрашніше слово, яке тільки є в світі. Війни забирають тисячі життів. Руйнують все навколо. Приносять страждання. Ми розуміємо, як багато для нас зробили люди, які стояли і стоять за нас не на життя, а на смерть. Пам'ять про вчинені подвиги повинна жити завжди! До Дня пам'яті та примирення в музеї проведено тематичну екскурсію «Не згасити пам'яті вогонь».

До Міжнародного Дня захисту дітей на подвір'ї Мезинського археологічного науково-дослідного музею імені В. Є. Куриленка проведено тематичний захід «Весь світ у долонях дитини». Діти проявили креативне мислення у своєму баченні миру на рідній землі, а яскрава палітра кольорів розкрила їх особливе світовідчуття.

Щороку 28 червня Україна відзначає День Конституції – Основного Закону, за яким живе наша незалежна держава. У цей день наймолодші жителі села Мезин подорожували до країни правознавства. Під час гри діти згадували свої основні права та обов'язки.

24 серпня Україна відзначила 33-тю річницю проголошення Незалежності. Це важливе свято для держави, адже сьогодні, як і багато поколінь тому, українці виборюють свою незалежність зі зброєю в руках, ціною людських життів. Кожна людина неодмінно має добре знати про країну, в якій живе. Ми з дитинства повинні знати і пам'ятати, що українці – народ, який має історію та традиції, що сягають сивої давнини. В Мезинському музеї з нагоди свята проведено пізнавальну гру «Моя ти рідна, Україно!» В цей день ми пригадали

звичаї, традиції, символи нашої держави. Діти показували свої знання з історії України, продовжували прислів'я та приказки, відгадували загадки, адже знати і пам'ятати своє минуле, свою історію потрібно, тому що ми живемо в цій прекрасній, мужній країні – Україні.

Однією з героїчних і водночас трагічних сторінок нашої історії є славний період козаччини – Запорозька Січ, організована військова сила, яка боронила наші землі від нападів ворогів. Вже другий рік День українського козацтва святкується одночасно з Днем Захисників та Захисниць України. На подвір'ї Мезинського археологічного музею імені В.Є. Куриленка зібралися дітлахи села Мезин. Змагалися в спритності, сміливості, знаннях з історії українського козацтва. А який же то воїн, якщо буде голодним? Тож, варили козацький борщ.

Сьогодні, повертаючись до історії українського народу, відроджуючи, пробуджуючи до життя національні традиції, національний дух нашого народу, ми виховуємо свідомого громадянина і патріота нашої держави. Крім школи та сім'ї, долучитися до цієї роботи можуть і музеї.

Українська культура зачаровує своїми самобутніми обрядами, звичаями та традиціями. В цей буремний час ми повинні зберігати і відтворювати їх. Тож, традиційними стали «Вечорниці на Андрія», «Свято Масниці», етно-посиденьки «Щедрик у музеї».

На сучасному етапі музей відіграє важливу роль не лише в культурному становленні особистості, а й виконує функцію, спрямовану на створення позитивного психологічного настрою для найбільш емоційно-вразливої категорії суспільства – дітей.

Отже, за допомогою педагогічних прийомів у проведенні вищезазначених музейних форм роботи працівники Мезинського музею змогли досягти головної мети: розвинути творчі здібності учнів, організувати їх культурне дозвілля, сприяти процесу виховання особистості й становлення позитивного психоемоційного настрою в умовах воєнного стану. Використовуючи художньо-естетичні засоби, маємо змогу донести значення

культурного надбання в житті нації, його роль у збереженні державного суверенітету.

Використані джерела

1. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика науково-методичний посібник. Київ, 2017.

МУЗЕЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ (НА ПРИКЛАДІ РОКМ)

Тюска Валентина,

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне
valtyuska@gmail.com

Доманська Софія,

здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня III курсу
спеціальності 027 «Музеєзнавство, Пам'ятокзнавство»,
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне
valtyuska@gmail.com

Музейна сфера України представлена різними напрямками діяльності. Зважаючи на різноманітність форм роботи музеїв, вони виконують безліч функцій, серед яких головними є збирання, вивчення, документування та експонування пам'яток культури, проте надзвичайно важливою поряд із ними є національне виховання відвідувачів.

Музейну діяльність сучасності досліджувало чимало вчених, які зробили значний внесок у розвиток музейної сфери в цілому. Зокрема, дослідження формування світогляду та вплив музею на виховання особистості можна знайти у працях О. Караманова, Р. Силко, Л. Іващенко та інших. У працях сучасних дослідників Л. Баско, Л. Гайди висвітлено проблеми взаємодії музею і суспільства, музею та відвідувача, розкрито соціокультурний розвиток музейництва.

У нашому дослідженні ми зосереджуємо увагу на національному вихованні особистості в музеях. Дана проблематика є актуальною сьогодні як ніколи, бо у час російської агресії державна політика спрямована на посилення національно-патріотичного виховання молоді. Нещодавно була прийнята Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, в якій виокремлені пріоритетні напрями «громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання» як ті, що формують свідомість підростаючого покоління [3]. У положенні зазначено, що пошук шляхів для реалізації нової стратегії виховання вбачають у багатовекторній системі, чільне місце в якій займає і музейна педагогіка.

Музейна педагогіка спрямована на «актуалізацію минулого, творче осмислення цінностей сучасності та проектування особистісного розвитку в майбутньому» [4, с. 53]. Погоджуємося з думкою, що музеї у сучасному суспільстві є невід'ємною складовою у формуванні особистості. Музейна діяльність є важливим компонентом життя людини, показником цивілізованого суспільства та духовного багатства. Слід зазначити, що ефективний розвиток музеїв можливий лише за умови врахування проблем соціокультурної ситуації в країні, де переосмислення «ролі музейних інституцій у системі національних, суспільних й культурних взаємин» є вкрай важливим [1, с. 4]. Тому у період трансформаційних процесів суспільство потребує нових підходів формування у музейного відвідувача інтересу до культурної спадщини, усвідомлення її національної, історико-культурної цінності [5, с. 138]. Сьогодні ключовим завданням музейних закладів є зберігати, інтерпретувати та забезпечити відвідувачам доступ до національної, історико-культурної спадщини. Сучасний музей виступає для суспільства як ретранслятор пам'яток і традицій, на котрі можна спиратись як на надійне та достовірне джерело знань. Музеї України, у своїй більшості, стоять на традиційно державницькій позиції, вважаючи себе закладами, до пріоритету яких входить формування національної свідомості населення.

Досліджуючи музейну діяльність у контексті національного виховання особистості зосередимо увагу на досвіді Рівненського обласного краєзнавчого музею. Музейна робота професійного колективу враховує виклики сьогодення і спрямована на реалізацію національного виховання дітей засобами музейної педагогіки. Розділяємо думку науковців, що «інтеграція музейної педагогіки в освітній процес є надзвичайно актуальною та перспективною справою, оскільки організація спільної діяльності дитини та дорослого в межах музею – це найбільш ефективний та природний контекст розвитку особистості в період дитинства» [4, с. 277]. У нашому дослідженні сучасний музей ми розглядаємо не лише як заклад, а як засіб формування особистості та патріотичного виховання. Освітній процес реалізується у проведенні тематичних екскурсій, літературно-мистецьких вечорів, лекцій, пересувних виставок, театралізованих вистав, квестів, фестивалів тощо. Цікавим є підхід, що включає як традиційні форми музейної діяльності, так й інтерактивні. Зокрема, збереження народного побутового устрою, а також пам'ятних культурних та історичних подій, святкові ритуали, рецепти народної кухні, обряди та звичаї краю тощо.

Сьогодні зусиллями усіх працівників установи музей створює культурні послуги, постійно працюючи над розширенням напрямів взаємодії з відвідувачами. Зокрема, створення екскурсійних програм для різних груп відвідувачів («Музей – дітям», «Мандрівка у світ музею», захід вихідного дня для сімейних відвідувачів тощо), розширення експозицій із урахуванням «вимог часу». Наприклад, «Герої не вмирають» – експозиція якої присвячена героям Майдану й АТО. Використання нових форм проведення екскурсійної роботи (вечірній театралізований захід «В гостях у князя Любомирського» тощо); виїзні та пересувні форми роботи – «Музей у валізі», пересувна виставка «Волинь у спогадах Г. Косміаді» та інші. Тематичні акції: «День знань», «День вишиванки», «Днів студента в музеї», проведення «Місячників краєзнавчих знань» (для дошкільнят), «Екскурсійно-навчальних тижнів» (для школярів наприкінці навчального року), «Днів історії в музеї», «Літніх канікул у му-

зеї» (для вихованців таборів) тощо [2, с.52]. Театрально-ігрові заняття для дошкільнят (приміром, цикл із десяти екскурсійних занять у музеї «Допитливій малечі про музейні речі») та для молодших школярів (цикл із восьми екскурсійних занять у музеї «Твій друг – музей!» тощо).

Заслуговує уваги діяльність РОКМ етнологічного та краєзнавчого спрямування: проведення щорічного фестивалю «Музейні гостини», проведення щорічного тижневого марафону «Люблю музей», проведення тематичних вечорів, зустрічей із відомими особистостями, мистецькі виставкові проекти – такі як «Свято однієї вулиці» (щорічно проводиться влітку з постійною локацією на вулиці Поштова), постійний проект «Мистецтво одного села», що організовується спільно із Центром народної творчості, та інші. [2, с.53].

Отже, використання нових форм діяльності з нестандартними методами музейної педагогіки є головною особливістю РОКМ, який орієнтований на національне виховання відвідувача. Сьогодні музейний заклад перетворюється на особливу багатокomплексну систему трансляції та збереження культурних цінностей, яка формує громадянина, патріота країни.

Використані джерела

1. Банах В. М. Музейні інновації та інтерактивність у теорії та практиці музейної справи. Historical and Cultural Studies. 2016. Volume 3, number 1. Р. 1-5. URL.: [file:///D:/Downloads/hcs_2016_3_1_3%20\(2\).pdf](file:///D:/Downloads/hcs_2016_3_1_3%20(2).pdf)
2. Каук Т. Нетрадиційні форми та методи науково-освітньої роботи в Рівненському обласному краєзнавчому музеї. Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. До 150-річчя від дня народження Д.І. Яворницького. Вип. IV. Рівне, 2006. С. 51-55.
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
4. Музейна педагогіка в науковій освіті : монографія / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ, 2020. 334 с.
5. Сурмач О. І. Музей як соціокультурне явище сучасного суспільства. Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 95. С. 136-140.

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ЧИГИРИН» ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Трощинська Олена,

молодший науковий співробітник,
Національний історико-культурний заповідник «Чигирин»,
м. Чигирин, Черкаська область
olenatroshchynska@gmail.com

Абашіна Людмила,

завідувачка відділу «Резиденція Б. Хмельницького»,
Національний історико-культурний заповідник «Чигирин»,
м. Чигирин, Черкаська область
ludmula_abashina@ukr.net

Національний історико-культурний заповідник «Чигирин» працює вже 35 років. Його основною місією є охорона пам'яток та популяризація культурної спадщини Чигиринщини. На території заповідника знаходиться 30 пам'яток історико-культурної спадщини. Серед них: 1 – монументального мистецтва, 3 – ландшафту, 5 – археології, 10 – архітектури та 11 – історії. Замкова гора в м. Чигирин, церква Св. Іллі з дзвіницею, місце усипальниці Б. Хмельницького та городище чорноліської культури в с. Суботів є пам'ятками національного значення. Туристи можуть відвідати об'єкти на відкритих територіях та музеї: Б. Хмельницького та археології в м. Чигирин, етнографічний в с. Стецівка, історичний в с. Суботів, краєзнавчий в с. Медведівка.

Чигиринщина є унікальним куточком Центральної України. На цій території відбувалися знакові події, важливі для українського державотворення: Національно-визвольна революція 1648–1676 рр., гайдамацький рух XVIII ст. та повстання

Коліївщина 1768 р., діяльність Холодноярської організації в період Української революції 1917–1921 рр. Увагу туристів приваблюють і природні об'єкти НІКЗ «Чигирин», серед яких «Дуб Максима Залізняка» на х. Буда та «Три криниці» в с. Суботів.

Поєднання пам'яток історії та культури, природних об'єктів приваблює на Чигиринщину відвідувачів із різних куточків України та з-за кордону. До карантинних обмежень, пов'язаних з COVID-19, та до повномасштабного вторгнення кількість відвідувачів становила понад 120 тисяч осіб щорічно.

Важливе місце в роботі НІКЗ «Чигирин» займає просвітницька діяльність, спрямована на залучення до закладу аудиторії різного віку та вподобань.

Основною формою роботи з відвідувачами тривалий час були екскурсії, заняття, тематичні лекції та тимчасові виставки. НІКЗ «Чигирин» на постійній основі пропонує відвідувачам 10 екскурсій по музеях та об'єктах закладу. Вони знайомлять гостей з історією Чигиринщини, Суботова, Холодного Яру, Стецівки в контексті історії України, адже історія Чигиринщини займає чільне місце в історії українського державотворення. Наше завдання – розповідати правдиву історію України, розвінчувати міфи, що були нав'язані імперською та радянською ідеологією про Гетьманщину, Коліївщину, Національну революцію 1917–1921 рр., II Світову війну.

Окрім цього, співробітниками заповідника на основі власних наукових досліджень розроблена освітня програма для дітей «Чигиринщина. Історія рідного краю». Вона включає розділи, які розповідають дітям про археологію, історію Чигиринщини, пам'ятки краю, культуру та побут українців. Заняття проходять не лише в експозиціях музеїв, а й на відкритих територіях заповідника та в школах. Тематика занять більш широка і різноманітна порівняно з екскурсіями. Проводячи заняття для молодших дітей, застосовуємо елементи гри та театралізації, для старших – використовуємо форму діалогу, демонструємо презентації, відеофільми, адже «врахування вікових особливостей – це необхідна умова педагогічної діяльності, зокрема, під час організації заходів у музеях» [2, с. 24].

Поряд із традиційними формами комунікації протягом останніх років у роботі НІКЗ «Чигирин» з'явилися інші способи взаємодії музейного закладу із відвідувачами: творчі майстерні, квести, музейні гостини, творчі конкурси, пізнавально-розважальні програми, музейні освітні проекти тощо. Особливістю цих заходів є спрямованість на взаємне спілкування, використання інтерактивних та ігрових форм роботи, що дозволяє маленькому відвідувачу бути не просто слухачем та спостерігачем, а брати участь у пропонуваній активності. Це робить перебування в музеях більш запам'ятовуваним.

Більш детально зупинимося на заходах, що проводяться протягом останніх років. Популярною серед відвідувачів є така форма роботи як історико-краєзнавчі квести. За умови гри команди виконують спеціальні завдання, рухаючись по розробленому заздалегідь маршруту. Дітям пропонуються такі квести: «Таємниці гетьманського скарбу», «Читаємо, шукаємо, пізнаємо», «Чигирин – гетьманська столиця», «Таємниці Золотої гори». Формат такого спілкування з сучасною молоддю дозволяє задіяти різні можливості отримання знань. У квестах поєднуються нестандартні завдання, інтерактивність, рухливість, командний дух. Результатом є чудовий настрій та зростання поінформованості про історію та культуру рідного краю та України.

Одним із напрямків просвітницької роботи закладу є проведення пізнавально-розважальних програм: «Новорічно-різдвяні розваги по-козацьки», «Дивосвіт писанок», «Свято зустрічі весни», «Ой, на Івана, ой, на Купала» та інші, що включають тематичні виставки, театралізовані екскурсії, майстер-класи, народні ігри та забавки тощо. Діти детальніше дізнаються про народні свята та забуті традиції українців.

У 2014 році в НІКЗ «Чигирин» реалізовано проект «Освітньо-творчий діалог «Чигиринський край очима дітей»», в рамках якого були видрукувані дитячі музейні видання – книга-розфарбовка «Речі з музею» та путівник по Чигиринщині для дітей «Оповідки козака Тараса Чигринця», проілюстровані малюнками дітей – учасників творчого конкурсу.

Сьогодні надзвичайно актуальним є використання в просвітницькій діяльності елементів гри, адже у такій формі діти краще засвоюють матеріал. При створенні ігор враховували вікові особливості дітей. Співробітниками заповідника розроблено та створено значну кількість музейних ігор: кубики «Дивокрай» із зображеннями пам'яток, настільну та підлогову гру-ходилку «В пошуках гетьманського скарбу», що знайомить маленьких відвідувачів із визначними місцями нашого краю, гру-меморі «Сформуй музейну колекцію» та «Відома й невідома Чигиринщина», пазли, створені на основі картин із фондової колекції та дитячих малюнків, настільну карткову гру «Історичні портрети» (з фрагментованих зображень потрібно скласти портрети історичних осіб), «Археологічне доміно».

У 2017 р. на основі цих розробок на базі музею Богдана Хмельницького у Чигирині було створено перший «Дитячий музейний простір» на Чигиринщині – місце дитячого пізнання та творчості.

У 2021 р., завдяки підтримці УКФ, відбулося масштабування дитячих куточків на інші музеї НІКЗ «Чигирин» у рамках реалізації проекту «Музей дітям – діти музею». Це стало поштовхом до подальшої розробки дитячих музейних ігор, серед яких «Одягни ляльку-мотанку», «Козацька кмітливість», «Підбери зображення», «Хрестики-нулики». Крім того, у Медведівському краєзнавчому музеї представлені настільні ігри «Українська революція 1917–1921 років» та «УПА – відповідь нескореного народу» (для старшого шкільного віку), подаровані УІНП. Дитячі музейні куточки є місцем проведення майстер-класів із різних видів традиційного та сучасного мистецтва, виставок дитячої творчості, інших активностей.

При створенні нової експозиції Медведівського музею «Холодний Яр – земля вільних» (2021, 2023 рр., за підтримки УКФ) було використано елементи інтерактиву, через які відвідувач музею може «доторкнутися» до історії: можна погортати альбом із копіями документів про операцію «Заповіт», вирок холодноярським отаманам, повстання в Лук'янівській в'язниці, використаний прийом «приховування» для представлення

окремих сторінок історії в експозиції (потрібно або відкрити шухляду, або зазирнути за основне фото). Крім того, в експозиції можна послухати музичні композиції, пов'язані з подіями, що тут відбувалися: думу «Славний город Медведівка», народну пісню «Да забілили сніжки» (улюблена пісня Василя Чучупака та одна з улюблених Тараса Шевченка), пісню «Холодний Яр» гурту «Кому вниз», почути вірш «Холодний Яр» Т. Шевченка у виконанні бійців 93 ОМБр, переглянути відео про Холодноярську організацію, вшанувати земляків-холодноярців, які загинули, захищаючи Україну в 2014–2024рр. [1].

Використовуючи різноманітні форми науково-освітньої роботи, прагнемо сформувати у дітей інтерес до історичного минулого свого народу, дати уявлення про звичаї, традиції, побут, познайомити з історією України та рідного краю, виховати соціально-активну творчу особистість, здатну дбайливо ставитися до історичного минулого, віднаходити зв'язки між минулим та сучасним, відчувати відповідальність за майбутнє України.

Використані джерела

1. Трощинська О., Діденко Я. «Холодний Яр – земля вільних»: з історії створення експозиції Медведівського музею. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Культурно-історична спадщина України: перспективи дослідження та традиції збереження» / упоряд.: Лазуренко В. М., Стадник І. Ю., Яшан О. О., Литвин О. В. Черкаси, 2023. С. 220-226.
2. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник. Київ: Логос, Національний музей історії України, 2017.

РОЛЬ МУЗЕЇВ ЯК ЦЕНТРІВ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Цінько Світлана,

кандидат педагогічних наук, доцент,
директор КУ «Центр професійного розвитку
педагогічних працівників»
Глухівської міської ради Сумської області,
учителька української мови і літератури
вищої кваліфікаційної категорії
Глухівської ЗОШ I-III ступенів №2
Глухівської міської ради,
м. Глухів, Сумська область
svitlana.ts.14@gmail.com

Музейна педагогіка є міждисциплінарною галуззю, що поєднує педагогіку, музеєзнавство, психологію та інші дисципліни. Ця тема активно розвивається завдяки роботі багатьох науковців. Серед дослідників, які зробили значний внесок у музейну педагогіку, можна виділити таких світових дослідників: Джордж Хайн (George Hein) розробив концепцію конструктивістського навчання в музеях і підкреслив роль музеїв як інтерактивного освітнього середовища; Елен Гоард (Eilean Hooper-Greenhill) присвятила свої праці питанням інтерпретації музейних колекцій та залучення аудиторії через освітні програми; Луїза Рейвенхілл-Грін досліджувала участь музеїв у розвитку критичного мислення через інтерактивні експозиції.

Українські дослідники: Лариса Гапоненко вивчала педагогічний потенціал музеїв у розвитку молоді; Світлана Міщенко досліджувала інтеграцію музейної педагогіки в освітній процес шкіл та університетів; Олена Тараненко займалася дослідженням інтерактивних форм роботи з відвідувачами музеїв; Галина Шевченко вивчала історико-культурну роль музеїв у

формуванні патріотичних цінностей у молоді; Тетяна Калюжна розглядала музейну педагогіку в контексті формування всебічно розвиненої особистості викладача післядипломної педагогічної освіти тощо.

Основні напрями досліджень науковців у цій галузі: використання інтерактивних методів у музейній освіті; розробка програм для різних вікових аудиторій; інтеграція цифрових технологій у музейну педагогіку; роль музеїв у формуванні міжкультурної комунікації.

Ці та інші дослідники створюють базу знань, яка допомагає музеям ставати не лише сховищами культурної спадщини, а й активними освітніми майданчиками.

Музеї відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні патріотичної свідомості молоді, оскільки вони є не лише хранителями культурної та історичної спадщини, а й центрами освіти, де молодь може отримати безпосередній досвід пізнання історії, культури та традицій своєї країни.

Калюжна Т.Г. наголошує, що «Важливе місце серед технологій освіти посідає один із перспективних напрямів сучасної педагогіки – музейна педагогіка, що вирішує проблеми формування особистості, а саме: залучення слухачів і викладачів післядипломної педагогічної освіти до науково-дослідницької та освітньої діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційних технологій» [2, с. 1].

До повномасштабного вторгнення Кардаш Н.В. відзначено «успішний досвід музейно-педагогічної діяльності Національного художнього музею, Національного музею українського народного декоративного мистецтва, Національного музею імені Андрея Шептицького, Чернігівського історичного музею імені В. Тарновського, Одеського муніципального музею особистих колекцій ім. А.В. Блещунова, Харківського літературного музею, Львівської Галереї мистецтв, Вінницького обласного художнього музею та інших» [2, с. 54].

Нижче розглянемо кілька ключових аспектів їхньої ролі в означеному вище процесі.

1. Освітня функція.

Освітня функція музеїв є однією з найважливіших складових їхньої діяльності. Вона спрямована на популяризацію знань, формування культурної свідомості та розвиток критичного мислення у відвідувачів. Музеї слугують важливими осередками неформальної освіти, які поєднують навчання з візуальним і емоційним досвідом.

Музеї забезпечують доступ до знань про минуле, формуючи в молоді розуміння історичних подій, героїчних постатей та національних досягнень. Через експозиції, інтерактивні виставки та освітні програми вони сприяють усвідомленню значення власної ідентичності та важливості внеску попередніх поколінь у становлення держави.

Основні аспекти освітньої функції музеїв:

Збереження та передача знань:

- Музеї накопичують, зберігають і презентують культурні, історичні, природничі й наукові об'єкти, що мають значення для освіти.
- Вони створюють можливість для доступу до артефактів, які часто є унікальними джерелами інформації про минуле.

Екскурсії та лекції:

- Організація тематичних екскурсій, які розкривають відвідувачам наукові факти, культурні контексти та історичні події.
- Лекції для дітей і дорослих, інтерактивні заняття, що сприяють поглибленню знань.

Інтерактивні програми та майстер-класи:

- Використання сучасних технологій (доповнена реальність, мультимедійні інсталяції) для залучення відвідувачів у навчальний процес.
- Проведення практичних занять, які дозволяють вивчати історичні або мистецькі техніки на практиці.

Дослідницька діяльність:

- Заохочення до дослідницьких проектів у співпраці з школами, університетами чи окремими дослідниками.
- Створення можливостей для студентів і науковців працювати з музейними фондами.

Освітні програми для різних вікових груп:

- Дитячі програми (ігрові екскурсії, квести).
- Програми для молоді (освітні воркшопи, волонтерські проекти).
- Курси для дорослих (лекції з історії мистецтва, культури чи науки).

Популяризація науки та культури:

- Музеї часто стають платформою для проведення фестивалів, наукових конференцій та виставок, спрямованих на підвищення обізнаності суспільства у важливих питаннях.

Однак сьогодні ми маємо певні виклики в реалізації освітньої функції музеїв. Це зокрема:

- Забезпечення доступності музейних матеріалів для людей з обмеженими можливостями.
- Інтеграція цифрових технологій, які роблять експозиції інтерактивними.
- Робота з різноманітними аудиторіями, враховуючи їхні культурні й освітні особливості.

Таким чином, музеї є важливими центрами знань і культури, які сприяють навчанню через особистий досвід і взаємодію.

2. Формування загальнолюдських цінностей.

Експонати, пов'язані з боротьбою за незалежність, культурними досягненнями чи трагедіями нації, спонукають до емоційного переживання, що є ключовим елементом у формуванні патріотичних почуттів. Молодь через музейні проекти навчається поважати власну історію, пишатися здобутками та цінувати свободу.

3. Інтерактивні програми.

Сучасні музеї активно використовують інтерактивні технології, щоб зацікавити молодь. Наприклад:

- Організація квестів, присвячених історичним подіям.
- VR/AR технології для відтворення минулих епох чи боїв.
- Майстер-класи з традиційних ремесел, які дають можливість відчувати зв'язок із культурними коренями.

4. Місце зустрічі поколінь.

Музеї стають платформою для спілкування молоді з ветеранами, науковцями, митцями, що дозволяє передавати цінності та знання від старших поколінь до молодших.

5. Реалізація національних проєктів.

Багато музеїв організовують тематичні виставки та проєкти, спрямовані на популяризацію героїчного минулого та висвітлення значущих подій, таких як День Незалежності, День Героїв чи річниці історичних битв.

6. Залучення до волонтерства.

Молодь часто бере участь у волонтерських програмах музеїв, допомагаючи в організації виставок, реставрації артефактів або дослідницьких проєктів, що ще більше зміцнює зв'язок з національною спадщиною.

Отже, музеї – це не лише місця зберігання артефактів, але й потужні інструменти патріотичного виховання, які через освітні, емоційні та інтерактивні механізми формують свідомих громадян, готових цінувати та захищати свою країну. Їхня діяльність значною мірою сприяє вихованню молодого покоління у дусі любові до Батьківщини та національної гордості.

Використані джерела

1. Гайда Л. А. Музейна педагогіка: пошук оптимальної моделі. Методологічні засади історичної освіти в контексті профілізації старшої школи : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (Кіровоград, 21-22 жовтня 2010 р.). Кіровоград: Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2012. С. 243-249.
2. Калюжна Т. Г. Музейна педагогіка в контексті формування всебічно розвиненої особистості викладача післядипломної педагогічної освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722679/1/Калюжна_ТГ_тези%20%282%29.pdf
3. Кардаш Н. В. Музейна педагогіка: ретроспективний аналіз. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Вип. № 125, 2015. С. 46-58.

ДІАЛОГ МУЗЕЮ І СУСПІЛЬСТВА – ПОШУК НОВИХ ФОРМ І МЕТОДІВ РОБОТИ АРХЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ НІКЗ «ЧИГИРИН»

Шульженко Тетяна,

молодший науковий співробітник
Національного історико-культурного заповідника «Чигирин»,
м. Чигирин, Черкаської області
Tsibyakina@gmail.com

Чепурна Ірина,

старший науковий співробітник
Національного історико-культурного заповідника «Чигирин»,
м. Чигирин, Черкаської області
irusyachepurna@ukr.net

Музей археології в м. Чигирин входить до складу Національного історико-культурного заповідника «Чигирин». Це гарний, сучасний музей, у якому експонується понад 600 експонатів фондової колекції заповідника. У залах музею представлена історія краю від пізнього кам'яного віку до часів княжої доби.

Сьогодні людство має величезний вибір джерел інформації для пізнання світу. Проте музеї все ще залишаються місцем для інформаційної та емоційної взаємодії з відвідувачем. Це простір, де зберігається і популяризується історія, природа, культура рідного краю, тут відбувається формування світогляду і духовності особистості. Тому важливо, щоб музей відвідували в першу чергу діти, школярі, студенти.

Над залученням дітей та молоді до вивчення історії рідного краю та популяризації історико-культурної спадщини Чигиринщини активно працюють і співробітники Національного історико-культурного заповідника «Чигирин». Серед форм науково-освітньої роботи закладу: навчальні практики, пам'ятко-

та природоохоронні акції, освітня програма «Чигиринщина. Історія рідного краю», творчі майстерні, інтерактивні заняття, ігрові екскурсії та інші [2, с. 245].

В запропонованій роботі охарактеризовано основні форми та методи педагогічної активності, які застосовують співробітники Археологічного музею НІКЗ «Чигирин» та сприяють встановленню якісного діалогу місцевих навчальних закладів із музеєм.

Досвід показує, що відвідувачу археологічної експозиції важливо надати можливість не тільки пасивно сприймати подану інформацію, а через музейні предмети стати немовби учасником тих чи інших подій, про які вони розповідають. Зважаючи на це, у культурно-освітній роботі співробітники Археологічного музею НІКЗ «Чигирин» надають перевагу креативним видам діяльності, які допомагають установити ефективний невербальний контакт аудиторії з музейним предметом.

В активі музейних розробок є декілька варіантів пізнавально-розважальних заходів, зорієнтованих на відвідувача різного віку, найцікавіші з них: інтерактивне заняття або екскурсія-гра «Цікава палеонтологія або що було, коли нас не було», інтерактивне заняття «Фібульний костюм давнього населення Європи» та заняття «Пізнаємо археологію». При їх розробці враховувались сприйняття музейної інформації дітьми різних вікових груп та сфера їх зацікавлень.

Ігрова екскурсія «Цікава палеонтологія або що було, коли нас не було» зорієнтована на дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Запропонований захід розділений на дві частини: 1) розповідь-бесіда, на якій екскурсоводи разом із відвідувачами з'ясовують, що вивчає наука археологія, хто такі археологи і палеонтологи, та разом із відвідувачами шукають відповіді на питання: Чи населяли динозаври територію України та власне у нашій місцевості? Якщо ні, то чому і що ж тоді за істоти водилися тут? На прикладі ілюстрацій та палеонтологічних знахідок у вітринах дітки довідуються про давніх мешканців краю – велетенських акул, плезіозаврів, мамутів, волохатих носорогів, благородних оленів, диких ко-

ней та ін. Акцент наголошується на історії минулого саме нашої місцевості та на тваринах, які добре відомі діткам із книг та мультфільмів [5, арк. 1-8]. Це дозволяє органічно поєднати минуле і сучасність через задокументовані музейні предмети та стимулює у дітей відчуття приналежності до історії рідного краю. Головне завдання музейного працівника за час екскурсії – не просто розповісти інформацію, а створити максимум можливостей для емоційних переживань, адже емоційна реакція підсилює образне уявлення про почуті події і явища [1, с. 130].

2) практична частина – мініархеологічні розкопки. По завершенню екскурсії відвідувачі прямують до імпровізованого «археологічного розкопу», там юні дослідники роблять власні відкриття та висловлюють свої припущення стосовно віднайдених речей (рис. 1). Діти дізнаються, як триває процес пошуку та інтерпретації інформації про кожний музейний експонат, простіше кажучи, як віднайдений предмет стає музейним експонатом. Ігрова форма запропонованої роботи значно «розвантажує» навчально-освітній процес, в якому відвідувачі стають не пасивними споживачами інформації, а рівноправними співрозмовниками та активними учасниками дійства.

Інтерактивне заняття «Фібульний костюм давнього населення Європи» організоване для учнів 5–9 класів. Головна мета – розповісти дітям, як вивчаючи один музейний предмет, можна дослідити історію цілої епохи в житті людства. Запропонований захід теж був розділений на дві частини: 1) лекторій та 2) практичне заняття.

Перша частина заходу проходить під девізом «все нове – це давно забуте старе». Розповідь екскурсовода будується довкола найвідомішого елементу вбрання ранньослов'янського періоду в Україні – металевої застібки фібули. Діти дізнаються про життя та діяльність ранньослов'янських племен на території України, знайомляться з ранньослов'янськими культурами, які проживали на території Чигиринщини: зарубинецькою, черняхівською та пеньківською. На прикладі археологічних знахідок та зображувальних джерел з'ясовують особливості дослідження народного костюма дописемного періоду в історії людства. На

прикладі звичайної шпильки довідуються історію створення фібули, способи її виготовлення та варіанти будови. Таким чином, кожен відвідувач, тримаючи в руках вже сучасну фібулу або шпильку, може поєднати реальність із далеким минулим. Наочність стимулює спостережливість та сприяє формуванню навичок предметного асоціативного сприйняття. Безпосередній контакт із музейною реліквією, нехай навіть через сучасний предмет, викликає у школярів почуття особистої причетності до подій далекого минулого [4, арк. 1-9]. Друга частина заняття має практичний характер. За допомогою сучасних шпильок та прямокутних шматків тканини школярі відтворюють найбільш поширені варіанти фібульного костюму. В ігровій формі діти довідуються багато цікавого про «модні тенденції» давніх греків та римлян та як вони пов'язані з традиційним одягом ранніх слов'ян (рис. 2).

Для підвищення зацікавленості та уваги туристів до експозиції музею, працівники закладу розробили ще одне цікаве заняття – «Пізнаємо археологію» [3, арк. 1-5]. На початку екскурсії відвідувачам повідомляють, що по завершенню їх чекає особливе завдання. Щоб його виконати успішно, потрібно якомога краще запам'ятати, як виглядають і називаються експонати у вітринах. В останньому залі на екскурсантів чекає настільний плакат, поділений на 30 клітинок. У кожній з яких написана назва експоната, а поруч знаходяться відповідні предмети (власна колекція малоцінних речей – прим. авторів) та додаткові, які не вказані на плакаті. Завдання відвідувачів – розкласти експонати у відповідні клітинки. Екскурсія-заняття розрахована для учнів середнього та старшого шкільного віку (рис. 3).

Під час проведених заходів стало очевидним, що інтерактивні заняття дуже подобаються відвідувачам. Так, цього року учні 4-го класу Чигиринського ліцею №1, побувавши на занятті «Цікава палеонтологія або що було, коли нас не було» та попрацювавши археологами, попросились цього ж дня прийти ще раз на це саме заняття вже самостійно, аби знову відчувати себе в ролі дослідників. Звісно, працівники музею додавали нові

елементи до заняття вже «на ходу», аби діти змогли працювати аж до закриття музею.

Інтерактивне заняття «Пізнаємо археологію» стало доречною частиною постійної експозиції та елементом стандартної музейної екскурсії, по закінченню якої діти і дорослі із задоволенням розкладають експонати по визначених клітинках, дискутують, а по завершенню запрошують співробітників перевірити, чи правильно вони виконали завдання.

Інтерактивні заняття не лише зробили екскурсії цікавими та живими, а й сприяли відвідуванню учнями музею та встановленню якісного діалогу «школа-музей». Для прикладу, у 2023 році на заняття прийшло 25 груп дітей, в 2024 р. – 18. У процесі спілкування з дітьми та вчителями виникла ще одна цікава форма взаємодії музею та школи – музейні уроки. Вивчення окремих тем із курсу «Я досліджую світ», «Рідний край», з історії та географії проходить, окрім школи, і в стінах музею. Про це ми напишемо в окремій статті. В наших планах – розробка інших цікавих заходів, які б сприяли популяризації музею, а відтак знань про свій рідний край.

Використані джерела

1. Боярчук О. Використання музейної експозиції для вивчення історії, літератури, природи, біології, географії, волинезнавства, образотворчого мистецтва. Волинський музейний вісник. 2015. Вип. 7. С. 130-132
2. Трощинська О. І., Діденко Я. Л. Освітньо-творчий діалог «Чигиринський край очима дітей»: з досвіду науково-освітньої роботи Національного історико-культурного заповідника «Чигирин», Чигиринщина: історія і сьогодення. Матеріали V науково-практичної конференції 12-13 листопада 2015 р. Черкаси, 2016. С. 245-247
3. Чепурна І. В., Шульженко Т. М. Пізнаємо археологію. Інтерактивна гра. Науковий архів НІКЗ «Чигирин». 5 арк.
4. Шульженко Т. М., Чепурна І. В. Фібульний костюм давнього населення Європи. Інтерактивне заняття. Науковий архів НІКЗ «Чигирин». 9 арк.
5. Шульженко Т. М., Чепурна І. В. Цікава палеонтологія, або що було коли нас не було. Інтерактивна екскурсія гра. Науковий архів НІКЗ «Чигирин». 8 арк.

МУЗЕЇ ЯК ЦЕНТРИ ДІАЛОГУ ТА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Юсова Олена,

завідувачка сектором науково-освітньої роботи
КЗ Державний історико-культурний заповідник «Посулля»
Сумської обласної ради,
м. Ромни, Сумська область
yuslenick29@gmail.com

Кожен музей має свою неповторну атмосферу. Спілкування у музеї дає можливість обмінюватися знаннями та думками, які вносять різноманітність у культурне життя громади та суспільства.

У музеях Державного історико-культурного заповідника «Посулля» проводяться різноманітні заходи: музейні діалоги, презентації книжок та проєктів, онлайн-уроки, тематичні уроки, фотоплени, тематичні екскурсії, патріотичні проєкти.

Музейні діалоги – цикл зустрічей із відомими уродженцями та жителями нашого краю. У музеях нашого заповідника традиційними є зустрічі з родиною Коцурів – Анатолієм та Галиною – професорами Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Час від часу вони відвідують музеї нашого заповідника, де знайомляться з його новими експозиціями.

Окремою складовою відвідин є підведення підсумків краєзнавчого, історико-культурологічного конкурсу імені П.М. Коцура. Починаючи з 2011 року, у конкурсі взяли участь 692 особи з 93 міст, сіл і селищ України, а також земляки з 5 країн зарубіжжя. Конкурс, який розпочинався як районний, вийшов далеко за межі нашої території та набув міжнародного звучання. Подружжя професорів Коцурів приїждять із численними книжковими подарунками, які були передані до Недригайлівського краєзнавчого музею, філії ДІКЗ «Посулля», разом із раритетними експонатами з сімейного архіву Петра Михайловича Коцура.

У Музеї Петра Калнишевського, відділі ДІКЗ «Посулля», молоді, але вже досить відомі в Україні музиканти Віталій Кобзар та Дмитро Радченко презентували проєкт «Кобзарство – епічна традиція» для вчителів та учнів Пустовійтівської ЗОШ І-ІІІ ст., працівників культури, мешканців села. Учасники зустрічі переглянули фільм про мистецтво створення майстрами традиційних українських народних струнних інструментів. Почули розповідь кобзарів про старовинні та академічні бандури, кобзи (козацької лютні), струнні щипкові музичні інструменти. Дізналися, в яких із цих інструментів струни розташовані як на грифі, так і на корпусі, а в яких – лише на грифі. Що таке торбан, ліра, лютня. Які бандури бувають за типами. На цій зустрічі у кобзарському виконанні також пролунали пісні, як то кажуть «вживу»: псалом «Про правду», кант «Про Адама та Єву», історична пісня «Про зруйнування Січі», пісня-дяка «Подякуйте Христові-Пану», балада «Про Бондарівну», дума «Про козака Нетягу», дума «Про Марусю Богуславку», та пісня-жарт «Гей, була в мене коняка». Виконання музичних творів чергувалося цікавими розповідями про козацьких та сучасних українських героїв, про історії самих пісень та балад та їх найвідоміших виконавців, про легендарну місію кобзарів в історії України. Не забули згадати й про наших місцевих кобзарів: Мусія Олексієнка, Євгена Адамцевича, Ігоря Рачка, Олександра Тріуса...

У Роменському краєзнавчому музеї, філії ДІКЗ «Посулля», відбулася презентація книги відомого місцевого краєзнавця – Григорія Стрельченка «Чорна книга Роменщини». Книга є документальним дослідженням Голокосту на Роменщині під час німецької окупації 1941–1943 років. Перед присутніми виступили керівник єврейської громади Ромен Майя Феденко та координатор волонтерського центру благодійної організації «Сумський єврейський фонд Хасед Хаїм» Галина Зюзіна. У фондовій збірці заповідника «Посулля» зберігається повний доробок праць Григорія Степановича, а нова книга доповнила цю колекцію.

Патріотичне виховання в теперішні важкі часи, є дуже актуальною темою, тому що коли пригнічені кризою та воєн-

но-політичними умовами люди починають говорити, що зараз не час думати про духовне, культуру та чесноти, виникає необхідність перемогти таку свідомість пересічної людини. Тож пріоритетними завданнями є плекати патріотичні почуття шляхом вивчення національних цінностей та нагадування про їх цінність.

Вивчати історію набагато цікавіше засобами мистецтва, зокрема, фотомистецтвом. Нещодавно у нашому заповіднику «Посулля» вперше був проведений фотоплєнер «Земля Геррос. Зупинені миті». Фотохудожники з Роменщини та Сумщини працювали на об'єктах історико-культурної спадщини заповідника, відвідали скіфські кургани, музей-садибу Олексі Ющенка, Великобудківське скіфське городище, унікальні місця природи, пам'ятки архітектури, адже Роменщина – це багата прадавня українська земля, край чистих річок і озер, архітектурних будівель, ярмарків, талановитих митців. За результатами фотоплєнеру було створена фотовиставка робіт учасників-переможців до Дня Незалежності України в Роменському краєзнавчому музеї, філії заповідника «Посулля».

Сьогодні музеї стали одним з ефективних засобів навчання й виховання учнівської та студентської молоді. Протягом року для студентів кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка були проведені онлайн-лекції, на яких відбувалося знайомство з історією Роменщини; для студентів Роменського коледжу СНАУ тематичні уроки: «Герої не вмирають!»; інтерактивні заняття: «Мій сонячний дім – моя Україна», до Дня Української Державності «Лицарів мужніх нащадки» для вихованців Роменського центру комплексної реабілітації для дітей (осіб) з інвалідністю імені Наталії Осауленко; для школярів тематичні уроки: «Калнишева слава не вмере не загине», «Рідне місто моє», «Я крапля в океані», до Дня Гідності та Свободи; тематичні екскурсії містом для дорослих.

До 210-ї річниці з дня народження Тараса Шевченка на основі музейної експозиції у Роменському краєзнавчому музеї, філії заповідника, була проведена низка заходів під назвою

«Шевченкове слово» для учнів шкіл та для слухачів Роменського Університету третього віку.

Метою наших різноманітних заходів є популяризація історії Роменщини, знайомство громадськості з видатними земляками, можливість спілкування з цікавими особистостями, формування та наповнення новими матеріалами наших музейних фондів та збірок тощо.

В часи страшних випробувань, коли українська нація стикається з небезпекою, патріотизм стає одним з найважливіших факторів, що об'єднує нас. Сьогодні, як ніколи, Україні потрібна підтримка кожного її громадянина. Патріотичний дух, відданість своїй країні та активна участь у захисті держави допомагають зміцнювати національну єдність і забезпечувати наше майбутнє [1].

Використані джерела

1. Сучасний патріотизм в Україні: про важливість підтримки нашої армії URL: <https://cheline.com.ua/news/vijna/suchasnij-patriotizm-v-ukrayini-pro-vazhlivist-pidtrimki-nashoyi-armiyi-424236>.

МОВЧАТЬ СТОЛІТТЯ, РОКИ, ЛИШ ТІЛЬКИ ПАМ'ЯТЬ ГОМОНІТЬ

Бабенко Валентина,

вчитель історії, керівник гуртка «Знавці рідного краю»,
Вільшанського ліцею Вільшанської сільської ради
Роменського району Сумської області
e-mail: vaba31vaba@qmail.com

Патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання й передбачає формування патріотичних почуттів, любові до українського народу, його історії, Української держави, рідної землі, родини, гордості за минуле та сучасне на прикладах героїчної історії українського народу і кращих зразків культурної спадщини. Ключовим внутрішнім викликом духовної безпеки нації виступає національна самоідентифікація, яка втілюється у почуттях-цінностях – «Я- Українець», «Ми - Українці». Сутність цих почуттів-цінностей полягає у дієвій причетності особистості до своєї нації, до роду у широкому розумінні цього слова. Особистість має прийняти історичну естафету вищих духовних надбань нації, жити і діяти на їх основі та примножувати їх з урахуванням викликів теперішнього часу[1,с.4].

Музей у закладі освіти є осередком освіти й виховання, що сприяє формуванню в молодого покоління національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, забезпеченню духовної єдності поколінь і призначений для вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної й духовної культури.

Мета діяльності музею Вільшанського ліцею, який діє з 2002 року, полягає у залученні ліцеїстів до ознайомлення з історією рідного краю, вихованні глибокої поваги до вікових народних традицій, звичаїв, обрядів історико-культурної спадщини. Завдяки вивченню та використанню місцевого матеріалу, учні мають змогу вийти за межі шкільної програми, доторкнутись

до історичних подій минулого, утверджуючи відчуття приналежності до своєї нації.

Для ліцеїстів музей став джерелом знань та емоційних вражень, місцем спілкування, які мають великі можливості для того, щоб зробити навчання їх змістовним, активним, насиченим пізнавальною діяльністю. Наш музей наділений неповторною народознавчою силою. Відвідувачі музею завжди з цікавістю споглядають речі побуту: гончарні вироби, коромисло, ціп, сито, діжу, прядку, вишиті рушники, скриню, вишиванки.

Сьогодні треба говорити про минуле задля майбутнього, адже безпам'ятність породжує бездуховність, котра, наче ракова пухлина, роз'їдає тіло й душу нації – переписує її історію, паплюжить традиції й руйнує соціокультурну самобутність народу. Пам'ять надзвичайно важлива, щоб ті, хто скоює насилля, мають бути покарані, а жертви – вшановані.

Ліцеїсти брали участь в обласному соціально-освітньому проєкті «Зберігаємо історію-творимо майбутнє». Був підготовлений проєктна тема

«П'ять захисників України на прізвище Гладуни». Не були осторонь обласної просвітницької краєзнавчої акції «Мій рідний край». Підготували біографічну екскурсію «Петро Коцур – літописець Посулля». Для обласної краєзнавчої конференції «Герої сучасності серед нас» зібрали матеріал на тему «Сучасний Гомер – воїн і музикант Данило Мельник». Цікавою була обласна краєзнавча експедиція учнівської молоді «З родини йде життя людини». Ліцеїст підготував роботу на тему «Тільки родина, як зірка єдина, твій порятунк, надійний причал».

Кожного року ліцей бере участь в II етапі Всеукраїнського конкурсу екскурсив музеїв закладів освіти «Край, в якому живу». Тема екскурсії «Добра господиня, коли повна скриня» підготувала Ярмоленко Аліна, яка зайняла друге місце в обласному конкурсі. Юні краєзнавці ліцею брали участь і у II обласному турнірі «Краєзнавчі скарби рідного краю» у форматі онлайн.

В умовах сьогодення, нам як ніколи потрібні патріотичні заходи, бо вони найдорожчий скарб нашої нації. Війна впли-

нула на освітній процес, але не зупинила його, а виховний потенціал музейної педагогіки це потужна зброя у боротьбі за майбутнє. Змістовна тематична екскурсія в музеї «В їх очах світиться хоробрість і сила». Найбільш поширеними формами у роботі музею стали уроки народознавства, мандрівки в історію свого народу, зустрічі з цікавими людьми, краєзнавчі ігри. Вдалими за змістом та цікавою формою були тематичні заходи: акція «Зігрій захисника», День миру «Голуб миру від краю до краю, чорні хмари крилом розганяє», виготовлення янголів, оберегів з листівкою побажанням «Повертайся живим», години спілкування «Низький уклін і тричі «Слава» воїнам ЗСУ», «ЗСУ – слава, гордість, міць держави», «Людське безсмертя з роду і до роду, увись росте з коріння родоводу». Для старшокласників був організований перегляд і обговорення фільмів «Історія українських майданів - від протестів на граніті до Революції Гідності» та «1000 днів великої війни. Сумщина». Разом з шкільною бібліотекою в музеї була організована виставка реквієм «Криваві сльози України» (до річниці Голодомору) і тематична полиця «Відлік незламності: 1000 днів до Перемоги».

У музеї ліцею відбулася реекспозиція – поповнення новими експонатами. Зараз збираємо шеврони наших героїв. До 100 – річчя українського радіо зібрали матеріал на тему «Я гомін електричних хвиль по радіо ловлю». Подаровано музею прапори 53-тньої окремої механізованої бригади імені князя Володимира Мономаха та 25-ї окремої повітрянодесантної Січеславської бригади Десантно – штурмових військ ЗС України.

На заняттях гуртка «Знавці рідного краю» використовуємо краєзнавче лото «Збережемо золоту нитку історичної пам'яті Недригайлівщини». Проводили квіз – вікторину «Люби та знай свій рідний край», «Ми – діти козацького роду, нащадки славних козаків».

Не залишають нікого байдужими зустрічі ліцеїстів з цікавими людьми. Так відбулася онлайн зустріч з Мариною Юрїівною Траттнер – журналістом, магістром європейського ділового права, незалежною дослідницею шведських архівів. Підвищений інтерес до цієї пані тому, що по батьківській лінії її

дідусь Кульбачний Федір Миколайович, 1912 року народження, проживав в нашому селі Вільшана. Під час голодомору в 1932 році разом зі своєю мамою Оленою виїхали в Оренбурзький край в місто Бугуруслан. На сьогодні пані Марина хоче знайти родичів із прізвищем Кульбачні. З 2005 року вона проживає в Швеції в м. Седра Сандбі. В Україні вона закінчила факультет журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка. В Швеції отримала юридичну освіту в Лундському університеті. Колись в ньому навчався Григорій

Орлик – син нашого славетного гетьмана Пилипа Орлика. Знахідки, які вдалося розшукати Марині Траттнер у Державному архіві Швеції, можна розцінювати в

категорії історичної сенсації. У деяких випадках вона є першою україankoю, яка за останні 300-400 років доторкнулася до живої історії нашої держави. Вона презентувала ліцеїстам книгу «Скарби шведських архівів. Документи з історії України», упорядковану нею.

Під час онлайн зустрічі пані Марина розповіла, що пошуки інформації про свій рід можуть трансформуватися в пошуках інформації про історію України і принести радість від відкриттів невідомих сторінок нашої історії, а також допомогти нам краще зрозуміти себе. У людини в житті є дві важливі опори: світогляд і рід. Наші вороги з покоління в покоління активно знищували те, що формувало наш український світогляд. Вони намагалися переписати нашу історію, спалити архіви, бібліотеки, знищити музеї і зруйнувати монастирі, в яких зберігалися манускрипти і важливі книги. Вона почала задумуватися про те, що вороги не змогли б знищити всю правду про нас, яка мала зберігатися за кордоном. Їй вдалося знайти багато цікавих документів, про які ніхто в Україні раніше навіть не чув. Книга «Скарби шведських архівів» під час лихої війни доносить світу нашу справжню, правдиву, документальну історію України. Надіслала цю цінну книгу і нашому ліцею. Діяльність Марини Траттнер – це приклад того, як дослідницька діяльність про свій рід може привести до скарбів, які зміцнюють уявлення про себе, зміцнюють наші цінності. Вона стверджує,

що скільки буде жити – скільки буде дякувати Швеції за збереження всіх цих важливих шматочків історичної мозаїки. Працівники Державного архіву в Стокгольмі відсканували 30000 сторінок документів, які пов'язані з історією України. Роботи не початий край і попереду нові відкриття. Під час онлайн зустрічі пані Марина закликала учнів любити свою справжню історію, читати книги, вчити іноземні мови, щоб прочитати тексти в усіх важливих документах в іноземних архівах. Слід вчитися розчитувати і українські документи, які написані староукраїнською мовою, вони доносять до молоді мудрість наших пращурів. Надважливо знати правду про Україну і про свій рід, вчитися з помилок минулого, пишатися перемогами і тим, що ми – українці. Вірити у себе. В кожному з вас живе тисячолітня історія перемог.

Повчалися мудрості й невичерпної душевної відкритості здобувачі знань Вільшанського ліцею під час зустрічі з Коцур Анатолієм Петровичем, доктором історичних наук, Заслуженим працівником освіти України, професором кафедри етнології та краєзнавства та Коцур Галиною Георгівною, доктором історичних наук, професором, завідувачем кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичних наук Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Анатолій Петрович розповів ліцеїстам про свої шкільні роки. З дитячих років дуже любив читати. В їхній родині панував культ книги. В домашній бібліотеці батьків було до 500 книг, підписували 15 найменувань газет. Інколи Анатолій на дитячому велосипеді із Сакунихи до Недригайлова їздив у районну бібліотеку по книжки. Привозив книги із бібліотеки книги і тато Петро Михайлович, вчитель історії місцевої школи. А ще дух краєзнавства витав в родині. В їх школі був створений перший в районі музей Бойової слави. В його діяльності Анатолій брав найактивнішу участь. Він писав листи фронтовикам і рідним загиблих. Він жив цим музеєм, проводив цікаві екскурсії. Вони дослідили свій родовід Коцурів з 1638 року.

Завдячуючи зусиллям Анатолія Петровича і його брата Віктора Петровича, на Недригайлівщині започатковано літера-

турно-краєзнавчий конкурс на премію імені їхнього батька Петра Михайловича. Анатолій Петрович запросив ліцеїстів приймати участь в цьому конкурсі. Професор, даючи потрібні поради, наводячи приклади свого життєвого досвіду, вказував шляхи подолання незгод. Це мудрий далекоглядний педагог, що знає цінну людського життя і праці.

Галина Георгіївна наголосила, що ліцеїсти повинні невтомно прагнути досягти нові вершини, повинні вірити в себе. Заглядайте в свою душу, що вам надає наснагу, що принесе моральне задоволення. Кожна родина унікальна, тож опишіть як жили, що одягали, що думали в ваших родині. Пишайтеся своїми родині.

Родина Коцурів в шкільний музей подарували п'ять випусків «Часопис української історії», редактором якого є Анатолій Петрович, та книги про останнього кошового отамана Петра Калнишевського. Відвідали вони шкільний музей, залишили свої побажання в книзі відгуків. Зустріч з двома професорами для декого можливо вплине на вибір професії, але назавжди залишаться мірилом честі, гідності, мудрості, патріотизму, професіоналізму.

Колись говорили, що про націю судять не по тому, яких людей вона народжує, а тому, яких людей вона пам'ятає. Не випадково найбільш вразливі й трепетні струни людського буття зачіпає Пам'ять Серця, безперервною ниткою поєднуючи покоління. Пам'ять Серця особливо сильна, коли закарбовує бурхливі, драматичні, трагічні або тріумфальні події. Не стріляй в минуле з пістолета, закликали мудреці. І ключі від нашого сьогодення і майбутнього заховані в минулому, але треба бути мудрим, щоб їх віднайти і вміти ними скористатися.

Список літератури

1. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей: Київ, 2018.- 40 с. <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>

**МІЖШКІЛЬНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ
КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«ДИТЯЧИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР»
КАМ'ЯНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ – ЦЕНТР ДІАЛОГУ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ВИХОВАННЯ**

Громова Ольга,
заступник директора
з навчально-методичної роботи,
комунальний заклад «Дитячий Екологічний центр»
Кам'янської Міської ради,
м. Кам'янське (Дніпропетровська обл.),
8olga578@gmail.com

Сучасна освіта передбачає не лише передачу знань, а й формування цінностей, відповідальності за навколишнє середовище та активної громадянської позиції у молодого покоління. У цьому контексті Міжшкільний екологічний музей комунального закладу «Дитячий екологічний центр» Кам'янської міської ради стає унікальним простором для об'єднання учнівської молоді з різних закладів освіти міста.

Мета і завдання екологічного музею

Головна мета музею – сприяти вихованню екологічно свідомої особистості через навчання, діалог і практичну діяльність.

Основними завданнями музею є:

- формування екологічної культури учнів;
- популяризація знань про природу рідного краю;
- створення умов для діалогу між здобувачами освіти різних навчальних закладів;
- залучення молоді до дослідницької та природоохоронної діяльності;
- розвиток відповідальності за збереження природного середовища.

3) Особливості роботи музею

Екологічний музей виконує роль не лише освітнього, а й виховного простору. Його діяльність побудована на основі інтерактивності, міждисциплінарності та співпраці:

- Інтерактивні експозиції. Експозиції музею охоплюють теми флори, фауни, кліматичних змін, екологічних проблем міста Кам'янське та України. Вони дозволяють учням активно взаємодіяти з матеріалами, створювати власні висновки.
- Дослідницькі проекти. Учні можуть брати участь у проєктах з моніторингу стану води, ґрунтів, повітря, а також у розробці екологічних ініціатив.
- Освітні заходи. Музей організовує лекції, семінари, квести, майстер-класи та конкурси, які сприяють розвитку екологічної грамотності.
- Партнерство. Музей співпрацює з громадськими організаціями, місцевою владою, освітніми та природоохоронними установами для реалізації спільних заходів.

4) Центр діалогу учнівської молоді

Однією з ключових функцій музею є створення платформи для спілкування та співпраці учнів з різних закладів освіти. Це дає змогу:

- розвивати комунікаційні навички;
- обмінюватися ідеями та досвідом щодо екологічних ініціатив;
- спільно реалізовувати проєкти;
- формувати лідерські якості через участь у волонтерських програмах;

5) Виховання екологічної свідомості

Через діяльність музею учні не лише здобувають знання про природу, але й розвивають відповідальність, емпатію та готовність діяти заради збереження довкілля. Такі заходи, як участь у Всесвітньому дні прибирання, висадка дерев, створення екостежок чи екоартпроєктів, допомагають учням усвідомити важливість власних дій у формуванні сталого майбутнього.

Міжшкільний екологічний музей є не лише місцем збереження природничих знань, але й справжнім центром вихо-

вання нової генерації, здатної зберегти планету. Завдяки своїй діяльності, музей формує екологічно свідомих громадян, які готові брати на себе відповідальність за стан довкілля та будувати сталий світ.

Ця унікальна освітньо-виховна платформа доводить, що екологічна освіта – це не лише про знання, а й про дії, що спрямовані на покращення нашого спільного майбутнього.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА В НАУКОВІЙ ОСВІТІ

*Збірник матеріалів доповідей учасників
Міжнародної науково-практичної конференції*

Обкладинка, верстання, дизайн:
Ладоня К. Ю., Зуєвич О. Ю.

Підписано до друку 02.05.2025 р.
Формат 60х84 1/16. Гарнітура Droid Serif. Друк цифровий.
Папір офс. 80 г/м². Ум. друк. арк. 14,99.
Наклад 300 прим.

Видавництво: Національний центр
«Мала академія наук України»,
Кловський узвіз, буд. 8, м. Київ, 01021

Свідectво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 6999 від 04.12.2019